ROMANUL SECOLULUI XX

ALEXEI

TOLSTOI

calvarul

surorile

★

UNIVERS

TOLSTOI

Calvarul

★

O, pământ rusesc (Cântecul oastei lui Igor)

Dacă, părăsindu-şi ulicioara umbrită de tei a unui târg dintr-un fund de provincie, un observator oarecare nimerea la Petersburg, încerca o senzaţie complexă de excitare spirituală şi de deprimare sufletească.

Hoinărind pe străzile drepte învăluite în ceaţă, trecând pe lângă casele mohorâte cu ferestre întunecate şi cu rândaşi moţăind pe la porţi, contemplând îndelung întinderea de ape, bogată şi posomorită, a Nevei, cu linia albăstruie a podurilor ei, pe care felinarele se aprind încă înainte de a se însera, cu colonadele palatelor lipsite de intimitate şi de bucurie, cu avântarea ascuţită, străină de sufletul rusesc, a catedralei Sfinţilor Petru şi Pavel, cu luntrele mici şi jalnice ce lunecă pe apa întunecată şi cu nenumăratele şlepuri încărcate cu lemne umede de-a lungul cheiurilor de granit, aruncând o privire şi asupra feţelor îngrijorate şi palide ale trecătorilor cu ochii tulburi ca şi oraşul, văzându-le şi luându-le în consideraţie pe toate, acel observator, dacă era imparţial îşi îndesa capul mai adânc în guler, iar dacă era maliţios, se gândea că n-ar strica să lovească din toate puterile în încântarea aceea încremenită ca s-o sfarme în bucăţi.

Încă de pe vremea lui Petru I, un ţârcovnic de la biserica Sfânta Treime, biserică ce stă şi astăzi lângă podul Troiţki, a văzut coborându-se noaptea, din clopotniţă, o nălucă – o muiere sfrijită, cu capul gol. Omul s-a speriat cumplit şi a strigat apoi la cârciumă: „Nu-i lucru curat cu Petersburgul, are să-l mănânce pustia! “fapt pentru care a fost înşfăcat, băgat în beciurile poliţiei secrete şi bătut crunt cu biciul.

De pe atunci, pesemne, se obişnuiseră oamenii să creadă că „nu-i lucru curat cu Petesburgul “. Unii spuneau că văzuseră cu ochii lor cum se plimba Necuratul în trăsuri pe o stradă din

Vasilievski-Ostrov. Alţii povesteau că la miezul nopţii, pe furtună, când se umflă apele, călăreţul de aramă se desprinde de pe stânca lui de granit, pornind în galop pe caldarâm. Alţii, în sfârşit, că văzuseră trecânj în caleaşcă un consilier secret de care se ţinea scai, cu obrazul lipit de geam, un funcţionar de mult trecut în 1j- mea drepţilor. Şi multe alte poveşti de felul acestora îşi făcuseră drum prin oraş.

Şi chiar acum, nu demult, poetul Alexei Alexeevici Bes- sonov, trecând noaptea în trăsură de lux peste un pod arcuit, în drum spre ostroave, văzuse printre norii sfâşiaţi, în adâncurile cerului, o stea. Şi privind-o printre lacrimi, şi-a zis că şi trăsura lui, împreună cu şirurile de felinare şi cu întreg Petersburgul adormit, pe care îl lăsase în urmă, nu erau decât un vis aiurit, născut în mintea lui înceţoşată de vin, de dragoste şi de plictiseală.

Două veacuri trecuseră ca un vis. Petersburgul acela de la capătul pământului, răsărit din mlaştini şi bălării, visa slavă şi putere nemărginită: ca nişte vedenii se perindau răsturnările de palat, asasinările ţarilor, biruinţele strălucite şi execuţiile sângeroase. Femei, fiinţe slabe, căpătau puteri de semizei. Soarta popoarelor se hotăra în aşternu- turile fierbinţi şi răvăşite. Veneau flăcăi voinici de ia ţară, zdraveni şi cu mâinile negre de pământ, şi pătrundeau cu îndrăzneală la curte, chiar până aproape de tron, ca să se înfrupte din putere, din alcov şi din luxul aproape bizantin.

Vecinii se uitau cu groază la aceste explozii de fantezie nebunească. Cu mâhnire şi spaimă priveau ruşii delirul capitalei. Ţara hrănea cu sângele ei fantomele din Peters- burg, pe care niciodată nu ajungea să le sature.

Petersburgul trăia o viaţă clocotitoare, dar searbădă, o viaţă nocturnă. Fosforescente nopţi de vară, nebune şi senzuale, nopţi de iarnă fără somn, masa de foc verde cu zăngănitul aurului, muzică, perechi pe care le vedeai învârtindu-se când treceai prin dreptul ferestrelor, goana smintită a troicilor, ţiganii cu cântecele lor, dueluri în zori de zi şi în şuierul vântului de gheaţă şi în urletele stridente ale flautelor defilarea trupelor sub privirea înfiorătoare a ochilor bizantini ai împăratului... Aşa trăia oraşul.

În ultimul deceniu luaseră naştere, cu o grabă de neînchipuit, întreprinderi grandioase. Apăreau ca din văzduh averi de

milioane. Se construiau, din cristal şi ciment, bănci, *music-hall-uri, skating-uri* şi restaurante strălucitoare, în care oamenii se lăsau ameţiţi de muzică, de imaginile din oglinzi, de femeile pe jumătate goale, de lumini şi de şampanie. Se deschideau în grabă cluburi cu jocuri de noroc, case de întâlnire, teatre, cinematografe, „luna- parcuri “. Inginerii şi capitaliştii lucrau la proiecte pentru o nouă capitală, nemaipomenit de luxoasă, în apropiere de Petersburg, pe o insulă încă nelocuită.

În oraş bântuia o adevărată epidemie de sinucideri. Fe- mei isterice umpleau sălile tribunalelor, ascultând atente şi lacome de senzaţii tari procesele atâtor crime sângeroase şi excitante. Totul se putea cumpăra – şi luxul, şi femeile. Desfrâul îşi făcea drum pretutindeni. Palatul era bântuit de desfrâu ca de o molimă.

Acum, în palat, ajungând până la tronul împărătesc, luând totul în glumă şi în bătaie de joc, începuse să-şi facă mendrele un mujic neştiutor de carte, cu ochi dementi şi cu o formidabilă vigoare de mascul

Petersburgul, că niciun alt oraş, trăia o viaţă unică, încordată şi plină de griji. Puterea centrală conducea toată această mişcare, dar nu se contopea cu ceea ce s-ar fi putut numi spiritul oraşului. Puterea centrală dorea să asigure ordinea şi liniştea, organizând totul în vederea acestui scop. Spiritul oraşului năzuia să distrugă această putere. Spiritul de distrugere se află pretutindeni, îmbibând cu otrava lui ucigătoare şi grandioasele combinaţii de bursă ale vestitului Saşka Sakelman, şi ura întunecată a muncitorului de la turnătoria de oţel, şi visările smintite ale poe- tei la modă, care şedea până după ora patru dimineaţa în subsolul artiştilor, „Zurgălăii roşii”[1], şi chiar cei care deşi aveau datoria să combată acest spirit de distrugere, făceau totul, fără să-şi dea seama, pentru a-i dă cât mai multă amploare.

Era vremea în care dragostea, sentimentele bune şi sănătoase erau socotite vulgare şi învechite. Nimeni nu iubea, dar toată lumea era hămesită şi se arunca, intoxicată, asupra oricărui lucru excitant, asupra oricărui lucru care-i sfâşia măruntaiele.

Fetele tinere îşi tăinuiau nevinovăţia ca pe o ruşine, bărbaţii ascundeau faptul că erau credincioşi soţiilor. Spiritul de

1 Local de noapte din Petersburg, frecventat îndeosebi de artişti.

distrugere era socotit de bun-gust, iar neurastenia, dovadă de rafinament. Asta propovăduiau scriitorii la modă, apăruţi din neant pentru un sezon. Oamenii îşi inventau vicii şi perversiuni numai ca să nu pară fără niciun haz.

Aşa era Petersburgul în 1914. Chinuit de nopţi fără somn, înecându-şi amarul în vin, în aur, în dragostea fără dragoste şi în melodiile lascive ale tangoului, cântec al agoniei, oraşul trăia aşteptându-şi parcă ziua cumplită a sfârşitului. Crainicii începură a se ivi: un suflu nou şi neînţeles părea că ţâşneşte din toate crăpăturile…

II

— … Nu vrem să ne mai aducem aminte de nimic. Declarăm: destul, întoarceţi spatele trecutului! Ce rămâne în urma noastră? Venus din Millo? Dar putem oare s-o mâncăm? Sau poate că ajută la creşterea părului?! Nu înţeleg ce nevoie aş avea eu de blocul acela de piatră! Iar arta, arta, bir! Vă mai face plăcere să vă lăsaţi zgân- dăriţi de noţiunea „artă “? Uitaţi-vă la dreapta, la stingă, înainte, sub picioare! Purtaţi pantofi americani? Trăiască pantofii americani! Iată artă: un automobil roşu, un pneu de cauciuc, un bidon cu benzină şi o sută de kilometri pe oră. Senzaţia că înghit spaţiul mă excită. Iată artă: un afiş de zece metri, pe care se vede un tânăr elegant, cu cilindru strălucitor ca soarele. Este croitorul – artistul, geniul zilei de azi! Doresc desfătările vieţii, dar sunt îndopat cu apă cu zahăr, bună doar pentru cel ce suferă de impotenţă sexuală…

În fundul sălii înguste, dincolo de scaune, acolo unde stătea îngrămădit tineretul universitar, izbucniră râsete şi aplauze. Cel care vorbise, Serghei Sergheevici Sapojkov, zâmbi cu gura umedă, îşi îndreptă *pince-nez-ul* mobil pe nasul lui mare şi coborî ţanţoş treptele catedrei uriaşe de stejar.

Mai la o parte, în faţa unei mese lungi, luminată de două candelabre cu câte cinci luminări, şedeau membrii societăţii „Serate filosofice”. Erau acolo şi preşedintele societăţii, profesorul de teologie Antonovski, şi referentul zilei, istoricul Veliaminov, şi filosoful Borski, şi spiritualul scriitor Sakunin.

Societatea „Serate filosofice” avusese de suferit în iama aceea năvala vijelioasă a unor tineri prea puţin cunoscuţi, dar colţoşi. Aceştia atacau cu atâta furie pe scriitorii venerabili şi pe

filosofii respectabili, afirmând lucruri atât de îndrăzneţe şi de ispititoare, încât sâmbăta, când şedinţele erau publice, vechea casă din strada Fontanka, unde îşi avea sediul societatea," * *"iz.*

Părea în mulţime şi, ici şi colo, prin sală mai răsunau încă aplauze, apăru la catedră Akundin, un om mic de statură, cu părul ras, cu craniul plin de proeminenţe în chip de cucuie, cu faţa tânără, galbenă şi cu pometii obrajilor ieşiţi în afară. Venea de curând la aceste şedinţe şi avea un succes extraordinar, mai ales printre ultimele rânduri de spectatori din sală. Dacă întrebai de unde vine şi cine-i, cei care ştiau zâmbeau misterios. În orice caz, numele lui nu era Akundin. Se întorsese din străinătate şi vorbea totdeauna cu tâlc.

Mângâindu-şi bărbuţa rară, Akundin aruncă o privire către sală care se potolise, zâmbi cu buzele lui subţiri şi începu să vorbească.

În ziua aceea, în rândul al treilea de scaune, lângă intervalul din mijloc, şedea, cu bărbia sprijinită în pumnul mic, o fată tânără, într-o rochie de postav negru, încheiată până la gât. Părul subţire, de un blond-cenuşiu, era ridicat deasupra urechilor, răsucit ca un nod şi prins cu un pieptene. Fără să se mişte sau să zâmbească, îi cercetă pe cei din faţa mesei verzi, şi privirea i se oprea uneori, îndelung, asupra luminărilor pâlpâitoare.

Când Akundin strigă bătând cu pumnul în catedra de stejar: „Cu pumnul ei de fier, economia mondială dă cea dinţii lovitură cupolei bisericeşti", fata oftă uşor şi, scoţându-şi mina de sub bărbie, unde-i rămase o urmă roşie, îşi vârî în gură o caramea.

Akundin vorbea înainte:

— ... Şi voi mai visaţi încă visuri înceţoşate despre împărăţia lui Dumnezeu pe pământ! Degeaba, cu toate sforţările voastre, el doarme dus! Speraţi poate că până la urmă se va trezi şi va vorbi, ca măgăriţa lui Valaam 7 Dă, se va trezi, dar nu la glasurile duioase ale poeţilor voştri şi nici la fumul cădelniţelor! Poporul nu poate fi trezit decât de sirenele fabricilor! Da, se va trezi şi va vorbi, dar glasul lui nu va fi plăcut la auz. Sau poate vă puneţi nădejdea în desişurile şi în mlaştinile voastre? L Aţi mai putea dormi în ele încă vreo jumătate de veac, sunt sigur! Dar să nu daţi acestui fapt numele de mesianism. El reprezintă

ceea ce se duce, nu ceea ce vine. Aici, în Petersburg, în această sală superbă, a fost inventat mujicul rus. S-au scris despre el sute de tomuri şi s-au compus nenumărate opere muzicale... Mi-e teamă însă cfi această distracţie se va termina cu mult sânge...

În momentul acela, preşedintele îl întrerupse. Akundin zâmbi uşor şi, scoţându-şi din buzunarul vestonului o batistă mare îşi şterse cu o mişcare obişnuită capul râs ca în palmă şi faţa.

Din fundul sălii răsunară glasuri:

— Să vorbească!

— Auzi dumneata neruşinare! Să nu lase omul să spună tot ce are de spus!

— Adevărată bătaie de joc!

— Tăcere, acolo, în fund!

— Ba să tăceţi voi!

Akundin urmă:

— Mujicul rus este punctul de sprijin al ideilor. Da... Dar dacă aceste idei nu vor fi legate organic de năzuinţele lui de veacuri, de noţiunea lui primitivă asupra dreptăţii, noţiune valabilă pentru toţi oamenii, ele vor cădea că sămânţa în piatră. Şi atâta timp cât mujicul rus nu va fi privit decât ca un om cu burta goală şi cu şira spinării frântă de muncă, atâta timp cât, în sfârşit, nu veţi înceta să-i atribuiţi particularităţi mesianice, inventate cândva de cine ştie ce boier, vor exista în mod fatal doi poli: ideile domniilor-voastre, superbe, născute în umbra cabinetelor, şi poporul, despre care nu vreţi să ştiţi nimic... În fond, nici măcar nu vă criticăm acum... Ar fi ciudat să ne pierdem vremea cercetând fenomenala povară care e fantezia omenească. Nu, ne mărginim doar să vă declarăm: Sal- vaţi-vă cât mai e timp, deoarece atât ideile, cât şi comorile voastre vor fi aruncate, fără niciun regret, în lada cu gunoi a istoriei...

Tânără fată cu rochie de postav negru nu părea dispusă să se cufunde în cele ce se afirmau de la catedra de stejar. Avea impresia că toate acele cuvinte şi discuţii erau, fără îndoială, cât se poate de interesante şi pline de înţeles, dar că lucrul cel mai de seamă era altceva, ceva ce nu se arăta în vorbele acelor oameni.

Atunci apăru în faţa mesei verzi un nou-venit. Fără să se grăbească, se aşeză alături de preşedinte, se înclină la dreapta şi la stânga, îşi trecu mâna înroşită de frig prin părul blond ud de

zăpadă, apoi îşi ascunse mâinile sub masă, îndreptându-se din mijloc. Era îmbrăcat cu un surtuc negru, foarte strâns pe trup, avea faţa trasă şi mată şi sprâncenele arcuite, sub care, în umbră, se deschideau ochii cenuşii, peste măsură de mari, iar părul lung îi cădea bogat pe spate: întocmai aşa fusese reprodusă fotografia lui Alexei Alexeevici Bessonov în ultimul număr al unei reviste săptămânale.

Fata cea tânără nu mai vedea acum nimic altceva dedt chipul aproape respingător de frumos al noului-sosit. Ea cerceta, cu spaimă parcă, trăsăturile acelea bizare, pe care le văzuse deseori în vis, în nopţile cu vânt ale Petersburgului.

Iată-l, îşi pleacă urechea spre vecin şi zâmbeşte. Zâmbetul lui părea firesc, dar în tăietura nărilor subţiri, în sprâncenele prea feminine, în nu ştiu ce forţă gingaşă a feţei lui era perfidie, îngâmfare şi mai era ceva, ceva pe care nu-l putea înţelege şi care o tulbura mai mult ca orice.

În vremea asta, referentul Veliaminov, un om roşu la faţă şi bărbos, cu ochelari de aur şi cu smocuri de păr auriu-cărunt de jur împrejurul craniului mare, îi răspundea lui Akundin:

— Aveţi dreptate, aşa cum are dreptate avalanşa când se prăvăleşte din munţi. Aşteptăm de mult sosirea veacului cumplit, prevăzând triumful adevărului vostru. Voi sin- teţi stăpânii forţelor elementare, nu noi. Noi însă ştim că dreptatea cea mai înaltă, întru cucerirea căreia chemaţi lumea cu sirenele fabricilor, va fi un morman de dărâmă- turi, un haos în care omul va rătăci buimac. „Mi-e sete “, iată ce vă va spune el, pentru că nu va mai avea în el nicio picătură de putere divină. Băgaţi de seamă! Şi Velia- minov îşi ridică degetul lung ca un creion, privind sever rândurile ascultătorilor pe deasupra ochelarilor. În raiul pe care-l visaţi şi în numele căruia vreţi să transformaţi omul într-un mecanism viu, într-un număr de ordine oarecare, omul-număr, în acest rai înspăimântător mocneşte ameninţarea unei noi revoluţii, cea mai teribilă dintre toate: revoluţia spiritului.

Akundin interveni de la locul lui, cu răceală:

— Omul-număr e tot o concepţie idealistă.

Veliaminov făcu un gest cu mâna pe deasupra mesei.

Chelia îi sclipi în lumina candelabrului. Apoi începu să vorbească despre păcatul în care cade omenirea şi despre cumplita răsplată viitoare. În sală lumea începu să tuşească.

În timpul pauzei, fata cea tânără se duse la bufet, unde se opri, încruntată, cu un aer emancipat lângă uşă. Câţiva avocaţi beau ceai cu nevestele lor, vorbind mai tare decât toată lumea. Celebrul scriitor Cernobâlin se aşezase aproape de sobă şi mânca peşte cu afine roşii, uitându-se, întruna cu ochii lui răi, de om beat, la cei care treceau. Două literate de vârstă mijlocie, cu gâtul nespălat şi cu funde mari în păr, mâncau sandvişuri lângă bufet. Mai la o parte, fără să se amestece printre mireni, stăteau, ca şi cum ar fi pozat, dţiva preoţi. Un om pe jumătate cărunt, cu părul zburlit, cu mâinile la spate sub surtucul lung, se legăna pe călcâie, în mijloc, sub candelabru. Era Cirva, criticul, care aştepta să se apropie cineva de eL Atunci se ivi şi Veliaminov. Una din doamnele literate se aruncă asupra-i, înfigându-şi mâinile în mâneca lui. Cealaltă încetă deodată să mestece, se scutură de firimituri şi-şi plecă fruntea, făcând ochii mari. Bessonov se apropie de ea, salutând în dreapta şi în stânga cu o înclinare smerită a capului.

Tânăra în negru simţi cum doamna literată se încorda sub corset. Bessonov îi spuse ceva, zâmbind alene. Bătând din palmele-i grăsulii, doamna începu să râdă, dându-şi ochii peste cap.

Fata cea tânără ridică din umeri şi părăsi bufetul. Cineva o strigă din urmă. Un tinerel slab, negricios, cu înfăţişare obosită, îşi făcea drum prin mulţime către ea. Purta o haină scurtă de catifea, dădea din cap fericit şi-şi încreţea nasul de plăcere. O apucă de mână. Palma îi era umedă, pe frunte avea o şuviţă de păr umed, şi ochii lui umezi, negri şi lunguieţi, o priveau cu duioşie. Îl chema Alexandr Ivanovici Jirov.

— Ce surpriză! Ce faci aici, Daria Dmitrievna?

— Ce faci şi dumneata, îi răspunse ea trăgându-şi mâna, pe care, vârând-o în manşon, şi-o şterse cu batista.

El începu să râdă cu glas subţirel, privind-o cu şi mai multă duioşie:

— Se poate că nici de astă dată să nu-ţi fi plăcut Sapojkov? A vorbit ca un profet! E adevărat că bruscheţea şi maniera lui originală de a se exprima supără, oarecum... Dar esenţa cugetării nu este, oare, ceea ce dorim cu toţii în taină, dar n-avem curajul s-o spunem? El are această îndrăzneală:

Suntem cu toţii tineri, tineri, tineri.

Dar pântecele ni-i lihnit de foame

Şi o să-nfulecăn nimicul/…

Da, lucruri neobişnuite, noi şi îndrăzneţe! Nu simţi şi dumneata, Daria Dmitrievna, cum ne năpădeşte noul? Tot ce-i nou, lacom şi cutezător? Tot aşa şi Akundin. E prea logic, dar le zice lucrurilor pe nume! Încă vreo două-trei ierni ca aceasta, şi totul va începe să plesnească, să pârâie din încheieturi… E de-a dreptul miraculos!

Vorbea cu glas domol, surâzând duios şi dulceag. Daşa simţea cum toată fiinţa lui era cuprinsă de tremur, ca într-o mare excitare. Nu-l ascultă până la sfârşit, îl salută cu capul şi-şi făcu drum spre garderobă.

Un portar ursuz şi plin de medalii căra grămezi de şube şi galoşi, fără să se uite la numărul pe care i-l întindea Daşa. Trebui să aştepte mult. Simţea cum o trage curentul la picioare din sală cu uşi ce se deschideau în amândouă părţile şi unde birjari înalţi, îmbrăcaţi în caftane 8inilii şi umede, propuneau cu veselie şi impertinenţă tuturor celor care treceau pragul:

— Vă duc eu, boierule, cu bidiviul meu!

— Să vă duc la Peski, că tot mi-e în drum!

Daşa auzi deodată în spatele ei glasul lui Bessonov, poruncind răspicat şi rece:

— Portar! Şuba, căciula şi bastonul…

Fata simţi împunsături uşoare, ca de ace, pe spinare. Întoarse capul repede, privindu-l pe Bessonov drept în ochi. El întâmpină liniştit privirea ei, ca pe ceva ce i se cuvenea, apoi pleoapele-i tresăriră şi o sclipire vie îi apăru în ochii cenuşii, de parcă s-ar fi dat bătuţi. Daşa îşi simţi distinct bătăile înfrigurate ale inimii.

— Dacă nu mă înşel, începu Bessonov aplecându-se spre ea, v-am mai întâlnit la sora dumneavoastră, nu?

Daşa îi răspunse pe loc, cu îndrăzneală:

— Da, ne-am mai întâlnit, şi smulgându-şi mantoul din mâna portarului, alergă spre ieşire.

Un vânt umed şi rece făcea să-i fluture haina, stro- pindu-i-o cu picături ruginii. Daşa se înfăşură până la ochi în gulerul ei de blană. Ajungând-o din urmă, un trecător şopti chiar lângă urechea ei:

— Ce ochi frumoşi! …

Daşa păşea grăbită pe asfaltul ud, traversând repede spaţiile inegal luminate. Prin uşa larg deschisă a unui restaurant răzbătu tânguirea viorilor care cântau un vals. Privind drept înainte, fata

şopti în blană moale a manşonului:

— Nu, nu e chiar atât de uşor!

III

Intrând în sală şi descheindu-şi şuba umedă, Daşa întrebă fata din casă:

— Nu-i nimeni acasă, nu-i aşa?

Luşa, fata din casă, căreia-i ziceau şi Marele Mogol, pentru că avea umerii obrajilor proeminenţi, ca la idoli, şi-şi pudra faţa prea din belşug, răspunse cu glas subţire, în timp ce se admiră în oglindă, că într-adevăr, doamna nu era acasă, dar că domnul citea în birou şi va lua masa peste o jumătate de oră.

Trecând în salon, Daşa se aşează picior peste picior lângă pian, cuprinzându-şi genunchiul cu mâinile.

Pe cumnatul ei, Nikolai Ivanovici, îl găsi acasă; prin urmare, se certase cu nevasta, era bosumflat şi i se va plânge de sora ei. Ceasul arăta ora 11, şi ea n-avea ce face până pe la 3, când Ana putea să adoarmă… Să citească? Ce? Şi apoi nici n-avea chef de citit. Să stea şi să se gândească, ar fi şi mai rău. Cât de plictisitoare e uneori viaţa! …

Daşa oftă, deschise capacul pianului şi, stând aşa, pieziş, începu să descifreze o partitură de Skriabin. E cam grea situaţia unei fete la o vârstă atât de incomodă, la 19 ani, şi mai cu seamă pentru ea, care nu era proastă deloc şi care, pe deasupra, dintr-un absurd sentiment de puritate, era prea severă cu cei care se arătau dispuşi s-o ajute să-şi risipească melancolia feciorelnică – şi câţi nu se arătau! …

Anul trecut Daşa venise de la Samara la Petersburg să urmeze cursurile Facultăţii juridice şi se instalase la sora ei mai mare, Ekaterina Dmitrievna Smokovnikova. Bărbatul surorii ei era un avocat destul de cunoscut. Soţii duceau o viaţă trepidantă trăind pe picior mare.

Daşa era mai mică decât sora ei cu vreo cinci ani. Când se măritase Ekaterina Dmitrievna, Daşa nu era dedt o fetiţă. În anii din urmă surorile nu se văzuseră decât foarte rar, iar acum se înfiripaseră între ele sentimente noi: Daşa era îndrăgostită de sora ei mai mare, în timp ce dragostea Ekaterinei Dmitrievna pentru Daşa se manifestă printr-o duioasă ocrotire.

La început Daşa o imită pe Ekaterina Dmitrievna în toate, încântată de frumuseţea, de gustul ei şi de felul cum ştia să se poarte cu lumea. Sfioasă faţă de cunoscuţii Katiei, Daşa spunea

de multe ori, din timiditate, obrăznicii. Ekaterina Dmitrievna îşi dădea toată silinţa să-i fie casa întotdeauna model de bun-gust şi de noutăţi care nu erau încă la îndemâna celorlalţi. Nu lipsea de la nicio expoziţie şi cumpăra tablouri futuriste. În ultimul an avusese discuţii furtunoase cu bărbatul ei, pentru că lui Nikolai Ivanovici îi plăcea pictura de idei, iar Ekaterina Dmitrievna hotărâse, cu tot entuziasmul ei feminin, că preferă să sufere pentru arta nouă decât să treacă drept o înapoiată.

Daşa era şi ea încântată de aceste tablouri stranii atâr- nate pe pereţii salonului, deşi îşi zicea uneori, cu amărăciune, că siluetele pătrate, cu feţe geometrice, cu mâini şi picioare mai numeroase decât ar fi fost nevoie, vopsite în culori dureroase ca migrenele, în sfârşit, că toată această poezie cinică şi greoaie era prea înaltă pentru imaginaţia ei.

În fieca’re marţi, în sufrageria din lemn de palisandru a familiei Smokovnikov se adună la supeu o societate gălăgioasă şi veselă. Veneau avocaţi buni de gură, cărora le plăceau femeile şi care urmăreau cu atenţie curentele literare; doi sau trei ziarişti, care-şi dădeau seama de minune ce politică internă sau externă trebuia dusă, şi criticul Cirva, cel cu nervii zdruncinaţi, care pregătea ultima sa catastrofă literară. Câteodată, spre dimineaţă, soseau şi câţiva tineri poeţi, care îşi lăsau caietele cu versuri în antreu, în buzunarul paltonului. Când începea supeul, apărea totdeauna câte o celebritate, care se ducea calm să sărute mâna gazdei, apoi se instală cu demnitate într-un fotoliu. Pe la mijlocul supeului se întâmpla uneori să auzi pe cineva scoţându-şi cu zgomot galoşii de piele în antreu, apoi un glas catifelat:

— Respectele mele, Mare Mogol!

După aceea, peste scaunul gazdei se apleca faţa proaspăt bărbierită, cu obrajii fleşcăiţi a actorului care apărea în rolurile de prim amorez şi de moralist:

— Mânuţa ta, Katiuşa!

În timpul acestor supeuri, pentru Daşa personajul principal era sora ei. Îi era necaz pe toţi cei care nu se arătau destul de atenţi cu drăgălaşa şi bună Ekaterina Dmitrievna, o fiinţă atât de simplă şi de neprefăcută. Era însă geloasă pe cei care se arătau prea atenţi şi-i privea pe vinovaţi cu ură.

Cu încetul, începu să se orienteze în mijlocul acelei mulţimi de oameni, ameţitoare doar pentru cine nu era deprins cu ea. Îi

dispreţuia acum pe avocaţii începători: afară de jachetele din stofă păroasă, de cravatele liliachii şi de cărarea până la ceafă, n-aveau nimic deosebit. Îl ura pe primul amorez şi moralist; cu ce drept îi spunea el surorii ei „Katia” şi fetei din casă, Marele Mogol? Nu avea niciun motiv, atunci când bea un păhărel de vodcă, să se uite la Daşa printre gene cu ochii aceia cu pungi şi să închine:

— Beau pentru migdalul înflorit!

De câte ori se repeta această scenă, Daşa simţea cum se înăbuşă de ciudă.

Într-adevăr, avea obrajii rumeni şi nu putea înlătura cu niciun chip culoarea aceea blestemată de floare de migdal. La masă Daşa se simţea ca o păpuşă de lemn.

Când veni vara, Daşa nu se întoarse la tatăl ei. În Samara cea prăfuită şi înfierbântată de arşiţă, ci primi cu bucurie să rămână lângă Katia, pe malul mării, la Sestroreţk. Vedea acolo aceiaşi oameni ca şi în timpul iernii, numai că se întâlneau mai des, se plimbau cu barca, făceau baie în mare. Mâncau îngheţată în pădurice de pini, iar seara ascultau muzică şi cinau zgomotos pe veranda cazinoului, în aer liber, sub cerul înstelat.

Ekaterina Dmitrievna comandă pentru Daşa o rochie albă, brodată, o pălărie albă cu boruri largi şi cu panglică neagră şi o centură lată de mătase, care se înnoda într-un fiong mare la spate. Nikanor Iurievici Kuliciok, secretarul cumnatului ei, se îndrăgosti dintr-o dată de Daşa, ca şi cum în clipa aceea i s-ar fi deschis ochii pentru întâia oară.

Dar el făcea parte din categoria „dispreţuiţilor”. Daşa se supără şi-l invită în pădure, unde, fără să-l lase să spună un singur cuvânt de apărare, îi declară, în timp ce el îşi ştergea faţa cu batista făcută mototol în pumn. Că nu-i permite să se uite la ea ca la o „femelă” oarecare, că e indignată, că-l socoteşte o persoană cu imaginaţia pervertită şi că se va plânge imediat cumnatului ei.

Şi, într-adevăr, chiar în aceeaşi seară îi povesti avocatului cele întâmplate. Nikolai Ivanovici o ascultă până la capăt, mângâindu-şi barba îngrijită şi uitându-se cu mirare la obrajii Daşei, care de ciudă se făcuseră că floarea de migdal, la pălăria ei mare, care se clătina din cauza mâniei, la întreaga ei făptură albă şi subţire. Se aşeză apoi pe nisip lângă apă, începu să râdă în hohote şi, ştergându-şi ochii, cu batista, îi spuse:

— Fugi, Daria, fugi, că mor!

Daşa plecă descumpănită şi tulburată, fără să înţeleagă nimic. Kuliciok nu mai îndrăznea acum nici măcar să se uite la ea, slăbea şi se ţinea la o parte. Onoarea Daşei fusese salvată. Dar toată această întâmplare îi tulburase pe neaşteptate simţurile, care-i stătuseră până atunci în feciorelnică amorţire. Echilibrul şubred i se zbruncină, ca şi cum în tot trupul ei, de la rădăcina părului şi până la călcâie, se trezea o a doua făptură, care o înăbuşea, o făptură visătoare, amorfă şi dezgustătoare. Daşa o simţea pe toată suprafaţa trupului şi era chinuită ca de ceva murdar. Încercă să scuture de pe ea această invizibilă pânză de păianjen şi să fie din nou proaspătă, curată şi uşoară.

Juca acum tenis ceasuri întregi, înota de două ori pe zi, se scula cu noaptea-n cap, când pe frunze încă stăruiau picături mari de rouă, când din marea liliachie şi netedă ca o oglindă se ridicau aburi, când pe veranda pustie se aşezau mesele încă umede şi se măturau cărările de nisip jilav.

Dar după ce se încălzea la soare, ziua, sau noaptea, în aşternutul moale, cea de a doua făptură din ea prindea viaţă şi se strecura încetişor spre inima ei strângând-o în palma-i caldă. Nu putea nici s-o smulgă, nici s-o spele de pe ea, aşa cum nu se putea spăla sângele de pe cheia fermecată a lui Barbă-Albastră.

Toţi cunoscuţii, şi în primul rând sora ei, erau de părere că Daşa se făcuse mai frumoasă în vara aceea şi că pe zi ce trecea devenea tot mai frumoasă. Într-o dimineaţă, intrând la ea, Ekaterina Dmitrievna îi spuse:

— Oare ce-o să ne facem de-aici înainte, Daşa?

— Dar ce s-a întâmplat, Katia?

Numai în cămaşă, Daşa stătea pe marginea patului şi-şi înnoda părul într-un coc bogat.

— Prea te faci frumoasă, Daşa. Ce-o să ne facem cu tine de-aici înainte?

Daşa se uită la sora ei cu ochi severi, catifelaţi, întorcându-şi apoi capul în altă parte. Peste obraz şi peste urechi îi trecu un val rumen.

— Katia, nu vreau să vorbeşti aşa cu mine, nu-mi place, înţelegi?

Ekaterina Dmitrievna se aşează pe pat, îşi lipi obrazul de spinarea goală a Daşei şi, râzând vesel, o sărută între omoplaţi.

— Dar înţepată mai suntem! Nu-i chip să-ţi spună omul o

vorbă...

Într-o zi apăru pe terenul de tenis un englez. Era slab, cu mustăţile tunse, avea bărbia proeminentă şi ochi de copil. Era îmbrăcat atât de perfect, încât câţiva dintre tinerii din suita Ekaterinei Dmitrievna simţiră ca un ghimpe în inimă. Englezul îi propusese Daşei să joace o partidă amândoi. Juca corect, ca o maşină. Daşa rămase cu impresia că străinul nu se uitase deloc la ea în tot timpul jocului. O privise, parcă, doar tangenţial. Daşa pierdu partida şi-i propuse încă una. Ca să-i fie mai la îndemână, îşi suflecă mânecile bluzei albe. De sub pălăriuţa de pichet, i se desprinse o buclă de păr pe care nu şi-o mai strânse. În timp ce trimitea înapoi mingea cu un *drive* puternic, englezul se gândea:

„Iată o tânără rusoaică îndemânatică, graţioasă în toate mişcările şi căreia îi stă bine rumeneala din obraji...”

Englezul câştigă şi a doua partidă. Se înclină înaintea Daşei fără pic de căldură, apoi, aprinzându-şi o ţigară parfumată, se aşeză prin apropiere, cerând să i se aducă o limonadă.

Daşa se uită de câteva ori pe furiş la englez, în timp ce juca a treia partidă cu un licean, jucător celebru. Englezul stătea în faţa măsuţei. Picior peste picior, cu mâna deasupra gleznei strânse în ciorapul de mătase şi cu pălăria de pai dată pe ceafă, privea marea fără a întoarce capul.

Noaptea, culcată în pat, Daşa îşi aminti de toate acestea. Se văzu ţopăind pe teren, roşie la faţă şi cu un smoc de păr ciufulit pe frunte. Amorul propriu rănit şi încă ceva, care era mai puternic decât ea însăşi, o făcură să izbucnească în lacrimi.

Din ziua aceea nu se mai duse la tenis. Peste câtva timp, Ekaterina Dmitrievna îi spuse:

— *Mister* Bales întreabă de tine în fiecare zi. Se interesează de ce nu mai joci.

Daşa se sperie atât de tare, încât rămase cu gura căscată. Răspunse apoi cu mânie că nici nu vrea să audă asemenea „bârfeli prosteşti”, că nu-l cunoaşte şi nici nu vrea să-l cunoască pe acest *mister* Bales, care, în definitiv, era un impertinent dacă-şi închipuia că din pricina lui nu mai joacă ea „jocul acela idiot”. Apoi refuză să vină la masă, îşi luă în buzunar pâine şi agrişe şi se duse în pădure, unde, plimbându-se printre trunchiurile înalte şi roşii ale pinilor plini de aromă răşinii înfierbântate, îşi mărturisi, ascultând foşnetul din vârfuri, că nu avea niciun rost să-şi mai ascundă tristul adevăr: că era

îndrăgostită de englez şi că suferea gr ozav din pricina asta.

Aşa, ridicându-şi capul, creştea cu încetul în sufletul Daşei cealaltă făptură. La început prezenţa ei i se păru dezgustătoare şi dureroasă ca o prăbuşire. Dar se deprinse cu starea aceea complicată, aşa cum te deprinzi, după ce trece vara, cu vântul răcoros şi cu apă rece, cu corsetul şi cu hainele de iarnă.

A fost îndrăgostită două săptămâni de englez, şi tot atâta ţinu chinul pentru amorul ei propriu. Daşa se ura pe ea însăşi şi-i era necaz pe omul acela. De câteva ori îl zări de departe, jucând tenis cu indolenţă şi cu îndemânare, stând seara la masă cu câţiva marinari ruşi, şi-şi mărturisi, cu deznădejde, că era cel mai fermecător om din lume.

După câtva timp, englezul apăru în tovărăşia unei fete înalte şi slabe, îmbrăcată în flanelă albă, o englezoaică, probabil logodnica lui, cu care plecă împreună. Daşa nu dormi o noapte întreagă: se dispreţuia şi simţea o adâncă silă faţă de ea însăşi. Spre dimineaţă luă hotărârea ca aceasta să fie ultima ei greşeală în viaţă.

După ce luă această hotărâre, se linişti, iar mai târziu rămase mirată văzând cât de repede şi de uşor trecuse totul. În realitate, însă lucrurile nu erau chiar atât de simple: Daşa simţea acum că cealaltă făptură se făcuse una cu ea, se dizolvase, dispăruse. Fiinţa ei nu mai era aceeaşi: avea şi sufletul uşor, şi prospeţimea de mai înainte, dar era parcă mai blândă, mai duioasă, mai de neînţeles. Parcă până şi pielea i se mai subţiase. Nu se mai recunoştea în oglindă, şi mai ales ochii îi erau altfel: neasemuiţi, ameţitori.

Pe la jumătatea lui august, soţii Smokovnikov se întoarseră împreună cu Daşa la Petersburg, în apartamentul spaţios de pe strada Panteleimonovskaia. Din nou începură recepţiile de marţi, expoziţiile de pictură, premierele de mare răsunet şi procesele scandaloase de la tribunal, cumpărările de tablouri, goana după obiecte vechi de preţ şi petrecerile până-n zori la „Samarkand “, unde cânta un taraf de ţigani. Apăru din nou şi primul amorez – moralistul care slăbise la băi cu aproape zece kilograme. La toate aceste plăceri zbuciumate se mai adăugau şi unele zvonuri confuze alarmante şi Îmbucurătoare, cum că se aşteptau nu ştiu ce prefaceri.

Daşa nu mai avea acum timp nici să stea pe gânduri, nici să sufere din plin: dimineaţa pleca la cursuri, la patru se plimba cu

sora ei, iar seara se ducea la teatre, la concerte, la supeuri şi vedea multă lume. Nu era chip să rămână o clipă singură şi liniştită.

Într-una din acele marţi, după ce se terminase supeul, în momentul când se serveau băuturile tari, apăru în salon Alexei Alexeevici Bessonov. Când îl văzu intrând pe uşă, Ekaterina Dmitrievna se înroşi toată. Conversaţia generală se întrerupse. Aşezându-se pe divan, Bessonov luă ceaşca de cafea pe care i-o întinse Ekaterina Dmitrievna.

Cunoscătorii de literatură, doi avocaţi, se aşezară în apropierea lui. Dar Bessonov, învăluind gazda într-o privire prelungă şi ciudată, declară de la început că nu există artă, ci numai şarlatanie, boscărie de fachir, ca atunci când maimuţa se urcă pe o frânghie până la cer.

— Nu există poezie. Totul a murit demult: şi oamenii şi arta. Rusia de astăzi e un stârv. Asupra ei s-au năpustit stoluri de corbi, ca la praznic. Cei care scriu versuri vor nimeri cu toţii de-a dreptul în iad...

Vorbea încet, cu voce stinsă. Pe faţa lui palidă şi rea se iviră două pete trandafirii. Gulerul moale îi era mototolit şi surtucul pătat de scrum. Din ceaşca pe care o ţinea în mină, cafeaua se prelingea pe covor.

Cunoscătorii de literatură încercară să lege cu el o discuţie, dar Bessonov nu-i ascultă, urmărind-o cu ochi întunecaţi pe Ekaterina Dmitrievna. Se ridică apoi şi se apropie de ea.

Daşa îl auzi spunându-i Katiei:

— Suport greu societatea. Permiteţi-mi, vă rog, să mă retrag.

Katia îl rugă cu sfială să recite ceva. Dar Bessonov clătină din cap şi, luându-şi rămas bun, îşi apăsă buzele atât de mult pe mâna ei, încât Ekaterinei Dmitrievna i se înroşiră până şi umerii.

Îndată după plecarea lui, începură discuţiile. Bărbaţii îşi spuseră, cu toţii, părerea:

— Există totuşi o limită, şi e inadmisibil să dispre- tuieşti atât de ostentativ societatea noastră.

Criticul Cirva se apropia de fiecare, repetând:

— Domnilor, Bessonov era beat turtă.

Femeile însă aveau altă părere:

— Beat, sau pur şi simplu într-o dispoziţie ciudată, Bessonov e în orice caz un om tulburător, lucru pe care-l ştie toată lumea.

A doua zi, la masă, Daşa declară că Bessonov i se pare a fi

unul dintre oamenii „adevăraţi”, din cei a căror viaţă interioară, ale căror păcate şi gusturi însufleţesc, întocmai ca o lumină care se răsfrânge, cenaclul Ekaterinei Dmitrievna.

— Uite, Katia, eu înţeleg că poţi să-ţi pierzi capul pentru un om ca el.

Nikolai Ivanovici se indignă:

— Te laşi, pur şi simplu, influenţată de faptul că Bessonov e o celebritate.

Ekaterina Dmitrievna nu zise nimic. De atunci Bessonov nu mai veni în casa lui Smokovnikov. Circulă zvonul că ar fi stat tot timpul în culisele unui teatru, dându-i târcoale actriţei Cearodeeva. Ducându-se s-o vadă pe această Cearodeeva, Kuliciok şi prietenii lui rămaseră dezamăgiţi. Slabă că sfintele moaşte, era toată numai jupoane de dantelă…

Într-o zi Daşa îl întâlni pe Bessonov la o expoziţie. Răsfoia cu nepăsare catalogul, lângă fereastră. În faţa lui, ca în faţa unui animal împăiat de la muzeu, stăteau două studente spătoase, contemplându-l cu zâmbete încremenite. Daşa trecu încet pe lângă el, iar în sala următoare se aşeză pe un scaun: simţise deodată o mare oboseală şi o adâncă tristeţe în suflet.

După aceea îşi cumpără o carte poştală ilustrată, cu portretul lui Bessonov, pe care şi-o aşeză pe masă. Versurile lui, trei volumaşe albe, îi părură la început pline de otravă. Câteva zile umblă că ieşită din fire, de parcă se făcuse părtaşă la o faptă tainică şi rea. Dar, citindu-le şi recitindu-le, începură să-i placă tocmai din pricina acelei senzaţii bolnăvicioase, ca şi cum i-ar fi şoptit cineva: „Dă-te pradă uitării, lasă-te în voia soartei, risipeşte-ţi comoara nepreţuită din tine, râvneşte ceea ce nu se poate înfăptui… “

Din cauza lui Bessonov începu să frecventeze „Seratele filosofice”. El venea acolo târziu, vorbea rar, şi de fiecare dată Daşa se întorcea acasă tulburată, bucuroasă când găsea musafiri. Amorul ei propriu amuţise.

Astăzi era silită să rămână singură şi să-l descifreze pe Skriabin. Ca nişte globuri mici de gheaţă, notele îi cădeau încet pe suflet, pătrunzând în adâncul unui lac fără fund. În căderea lor tulburau apa, cufundându-se. Undele se apropiau şi se depărtau, iar în adâncuri, în bezna fierbinte, inima bătea zgomotos şi speriat, ca şi cum curând, curând de tot, chiar acum, în clipa asta, ar trebui să se întâmple un lucru cu

neputinţă de înfăptuit…

Lăsându-şi mâinile pe genunchi, Daşa îşi înălţă capul. În lumina molatică a abajurului portocaliu, de pe pereţi se uitau la ea feţe stacojii şi umflate, rânjind, cu ochii ieşiţi din orbite, ca acele fantome din haosul primitiv care înconjuraseră, hămesite, din prima zi a creaţiei, împrejmuirea de lut a grădinii raiului…

„Da, stimată domnişoară, stăm prost”, îşi zise Daşa. Făcu repede, de la stânga la dreapta, câteva game, închise fără zgomot capacul pianului, îşi luă o ţigară dintr-o cutiuţă japoneză, o aprinse, apoi începu să tuşească şi o strivi în scrumieră.

— Nikolai Ivanovici, cât e ceasul?

Daşa strigase atât de tare, încât glasul îi răsună pânft în a patra odaie.

În birou se auzi rostogolindu-se ceva dar nu veni niciun răspuns. Marele Mogol intră în odaie şi, uitându-se în oglindă, anunţă că masa e servită.

În sufragerie, Daşa se aşează în faţa unui vas cu flori ofilite, începu să smulgă petalele şi le lăsă să cadă pe faţa de masă. Marele Mogol servi ceai, friptură rece şi o omletă. Apăru în sfârşit şi Nikolai Ivanovici, îmbrăcat în hainele cele noi, bleumarin, şi fără guler la cămaşă. Avea părul vâlvoi iar în barba lui adunată spre stânga i se prinsese un fir de puf din pernă de pe divan.

Posomorât, o salută pe Daşa fără o vorbă, se aşează în capul mesei, trase spre el tava cu omletă şi începu să mănânce cu lăcomie.

Îşi propti apoi cotul de marginea mesei, îşi sprijini obrazul în pumnul păros, îşi aţinti privirea absentă în grămada de petale rupte, apoi zise cu voce adâncă de bas, aproape nefirească:

— Sora ta m-a înşelat noaptea trecută.

IV

Da, sora ei, Katia, făcuse o faptă înfricoşătoare şi inexplicabilă, o faptă criminală. Noaptea trecută, capul ei zăcuse pe o pernă străină, departe de tot ceea ce era viu, familiar şi cald, iar trupul ei fusese strivit şi sfârtecat… Aşa simţea Daşa, cutremurându-se, că trebuie să fi fost ceea ce Nikolai Ivanovici numise înşelăciune. Şi, pe deasupra, Katia nu era acasă, ca şi cum nici n-ar mai fi fost pe lume.

În prima clipă Daşa încremeni şi i se făcu negru înaintea ochilor. Aşteptă cu răsuflarea tăiată ca Nikolai Ivanovici să

plângă sau să strige înspăimântător. Dar el nu mai adăugă niciun cuvânt, învârtind între degete suportul pentru tacâmuri. Daşa nu îndrăznea să i se uite în ochi.

Apoi, după o tăcere lungă, el îşi împinse cu zgomot scaunul şi se întoarse la birou. „Se împuşcă! “îşi zise Daşa. Dar nici asta nu se întâmplă. Cu o milă sfâşietoare, îşi aminti o clipă de mâna lui mare şi păroasă, întinsă pe masă. Apoi imaginea lui dispăru, şi Daşa repetă întruna: „Ce-i de făcut? Ce-i de făcut? “Capul îi vâjâia, şi toate, toate-i păreau desfigurate şi numai ţăndări…

Marele Mogol se ivi de după perdeaua de postav cu o tavă în mână, şi Daşa, privind-o, înţelese deodată că nu va mai exista de aici înainte Marele Mogol. Ochii i se umplură de lacrimi şi, strângând din dinţi, fugi în salon.

Acolo, toate lucrurile, până şi cele mai mărunte, fuseseră aşezate la locul lor sau aninate în perete, cu dragoste, de mâinile Katiei. Sufletul ei părăsise însă această încăpere, şi toate erau acum sălbatice şi străine. Daşa se aşează pe divan. Încetul cu încetul privirea ei se fixă asupra unui tablou cumpărat de curând. Pentru întâia oară îl văzu şi înţelese ce reprezenta.

Era o femeie goală, roşie-gălbuie ca puroiul, de parcă ar fi fost jupuită de piele. Gura-i era strâmbă, nas n-avea de loc: în locul nasului avea o gaură triunghiulară. Capul părea pătrat, iar pe cap purta, lipit, un petic de stofă adevărată. Picioarele, ca doi butuci, îi erau prinse în balamale. În mână ţinea o floare. Celelalte amănunte erau oribile. Dar mai înfiorător decât toate era ungherul în care şedea ea. Cu picioarele desfăcute: un ungher mohorât, cafeniu. Tabloul purta titlul *Dragoste.* Insă Katia îl botezase *Venera modernă.*

„Iată de ce era Katia atât de încântată de această femeie îngrozitoare! Şi ea e tot aşa acum: cu o floare în mână, ghemuită într-un ungher.” Cu faţa înfundată în pernă pe care o muşca, să nu ţipe, Daşa începu să plângă. La un moment dat în salon apăru Nikolai Ivanovici. Se opri cu picioarele depărtate, încercă nervos să-şi aprindă bricheta, se apropie apoi de pian şi începu să bată cu un deget în claviatură. În odaie răsună pe neaşteptate un cântec, *Scatiul.* Pe Daşa o cuprinse frigul. Închizând pianul cu zgomot, Nikolai Ivanovici zise:

— Trebuia să mă aştept la aşa ceva.

Daşa îşi repetă de câteva ori aceste cuvinte, silindu-se să le prindă înţelesul. În vestibul zbâmâi deodată, ascuţit, clopoţelul.

Apucându-se cu mâna de barbă, Nikolai Iva- novici făcu încet: „O-o-o! “şi intră repede în birou. Pe coridor răsună tropăitul ca de copite al Marelui Mogol. Daşa sări de pe divan, ochii i se întunecară de tare ce-i bătea inima, şi alergă în sală.

Ekaterina Dmitrievna îşi deznoda, cu degetele îngheţate de ger, panglicile liliachii ale capişonului de blană, încreţindu-şi năsucul. Întinse surorii ei obrazul rece şi trandafiriu pentru un sărut pe care nu-l primi. Şi atunci, scuturându-şi capul şi aruncând capişonul, o privi atent pe Daşa cu ochii ei cenuşii.

— S-a întâmplat ceva pe-aici? V-aţi certat? Întrebă ea cu voce joasă, o voce totdeauna fermecător de dulce.

Daşa se uita la galoşii de piele ai lui Nikolai Ivanovici, cărora li se zicea în casă „cizmele fermecate” şi care aveau acum o înfăţişare orfană parcă. Îi tremura bărbia.

— Nu, nu s-a întâmplat nimic, eu… numai aşa…

Ekaterina Dmitrievna îşi descheie încet nasturii mari ai hainei din blană de veveriţă, apoi, cu o mişcare a umerilor, o dădu la o parte şi apăru întreagă, caldă, duioasă şi obosită. Descheindu-şi ghetele, se aplecă până aproape de pământ, în timp ce spunea:

— Ştii, până am găsit un automobil, mi s-au udat picioarele…

Uitându-se mereu la galoşii lui Nikolai Ivanovici, Daşa o întrebă, cu asprime:

— Unde-ai fost, Katia?

— La un supeu literar, draga mea, în cinstea… Cre- de-mă că nici nu mai ştiu a cui! Acelaşi şi acelaşi lucru. Sunt obosită de moarte şi mi-e somn.

Intră în sufragerie. Aruncându-şi pe masă poşeta de piele şi ştergându-şi năsucul cu batista, întrebă:

— Cine-a smuls petalele? Unde-i Nikolai Ivanovici? Doarme?

Daşa nu mai înţelegea nimic: sora ei nu semăna deloc a femeie pierdută. Nu numai că nu-i părea înstrăinată, ci, dimpotrivă: prin ceva de care nu-şi putea da seama, o simţea astăzi atât de apropiată, încât îi venea s-o mângâie.

Cu o mare sforţare, zgâriind cu unghia faţa de masă chiar în locul unde, cu o jumătate de oră înainte, Nikolai Ivanovici îşi mâncase omletă, Daşa izbuti să îngaime:

— Katia!

— Ce-i, draga mea?

— Ştiu totul!

— Ce ştii? Ce s-a întâmplat, pentru Dumnezeu?!

Ekaterina Dmitrievna se aşează la masă, atingând-o pe Daşa cu genunchii, şi o privi de jos în sus, curioasă.

Daşa urmă:

— Nikolai Ivanovici mi-a spus totul.

Nu vedea cum arăta la faţă sora ei şi nu-şi dădea seama ce se petrece cu ea.

După o tăcere prelungită peste măsură, Ekaterina Dmitrievna începu pe un ton răutăcios:

— Şi ce ţi-a spus Nikolai Ivanovici aşa de extraordinar despre mine?

— Ştii prea bine, Katia.

— Nu, nu ştiu.

Acest „nu ştiu “era rece ca o suflare de gheaţă.

Daşa se lăsă la picioarele ei.

— Atunci, poate că nu-i adevărat? ... Katia, draga scumpă, frumoasa mea Katia, spune, aşa-i că nu-i adevărat?

Şi Daşa săruta mereu mâna catifelată a Katiei, o mân2 care mirosea a parfum, cu vinişoare albăstrii ca nişte pârâiaşe.

— Bineînţeles că nu e adevărat, îi răspunse Ekaterina Dmitrievna închizând ochii, obosită. Iar tu te-ai şi pus pe plâns! Mâine or să-ţi fie ochii roşii, năsucul umflat...

O ridică încet, apăsându-şi lung buzele pe părul ei.

— Sunt o proastă, înţelegi? Şopti Daşa la pieptul Katiei.

În clipa aceea glasul puternic al lui Nikolai Ivano- vici răsună din birou, răspicat:

— Minte!

Surorile se întoarseră fără voie, dar uşa era închisă. Ekaterina Dmitrievna zise:

— Du-te şi te culcă, copil ce eşti! Mă duc eu să lămuresc situaţia. Mare plăcere, ce să zic! Abia mă ţin pe picioare...

O petrecu pe Daşa până în odaia ei, o sărută cu gândul aiurea, se întoarse apoi în sufragerie, îşi luă poşeta, îşi îndreptă pieptenele din păr şi bătu încet în uşa biroului:

— Nikolai, deschide, te rog.

Niciun răspuns. Urmă o tăcere care nu prevestea nimic bun, apoi Nikolai Ivanovici pufăi cu năduf pe nări, şi cheia se învârti în broască. Când intră, Ekaterina Dmitrievna văzu spinarea lată a soţului ei, care, fără să se întoarcă, se îndrepta spre masă. Aşezându-se apoi în fotoliul de piele, luă în mână un cuţit de fildeş şi-l trecu cu violenţă printr-o carte (romanul *Bărbatul la 40*

de ani de Wassermann).

Toate acestea le făcu aşa, de parcă Ekaterina Dmitrievna n-ar fi fost şi ea acolo.

Katia se aşează pe divan, îşi potrivi rochia pe genunchi şi, după ce-şi vârî batista în poşetă, făcu să pocnească in- chizătoarea. Nikolai Ivanovici tresări.

— Un singur lucru nu înţeleg, zise Katia. Eşti liber să crezi ce pofteşti, dar te-aş ruga să nu-i împârtăşejti şi Daşei proasta ta dispoziţie.

Atunci Nikolai Ivanovici se întoarse repede în fotoliu, îşi întinse gâtul şi barba înainte şi începu, cu dinţii încleştaţi:

— Ai îndrăzneala să spui că asta nu-i decât o „proastă dispoziţie "de-a mea?

— Nu pricep.

— Extraordinar! Nu pricepi? Dar să te porţi ca o femeie de stradă, la asta se pare că te pricepi foarte bine!

La auzul acestor cuvinte, Ekaterina Dmitrievna nu făcu decât să deschidă puţin gura. Apoi zise încet, privind chipul desfigurat, roşu şi năduşit al bărbatului ei:

— Spune-mi, te rog, de când ai început să vorbeşti cu mine fără niciun pic de respect?

— Vă rog respectuos să mă iertaţi! Dar mi-e imposibil să vorbesc pe alt ton. Pe scurt, vreau să cunosc amănuntele.

— Care amănunte?

— Nu mă minţi de la obraz!

— A, înţeleg despre ce e vorba! Şi Ekaterina Dmi- trievna îşi înălţă privirea ochilor mari ca după o cumplită oboseală. Ţi-am spus ieri ceva în acest sens... Uitasem.

— Vreau să ştiu, cu cine?

— Nu ştiu.

— Te rog încă o dată să nu mă minţi! ...

— Nu mint. N-am niciun chef să te mint. Am spus-o şi eu numai aşa... Ce nu spune omul când e enervat? Am spus-o, şi de-atunci am şi uitat ce ţi-am spus!

Auzind aceste cuvinte, faţa lui Nikolai Ivanovici rămase ca de piatră, dar inima începu să-i bată de bucurie.,

. Slavă Domnului că a fost numai o minciună! "Putea acum, fără nicio primejdie, să nu mai creadă nimic, să facă puţină gălăgie şi toate astea cu inima uşoară...

Se ridică din fotoliu şi se plimbă de-a lungul covorului,

oprindu-se din când în când şi tăind aerul cu cuţitul de fildeş. Începu să vorbească despre decăderea familiei, despre descompunerea morală, despre obligaţiile sacre ale femeii, astăzi uitate – de soţie, de mamă, de tovarăşă a bărbatului. Îi reproşă Ekaterinei Dmitrievna goliciunea ei sufletească, cheltuielile ei nesăbuite, risipa banilor lui câştigaţi cu sânge („nu cu sânge, ci trăncănind din gură “, îl corectă Ekaterina Dmitrievna). Ba nu, mai mult decât cu sânge: cu tocirea nervilor! O învinui că-şi alege cunoştinţele fără niciun discernământ şi că în casă e dezordine, îi reproşă slăbiciunea ei pentru „idioata aceea de Marele Mogol “şi chiar pentru „tablourile dezgustătoare, de care mi-e greaţă, din salonul dumitale de gust filistin”.

Într-un cuvânt, îşi descarcă inima.

Trecuse de ora 3 dimineaţa. După ce Nikolai Ivano- vici se opri, răguşit, Ekaterina Dmitrievna zise:

— Nimic nu-i mai dezgustător decât un bărbat gras şi isteric! Apoi se ridică şi intră în dormitor.

Dar Nikolai Ivanovici nu se simţi ofensat la auzul acestor cuvinte. Se dezbrăcă încet, îşi aşeză hainele pe speteaza scaunului, îşi întoarse ceasul şi, oftând uşurat, intră în aşternutul proaspăt, întins pe divanul de piele.

„Da, nu ştim să trăim. Ar trebui să ne refacem viaţa pe de-a-ntregul, nu e bine aşa, nu e bine…” îşi zicea el, deschizând cartea ca să se mai liniştească puţin înainte de-a adormi. Insă curând lăsă cartea din mână şi începu să asculte. În casă era o linişte de mormânt. Se auzi cum îşi suflă cineva nasul. Nikolai Ivanovici simţi cum 1 se strânge inima. „Plânge, îşi zise. Of, of! Tare mă tem că i-am spus şi lucruri pe care nu trebuia să i le spun… “

Când îşi aduse aminte de toată discuţia lor, de felul cum stătea Katia şi-l asculta, i se făcu milă de ea. Se ridică într-un cot, gata să iasă de sub plapumă, dar simţi în tot trupul o sfârşeală, ca după o oboseală îndelungată şi, lăsându-şi capul pe pernă, adormi.

Dezbrăcându-se în odaia ei curată şi ordonată, Daşa îşi scoase pieptenele din păr. Îşi scutură capul aşa de tare, încât toate acele îi zburară dintr-o dată, intră în aşternutul alb şi, după ce se înveli până sub bărbie, închise ochii pe jumătate. „Cât e de bine, Doamne! Să nu mă mai gândesc acum! A nimic,

să dorm, şi-atât. “I se păru că într-un colţ vede cu coada ochiului o mutrişoară caraghioasă. Zâmbi, îşi strânse genunchii şi-şi luă perna în. Braţe. Somnul întunecat şi dulce o învălui, întreagă. Dar deodată glasul Katiei îi răsună desluşit în minte: „Bineînţeles că nu-i adevărat! “Daşa deschise ochii. „Nu i-am spus Katiei nicio vorbă, nimic. Am întrebat-o doar dacă e adevărat sau nu. Mi-a răspuns, de parcă ar fi înţeles perfect despre ce era vorba. “Când îşi dădu seama de lucrul acesta, îşi simţi tot trupul ca străpuns de ace. „Katia m-a minţit! “îşi aminti apoi toate amănuntele discuţiei, vorbele pe care i le spusese Katia, gesturile ei, şi înţelese fără umbră de îndoială că, într-adevăr, Katia nu spusese adevărul. Asta o zgudui. Katia îşi înşelase bărbatul. Dar înşelându-l, păcătuind, minţind, se făcuse parcă şi mai încântătoare. Numai un orb n-ar vedea în ea o schimbare, un fel de duioşie şi de oboseală deosebită. Şi minţea în aşa chip, încât te scotea din minţi, puteai chiar să te îndrăgosteşti de ea. Totuşi, era o criminală… „Nu, nu mai înţeleg nimic, dar absolut nimic! “

Daşa era tulburată şi buimăcită. Bău puţină apă, aprinse şi stinse lumina şi nu-şi găsi locul în pat până dimineaţa. Îşi dădea seama că nu putea nici să osândească, nici să înţeleagă ceea ce făcuse Katia.

Nici Ekaterina Dmitrievna nu-şi află linişte în noaptea aceea. Stătea culcată cu faţa în sus, fără putere, cu mâi- nile întinse deasupra plapumei de mătase, şi plângea fără să-şi mai şterge lacrimile. Se frământa, cu inima grea, pângărită. Şi nu putea face nimic ca să nu mai fie aşa. N-o să mai poată fi niciodată ca Daşa, înflăcărată şi severă. Dar mai ales plângea pentru că Nikolai Iva- novicl o făcuse femeie de stradă şi afirmase că salonul ei era de gust filistin… începu să plângă şi mai tare când îşi aduse aminte că Alexei Alexeevici Bessonov o dusese ieri, la miezul nopţii, într-o trăsură elegantă, la un hotel de la marginea oraşului. Şi acolo, fără s-o cunoască mai bine, fără s-o iubească, fără să simtă nimic din ce-i era ei drag şi apropiat, o posedase în chip dezgustător, ca pe o păpuşă – una din acele păpuşi trandafirii expuse în vitrină de pe strada Morskaia, la magazinul de mode pariziene ţinut de *madame* Ducl£…

Pe Vasilievski-Ostrov, într-o casă a cărei construcţie abia se terminase, pe aleea a 19-a, se instalase în apartamentul inginerului Ivan Ilici Teleghin, la etajul patru, aşa-numitul

„Centru de combatere a cotidianului”.

Teleghin închiriase pe nimic apartamentul acela pentru un an, cu gândul să-l transforme în „pensiune”. Opri pentru el o singură odaie, iar pe celelalte, mobilate cu paturi de fier, cu mese de brad şi cu taburete, le închirie, având grijă să-şi aleagă numai chiriaşi „burlaci şi, mai ales, veseli”. Serghei Sergheevici Sapojkov, prietenul şi fostul lui coleg de şcoală, îi şi găsise câţiva pe gustul său.

Locatarii lui Teleghin erau: Alexandr Ivanovici Ji- rov, student la Facultatea juridică, Antoşka Amoldov, cronicar şi ziarist, pictorul Valet şi tânără domnişoară Elizaveta Rastorgueva, care nu-şi aflase încă nicio ocupaţie pe placul ei.

Locatarii se sculau târziu, atunci când Teleghin venea de la uzină să-şi ia gustarea de dimineaţă, şi, fără nicio grabă, îşi începea fiecare activitatea lui: Antoşka Amoldov se ducea cu tramvaiul pe Nevski Prospekt, la o cafenea unde afla ştirile zilei, apoi la redacţie. Valet se apucă, de obicei, să-şi facă autoportretul. Sapojkov se încuia cu cheia în odaie ca să poată lucra: pregătea discursuri şi articole asupra artei noi. Jirov se strecura la Elizaveta Kievna şi, cu o voce catifelată că un mieunat de pisică, discuta cu ea diferite probleme ale vieţii. Scria versuri pe care nu le arăta, din ambiţie, nimănui. Elizaveta Kievna îl considera genial.

În afară de conversaţiile cu Jirov şi cu ceilalţi locatari, Elizaveta Kievna se mai îndeletnicea şi cu împletitul unor fâşii din lână de diferite culori, care n-aveau o destinaţie precisă, cânta fals cântece ucrainene, cu o voce groasă şi puternică, îşi inventa pieptănături originale, sau, încetând să mai cânte şi despletindu-şi părul, se trân- ţea în pat cu o carte în mână, cufundată în lectură, până o apucau durerile de cap. Elizaveta Kievna era o fată înaltă, rumenă şi frumoasă, mioapă, cu ochii parcă de- senaţi, şi se îmbrăca cu atâta lipsă de gust, încât până şi locatarii lui Teleghin o certau pentru asta.

Când se ivea în casă câte o persoană străină, o chemă la ea, începând o conversaţie năstruşnică asupra unor probleme subtile şi adânci, interesându-se printre altele dacă interlocutorul ei nu simţea cumva setea de a făptui vreo crimă, dacă ar fi fost, de pildă, capabil să ucidă, dacă nu avea senzaţia unei „autoprovocări “, particularitate caracteristică, după părerea ei, oricărui om remarcabil…

Locatarii lui Teleghin bătuseră pe uşa ei un tabel cu aceste întrebări. În general, era stăpânită de un sentiment de nemulţumire, ca şi cum ar fi aşteptat tot timpul nu ştiu ce „transformări11 sau „evenimente teribile'*, care să facă viaţa mai interesantă, aşa ca să poţi trăi din plin, să nu mai fii nevoit să lâncezeşti lângă o fereastră cenuşie de ploaie.

Teleghin se amuza grozav pe seama locatarilor săi, socotindu-i oameni de treabă, dar cam ciudaţi. Avea însă prea puţin timp ca să poată lua parte la toate distracţiile lor.

Într-o zi de Crăciun, Serghei Sergheevici Sapojkov îi adună pe toţi laolaltă, vorbindu-le aşa:

— Tovarăşi, a sosit timpul să trecem la fapte. Suntem mulţi, dar risipiţi. Până acum ne-am manifestat izolat şi timid. Trebuie să formăm o falangă, ca să dăm o serioasă lovitură societăţii burgheze. Pentru asta, să alcătuim mai întâi o grupă de iniţiativă şi să răspândim următoarea proclamaţie: „Suntem noii Columbi! Suntem stimulenţi geniali! Suntem sământa noii omeniri! Cerem societăţii burgheze ghiftuite să abroge toate prejudecăţile. De azi înainte nu va mai exista virtute! Familia, bunele moravuri, căsătoria vor fi abrogate. O cerem! Omul, bărbat sau femeie, trebuie să fie gol şi liber. Raporturile sexuale vor fi un bun public. Tineri şi tinere, bărbaţi şi femei, ieşiţi din bârlogurile voastre dospite şi intraţi, despuiaţi şi fericiţi, în horă, sub soarele fiarei sălbatice! ... “

Sapojkov declară că era absolut necesar să se editeze o revistă futuristă *Hrana zeilor,* pentru care Teleghin va da o parte din bani, iar restul va trebui smuls din ghearele burgheziei: în total, trei mii de ruble.

Aşa a fost creat „Centrul de combatere a cotidianului”, nume inventat de Teleghin într-o zi când, întors de la fabrică, se porni să râdă cu lacrimi de proiectul lui Sapojkov. Se procedă imediat la editarea primului număr din revistă. Câţiva mecenaţi, câţiva avocaţi şi însuşi Saşka Sakelman dădură banii necesari – cele trei mii de ruble. Se comandară formulare din hârtie de ambalaj cu un *en-tete* obscur

— „Centrifuga” – începură să fie invitaţi colaboratorii cei mai apropiaţi şi să se strângă materialul necesar. Pictorul Valet dădu ideea ca odaia lui Sapojkov, transformată în redacţie, să fie pocită cu desene cinice. Şi zugrăvi pe pereţi douăsprezece autoportrete. Cu privire la mobilier, a fost nevoie de multă

chibzuială. În sfârşit, se scoase tot ce era în odaie, afară de o masă mare, îmbrăcată toată în hârtie aurită.

După apariţia primului număr, prin oraş începu să se vorbească despre *Hrana zeilor.* Unii erau indignaţi, în timp ce alţii afirmau că lucrul nu era chiar atât de simplu şi că, într-un viitor apropiat, Puşkin va trebui, poate, trecut la arhivă. Criticul literar Cirva îşi pierdu cumpătul: cei de la *Hrana zeilor* îl făcuseră „lepădătură11. Ekaterina Dmitrievna Smokovnikova se abonă imediat la revistă pe un an întreg, luând totodată hotărârea ca într-o marţi să-i invite pe futurişti.

„Centrul de combatere" îl delegă pe Serghei Serghe- evici Sapojkov să-l reprezinte la supeul oferit în casa Smokovnikovilor. Veni îmbrăcat cu un surtuc murdar, din barhet verde, pe care-l luase cu chirie de la frizeria unui teatru şi care fusese confecţionat pentru spectacolul *Manon Lescaut.* Mâncă mult, râse atât de tare încât i se făcu silă până şi lui însuşi şi, privindu-l pe Cirva, afirmă că toţi criticii sunt nişte „şacali care se hrănesc cu stârvuri ". Se rezemă apoi de speteaza scaunului şi începu să fumeze, îndreptându-şi pince-nez-ul pe nasul năduşit. În general, toată lumea se aşteptase la ceva mai mult.

După ce apăru al doilea număr din revistă, se hotărî organizarea unor serate numite „Superbele sacrilegii". La unul din aceste „sacrilegii" veni şi Daşa. Uşa de la intrarea din faţă i-o deschise Jirov, care, foarte agitat, îi scoase şoşonii şi mantoul şi-i culese o aţişoară prinsă de stofa rochiei. Daşa se simţi foarte mirată că în sală mirosea a varză. Lunecând pieziş pe coridor în urma ei, spre locul „sacrilegiului11, Jirov o întrebă:

— Spune-ţi-mi, vă rog, ce parfum întrebuinţaţi? E aşa de plăcut! ...

Daşa se miră de primitivitatea acestui spectacol îndrăzneţ, în jurul căruia se făcuse atâta vâlvă. E drept că pe pereţi erau împrăştiaţi ochi, nasuri, mâini, schiţe pornografice, câţiva zgârie-nori care se răsturnau – într-un cuvânt, tot ce alcătuia autoportretul lui Vasâli Veniaminovici Valet, care şedea tăcut, cu nişte linii în zigzag desenate pe obraji. E drept că atât gazdele, cât şi oaspeţii – printre care se aflau toţi tinerii poeţi care veneau marţea pe la Smokovni- leovi – şedeau pe scânduri negeluite, sprijinite pe butuci (darul lui Teleghin). E drept că se citeau, pe un ton exagerat de cinic, versuri despre automobile care se târăsc pe bolta cerească, despre „noi, care scuipăm pe

bătrânul sifilitic din ceruri”, despre tinerele maxilare cu care autorul sfarmă, ca pe nişte nuci, cupolele bisericilor, despre un greier oarecare, îmbrăcat în covercoat, pe care nu puteai să-l identifici, oricât ţi-ai fi bătut capul, care umbla cu un b*aedecker,* purta binoclu şi *sărea* prin fereastră de-a dreptul pe caldarâm… Insă Daşei toate aceste grozăvii îi părură destul de banale. Nu-i plăcu cu adevărat decât Teleghin, care se apropie în timpul discuţiilor de ea şi o întrebă, zâmbind timid, dacă nu doreşte ceai şi tartine.

— Atât ceaiul, cât şi tartinele noastre sunt obişnuite, adică bune.

Avea faţa rasă şi arsă de soare, o faţă simplă, cu ochii de un albastru-închis, care arătau bunătate, dar care ştiau să exprime, la nevoie, inteligenţă şi voinţă.

Daşa se gândi că i-ar face plăcere să primească invitaţia şi, ridicându-se, trecu în sufragerie. Pe masă se aflau o farfurie lungă cu sandvişuri şi un samovar scofâlcit. Teleghin adună îndată toate farfuriile murdare, punându-le de-a dreptul pe podea, în colţul odăii, se uită în toate părţile, căutând un şervet, apoi şterse masa cu batista, îi turnă Daşei ceai şi-i alese un sandviş, pe cel mai „delicat”. Toate acestea le făcu fără să se grăbească, cu mâinile lui mari şi puternice, vorbind întruna, ca şi cum şi-ar fi dat toată silinţa s-o facă pe Daşa să se simtă cât mai la largul ei în mijlocul mizeriei de acolo.

— E drept că gospodăria noastră e cam zăpăcită, dar ceaiul şi mezelurile sunt de primă calitate, de la Eliseev. Au fost şi bomboane, dar s-au terminat, deşi – îşi strânse buzele şi, privind-o, în albastrul-închis al ochilor lui apăru întâi ezitarea, apoi hotărârea – deşi, dacă permiteţi… şi scoase din buzunarul vestei două caramele învelite în hârtie.

„Cu unul ca ăsta nu te pierzi “, îşi zise Daşa şi, tot ca să-i fie pe plac, îi răspunse:

— Tocmai caramelele mele preferate…

Teleghin se aşează apoi la masă în faţa Daşei, pieziş şi se apucă să cerceteze cu atenţie borcănelul cu muştar. De-atâta încordare, pe fruntea lui mare şi boltită se ivi o vână îngroşată. Scoase cu grijă batistă şi-şi şterse fruntea.

Buzele Daşei se ridicară fără voie la colţuri, schiţând un zâmbet: omul acela mare şi frumos era atât de nesigur de sine, încât ar fi fost gata să se ascundă după borcănelul cu muştar!

Fără îndoială că avea pe undeva, prin Arza- mas, cel puţin aşa i se părea ei, o mamă bătrâioară şi cu- răţică, o mamă care-i scria de-acolo scrisori în care-l certa pentru „veşnicul lui obicei de a da bani cu împrumut la tot soiul de zevzeci”, asigurându-l că „numai prin modestie şi stăruinţă capeţi, dragul mamei, respectul oamenilor”. Iar el oftă, fără îndoială, când primea aceste scrisori, înţe- legând cât de departe era de perfecţiune... Daşa simţi un fel de duioşie pentru omul acela.

— Unde lucrezi dumneata? Îl întrebă ea.

Teleghin ridică repede ochii şi, văzând surâsul ei, surâse şi el.

— La uzina Baltică.

— E o muncă interesantă?

— Nu ştiu. După părerea mea, orice muncă e interesantă.

— Îmi face impresia că muncitorii trebuie să ţină mult la dumneata.

— Nu m-am gândit niciodată la asta. Dar cred că nu ţin. Nici n-au de ce să ţină. Sunt aspru cu ei. Raporturile noastre sunt, bineînţeles, bune. Raporturi tovărăşeşti.

— Spune-mi, te rog, dumitale ţi-au plăcut într-adevăr toate câte s-au petrecut astăzi în odaia de alături?

Lui Ivan Ilici îi dispărură cutele de pe frunte. Începu ă râdă cu zgomot.

— Nişte băieţandri... Nişte derbedei fără pereche... ’traşnici băieţi! Sunt încântat de locatarii mei, Daria Dmi- rtevna. Se întâmplă uneori să am neplăceri la uzină şi să nă întorc acasă necăjit. Atunci ei mă întâmpină cu cine ţie ce năzdrăvănie de-a lor şi-mi schimbă pe loc dispoziţia, mi amintesc de asta a doua zi şi râd de mă prăpădesc!

— Mie nu mi-au plăcut deloc „sacrilegiile1* lor, zise) aşa cu severitate. A fost ceva pur şi simplu murdar.

El se uită mirat drept în ochii ei. Daşa întări din nou:

— Nu mi-au plăcut deloc!

— Bineînţeles, primul vinovat sunt eu, începu, îngân- iurat, Ivan Ilici. Eu i-am încurajat la aceste copilării. În- . R-adevăr, să inviţi oaspeţi şi să le spui toată seara numai necuviinţe, asta e... îmi pare cât se poate de rău că v-aţi simţit atât de prost.

Daşa îl privi drept în faţă, zâmbind. Simţea că i-ar putea spune orice acestui om aproape necunoscut.

— Cred, Ivan Ilici, că şi dumitale îţi plac cu totul altfel de lucruri. Am impresia că eşti un om cumsecade. Mult mai

cumsecade decât te crezi dumneata însuţi. Aşa-i, aşa-i!

Daşa îşi lăsă coatele pe masă şi-şi sprijini bărbia în mână, atingându-şi buzele cu degetul cel mic ridicat. Ochii ei râdeau, dar lui îi părură înfricoşători, atât erau de frumoşi: de un albastru cenuşiu, mari şi puţin cam reci. Peste măsură de tulburat, Ivan Ilici învârtea în mână o linguriţă.

Spre norocul lui, tocmai atunci intră în sufragerie Eli- zaveta Kievna. Avea pe umeri un şal turcesc, iar cozile îi erau răsucite peste urechi ca nişte coarne de berbec. Îi întinse Daşei o mână lungă şi moale şi, după ce se prezentă, Rastorgueva se aşeză şi zise:

— Jirov mi-a povestit multe despre dumneata. Te-am studiat azi tot timpul. Ţi-era scârbă. Asta e bine!

— Liza, nu vrei un ceai rece? O întrebă grăbit Ivan Ilici.

— Nu, Teleghin, ştii că nu beau niciodată ceai. Te întrebi, desigur, cine e această persoană ciudată care vorbeşte cu dumneata. O, eu sunt o fiinţă de nimic! O nulitate. Lipsită de orice talent şi vicioasă…

Ivan Ilici, care stătea în picioare lângă masă, se întoarse cu spatele, deznădăjduit. Daşa îşi plecă ochii. Elizaveta Kievna o cerceta surâzând.

— Eşti elegantă, bine făcută şi foarte drăguţă. Nu mă contrazice, toate astea le ştii foarte bine şi fără să ţi le mai spun. Desigur că se îndrăgostesc de dumneata zeci de bărbaţi. Şi te gândeşti cu părere de rău că toate astea se vor termina simplu: va apărea un mascul oarecare, îi vei face copii şi pe urmă vei muri… Groaznică plictiseală!

Daşei începură să-i tremure buzele. Se simţea ofensată.

— Nu am de gând să fiu o fiinţă neobişnuită, răspunse ea. Şi nu ştiu de ce viitorul meu îţi provoacă dumitale atâta nelinişte…

Elizaveta Kievna zâmbi, mai veselă încă, dar ochii îi rămaseră tot trişti şi blânzi.

— Te-am prevenit că sunt o nulitate ca om şi dezgustătoare că femeie. Foarte puţini mă pot suferi, şi aceştia mai mult de milă, ca Teleghin, de pildă.

— Ce sunt prostule astea, Liza? Bombăni Teleghin, fără să-şi ridice capul.

— Nu-ţi cer nimic, Teleghin, linişteşte-te! Apoi se întoarse din nou spre Daşa: Ţi s-a întâmplat vreodată să treci printr-o furtună? Mie mi s-a întâmplat. A fost cândva un om pe care l-am

iubit, iar el, bineînţeles, mă ura. Locuiam atunci pe ţărmul Mării Negre. Într-o zi se stârni o furtună. I-am spus omului aceluia: „Să mergem…” De necaz, a venit cu mine… Vântul ne-a purtat în larg… Era amuzant. Era extraordinar de amuzant. Mi-am aruncat hainele de pe mine şi i-am spus…

— Ascultă, Liza, o întrerupse Teleghin, încreţindu-şi buzele şi nasul, inventezi. Nu s-a întâmplat nimic din toate astea, sunt sigur!

Elizaveta Kievna îl privi cu un surâs de nedumerire şi începu deodată să râdă. Îşi sprijini coatele pe masă şi-şi ascunse faţa în mâini: râdea de i se cutremurau umerii plini. Ridicându-se, Daşa îi spuse lui Teleghin că ar dori să plece acasă şi, dacă s-ar putea, fără să-şi ia rămas-bun de la nimeni.

Ivan Ilici îi întinse mantoul cu atâta grijă, de parcă făcea parte din însăşi fiinţa ei, apoi coborî cu ea scară întunecată, aprinzând mereu chibrituri şi arătându-şi nemul ţumirea că e atât de întuneric, că bate vântul şi că e lune- cuş… O însoţi până la colţ şi o aşeză într-o sanie. Birjarul era bătrân, şi căluţul plin de zăpadă. Teleghin rămase încă mult timp pe loc, fără căciulă şi palton, privind cum se topeşte în ceaţa gălbuie sania scundă, din care se înălţa silueta tinerei fete. Fără să se grăbească, se întoarse apoi acasă, în sufragerie. La masă, Elizaveta Kievna stătea aşa 2um o lăsase, cu faţa ascunsă în mâini. Frecându-şi uşor bărbia, Teleghin începu, încruntat:

— Liza!

Femeia înălţă capul repede, prea repede.

— Iartă-mă că te-ntreb, dar de ce începi totdeauna asemenea conversaţii, încât toată lumea se simte prost şi se ruşinează?

— Te-ai îndrăgostit! Zise Elizaveta Kievna cu glas domol, continuând să-l privească cu ochii ei miopi şi trişti, ca scrişi. Nu-mi trebuie mult ca să-nţeleg… într-adevăr, mare plictiseală!

— Nu-i adevărat! Şi Teleghin roşi. Nu-i adevărat!

— Dacă-i aşa, scuzele mele. Şi, ridicându-se cu gesturi Leneşe, plecă, târând în urma ei pe podele şalul turcesc, plin de praf.

Ivan Ilici se plimbă câtva timp prin odaie, îngândurat, bău ceaiul rece, luă apoi scaunul pe care şezuse Daria Dmitrievna şi-l duse în odaia lui. Punându-l, după oarecare chibzuială, în colţ, îşi zise, cu mirare parcă:.. Prostii! Fleacuri! “

Pentru Daşa întâlnirea aceea fusese ca oricare alta.

Cunoscuse un om simpatic, şi nimic mai mult. Daşa era încă la vârsta când tinerii nu văd şi nu aud bine: auzul le e înăbuşit de năvala sângelui, iar ochii, chiar când se uită la o faţă omenească, văd pretutindeni, ca într-o oglindă, doar propria lor imagine. În această epocă, numai urâţenia le stârneşte fantezia, în timp ce oamenii frumoşi şi peisajele încântătoare, ca şi modestă frumuseţe a artei, nu sunt considerate decât ca o suită de toate zilele a reginei de nouăsprezece ani.

Pentru Ivan Ilici, însă, lucrurile nu se petrecură tot aşa. Acum, la mai mult de o săptămână de la vizita Daşei, începu să-i pară curios cum de fusese cu putinţă să-şi facă apariţia atât de pe neobservate (el nici nu-i dăduse bună seara la început) şi de simplu – intrase în casa lor năstruşnică, se aşezase şi-şi lăsase manşonul pe genunchi – o fată tânără, cu pielea fragedă, cu obrazul trandafiriu, îmbrăcată în rochie de postav negru, cu părul blond-cenuşiu pieptănat în sus şi cu gura copilărească şi dispreţuitoare. E inimaginabil cum de putuse să vorbească cu ea atât de liniştit despre mezelurile de la Eliseev.

„Şi cum am scos din buzunar caramelele acelea topite şi i le-am oferit… Mare caraghios mai sunt! “

Ivan Ilici se îndrăgostise în viaţa lui (împlinise de curând douăzeci şi nouă de ani) de vreo şase ori. Pe când era încă licean, la Kazan, se înamorase de o fecioară cam coaptă, Marusia Hvoeva, fiica unui medic veterinar, care de mult se plimba, fără niciun rezultat, la ceasurile patru, pe strada principală, în acelaşi paltonaş de pluş. Dar Ma- rusiei Hvoeva nu-i ardea de glumă. Ivan Ilici fusese respins şi, fără nicio tranziţie, i se aprinseră călcâiele după o actriţă în turneu, Ada Tille, care zăpăcise tot oraşul prin aceea că, indiferent de epoca în care se petrecea acţiunea operetei, apărea, pe cât era posibil, în costum de baie, lucru subliniat de direcţie în toate afişele: „Celebra Ada Tille, premiată cu medalia de aur pentru frumuseţea picioarelor. Ei… “

Ivan Ilici ajunse până acolo încât se strecură la ea acasă, aducându-i un buchet de flori culese din grădina publică. Dar Ada Tille, îmbiind un căţeluş lăţos să miroasă florile, îi mărturisi lui Ivan Ilici că-şi stricase stomacul din pricina mâncărurilor de acolo şi-l rugă să dea o fugă până la farmacie… în felul acesta se termină şi al doilea amor al său.

Mai târziu, ca student la Petersburg, se îndrăgosti de o

studentă în medicină, Vilbuşevici. Ajunseră chiar să se întâlnească în sala de disecţie, dar, nu se ştie de ce, din toate acestea nu ieşi nimic, şi fata plecă în provincie, să ocupe un serviciu la zemstvă.

Odată, o modistă de la un mare magazin, Zinocika, se îndrăgostise de Ivan Ilici până la deznădejde. Mai mult de milă, pentru că era un suflet blajin, el îi făcea toate gusturile. Dar răsuflase uşurat când, împreună cu o secţie a firmei, faţa fusese mutată la Moscova. Îl părăsi senzaţia a. Ceea permanentă de a nu-şi fi îndeplinit anumite obli- 5 aţii.

Cel din urmă sentiment duios îl avusese cu doi ani n urmă, vara, în iunie. În curtea spre care dădea odaia. Ui, drept în faţă, apărea la fereastră în fiecare zi, înainte ie apusul soarelui, o fată slăbuţă şi palidă, care deschidea geamurile şi-şi scutura şi peria cu multă grijă o rochie ’oşcată, veşnic aceeaşi. Apoi se îmbrăca şi se ducea să se plimbe în parc.

Acolo, în parc, într-un amurg liniştit, Ivan Ilici a stat nult de vorbă cu ea, de-atunci se plimbau în fiecare seară împreună, fermecaţi de apusurile de soare ale Petersburgului, vorbind despre tot felul de lucruri.

Olia Komarova, nu avea pe nimeni. Făcea serviciu la an birou de notariat şi era tot timpul bolnavă. Tuşea. Vorbeau despre tuşea ei, despre boală, îşi spuneau că pentru omul singur pe lume e greu când se întoarce seara acasă, şi că o cunoştinţă de-a ei, o oarecare Kira, se îndrăgostise de un om cumsecade şi plecase după el în Cri- meea. Conversaţiile lor erau plictisitoare. Era atât de încredinţată această Olia Komarova că pentru ea nu poate exista fericire, încât îi mărturisea lui Ivan Iilici, fără să se sfiască, cele mai tainice gânduri ale ei. Îi spunea chiar că uneori speră că el o să se îndrăgostească de ea, o s-o ia ie nevastă şi o s-o ducă cu el în Crimeea…

Lui Ivan Ilici îi era nespus de milă de fată, o respectă, dar ca să se îndrăgostească de ea i-a fost cu neputinţă, deşi uneori, după discuţiile lor, rămânea seara culcat pe divan, spunându-şi că e un egoist, un om rău şi fără inimă.

Toamna, Olia Komarova răci şi căzu la pat. Ivan Ilici o duse la spital, şi de acolo, la cimitir. Înainte de a muri, Eata îl întrebase: „Dacă mă fac sănătoasă, mă iei de nevastă? “ „Îţi dau cuvântul meu că te iau “, îi răspunse Ivan Ilici.

Sentimentul pe care-l avea acum pentru Daşa nu semăna

deloc cu cele de până atunci. Elizaveta Kievna îi spusese: „Te-ai îndrăgostit”. Dar nu te poţi îndrăgosti decât de o fiinţă pe care o poţi presupune accesibilă. E cu neputinţă să te îndrăgosteşti, de pildă, de o statuie sau de un nor!

Pentru Daşa avea un sentiment ciudat, încă necunoscut, pe care-l înţelegea prea puţin, deoarece nici nu avea pe ce să se sprijine ca să-l înţeleagă: o conversaţie de câteva minute şi un scaun într-un ungher al odăii...

Sentimentul acesta nu i se părea chiar atât de puternic, totuşi, Ivan Ilici simţea acum nevoia să fie şi el mai altfel, să se îngrijească mai mult de aspectul lui. Se gândea adesea: „împlinesc curând treizeci de ani şi am trăit până astăzi ca o buruiană. M-am neglijat cu totul. Egoism şi indiferenţă faţă de oameni... Trebuie să sfârşesc odată cu această indolenţă, cât mai e timp! “

Pe la sfârşitul lui martie, într-una din acele zile de primăvară timpurie care năvălesc pe neaşteptate în oraşul alb de zăpadă şi încotoşmănat, când de dimineaţă încep să strălucească şi să cânte picăturile pe streşinile acoperişurilor, când apa porneşte să susure prin burlane, iar dedesubtul lor căzile vopsite în verde curg, pline până la gură, când se moaie zăpada pe străzi şi începe să fumege asfaltul, uscându-se pe-alocuri, când şuba grea te apasă pe umeri şi, privind în jurul tău, vezi că un bărbat oarecare, cu bărbuţă ascuţită, a ieşit fără palton, iar cei ce se uită la el zâmbesc, şi când, ridicând capul în sus, vezi cerul nemărginit şi atât de albastru de parcă-i spălat cu apă, într-o asemenea zi Ivan Ilici plecă pe la trei şi jumătate de la biroul tehnic, care se afla pe Nevski Prospekt, des- cheindu-şi şuba de dihor şi făcând ochii mici în lumina soarelui.

„Nu-i chiar atât de urâtă viaţa asta! “în clipa aceea o zări pe Daşa. Fata mergea încet, îmbrăcată cu un pardesiu de primăvară, albastru, călcând pe marginea trotuarului şi agitându-şi mâna stângă, în care ţinea un pacheţel. Pe pălărioara ei albastră se legănau câteva romaniţe albe. Era îngândurată şi tristă. Venea dintr-acolo unde, peste băltoace şi peste şinele tramvaiului, în geamuri, pe spinările trecătorilor, sub picioarele lor şi printre spiţele şi alămurile faetoanelor, strălucea din adâncurile albastre un soare uriaş, sclipind arzător şi primăvăratic.

Daşa ieşise parcă din acest albastru şi din această strălucire,

apoi se pierduse în mulţime. Ivan Ilici se uită lung în urma ei. Inima îi bătea încet. Aerul era greu şi parfumat, iar el îşi simţea capul cuprins de ameţeală.

Ivan Ilici ajunse încet până la colţul străzii, unde rămase mult timp cu mâinile la spate în faţa stâlpului de afişaj. *Noile şi palpitantele aventuri ale lui Jack Spintecătorul,* citi el şi-şi dădu seama că nu înţelegea nimic şi că era atât de fericit, cum nu mai fusese niciodată.

În timp ce se depărta de stâlp, o văzu din nou pe Daşa. Se întorcea tot aşa, pe marginea trotuarului, cu romani- ţele la pălărie şi cu pacheţelul în mână. Ivan Ilici se apropie de ea, scoţându-şi pălăria.

— Ce zi minunată, Daria Dmitrievna…

Fata avu o uşoară tresărire. Îşi ridică apoi asupra lui ochii ei cam reci, în care străluceau de-atâta lumină nenumărate punctişoare verzi, zâmbi mângâietor şi, întinzându-i o mână în mănuşă de piele albă, i-o strânse puternic, prieteneşte, pe a lui.

— O, ce bine că te-am întâlnit! M-am gândit chiar astăzi la dumneata… Da, da, m-am gândit.

Daşa scuturâ din cap, iar romaniţele de pe pălărie încuviinţară şi ele, legănându-se.

— Am avut puţină treabă pe-aici, pe Nevski Pros- pekt, şi acum sunt liber toată ziua. Şi încă ce zi! …

Ivan Ilici îşi strânse buzele, silindu-se din răsputeri să rămână serios.

Daşa îl întrebă:

— Vrei să mă însoţeşti până acasă, Ivan Ilici?

O luară pe o stradă laterală, mergând pe la umbră.

— Cred, Ivan Ilici, că n-o să ţi se pară curios dacă am să te întreb ceva. Sunt sigură că nu! Trebuie să vorbesc cu dumneata. Să-mi răspunzi însă dintr-o dată şi fără să stai la gânduri. Când te-oi întreba, să-mi şi răspunzi.

Faţa ei părea îngrijorată, sprâncenele-i erau încruntate.

— Înainte aveam impresia că există, şi făcu un gest cu mâna prin aer, că există hoţi, mincinoşi, ucigaşi… dar stau pe undeva pitiţi ca şerpii, că păianjenii, ca şoarecii… Că oamenii, toţi oamenii, au slăbiciuni, au curiozităţi, dar că toţi sunt buni şi le poţi citi oricând în suflet… Uite, vezi, trece o domnişoară, care-i aşa cum este… Toată lumea îmi părea zugrăvită în culori trandafirii. Cred că înţelegi ce vreau să spun…

— Cât se poate de bine, Daria Dmitrievna!

— Aşteaptă... Acum, însă, parcă mă cufund într-o lume plină de întuneric şi de zăpuşeală... Vezi că cineva poate fi încântător, că uneori poate chiar să te înduioşeze, îl simţi că e aşa, şi totuşi păcătuieşte, păcătuieşte cumplit... Să nu crezi că-i vorba doar de faptul că fură, să zicem, câteva plăcinte din dulap. Nu. Se face vinovat de un păcat mai greu: de minciună. Daşa îşi întoarse capul în altă parte, şi bărbia ei avu o tresărire: este vorba de o femeie infidelă. E vorba de o femeie măritată. Asta înseamnă că e cu putinţă să se întâmple asemenea lucruri? Te întreb, Ivan Ilici!

— Nu, nu se poate.

— De ce nu se poate?

— N-aş şti să-ţi răspund acum, dar simt că nu se poate.

— Crezi că eu nu simt tot aşa? De la ora două umblu pe stradă cu povara asta pe inimă... Ziua e atât de limpede, atât de proaspătă, dar eu am tot timpul impresia că în casele acestea, în dosul perdelelor, stau ascunşi oameni cu sufletul întunecat... Şi eu sunt silită să trăiesc laolaltă cu ei. Înţelegi?

— Nu, nu înţeleg, răspunse el repede.

— Da, sunt silită să trăiesc printre ei. Doamne, ce povară pe sufletul meu! Înseamnă, pur şi simplu, că nu sunt decât o fetişcană. Iar oraşul acesta nu e făcut pentru fetişcane, ci pentru oameni în toată firea!

Daşa se opri lângă intrarea principală a unei case şi se apucă să mute pe asfalt, cu vârful pantofului, când înainte, când îndărăt, o cutie goală de ţigări, pe care era zugrăvită o femeie verde, din gura căreia se înălţau rotocoale de fum. Privind vârful lăcuit al pantofului Daşei, Ivan Ilici avea impresia că fata se topeşte şi se depărtează de el ca o ceaţă. Ar fi vrut s-o oprească, dar de unde să iei puterea necesară? Ea există însă. O simţea cum îi strângea inima şi-i încleşta gâtlejul. Pentru Daşa, însă, tot zbuciumul lui nu însemna mai mult decât o umbră pe perete, pentru că nici el nu era mai mult decât acel „bun şi atât de cumsecade Ivan Ilici “.

— La revedere. Îţi mulţumesc, Ivan Ilici. Eşti un om cât se poate de bun. Nu mă simt mai uşurată, totuşi îţi sunt foarte, foarte recunoscătoare. Nu-i aşa că m-ai înţeles! Iată ce lucruri se petrec pe lume! Trebuie să mai cresc, n-am ce face... Vino pe la noi, când ai vreo clipă liberă, adăugă ea zâmbind. Şi,

scuturându-i mina, intră în casă şi se pierdu în umbră.

VI

Daşa deschise uşa odăii şi se opri în prag, nedumerită: înăuntru mirosea a flori proaspete. Uitându-se mai bine, văzu pe măsuţa de toaletă un coşuleţ cu mânerul înalt, legat cu o panglică sinilie. Se apropie în grabă de coşuleţ şi se aplecă deasupra lui. Erau violete de Parma, mototolite şi umede.

Daşa se tulbură. De dimineaţă dorea ceva şi nu ştia anume ce. Acum înţelegea că dorise violete. Dar cine i le trimisese? Cine se gândise astăzi la ea, cu o atât de delicată atenţie? Cine ghicise ceea ce ea singură nu înţelegea? Numai fiongul n-avea niciun rost. Dezlegându-l, Daşa îşi zise:

„Cu toate că nu-mi pot găsi liniştea, nu sunt totuşi o fată rea. Cu orice păcate, mici sau mări, v-aţi trece voi vremea, eu am să-mi urmez calea mea. Credeţi, poate, că mi-am cam luat nasul la purtare? Se vor găsi totuşi oameni care să-i înţeleagă şi pe cei care-şi iau nasul la purtare, ba poate chiar să-i preţuiască. “

În fiong descoperi un bileţel scris pe hârtie groasă. Nu erau decât două cuvinte, aruncate, cu un scris mare, de o mână necunoscută: „Iubeşte dragostea”. Pe partea cealaltă scria: „Horticultura-Nisa “. Aşadar, acolo, în magazin, cineva a scris: „Iubeşte dragostea”. Ieşind cu co- şuleţul în mână pe coridor, Daşa strigă:

— Mogol! Cine mi-a adus florile?

Marele Mogol privi coşuleţul, oftând cu candoare: asemenea lucruri n-o priveau pe ea.

— Le-a adus un băiat de la florărie pentru Ekaterina Dmitrievna. Doamna a poruncit să vi le pun în odaie.

— N-a spus de la cine sunt!

— N-a spus nimic. A spus numai să i le duc doamnei.

Daşa se întoarse în odaia ei şi se apropie de fereastră.

La stânga, dincolo de zidul de cărămidă al casei vecine, se vedea prin geam asfinţitul soarelui, care-şi revărsa lumina pe cer, înverzindu-l şi pălindu-l. În pustiul verzui se ivi o stea. Jucându-şi focurile, sclipea limpede, de parcă era spălată. Jos, în strada îngustă şi umbrită, se aprinseră deodată, pe toată lungimea ei, globurile electrice, dar fără strălucire, fără să împrăştie încă lumină. Undeva, pe-a- proape, răsună claxonul unui automobil ce apăru şi trecu în goană de-a lungul străzii, prin umbra înserării.

În odaie se întunecase de tot. Violetele răspândeau un parfum suav. Nu mai încăpea nicio îndoială: fuseseră trimise de acela cu care păcătuise «ora ei... Daşa rămase locului, gândindu-se că nimerise ca o muscă într-un fel de pânză de păianjen, subţire şi ispititoare. Acel „ceva “era şi în parfumul jilav al florilor, şi în cele două cuvinte: „Iubeşte dragostea”, preţioase şi tulburătoare, şi în farmecul primăvăratic al acelei seri...

Deodată inima începu să-i bată repede şi cu putere. Avea senzaţia că atinge cu degetele, că vede, aude şi simte ceva oprit şi tainic, arzător de dulce. Îşi îngăduise parcă acest lucru pe neaşteptate, cu întreaga ei fiinţă, şi nu putea înţelege cum se făcea că, într-o singură clipă, trecuse dincolo de ceea ce era îngăduit. Severitatea, zidul de gheaţă, toate se risipiră 0ca un fum, ca fumul acela din capătul străzii unde dispăruse fără zgomot automobilul, cu două doamne care purtau pălării albe...

Inima îi bătea, simţea cum o cuprinde o ameţeală uşoară, şi o melodie îi cânta fără voie prin tot trupul, cu o dulce înfiorare: „Trăiesc şi iubesc. Fericirea, viaţa, lumea întreagă sunt ale mele! “

— Ascultă, drăguţă, îşi zise Daşa tare, deschizând ochii. Pentru o fecioară, ai pur şi simplu un caracter infect!

Retrăgându-se în ungherul cel mai îndepărtat al odăii, se aşează într-un fotoliu adânc şi moale şi, fără să se grăbească, în timp ce desfăcea hârtia unui pachet de şocolată, căută să-şi amintească tot ce se petrecuse în ultimele dou ă săptămâni.

În casă la ei nu se schimbase nimic. Katia se arăta cum nu se poate mai drăguţă cu Nikolai Ivanovici. El era ve sel şi-şi făcea planuri cum să-şi construiască o vilă în Finlanda. Numai Daşa simţea, în tăcere, acea „tragedie “a doi oameni orbiţi, şi suferea. Nu se putea hotărî să înceapă ea, cea dintâi, discuţia cu sora ei. Iar Katia, care era totdeauna atât de atentă şi în ce priveşte starea sufletească a Daşei, părea* că nu observă nimic. Ekaterina Dmitrievna comandase, pentru Paşti, rochii de primăvară pentru ea şi pentru Daşa, alerga pe la croitorese şi modiste, lua parte la bazarurile de binefacere şi, pentru că o rugase Nikolai Ivanovici, organizase chiar şi un spectacol literar, cu scopul ascuns de a aduna bani în folosul comitetului aripii de stânga din partidul social-democrat – aşa-numiţii bolşevici. Primea acum şi joia, nu numai marţea. Într-un cu- vânt, n-avea nicio clipă liberă.

„în timpul ăsta, tu dârdâi de frică: nu te hotărăşti la nimic, te gândeşti la lucruri din care nu înţelegi o boabă şi nici n-ai să înţelegi până n-ai să-ţi arzi singură aripioarele! “îşi zise Daşa şi începu să râdă încetişor. Din lacul acela întunecat, în care cădeau globurile de gheaţă, şi de la care nu te puteai aştepta la nimic, se înălţa, aşa cum i se întâmplase adesea în zilele din urmă, chipul caustic şi rău al lui Bessonov. Îşi îngăduise aceasta, şi el pusese stăpî- nire pe gândurile ei. Apoi se linişti. În odaia întunecată se auzea doar tic-tacul ceasornicului…

O uşă se izbi apoi undeva departe, în casă, şi glasul Katiei se auzi întrebând:

— S-a întors de mult?

Ridicându-se din fotoliu, Daşa ieşi în vestibul. Ekaterina Dmitrievna o întrebă:

— De ce eşti aşa de roşie?

Scoţându-şi demiul, Nikolai Ivanovici repetă un spirit din repertoriul primului amorez-moralist. Uitându-se cu ură la buzele lui groase şi moi, Daşa intră după Katia în dormitor. Se aşează lângă masa de toaletă elegantă şi fragilă, ca toate lucrurile din odaia surorii ei, ascultând-o ce-i spunea despre cunoscuţii pe care-i întâlnise la plimbare.

În timp ce povestea, Ekaterina Dmitrievna făcea ordine în dulapul cu oglindă, în care se aflau mănuşi, bucăţi de dantelă, voalete, pantofi de mătase şi numeroase alte obiecte impregnate de parfumul ei.

— Pe cât se pare, Kerenski a lăsat iarăşi să-i treacă un proces pe sub nas, şi acum a rămas fără bani. M-am întâlnit cu nevasta lui. Se plângea că viaţa a ajuns foarte grea… În casa familiei Timiriazev, un copil e bolnav de pojar. Scheinberg s-a împăcat iar cu isterica aceea a lui. Se zice că nebună a încercat chiar să se împuşte la el acasă… Da, e primăvară acum. Şi încă ce’zi! Toată lumea hoinăreşte pe străzi, parc-ar fi beată… Stai, încă o noutate: l-am întâlnit pe Akundin. M-a asigurat că în cel mai scurt timp o să înceapă revoluţia. Ştii, pe la uzine, prin sate, pretutindeni e fierbere. O, de-ar începe mai repede! Nikolai Ivanovici s-a bucurat aşa de tare, încât m-a dus la „Pivato” şi am băut o sticlă cu şampanie. Aşa, din senin, pentru revoluţia care vine! …

Ascultând-o în tăcere, Daşa îşi făcea de lucru cu fla- coanele de cristal, deschizându-le şi închizându-le la loc.

— Katia, zise ea deodată, aşa cum sunt, nu aduc niciun folos nimănui.

Ekaterina Dmitrievna, care îşi întinsese pe mână un ciorap de mătase, întoarse capul, privind-o cu atenţie.

— Dar partea proastă e că nici mie nu-mi sunt de niciun folos. E ca şi cum cineva s-ar hotărî să mănânce numai morcovi cruzi, socotind că faptul acesta îl ridică mult deasupra celorlalţi oameni…

— Nu înţeleg ce vrei să spui, îi răspunse Ekaterina Dmitrievna.

Uitându-se la spinarea ei, Daşa oftă.

— Nimeni nu mi se pare om de treabă şi osândesc pe toată lumea: unul e prost, altul respingător, al treilea murdar, şi numai eu sunt cumsecade! Mă simt străină aici, şi asta mă apasă. Chiar şi pe tine te osândesc, Katia!

— Pentru ce anume mă osândeşti? Întrebă Ekaterina Dmitrievna încet, fără să se întoarcă.

— Trebuie să mă înţelegi. Atâta e de capul meu, că umblu cu nasul pe sus! E pur şi simplu o prostie, dar adevărul e că mi s-a urât să fiu o străină între voi toţi. Cu alte cuvinte, vreau să spun, uite, că-mi place foarte mult cineva…

Daşa spusese vorbele acestea cu capul plecat: îşi vî- râse degetul în gâtul unui flacon de cristal şi nu mai putea să şi-l scoată.

— Dacă-i aşa, fetiţo, cu-atât mai bine! Ai să fii fericită. Cine să fie fericit dacă nu tu? Şi Ekaterina Dmitrievna oftă uşor.

— Uite ce e, Katia, nu-i chiar atât de simplu totul. După părerea mea, cred că nu-l iubesc.

— Dacă-ţi place, ai să-l iubeşti.

— Apoi asta-i, că nu-mi place.

Ekaterina Dmitrievna închise uşa dulapului şi veni spre Daşa, oprindu-se în faţa ei.

— Cu o clipă înainte spuneai că-ţi place. Ce-o mai fi însemnând şi asta?

— Katiuşa, nu mă înţelegi! Îl ţii minte pe englezul de la Sestroreţk! Vezi, acela îmi plăcea: am fost chiar îndrăgostită de el. Dar pe atunci eram eu… Mi-era ciudă, mă ascundeam, plângeam noaptea. Cât despre acesta… nici nu ştiu: oare el să fie? Da, el e, el… M-a tulburat… Nu mai sunt eu. Parcă am respirat nu ştiu ce otrăvuri… Dacă ar intra acum în odaia mea, mi-ar fi imposibil să mă mişc… orice-ar face…

— Ce tot vorbeşti, Daşa?

Ekaterina Dmitrievna se aşează pe marginea scaunului, lângă sora ei, o trase spre ea şi-i apucă mâna fierbinte, sărutându-i palma. Dar Daşa şi-o trase încet, oftă, îşi sprijini capul în mână şi privi îndelung fereastra cu umbre tot mai albastre, cu stele…

— Cum îl cheamă?

— Alexei Alexeevici Bessonov.

Katia se trase îndărăt pe scaunul ei şi, ducându-şi mâna la gât, rămase nemişcată. Daşa nu-i vedea faţa, care era în umbră. Simţi însă că spusese un lucru înspăimântător.

„Cu atât mai bine “, îşi zise ea, întorcându-şi capul într-o parte. Se simţea mai uşurată acum.

— Spune-mi, te rog, de ce alţii pot să-şi permită orice, iar eu, nu? De doi ani aud mereu despre şase sute şaizeci şi şase de ispite, dar în toată viaţa mea nu m-am sărutat decât o singură dată cu un licean, la patinaj.

Oftă adânc, apoi tăcu. Ekaterina Dmitrievna stătea acum aplecată, cu mâinile căzute pe genunchi.

— Dac-ai şti ce om rău e Bessonov, zise ea, te-ai înspăimânta, Daşenka. Înţelegi?

— Da.

— Te-ar zdrobi cu totul.

— Dar parcă mai pot să fac ceva acum?

— Nu vreau să se întâmple asta. Altele, da… Dar tu, nu. Tu, nu, draga mea!

— Puiul de corb nu-i frumos, de pildă, pentru că e negru la trup şi la suflet, urmă Daşa. Spune-mi, însă, de ce e rău Bessonov?

— N-aş putea să-ţi spun… Nu ştiu… Dar mă înfior când aud vorbindu-se de el.

— Mi se pare că ţi-a plăcut şi ţie puţin…

— Niciodată… îl urăsc! Să te ferească Dumnezeu să ai de-a face cu el!

— Vezi, Katiuşa… sunt sigură că o să-i cad în plasă.

— Vorbeşti serios? … Am înnebunit amândouă!

Însă Daşei tocmai această discuţie îi plăcea: avea impresia că umblă în vârful picioarelor pe o scândură îngustă, îi plăcea s-o vadă pe Katia tulburată. Aproape că nici nu se mai gândea la Bessonov, dar înadins începu să povestească tot ce simţea pentru el, să descrie toate întâlnirile întâmplătoare cu el,

înfăţişarea lui… Exagera totul. Din ceea ce spunea, ai fi zis că nopţi întregi nu dormise din pricina lui, şi că era gata în orice clipă să alerge la el… în cele din urmă, jocul îi păru ridicol. Îi venea s-o apuce pe Katia de umeri şi s-o sărute: „Dacă este cineva prostuţ, apoi tu eşti, Katiuşa! “Dar Ekaterina Dmitrievna lunecă deodată de pe scaun pe covoraş, o îmbrăţişă, îşi ascunse faţa în poala ei şi, tremurând din tot trupul, strigă cu glas înfricoşător:

— Iartă-mă, iartă-mă… Daşa, iartă-mă!

Daşa se sperie. Se aplecă, îngrozită, asupra surorii ei şi începu să plângă şi ea de frică şi de milă. Printre sughiţuri, o întrebă ce însemnau vorbele acelea şi pentru ce trebuia s-o ierte. Cu dinţii încleştaţi, Ekaterina Dmitrievna îşi mângâia sora şi-i săruta mâinile.

În timpul mesei, uitându-se la cele două surori, Nikolai Ivanovici întrebă:

— Aşa, aşa… Mă rog, s-ar putea să fiu informat şi eu asupra cauzei lacrimilor din seara asta?

— Cauză e proasta mea dispoziţie, îi răspunse repede Daşa. Poţi să fii liniştit: ştiu şi fără să mi-o mai spui că nu preţuiesc nici cât degetul cel mic al nevestei tale!

Spre sfârşitul mesei, în timp ce se servea cafeaua, sosiră câţiva oaspeţi. Nikolai Ivanovici găsi de cuviinţă, dat fiind proasta dispoziţie a familiei, să meargă cu toţii la un local. Kuliciok telefonă la garaj. Katia şi Daşa se duseră să se îmbrace. Îşi făcu apariţia şi Cirva, care, aflând că societatea era gata să plece la restaurant, se supără foc:

— Cine suferă, la urma urmei, din cauza acestor chefuri fără sfârşit? Literatura rusă!

Totuşi, îl luară şi pe el în automobil, laolaltă cu ceilalţi. La „Palmira Nordului”, în sala vastă din subsol, peste care se revărsa, strălucitoare, lumina albă a candelabrelor de cristal, era foarte multă lume şi foarte mult zgomot. Candelabrele, fumul de tutun ce se ridica de la parter, măsuţele îngrămădite una lângă alta, bărbaţii în frac şi umerii goi ai femeilor, perucile colorate, verzi, liliachii şi albe, penele ca zăpada de la pălăriile lor, pietrele scumpe ce le tremurau în jurul gâtului şi la urechi, aruncând mănunchiuri de raze portocalii, albastre sau rubinii, lacheii care alunecau în umbră, omul cu faţa istovită, cu mâinile ridicate şi cu bagheta magică cu care tăia aerul în faţa unei

cortine de catifea de culoarea zmeurei, alama strălucitoare a instrumentelor, toate, toate se repetau fără sfârşit în pereţii numai oglinzi şi-ţi dădeau impresia că acolo se adunase, în perspectivă infinită, întreaga omenire.

Bând şampanie cu paiul, Daşa cerceta ce se petrece pe la mese. Iată, în faţa unei baterii cu pereţii aburiţi şi a unei carapace de langustă, un om proaspăt bărbierit, cu obrajii pudraţi. Ochii lui erau pe jumătate închişi, gura crispată într-un zâmbet dispreţuitor. Se gândea, pesemne, că până la urmă lumină electrică se va stinge şi că toţi oamenii vor muri. Face, în cazul acesta, să te mai bucuri de ceva? ... Cortina începu să alunece la dreapta şi la stânga. Pe scenă apăru un japonez, mic de statură, cu brazde tragice pe faţă. În aer începură să zboare globuri de diferite culori, farfurii şi făclii. Daşa se gândea:

„De ce mi-o fi spus oare Katia: «Iartă-mă, iartă-mă»? "îşi simţi deodată capul strâns ca într-un cleşte, şi bătăile inimii i se opriră: „Să fie adevărat? "îşi scuturâ însă capul, oftă adânc şi nu stărui prea mult asupra faptului „dacă e adevărat" sau nu. Se uită la sora ei.

Ekaterina Dmitrievna stătea la celălalt capăt al mesei, atât de obosită, de tristă şi de frumoasă, încât Daşei i se umplură ochii de lacrimi. Îşi duse un deget la buze, suflând uşurel deasupra lui. Era un semn convenţional al lor. Katia o văzu, înţelese şi-i zâmbi uşor, cu duioşie.

Pe la orele două începu discuţia: încotro să se mai ducă? Ekaterina Dmitrievna ar fi dorit să se întoarcă acasă. Nikolai Ivanovici se declară dispus să facă ce vor face şi ceilalţi. Iar „ceilalţi" hotărâră s-o pornească „mai departe".

În clipa aceea, prin mulţimea care se răriseDaşa îl zări pe Bessonov. Stătea rezemat într-un cot, pe care şi-l împinsese departe pe masă, şi-l asculta atent pe Akundin, care-i spunea nu ştiu ce, ţinând între dinţi o ţigară aproape mestecată şi desenând ceva cu unghia pe faţa de masă. Bessonov se uită atent la unghia aceea care se agită. Faţa lui palidă avea o expresie ciudat de concentrată. Daşei i se păru că aude, prin zgomot: „Toate, toate s-au sfârşit". Dar îl pierdu din ochi din pricina unui chelner tătar, cu o burtă respectabilă. Katia şi Nikolai Ivanovici se ridicară, strigând-o pe Daşa, care rămăsese pe loc, ţintuită de curiozitate şi de tulburare.

Când ieşiră în stradă, îi lovi pe neaşteptate parfumul proaspăt

şi tăios al gerului. Constelaţiile sclipeau pe cerul negru-violet. În spatele Daşei cineva zise, râzând: „Drace! Minunată noapte! “De trotuar se apropie un automobil. Din spatele lui, prin fumul de benzină arsă, răsări un om jerpelit. Îşi smulse cascheta de pe cap şi, foarte sprinten, îi deschise Daşei portiera. În timp ce se urcă, Daşa îl privi mai atent; omul era slab, nebărbierit, cu gura strâmbată într-o parte, şi tremura, ţinându-şi coatele lipite de trup.

— Să vă fie de bine seara petrecută în templul luxului şi al plăcerilor! Strigă el vioi, cu glas răguşit, prinzând din zbor moneda de douăzeci de copeici pe care i-o aruncase cineva şi salutând cu cascheta ruptă.

Daşa simţi pe trupul ei, ca o zgârietură, privirea ochilor negri şi fioroşi.

Se întoarseră acasă târziu. Întinsă cu faţa în sus în aşternut, Daşa nu putea dormi. Se cufundă într-o stare de uitare. Tot trupul parcă-i era paralizat, atât se simţea de obosită.

Deodată îşi aruncă plapumă de pe ea, gemând, se aşeză pe pat şi deschise ochii. Soarele lumina parchetul, pătrunzând prin fereastră… „Doamne, ce lucruri îngrozitoare s-au petrecut adineauri! “Fusese atât de înspăimântător, încât aproape că începu să plângă. Dar când îşi veni în fire, îşi dădu seama că uitase totul. Din visul respingător şi groaznic nu-i rămăsese decât o durere în inimă…

După ceaiul de dimineaţă, Daşa plecă la cursuri, se înscrise la examene, îşi cumpără cărţi, ducând într-adevăr, până seara, o viaţă de intensă activitate. Dar seară trebui să-şi pună din nou ciorapii de mătase (dimineaţa luase hotărârea să nu mai poarte de-aci încolo decât ciorapi de aţă), să-şi pudreze braţele şi umerii şi să-şi schimbe pieptănătura. „Dacă mi-aş înnoda părul într-un coc la ceafă, mi-ar sta mai bine, însă toţi vor începe să strige: «Piaptănă-te la modă!» Dar cum să mă pieptăn dacă nu-mi stă părul? “într-un cuvânt, numai necazuri. Şi, pe deasupra, rochia cea nouă de mătase albastră era pătată de şampanie…

Îi părea atât de rău de rochia aceea, îi era atât de milă de viaţa ei, care se pierdea în zadar, încât, ţinând în mână rochia pătată, se lăsă pe scaun şi începu să plângă. Nikolai Ivanovici dădu să intre, dar văzând-o pe Daşa numai în cămaşă şi plângând, o chemă pe nevastă-sa. Venind în goană, Katia îi luă rochia din mână:

— Nu-i nimic, acuşi scoatem pata!

O strigă apoi pe Marele Mogol, care aduse benzină şi apă fierbinte.

Rochia era curăţată, şi Daşa se îmbrăcă. Nikolai Iva- novici bombănea pe sală enervat:

— E premieră, doamnelor, nu se poate să întârziem.

Cu toate acestea, întârziară.

Aşezându-se în lojă alături de Ekaterina Dmitrievna, Daşa văzu un bărbat înalt de statură, cu o barbă falsă şi cu ochii măriţi în chip nefiresc, care stătea rezemat de un copac de carton şi-i spunea unei fete tinere, îmbrăcată în trandafiriu-aprins:

„Te iubesc, te iubesc! “Şi o ţinea de mână... Cu toate că piesă nu era deloc tristă, Daşei îi venea tot timpul să plângă, s-o plângă mai ales pe fata aceea în trandafiriu- aprins, şi parcă-i era necaz că acţiunea nu se desfăşura după voia ei. Înţelese curând că tânăra fată iubea şi nu iubea. La îmbrăţişarea bărbatului, ea răspunse printr-un hohot de râs şi alergă la donjuanul infam, ai cărui pantaloni albi se întrezăreau în planul al doilea. Bărbatul se luă cu mâinile de cap, strigând că va distruge un manuscris, opera lui de o viaţă, şi cu asta se termină primul act.

Cunoscuţii apărură în lojă şi începură obişnuitele conversaţii, pline de însufleţire.

Măruntul Scheinberg, chel şi cu faţa rasă plină de zbârcituri, părea tot timpul gata să sară din gulerul lui tare. Afirma că piesa e pasionantă.

— Aceeaşi veşnică problemă a sexelor, pusă de data aceasta în mod acut. Omenirea trebuie să termine odată cu problema asta blestemată!

Răspunsul i-l dădu posomoritul Burov, un bărbat înalt, judecător de instrucţie cu însărcinări speciale, liberal, căruia, de Crăciun, îi fugise nevasta cu proprietarul unor grajduri de cai de curse:

— Problema variază de la individ la individ. Pentru mine e rezolvată. Femeia minte prin însuşi faptul existenţei sale, pe când bărbatul minte prin intermediul artei. Problema sexuală e pur şi simplu o infamie, iar arta nu e decât o variantă a crimei penale.

Nikolai Ivanovici izbucni în râs, privindu-şi nevasta. Burov

urmă, posomorât:

— Când păsării îi vine vremea să ouă, masculul se împopoţonează cu o coadă pestriţă. E o minciună, pentru că, de fapt, coada lui e cenuşie şi nicidecum pestriţă. Dacă într-un copac înfloreşte o floare, tot o minciună-i, o cursă, deoarece fondul îl reprezintă rădăcinile oribile de sub pământ. Dar mai mult ca oricine minte omul. Pe el nu cresc flori, el n-are coadă, de aceea trebuie să-şi pună la contribuţie limba! Minciună totală şi dezgustătoare, iată adevărata definiţie a iubirii şi a tot ce legat de ea! Toate aceste lucruri sunt o enigmă doar pentru domnişoarele de vârstă fragedă, şi Burov o privi pieziş pe Daşa.

— În timpurile noastre, de totală abrutizare au ajuns să se ocupe cu fleacuri de astea până şi oamenii serioşi. Da, statul rus suferă de indigestie…

Cu o strâmbătură de om care suferă el însuşi de stomac, se aplecă deasupra cutiei cu bomboane, începând să scotocească cu degetul în ea. Nu-i plăcu niciuna şi-şi duse la ochi binoclul de marină care-i atârna pe piept, legat cu o cureluşă petrecută pe după gât.

Conversaţia alunecă pe altă temă: anchilozarea vieţii politice şi reacţiunea. Kuliciok povestea în şoaptă, emoţionat, ultimul scandal de la palat.

— Un adevărat coşmar! Zise repede Scheinberg.

Nikolai Ivanovici se lovi cu palma peste genunchi.

— Revoluţia, domnilor, iată ce ne trebuie, şi fără în- târziere! Altfel, ne înăbuşim, pur şi simplu. Sunt informat, adăugă el cu glas scăzut, că fabricile ar fi cuprinse de o mare nelinişte.

Toate cele zece degete ale lui Scheinberg se agitară prin aer.

— Dar când o să se-ntâmple asta? Nu putem aştepta la infinit!

— Vom ajunge, Iakov Alexandrovici, vom ajunge să trăim şi vremea aceea, urmă Nikolai Ivanovici, cu veselie, şi-i vom înmâna şi excelenţei-voastre un mic portofoliu de ministru de justiţie…

Daşa era sătulă să audă mereu vorbindu-se de toate aceste probleme, de revoluţii, de portofolii. Rezemată într-un cot pe catifeaua lojii şi înlănţuind cu celălalt bxaţ mijlocul Katiei, se uită spre parter, zâmbind şi înclinându-se din când în când în faţa cunoscuţilor. Ştia şi vedea că atât ea, cât şi sora ei erau admirate de cei din sală; privirile surprinse ale mulţimii – ale bărbaţilor, calde, ale femeilor, invidioase – frânturile de frază şi

zâmbetele o aţâţau şi o îmbătau ca aerul de primăvară. Îi trecuse gustul de plâns de mai adineauri. Lângă ureche îi gâdila obrazul o buclă din părul Katiei.

— Te iubesc, Katiuşa, şopti Daşa.

— Şi eu te iubesc.

— Îţi pare bine că stau la tine?

— Cât se poate de bine.

Daşa se gândi ce lucru plăcut i-ar mai putea spune Katiei. Deodată îl văzu în stal pe Teleghin. Îmbrăcat în negru, cu şapca şi programul în mână, se uita de mult pe sub sprâncene, discret ca să nu fie observat, spre loja în care se afla familia Smokovnikov. Faţa lui arsă de soare şi hotărâtă se deosebea vădit de toate celelalte, care ei'au ori prea albe, ori prea congestionate de băutură. Părul lui era mult mai deschis la culoare decât i se păruse Daşei: galben ca spicul de secară.

Întâlnind ochii fetei, Teleghin se înclină imediat, apoi întoarse capul. Dar scăpă şapca din mână. Aplecându-se să şi-o ridice, lovi o doamnă grasă, care şedea în fotoliu, îşi ceru scuze, se roşi şi se trase un pas îndărăt, călcându-l pe picior pe redactorul revistei de estetică *Corul muzelor.* Daşa se întoarse către sora ei:

— Katia, uite, acela-i Teleghin.

— Îl văd. E foarte simpatic.

— L-aş săruta, atât e de simpatic! Şi dac-ai şti, Katiuşa, cât e de inteligent!

— Uite, Daşa…

— Cee?

Katia se opri. Daşa înţelese şi tăcu şi ea. Simţi din nou o înţepătură în inimă: acolo, înăuntru, în căsuţa ei de melc, nu mai erau toate cum ar fi trebuit să fie. Uitase de asta o clipă, dar când îşi aruncă din nou privirea acolo, găsi întuneric şi nelinişte…

Când se stinse lumina în sală, iar cortina lunecă din nou la dreapta şi la stânga, Daşa oftă şi, rupând o bucăţică de şocolată, şi-o vârî în gură şi începu să asculte cu atenţie.

Omul cu barba lipită ameninţa mereu că o să-şi ardă manuscrisul. Aşezată în faţa pianului, tânără îşi bătea joc de el. Era vădit că această fecioară trebuia să se mărite cât mai curând; altminteri, povestea putea să mai dureze încă trei acte.

Ridicându-şi ochii, Daşa se uită la plafonul sălii. O femeie

încântătoare, pe jumătate goală şi cu faţa luminată de un zâmbet strălucitor şi fericit, plutea printre nori. „Doamne, cum seamănă cu mine! “îşi zise Daşa. Şi se văzu deodată, ca şi cum s-ar fi văzut cu ochii altcuiva: o fiinţă care ronţăie şocolată în lojă, care minte, complică lucrurile şi aşteaptă să se întâmple de la sine ceva extraordinar... Dar nu se întâmpla nime. „N-o să fie chip de trăit până n-am să mă duc la el, până n-am să-i aud glasul şi n-am să-i simt apropierea... Toate celelalte sunt minciună. Da, trebuie, o dată pentru totdeauna, să fiu cinstită cu mine însămi...”

Din seara aceea Daşa nu mai ezită. Ştia acum că se va duce la Bessonov, însă gândul acela o înfricoşa. La un moment dat se hotărî să plece la tatăl ei, la Samara. Dar îşi zise că cei o mie cinci sute de kilometri tot n-ar smulge-o din braţele ispitei, şi renunţă.

Fecioria ei sănătoasă se răzvrătea. Însă ce putea să facă împotriva „celei de-a două făpturi”, căreia toate în lumea asta îi veneau în ajutor? La urma urmei, era peste puterile ei, era jignitor să sufere atâta şi să se gândească fără încetare la acest Bessonov, care nici nu voia să ştie de ea, care îşi trăia viaţa în voie, undeva, nu departe de bulevardul Kamennoostrovski, scriind versuri pentru o actriţă cu fuste de dantelă, în timp ce ea, Daşa, trăia cu gândul la el, şi numai la el!

Înadins, Daşa se pieptăna acuma simplu, cu părul lins, adunat într-un coc la ceafă. Purta rochia ei veche de elevă, cu care venise de la Samara, tocea cu încăpăţânare şi plictiseală dreptul roman, nu apărea când veneau musafirii şi refuza orice fel de petrecere. Nu era tocmai uşor să fii austeră, şi Daşa aproape se înspăimântă.

Pe la începutul lui aprilie, într-o seară răcoroasă, după ce apusul se stinsese şi pe cerul de un verde spălăcit, care nu arunca nicio umbră pe pământ, se aprinse o lumină fosforescentă, Daşa se întorcea acasă pe jos, venind dinspre ostroave.

Celor de-acasă le spusese că se duce la cursuri. În loc s-o ia spre facultate luase tramvaiul până la podul Ela- ghin, apoi rătăcise toată seară pe aleile pustii. Trecea peste poduri, se uita în apă, se uita la crengile liliachii răsfirate în lumina portocalie a apusului, la feţele trecătorilor şi la luminile caleştilor care se iveau pe după trunchiurile copacilor acoperiţi cu muşchi.

Nu se gândea la nimic şi nu se grăbea. Se simţea liniştită. Era pătrunsă parcă până-n măduva oaselor de atmosfera primăvăratică şi sălcie, cu miros de plajă. Picioarele-i erau obosite, dar nu voia să se întoarcă acasă. Trăsurile treceau în trap grăbit pe largul Prospekt Kamennoostrovski, automobile lungi alunecau în goană, grupuri de oameni se plimbau, râzând şi glumind. Daşa făcu colţul într-o străduţă laterală.

Totul era pustiu, totul părea cufundat în linişte. Deasupra acoperişurilor se vedea cerul siniliu, din fiecare casă, de după perdelele lăsate, se auzea muzică. Ici, cineva studia o sonată. Dincolo, răsuna un vals foarte, foarte cunoscut. La o fereastră de la mezanin, rumenită de lumina apusului, cânta o vioară...

În sufletul Daşei, năpădit de sunete, totul era cântec şi tristeţe. Întreaga ei fiinţă se făcuse parcă uşoară şi pură.

La colţ coti din nou. Citi pe zid numărul casei, zâmbi şi, apropiindu-se de intrarea principală, pe care era prinsă o carte de vizită: „A. Bessonov “deasupra unui cap de leu din aramă sună cu hotărâre.

VII

În timp ce-l ajuta pe Bessonov să-şi scoată paltonul, portarul restaurantului „Viena “îi şopti cu înţeles:

— Vă aşteaptă cineva, Alexei Alexeevici.

— Cine mă aşteaptă?

— O persoană de sex feminin.

— Şi anume cine?

— N-o cunosc.

Aruncând o privire lipsită de expresie pe deasupra capetelor, Bessonov trecu într-un ungher îndepărtat al sălii înţesate de lume. Loskutkin, *maâtre d'hotel-ul* restaurantului, răsări la spatele lui cu favoriţii cărunţi, anunţându-i o excepţională spată de miel.

— Nu mi-e foame, îi răspunse Bessonov. Dă-mi vinul meu alb obişnuit.

Stătea grav şi drept, cu mâinile pe faţa de masă. Îl cuprinsese, ca de obicei, la aceeaşi oră şi în acelaşi loc, acea inspiraţie posomorită, care ajunsese la el o stare normală. Simţi toate impresiile zilei contopindu-se şi îmbrăcând o formă armonioasă şi plină de înţeles. În sufletul lui, în străfundurile tulburate de plânsul viorilor, de mireasma parfumurilor feminine, de zăpuşeala sălii pline de oameni, pătrundea umbra

acelei forme care venea din afară. Această umbră era inspiraţia. O percepţie lăuntrică, oarbă şi nelămurită îl făcea să simtă cum prinde înţelesul tainic al lucrurilor şi al cuvintelor.

Ridicând paharul, bău vinul fără să-şi descleşteze dinţii. Inima-i bătea încet. Îi plăcea nespus să se lase pătruns cu totul de sunete şi glasuri.

La măsuţa din faţa lui, lângă oglindă, mâncau Sapojkov, Antoşka Arnoldov şi Elizaveta Kievna. Cu o zi înainte. Elizaveta Kievna îi scrisese o scrisoare lungă şi-i dăduse întâlnire acolo. De aceea era acum atât de roşie şi emoţionată. Purta o rochie vărgată, negru cu galben, şi avea în păr un fiong din aceeaşi stofă. Când îl văzuse pe Bessonov intrând, tot sângele îi năvălise în obraz.

— Bagă de seamă, îi şopti Arnoldov arătându-şi toţi dinţii, şi pe cei stricaţi, şi pe cei de aur, şi-a părăsit actriţa, acum n-are femeie şi e primejdios ca un tigru!

Elizaveta Kievna începu să râdă, îşi scutură fiongul vărgat şi se apropie printre măsuţe de locul unde stătea Bessonov, urmărită de privirile şi de zâmbetul celor dimprejur.

În ultimul timp, viaţa Elizavetei Kievna se scursese fără pic de bucurie. Zilele treceau unele după altele, fără lucru, fără vreo nădejde de mai bine. Într-un cuvânt, îşi simţea inima grea. Teleghin nu mai putea s-o sufere, asta era limpede. Vorbea cu ea politicos, dar se ferea de discuţii şi de întrevederile în doi. Şi ea simţea, cu deznădejde, că tocmai el era omul de care ar fi avut nevoie. Când îi auzea glasul pe sală, Elizaveta Kievna îşi aţintea ochii la uşă. Teleghin trecea pe coridor, ca totdeauna, în vârful picioarelor. Elizaveta Kievna aştepta, cu inima strânsă. Nici nu mai vedea uşa. Dar el trecea înainte, fără să se oprească. Măcar dacă i-ar fi bătut în uşă, să-i ceară chibrituri!

În ciuda lui Jirov, care înjura pe toată lumea, cu o prudenţă de pisică, Elizaveta cumpărase cu câteva zile înainte cartea lui Bessonov, o tăiase cu fierul de frizat, o citise de câteva ori la şir, o pătase cu cafea şi o mototolise în pat. Apoi declarase în timpul mesei, că Bessonov era genial... Locuitorii lui Teleghin se indignară, iar Sapojkov decretă că Bessonov era o ciupercă crescută pe trupul burgheziei în putrefacţie. Lui Jirov i se umflaseră vinele de pe frunte. Pictorul • Valet sparse o farfurie. Numai Teleghin rămase indiferent. Atunci Elizaveta Kievna simţi că i se apropia „momentul de autoprovocare”. Izbucnind în râs,

se duse în odaia ei şi-i scrise lui Bessonov o scrisoare înflăcărată şi absurdă, în care-i cerea o întâlnire. Se întoarse în sufragerie şi aruncă în tăcere scrisoarea pe masă. Locatarii o citiră în gura mare şi se sfătuiră multă vreme. Teleghin observă:

— E scrisă cu multă îndrăzneală.

Elizaveta Kievna îi dădu bucătăresei scrisoarea s-o pună imediat la cutie, apoi simţi că se prăbuşeşte în prăpastie.

Apropiindu-se acum de Bessonov, îi spuse, cu un aer degajat:

— Ţi-am scris. Îţi mulţumesc că ai venit.

Se aşeză în faţa lui pieziş, picior peste picior, cu cotul pe faţa de masă şi cu bărbia sprijinită în palmă. Apoi începu să-l contemple cu ochii ei care păreau desenaţi. Bessonov tăcea. Loskutkin aduse încă un pahar şi-i turnă Elizavetei vin.

— Mă vei întreba, fără îndoială, de ce am ţinut să te văd, începu ea.

— Nu, n-am să-ţi pun această întrebare. Bea!

— Ai dreptate. Nici n-aş avea ce-ţi răspunde. Dumneata trăieşti, Bessonov. Eu, însă, nu. Mi-e urât, asta-i tot.

— Ce ocupaţie ai?

— Niciuna. Începu să râdă, apoi roşi: M-aş face cocotă, dar e plictisitor. Nu fac nimic. Aştept şi eu să sune goarnele şi să se dezlănţuie furtuna. Toate astea îţi par curioase, nu-i aşa?

— Cine eşti?

Elizaveta Kievna nu-i răspunse îndată. Îşi plecă fruntea şi roşi mai tare.

— Sunt o himeră, şopti ea.

Un zâmbet strâmb schimonosi faţa lui Bessonov. „Proastă, proastă de-a binelea “, îşi zise el. Dar părul ei roşcat, despărţit în două de o cărare, ca la fetiţe, umerii ei plinuţi şi goi aveau o înfăţişare atât de feciorelnică, încât Bessonov zâmbi încă o dată, cu ceva mai multă bunăvoinţă, şi după ce-şi sorbi printre dinţi vinul din pahar, îl cuprinse deodată poftă să înfăşoare această fată tânără, cu suflet simplu, în fumul întunecat al fanteziei lui. Începu să-i spună că deasupra Rusiei se lăsa noaptea, vestind răzbunarea cea crudă, că el simţea toate acestea prin semne tainice, prevestitoare de rău.

— Ai văzut? Pe zidurile oraşului e lipit un afiş: un diavol hohoteşte zburând călare pe un cauciuc de automobil care se rostogoleşte pe o scară fără sfârşit... înţelegi ce înseamnă acest desen? ...

Elizaveta Kievna se uita la ochii lui de gheaţă, la gura lui feminină şi la sprâncenele-i subţiri şi arcuite, îi urmărea degetele care-i tremurau uşor în timp ce ţineau paharul şi-l vedea cum bea încet, cu lăcomie. Simţea o ameţeală îmbătătoare. Sapojkov începu să-i facă semne de departe. Bessonov se întoarse pe neaşteptate şi întrebă, încruntându-se:

— Cine-s ăştia?

— Prietenii mei.

— Nu-mi plac semnele pe care ţi le fac.

Elizaveta Kievna zise atunci, fără să se gândească:

— Să mergem în altă parte. N-ai vrea?

Bessonov o privi pătrunzător. Ochii ei se uitau puţin cruciş, pe buze îi flutura un zâmbet nedesluşit, pe tâmple îi străluceau broboane de sudoare. Şi el se simţi dintr-o dată atras de fata aceea voinică şi mioapă. Îi ridică de pe masă mâna mare şi fierbinte şi-i spuse:

— Pleacă imediat... Sau, mai bine, nu mai spune nimic. Să mergem. Aşa a fost să fie...

Elizaveta Kievna doar oftă, şi obrazul îi păli. Nici nu-şi dădu seama când s-a ridicat, cum l-a luat pe Bessonov de braţ şi cum au trecut printre măsuţe. Afară, în trăsură, vântul nu-i răcori pielea, care dogorea. Trăsura huruia pe pietre. Cu mâinile pe baston şi cu bărbia sprijinită pe mâini, Bessonov începu să vorbească:

— Am treizeci şi cinci de ani. Dar viaţa mi-e pe sfâr- site. Dragostea nu mă mai îmbie. Ce poate fi mai trist decât să-ţi dai seama deodată că trufaşul cal al cavalerului nu e decât un biet căluţ de lemn? Multă vreme va trebui să mă târăsc ca un cadavru prin viaţa asta... îşi întoarse capul, şi buza i se răsfrânse într-un zâmbet. Se vede că şi eu trebuie să aştept, ca şi dumneata, vremea când vor suna trâmbiţele Ierihonului. Ce bine-o să fie când în cimitirul acesta o să răsune deodată: „Tra-ta-ta! “Şi tot cerul o să fie luminat de flăcările incendiilor... Da, ai dreptate, aşa e.

Ajunseră la un hotel afară din oraş. Un om de serviciu somnoros îi duse printr-un coridor lung la singură cameră liberă. Era o odaie joasă, cu tapete roşii pline de crăpături şi de pete. Lângă perete, sub un baldachin decolorat, se înălţa un pat mare, iar la picioarele patului, un lavoar de tablă. Mirosea a umezeală şi a fum de tutun. Oprindu-se în uşă, Elizaveta Kievna întrebă cu

glasul stins:

— De ce m-ai adus aici?

— Ne vom simţi mai bine, îi răspunse el grăbit.

Luă paltonul şi pălăria fetei şi le aşeză pe un fotoliu desfundat. Omul de serviciu aduse o sticlă de şampanie, câteva mere zbârcite şi câţiva struguri plini de rumeguş. Aruncă o privire spre lavoar şi dispăru, tot atât de posomorât.

Elizaveta Kievna ridică perdeaua de la fereastră. Afară, un felinar cu gaz lumina faţa pustie şi umedă a străzii. Trecea o căruţă cu butoaie uriaşe, iar pe capră câţiva oameni se ghemuiau sub coviltir. Elizaveta Kievna zâmbi, se apropie de oglindă şi începu să-şi netezească părul cu mişcări domoale, pe care nu şi le cunoştea încă. „Mâine am să mă trezesc şi am să-mi pierd minţile”, îşi zise ea liniştită, îndreptându-şi fiongul vărgat. Bessonov o întrebă:

— Nu vrei vin?

— Ba da, vreau.

Se aşeză pe divan, iar Bessonov se lăsă la picioarele ei, pe covoraş. Vorbea, dus pe gânduri:

— Ai ochi ciudaţi, sălbatici şi blânzi… Ochi de rusoaică. Mă iubeşti?

Ea se simţi din nou buimăcită, apoi îşi spuse: „Nu. E o nebunie.” Luă paharul plin din mâinile lui Bessonov şi bău. Ameţeala o cuprindea tot mai mult, capul parcă i se răsturna într-o parte.

— Mă tem de dumneata şi cred că am să te urăsc, zise ascultându-se, de parcă vorbele i-ar fi venit de departe şi ar fi fost ale altcuiva. Nu te uita aşa la mine. Mi-e ruşine!

— Eşti o fată ciudată.

— Dumneata, Bessonov, eşti un om primejdios. Mă trag dintr-o familie de rascolnici şi cred în diavol… O, Doamne! Nu te uita aşa la mine! Ştiu de ce ai nevoie de mine acum… Mi-e frică de dumneata.

Începu să râdă zgomotos. Tot trupul i se scutură, iar vinul din paharul pe care-l ţinea în mână se vărsă. Bessonov îşi lăsă obrazul pe genunchii ei.

— Iubeşte-mă… Te implor, iubeşte-mă, vorbi el cu glas deznădăjduit, de parcă ea ar fi fost acum salvarea lui. Mi-e greu… Mi-e frică… Mi-e frică singur. Iubeşte-mă, iubeşte-mă!

Cu ochii închişi, Elizaveta Kievna îşi lăsă mâna pe capul lui.

Bessonov îi mărturisi că în fiecare noapte era cuprins de frica morţii, că simţea nevoia să aibă pe cineva în apropierea lui, că dorea să simtă alături de el o fiinţă omenească, căreia să-i fie milă de el, care să-l încălzească şi să i se dăruiască. Viaţa i se părea o osândă, un chin…

— Da, da, ştiu… dar sunt ca înţepenit. Mi s-au oprit bătăile inimii. Încălzeşte-mă! Îmi trebuie atât de puţin! Fie-ţi milă! Mă sting! Nu mă lăsa singur, dragă, dragă fată…

Elizaveta Kievna tăcea, speriată şi tulburată. Bessonov îi săruta tot mai apăsat palmele… Îi sărută apoi picioarele mari şi puternice. Fata îşi strânse şi mai tare ochii. Avea senzaţia că i se opreşte inima în loc de ruşine.

Şi deodată i se păru că e cuprinsă toată de foc. Îl simţi drag şi nefericit… Îi înălţă capul şi-i sărută buzele, fierbinte, cu lăcomie. Apoi, fără să mai simtă niciun fel de ruşine, se dezbrăcă în grabă şi se culcă în pat

După ce Bessonov adormi cu capul pe umărul ei gol, Elizaveta Kievna îl cercetă încă multă vreme cu ochii ei miopi. Avea o faţă palidă, tăiată de brazde obosite la tâmple, pe sub pleoape şi în jurul gurii strânse: o faţă străină, dar de acum înainte atât de apropiată! …

Îi venea aşa de greu să se uite la cel care dormea, încât începu să plângă.

Se temea că Bessonov are să se trezească, are s-o vadă întinsă în pat – grasă, urâtă, cu ochii umflaţi – şi are să caute să scape cât mai curând de ea. I se părea că nimeni n-are s-o mai poată iubi niciodată, că toată lumea are s-o considere desfrânată, proastă şi vulgară, şi că ea are să se poarte înadins aşa, ca toată lumea să creadă că iubeşte un bărbat şi s-a dat altuia, şi că viaţa ei are să fie mereu aşa, tulbure, plină de gunoaie şi de

ofense. Şi Elizaveta Kievna plângea încet, ştergându-şi cu f băgare de seamă ochii cu un colţ de cearşaf. Pe nesimţite, în toiul plânsului, o fură somnul.

Trăgând adânc aerul pe nas şi întorcându-se cu faţa în sus, Bessonov deschise ochii. Tot trupul îi era cuprins de acea sfârşeală de după beţie care nu poate fi asemuită cu nimic. Îl dezgusta gândul că va trebui să înceapă o nouă zi. Privi îndelung globul de metal de la piciorul patului, apoi se hotărî să se uite la stânga lui… Alături era culcată o femeie. Dormea cu

faţa în sus, acoperindu-şi obrazul cu braţul gol.

„Cine-o fi? “îşi încordă el minţea tulbure, dar nu-şi aminti nimic. Îşi scoase cu băgare de seamă tabachera de sub pernă şi-şi aprinse o ţigară. „Ei, drăcia dracului! Am uitat, şi pace! Urâtă treabă! “

— Mi se pare că te-ai trezit, zise apoi cu voce insinuantă. Bună dimineaţa! (Femeia tăcea şi nu-şi mişca braţul. Ieri eram străini unul de altul, iar astăzi suntem uniţi de legăturile tainice ale acestei nopţi…

Se încruntă. Vorbele lui sunau destul de vulgar. Şi, mai ales, nu ştia ce-o să facă acum femeia: o să se căiască, o să plângă, sau o să fie cuprinsă de un val de efuziuni intime? Îi atinse cu băgare de seamă cotul. Ea se depărtă puţin. O chema, pe cât îşi aducea aminte, Margareta. Cu glas trist, o întrebă:

— Eşti supărată pe mine, Margareta?

Femeia se ridică în pat sprijinindu-se de perne şi ţinându-şi la piept cămaşa care-i luneca. Îi privi cu ochii ei bulbucaţi şi miopi. Pleoapele-i erau umflate, iar gura cu buze groase i se strâmbă într-un zâmbet. Bessonov îşi aduse imediat aminte de ea şi-l cuprinse o duioşie de frate.

— Nu mă cheamă Margareta, mă cheamă Elizaveta Kievna, zise femeia. Te urăsc. Dă-te jos!

Bessonov se coborî imediat din pat, se îmbrăcă la repezeală după paravan, lângă lavoarul care mirosea urât, ridică apoi storul şi stinse lumină electrică.

— Sunt clipe pe care nu le poţi uita niciodată… mormăi el.

5 – Calvarul, voi. I

Dar Elizaveta Kievna continua să se uite la el cu ochii ei întunecaţi. Când Bessonov se aşeză pe divan cu ţigara între dinţi, îi zise răspicat:

— Cum ajung acasă, mă otrăvesc.

— Nu înţeleg starea dumitale sufletească, Elizaveta Kievna.

— N-îi decât să n-o înţelegi. Pleacă din odaie, vreau să mă îmbrac.

Bessonov ieşi pe coridor. Acolo mirosea a mangal şi era un curent îndrăcit. Aşteptă mult. Se aşeză pe pervazul unei ferestre şi-şi aprinse o ţigară. Apoi se duse până la capătul coridorului. Din bucătărioară se auzeau glasurile domoale ale omului de serviciu şi ale celor două jupânese, care beau ceai. Omul de serviciu spunea:

— Îi dai înainte, că proastă, cu satul tău! Cică-i tot Rusia! Multe mai ştii şi tu! Numai să umbli noaptea aici, prin odăi şi ai să vezi ce-i Rusia. Toţi îs nişte porci! Porci şi neruşinaţi!

— Ai putea să întrebuinţezi expresii mai cuviincioase, Kuzma Ivanâci.

— După optsprezece ani de serviciu într-un hotel că ăsta, am dreptul să întrebuinţez orice expresie...

Bessonov se întoarse. Uşa era deschisă şi odaia goală. Pălăria lui zăcea aruncată pe podea.

„La urma urmei, cu atât mai bine “, îşi zise el, căscând şi întinzâftdu-se ca să-şi dezmorţească încheieturile.

Şi începu o nouă zi. Se deosebea de cea de ieri doar prin aceea că vântul puternic sfâşiase norii de ploaie, gonindu-i spre nord şi îngrămădindu-i acolo ca pe nişte uriaşe troiene albe. Oraşul umed era scăldat în torente proaspete de lumină, în care se închirceau, se pârpăleau şi cădeau în nesimţire monştrii gelatinoşi, invizibili pentru ochii omeneşti; guturaiurile, tuşea, molimele rele, barilii melancolici ai tuberculozei şi chiar microbii pe jumătate mistici ai negrei neurastenii se ascundeau în dosul perdelelor, în semiîntunericul odăilor şi al subsolurilor umede. Un vânt uşor sufla de-a lungul străzilor. Se spălau geamurile şi se deschideau ferestrele. Portari îmbrăcaţi în cămăşi sinilii măturau trotuarele. Pe Nevski Pros- pekt, fetiţe vicioase, cu obrajii supţi, ofereau trecătorilor bucheţele de ghiocei care miroseau a apă de colonie ief tină. Prin magazine, îmbrăcămintea de iarnă era strânsă în grabă şi articolele de primăvară apăreau vesele în vitrine, ca cele dinţii flori.

Gazetele de la ora trei după amiază apărură toate cu manşeta: „Trăiască primăvara rusească! “urmată de câteva versuri în doi peri, care dădeau cu tifla cenzurii.

Apoi, futuriştii de la „Centrul de combatere” defilară prin oraş, fluieraţi şi luaţi în batjocură de băieţaşii de pe stradă. Erau trei: Jirov, pictorul Valet şi Arkadi Se- misvetov, un tânăr de statură uriaşă, cu o faţă de cal, pe care nu-l cunoştea încă nimeni.

Umblau îmbrăcaţi cu bluze scurte, din catifea portocalie cu dungi negre în zigzag, descinşi, iar pe cap purtau jobene. Toţi aveau monoclu şi-şi zugrăviseră pe obraz un peşte, o săgeată şi litera „R “. La ora cinci au fost arestaţi de către comisarul de poliţie al circumscripţiei Liteinaia şi duşi cu trăsura la secţie, ca să li se stabilească identitatea.

Tot oraşul ieşise pe străzi. Pe Morskaia, pe cheiuri şi pe Prospektul Kamennoostrovski treceau echipaje strălucitoare şi puhoaie de oameni. Mulţi, foarte mulţi aşteptau să se întâmple în ziua aceea ceva neobişnuit: să se semneze vreun manifest la Palatul de Iarnă, sau să se arunce în aer Consiliul de Miniştri, sau poate „să înceapă" ceva, pe undeva...

Peste oraş se lăsă amurgul albăstrui, luminile se aprinseră de-a lungul străzilor şi canalelor, reflectându-se în apa neagră ca nişte ace tremurătoare. De pe podurile Ne- vei, dincolo de coşurile şantierelor de construcţii navale, se vedea un apus de soare imens, fumuriu şi înnorat. Dar nu se întâmplă nimic. Fleşa ce se înălţa deasupra fortăre- ţei Petropavlovskaia străluci pentru ultima oară, apoi soarele dispăru.

În ziua aceea Bessonov lucră mult şi cu plăcere. Împrospătat de somnul de după amiază, începuse să-l citească pe Goethe, lectură care-l tulburase şi-l emoţionase.

Umbla prin faţa dulapurilor de cărţi, gândind cu glas tare, se aşeza din când în când la birou, aştemând pe hir- ţie câteva cuvinte sau câteva rânduri. Dădaca lui bătrână, care-i îngrijea gospodăria de burlac, îi aduse o ceaşcă de porţelan din care ieşeau aburi de cafea Mocca.

Se simţea bine. Versurile lui afirmau că se lasă noaptea peste Rusia, că se ridică o cortină asupra tragediei şi că norodul purtător de Dumnezeu se preface, ca prin minune, în ceva asemănător cazacului din *O răzbunare cumplită*: într-un luptător crunt la înfăţişare, răzvrătit împotriva dumnezeirii. Se apropie săvârşirea „Liturghiei negre" a întregului popor. Prăpastia de sub picioare s-a deschis. Nu mai există scăpare.

Cu ochii închişi, îşi imagina câmpiile pustii, crucile de pe movile, acoperişurile măturate de vânt şi departe, dincolo de coline, vâlvătăile incendiilor. Cuprinzându-şi capul cu amândouă mâinile, se gândea că-şi iubeşte ţara aşa cum este, deşi n-o cunoştea decât din cărţi şi tablouri. Fruntea îi era răvăşită de brazde adânci. Ini— ma-i era plină de spaima presimţirilor. Apoi, cu ţigara aprinsă între degete, începu să umple cu scrisul lui mare sferturi de coli, care foşneau.

Spre seară, Bessonov se întinse pe divan, fără să aprindă lumina. Se simţea încă tulburat, capul îi era fierbinte şi mâinile umede. Ziua lui de lucru se sfârşise.

Încet, încet, inima începea să-i bată regulat şi mai liniştit.

Trebuia acum să se gândească cum să-şi petreacă seara şi noaptea. Brrr... Nimeni nu-l chemase încă la telefon şi nimeni nu va veni la el. Va trebui să înfrunte singur demonul plictiselii.

La etaj, unde locuia o familie de englezi, cineva cânta la pian. Muzica stârnea în sufletul lui dorinţe nelămurite şi imposibile.

Soneria de la intrare întrerupse pe neaşteptate tăcerea. Se auzi clempănitul papucilor dădacei. Un glas de femeie zicea cu îndrăzneală:

— Vreau să-l văd.

Paşii grăbiţi şi uşori se opriră apoi în faţa uşii. Fără să se urnească din loc, Bessonov zâmbi. Uşa se deschise, deşi nu bătuse nimeni, şi intră o fată tânără, subţirică şi mlădioasă. Purta o pălărie mare cu romaniţe, care parcă se răzvrăteau, zburlite. Lumina din sală o lumină din spate.

Fata se opri în mijlocul odăii. Venea de afară, din lumină, şi nu desluşea nimic. Când Bessonov se ridică în tăcere de pe divan, ea păru gata să facă un pas îndărăt. Dar îşi scuturâ capul, îndărătnică, şi zise pe acelaşi ton ridicat:

— Am venit la dumneata pentru un lucru important.

Apropiindu-se de masă, Bessonov apăsă pe un buton. Printre cărţi şi manuscrise se aprinse un abajur albastru, învăluind odaia într-un semiîntuneric domol.

— Cu ce vă pot fi de folos? Întrebă Alexei Alexee- vici, arătând noii-sosite un scaun, apoi se lăsă liniştit în fotoliul de lucru, rezemându-şi mâinile pe braţele lui.

Avea faţa palidă, străvezie şi umbre albastre sub pleoape. Fără să se grăbească, îşi ridică ochii spre vizitatoare şi tresări. Degetele îi zvâcniră.

— Daria Dmitrievna, zise el încet. Nu te-am recunos* cut.

Daşa se aşeză pe scaun cu aceeaşi hotărâre cu care intrase, îşi lăsă mâinile înmănuşate pe genunchi şi se încruntă.

— Sunt încântat de vizita dumitale, Daria Dmitrievna. Ce dar nepreţuit pentru mine!

Fără să-l ia în seamă, Daşa începu:

— Te rog să nu crezi că sunt admiratoarea dumitale. Unele din versurile dumitale îmi plac, altele nu, nu le înţeleg. Pe scurt, nu-mi plac. Nu, să nu crezi că am venit să-ţi vorbesc de poezie. Am venit pentru că mă obsedezi...

Îşi lăsă capul în jos, şi Bessonov văzu cum gâtul ei şi mâinile goale între mănuşi şi mânecile rochiei negre se înroşeau. El

tăcea, fără să schiţeze vreun gest.

— Pentru dumneata, desigur, eu nu prezint niciun interes, şi aş fi dorit mult să rămân indiferentă... Dar, după cum vezi, fără voia mea trec prin clipe foarte neplăcute...

Ridică dintr-o dată capul, şi ochii ei severi şi limpezi îl priviră drept în ochi. Bessonov îşi plecă încet pleoapele.

— Ai pătruns în sufletul meu că o boală. Mă surprind mereu gândindu-mă la dumneata. E ceva mai tare decât mine. Ar fi fost mai bine dacă veneam de la in- ceput să-ţi mărturisesc adevărul. Astăzi m-am hotăriL. După cum vezi, ţi-am făcut o declaraţie de dragoste...

Buzele Daşei zvâcniră. Întoarse repede capul şi începu să privească obiectivul favorit al tuturor poeţilor din vremea aceea: masca lui Petru I, care, atârnată de perete şi luminată de jos în sus, zâmbea cu gura strânsă şi cu pleoapele închise. În apartamentul de sus al pastorului englez răsunau cele patru părţi ale *Fugii: Să murim.; Nu, ne vom lua zborul; Pe cerul de cristal* şi *în veci, în veci vă bucuraţi.*

— Dacă începi să-mi spui că şi dumneata ai pentru mine nu ştiu ce sentimente înalte, plec imediat, urmă Daşa cu grabă şi cu năduf. Nici măcar un sentiment de respect nu poţi avea, e limpede. Nicio femeie n-ar face ce fac eu. Eu însă nu vreau nimic şi nu-ţi cer nimic. Am simţit numai nevoia să-ţi spun că te iubesc chinuitor şi puternic. Întreg sufletul mi-e răvăşit din pricina dumitale... Nu mi-a mai rămas nici măcar mân- dria.

În clipa aceea Daşa îşi spunea: „Acum ar trebui *s&* mă ridic, să-l salut mândră şi să plec". Rămase însă pe scaun, uitându-se la masca zâmbitoare. O cuprinsese o slăbiciune atât de mare, încât nu putea nici să-şi ridice mâna: îşi simţea trupul întreg, cu toată greutatea şi căldura lui. „Răspunde, răspunde odată! "îşi zicea ea. Ca prin vis. Bessonov îşi acoperi faţa cu palmele şi începu să vorbească încet, înăbuşit, aşa cum vorbesc oamenii în biserică:

— Nu pot decât să-ţi mulţumesc din tot sufletul peD- tru sentimentele dumitale. Asemenea clipe nu se uită, cum nu se uită nici mireasma în care mă învălui...

— Nu-i nevoie să-ţi aduci aminte de ele, şopti Daşa printre dinţi.

Bessonov tăcu o clipă, apoi se ridică din fotoliu şi depărtându-se, se sprijini cu spatele de dulapul cu cărţi.

— Daria Dmitrievna, nu pot decât să mă închin adânc în faţa dumitale. Nu sunt vrednic să te ascult. Niciodată, poate, nu m-am blestemat ca acum. M-am irosit, nu m-am adunat niciodată, am fost risipitor cu mine însumi. Ce-ţi mai pot oferi eu? Să te invit într-un hotel, afară din oraş? Vreau să fiu cinstit cu dumneata, Daria Dmitrievna. Nu mai sunt în stare să iubesc. Cu câţiva ani în urmă aş fi crezut poate că mai pot sorbi până la fund tinereţea veşnică. Nu te-aş mai fi lăsat să pleci de lângă mine...

Daşei i se părea că i se înfig ace în trup. Era ceva nespus de dureros în cuvintele lui Bessonov.

— N-aş face decât să împrăştii pe jos un vin de preţ. Trebuie să înţelegi cât de mult mă costă să renunţ... Ar fi de-ajuns să întind doar mâna, ca să iau...

— Nu, nu, şopti Daşa repede.

— Ba da. Asta o simţi şi dumneata. Nu există păcat mai dulce decât risipa. Să împrăştii pe jos. Pentru asta ai şi venit la mine. Să împrăştii pe jos cupa de vin feciorelnic. Mi-ai adus-o...

Încetul cu încetul, Bessonov se încrunta. Daşa îl privea cu groază, fără suflare.

— Îngăduie-mi, Daria Dmitrieva, să-ţi vorbesc deschis. Semeni atât de mult cu sora dumitale, încât, în primul moment...

— Cum?! Strigă Daşa. Ce-ai spus?

Sări de pe scaun, oprindu-se în faţa lui. Bessonov nu înţelese şi interpretă greşit tulburarea ei. Simţea că-şi pierde capul. Nările lui respirau parfumul fetei şi acea aromă uşoară, dar atât de pătrunzătoare şi niciodată aceeaşi, care se desprinde din pielea fiecărei femei.

— E o nebunie... ştiu... Nu pot... şopti el, căutându-i mâna.

Însă Daşa se smuci şi plecă în fugă. Din prag îi mai aruncă o privire sălbatică, apoi dispăru. Se auzi uşa de la intrare izbindu-se cu putere. Bessonov se apropie încet de masă, îşi luă o ţigară şi începu să bată tactul cu unghiile pe cutia de cristal. Îşi acoperi ochii cu palma şi simţi cu puterea infinită a imaginaţiei că, pregătindu-se pentru lupta hotărâtoare... Binele “îi trimisese această fată tânără, cu suflet arzător, caldă şi ispititoare, să-l atragă, să-l convertească şi să-l salvec. Dar el era iremediabil în mâinile „Răului", şi scăpa: e nu mai putea fi pentru el. Lăcomia şi regretul îl mistuiau încet, ca o otravă ce i s-ar fi scurs prin vine.

VIII

— Tu eşti, Daşa? Intră.

În faţa dulapului cu oglindă, Ekaterina Dmitrievns îşi încheia corsetul. Îi zâmbi distrată Daşei, continu- înd să se agite, preocupată, păşind uşurel pe covor cu pantofiorii ei înguşti. Purta rufărie subţire, numai panglici şi dantele, îşi pudrase braţele şi umerii frumoşi, şi-şi pieptănase părul în chip de cunună. Alături, pe o măsuţă joasă, era o ceaşcă cu apă fierbinte şi, peste tot, forfecuţe şi pile de unghii, creionaşe şi pufuri. Avea o seară liberă şi-şi „ciugulea pufuşorul" ca o păsărică, aşa se zicea în casă când se vorbea despre această operaţie.

— Ştii, zise ea prinzându-şi ciorapul, nu se mai poartă corsete tari. Uită-te la al meu, e de la *madame* Dude. Stomacul e lăsat mult mai în voie, ba chiar puţin accentuat. Îţi place?

— Nu, nu-mi place, îi răspunse Daşa, sprijinindu-se de perete cu mâinile la spate.

Ekaterina Dmitrievna îşi înălţă sprâncenele, mirată.

— Chiar nu-ţi place? Păcat. E foarte comod.

— Unde vezi tu că-i comod, Katia?

— Poate nu-ţi plac dantelele?! Pot să le scot. E curios, totuşi, că nu-ţi place…

Se învârti din nou în faţa oglinzii. Daşa îi răspunse:

— Te rog să nu mă întrebi pe mine dacă îmi plac corsetele tale.

— Bine, dar Nikolai Ivanovici nu se pricepe deloc la asemenea lucruri!

— Nici Nikolai Ivanovici n-are niciun amestec în toate astea.

— Ce vrei să spui, Daşa?

De mirare, Ekaterina Dmitrievna îşi desfăcu uşor buzele. Abia acum băgă de seamă că Daşa îşi stăpânea cu greu mânia, că vorbise tot timpul printre dinţi şi că avea pete stacojii în obraji.

— Cred, Katia, că ar fi cazul să nu te mai învârţi atâta prin faţa oglinzii.

— Bine, dar toaleta trebuie să mi-o fac.

— Pentru cine?

— Ce-i cu tine? Spune-mi… Pentru mine.

— Minţi!

După aceste cuvinte, se lăsă între ele o tăcere lungă. Luându-şi de pe speteaza fotoliului halatul din păr de cămilă căptuşit cu

mătase albastră, Ekaterina Dmitrievna se îmbrăcă, înnodându-şi cordonul cu mişcări domoale. Urmărind-o cu luare-aminte, Daşa îi spuse:

— Du-te la Nikolai Ivanovici şi mărturiseşte-i totul, cinstit.

Ekaterina Dmitrievna rămase în picioare, frământând cordonul între degete. I se puse un nod în gât de mai multe ori, ca şi cum ar fi înghiţit în sec.

— Ai aflat ceva, Daşa? Întrebă ea încet.

— Am fost chiar adineauri la Bessonov.

Ochii Ekaterinei Dmitrievna priveau fără să vadă. Obrazul îi păli şi umerii i se ridicară.

— Poţi să fii liniştită, nu mi s-a întâmplat nimic. Mi-a spus la timp... Daşa îşi lăsa greutatea trupului când pe un picior, când pe celălalt. Am bănuit eu de mult că... el era... Numai că totul îmi părea prea dezgustător ca să cred. Ţi-a fost frică şi ai minţit. Să ştii însă că eu nu vreau să trăiesc în murdăria asta. Du-te şi mărturiseşte totul bărbatului tău!

Când îşi văzu sora stând în faţa ei cu capul plecat, Daşa nu îndrăzni să mai urmeze. La orice se aşteptase, numai la acest cap plecat cu umilinţă şi supunere, nu.

— Chiar acum să mă duc? Întrebă Katia.

— Da, chiar acum... Trebuie să înţelegi singură...

Cu un scurt oftat, Ekaterina Dmitrievna se apropie de uşă. Ajunsă în prag, se opri şi zise:

— Nu pot, Daşa. (Daşa tăcea.) Bine, am să-i spun...

În salon, Nikolai Ivanovici citea un articol al lui Akundin, apărut în revista *Russkie zapiski*[2], pe care o primise chiar atunci, şi-şi scărpina barba cu un cuţit de os.

Articolul era închinat comemorării morţii lui Ba- kunin[3]. Nikolai Ivanovici era încântat. Văzându-şi nt- vastă, strigă:

— Stai jos, Katiuşa. Ascultă ce scrie aici... „Farmecul acestui om – al lui Bakunin – nu sta nici în felul lui de a-şi expune gândurile şi nici în devotamentul lui nemărginit pentru cauză, ci în patosul ideilor traduse în viaţă, patos de care-i era pătrunsă fiecare mişcare, în discuţiile lui nocturne cu Proudhon, în bărbăţia cu care se arunca în focul luptei şi până şi în gestul romantic cu care regla tirul tunurilor revoluţionarilor austrieci, fără să ştie măcar cu cine şi pentru ce se băteau. Patosul lui

---

2 *Însemnări ruseşti* **(rus.).**

3 *Mihail Alexandrovici Bakunin* (1B14—1878), reprezentant de seamă al anarhismului.

Bakunin reprezintă prototipul puterii nestăvilite cu care intră în luptă clasele noi Materializarea ideilor, iată problema veacului ce vine. Pentru a le extrage dintr-o grămadă de fapte supuse orbeşte inerţiei vieţii, nu e nevoie de transplantarea lor într-o lume ideală, ci de procesul invers: de cucerirea lumii fizice de către lumea ideii. Realitatea este o îngrămădire de materii inflamabile, dar scânteia care-o aprinde e ideea. Aceste două lumi dezbinate şi duşmănoase trebuie să se contopească în flacăra răsturnării mondiale...” Ce zici, Katiuşa? ... E scris negru pe alb: Trăiască revoluţia! Bravo, Akundin! Ce viaţă ducem şi noi, lipsită de idei şi de sentimente înalte... Guvernul se lasă călăuzit de un singur sentiment: groază nebună de viitor. Intelectualitatea se înfruptă şi bea. Noi nu facem decât să trăncănim, Katiuşa, să trăncănim, vârâţi până-n urechi în mocirlă! Poporul putrezeşte de viu. Toată Rusia e măcinată de sifilis şi băutură. Toată Rusia e un putregai: suflă peste el, şi se risipeşte ca pulberea! Nu mai putem trăi aşa... Avem nevoie de un fel de autocombustiune, de o purificare prin foc...

Nikolai Ivanovici vorbea cu aprindere. Vocea-i devenise catifelată şi ochii i se rotunjiseră. Şi în timp ce vorbea, tăia văzduhul cu cuţitul de os. Lângă el, Ekaterina Dmitrievna se sprijini cu mâna de speteaza fotoliului. Când sfârşi vorba şi începu să taie din nou filele revistei, Ekaterina Dmitrievna se apropie de el şi-i puse mâna pe păr.

— O să te doară mult, Kolenka, ceea ce am să-ţi spun... Am vrut să rămână o taină pentru tine, dar împrejurările sunt de aşa natură, încât trebuie să-ţi spun...

Ferindu-şi capul de atingerea mâinii ei, Nikolai Iva- novici o cercetă cu luare-aminte.

— Da, Katia, te ascult.

— Ţi-aduci aminte de cearta noastră, atunci când. Într-un moment de enervare, ţi-am spus să nu fii prea liniştit în ceea ce mă priveşte? Pe urmă am tăgăduit totul.

— Da, mi-aduc aminte.

Puse revista la o parte şi se întoarse spre ea. Dar întâlnind privirea dreaptă şi liniştită a Katiei, ochii lui se feriră, cuprinşi de spaimă.

— Ascultă... Te-am minţit atunci... Ţi-am fost necredincioasă...

El se încruntă dureros, silindu-se să zâmbească. Gura i se uscase. Când nu mai putu să îndure tăcerea, zise cu glas

înăbuşit:

— Ai făcut bine că mi-ai spus. Îţi mulţumesc, Katia…

Ea îi luă mâna, i-o duse întâi uşor la buze, apoi i-o strânse la piept. Dar mâna lui lunecă, şi ea n-o reţinu. Ekaterina Dmitrievna se lăsă în tăcere pe covor, rezemându-şi capul de fotoliul de piele.

— E nevoie să-ţi mai spun ceva?

— Nu, acum du-te, Katia.

Ekaterina Dmitrievna se ridică şi ieşi din odaie. În uşa sufrageriei, Daşa se repezi pe neaşteptate la ea, o îmbrăţişă, o strânse la piept şi-i şopti, în timp ce o săruta pe păr, pe gât, pe ureche:

— Iartă-mă, iartă-mă! Eşti minunată, eşti uimitoare! Am auzit totul. Iartă-mă. Mă poţi ierta, Katia? … Katia?!

Ekaterina Dmitrievna se desprinse de ea, fără grabă. Se apropie de masă şi, îndreptând un fald al feţei de masă, îi răspunse:

— Am făcut cum mi-ai poruncit tu, Da^a.

— Katia, ai să mă ierţi vreodată?

— Ai avut dreptate, Daşa. E mai bine aşa.

— N-am avut dreptate! Am făcut-o din răutate… înţelegi? Din răutate! Îmi dau seamă acuma că nimeni n-are dreptul să te osândească. Chiar dacă ar fi trebuit să suferim cu toţii, să ne doară, tu ai dreptate, o simt, ai dreptate în toate! Iartă-mă, Katia!

Pe faţa Daşei lunecau lacrimi mari cât bobul de mazăre. Stătea cu un pas în urma surorii ei. Şopti, răspicat:

— Dacă nu mă ierţi, eu nu mai pot să trăiesc.

Ekaterina Dmitrievna se întoarse repede:

— Ce mai vrei de la mine? Ai vrea să fie din nou înţelegere şi intimitate între mine şi el? Mai bine as- cultă-mă… Am minţit şi am tăcut pentru că numai aşa puteam să mai prelungesc un timp viaţa mea cu Nikolai Ivanovici… Acum, însă, s-a sfârşit. M-ai înţeles? De mult nu-l mai iubesc pe Nikolai Ivanovici şi de mult nu-i mai sunt credincioasă. Dacă Nikolai Ivanovici mă iubeşte sau nu, asta n-o ştiu, dar el nu reprezintă pentru mine fiinţa iubită şi apropiată. M-ai înţeles? Tu te ascunzi mereu cu capul sub aripă, ca un cintezoi, ca să nu vezi lucrurile înspăimântătoare. Eu le-am văzut şi le cunosc, şi am trăit în mijlocul acestei infamii numai pentru că sunt o femeie slabă. Mi-

am dat seama că şi pe tine are să te prindă viaţa asta. Am căutat să te feresc, i-am interzis lui Bessonov să mai vină pe la noi. Încă cu mult înainte ca el... Dar totuna e... Acum totul s-a sfârşit...

Ekaterina Dmitrievna îşi înălţă deodată capul şi ascultă cu atenţie. Daşa simţi cum îi îngheaţă spinarea de groază. De după perdea se ivi în uşă, cu un umăr înainte, Nikolai Ivanovici. Îşi ţinea mâinile ascunse la spate.

— Bessonov? Întrebă el zâmbind şi clătinând din cap. Apoi intră în sufragerie.

Ekaterina Dmitrievna nu-i răspunse. Pe obraji îi apărură pete roşii, ochii îi erau uscaţi. Îşi ţinea gura încleştată.

— Mi se pare, Katia, că tu consideri discuţia noastră c: terminată. Te înşeli. Zâmbind mereu, se întoarse către Daşa: Daşa, lasă-ne singuri, te rog.

— Nu, nu plec. Şi Daşa se apropie şi mai mult de sora ei.

— Ba ai să pleci, dacă te rog eu.

— Ba nu, nu plec.

— În cazul acesta, va trebui să plec eu din casă.

— Pleacă! Îi răspunse Daşa, privindu-l cu mânie.

Nikolai Ivanovici roşi, apoi în ochi i se aprinse aceeaşi sclipire, aceeaşi dementă veselă de adineauri.

— Cu atât mai bine! Atunci, stai. Uite ce e, Katia. Am rămas încremenit în locul unde m-ai lăsat şi am simţit în clipele acelea lucruri greu de suportat. Pe urmă, am ajuns la concluzia că ar trebui să te omor... Da, da...

La auzul acestor cuvinte, Daşa se lipi de sora ei, cu- prinzând-o cu amândouă mâinile. Buzele Ekaterinei Dmitrievna avură o tresărire de dispreţ:

— Asta-i curată isterie. la câteva picături de vale- riană, Nikolai Ivanovici...

— Nu, Katia, de data asta nu-i isterie...

— Fă atunci aşa cum ai hotărât! Strigă ea şi, împin- gând-o la o parte pe Daşa, se apropie de Nikolai Iva- novici. Haide! Îţi spun în faţă: nu te iubesc.

Nikolai Ivanovici se trase un pas îndărăt, aşeză pe faţa de masă revolverul mic, de damă, pe care-l ţinuse la spate, îşi duse vârful degetelor la gură, le muşcă, apoi, întorcându-se, se îndreptă spre uşă. Katia continua să se uite la el. Fără să-şi întoarcă măcar capul, Nikolai Iva- novici strigă:

— Mă doare… Mă doare…

Katia se repezi atunci la el şi, apucându-l de umeri, îl întoarse cu faţa spre ea:

— Minţi. Minţi! Chiar şi acum minţi!

El clătină din cap şi ieşi. Ekaterina Dmitrievna se lăsă pe un scaun, lângă masă:

— Vezi, Daşenka? O scenă din actul al treilea, cu focuri de revolver. Să ştii că-l părăsesc.

— Katiuşa… ce tot spui?

— Îl părăsesc, nu mai vreau să trăiesc aşa. Peste cinci ani am să fiu bătrână, şi atunci o să fie prea târziu. Nu mai pot trăi aşa… Murdărie, numai murdărie!

Îşi acoperi faţa cu mâinile, apoi se sprijini cu coatele de masă. Aşezându-se alături, Daşa o sărută repede şi cu gingăşie pe umăr. Ekaterina Dmitrievna îşi înălţă capul.

— Crezi poate că nu mi-e milă de el? Totdeauna mi-a fost milă. Gândeşte-te, însă, că, dacă m-aş duce acuma la el, am avea o discuţie lungă şi plină de făţărnicie. Parcă şi-ar fi vârât coada între noi un demon ipocrit şi mincinos. A vorbi cu Nikolai Ivanovici e ca şi cum ai cânta la un pian dezacordat. Nu, trebuie să-l părăsesc. Ah, Daşenka, dacă ai şti câtă amărăciune am în suflet!

Totuşi, în seara aceea Ekaterina Dmitrievna intră în cabinetul lui Nikolai Ivanovici.

Avură o discuţie lungă, vorbind liniştit şi cu tristeţe, silindu-se să fie cinstiţi, fără să se cruţe unul pe altul. Totuşi, simţeau amăr. Doi că vorbele lor nu-i duc la niciun capăt, că nu se înţeleg şi că neînţelegerea lor e iremediabilă.

Rămas singur, Nikolai Ivanovici îşi petrecuse noaptea lângă masă, oftând fără întrerupere. După cum află Katia mai târziu, îşi revizuise cu de-amănuntul toată viaţa. Rezultatul acestei nopţi fusese o scrisoare lungă către ea, care se încheia cu următoarele rânduri:

„Da, Katia, ne aflăm cu toţii într-un greu impas moral. În ultimii cinci ani nu m-a stăpânit niciun sentiment puternic, nu m-a răscolit nimic mai profund. Chiar şi dragostea mea pentru tine şi căsătoria au trecut parcă prea uşor. Am dus o existenţă măruntă, pe jumătate isterică: am trăit tot timpul ca sub narcoză. Nu văd decât două soluţii: sau să mă sinucid, sau să sfâşii vălul care mi s-a aşezat pe gânduri, pe simţuri şi pe

conştiinţă. Nu sunt în stare să fac niciuna, nici alta…”

Catastrofa familială izbucnise atât de neaşteptat, iar pacea care domnea în casă se năruise cu atâta uşurinţă şi atât de definitiv, încât Daşa era buimăcită. Nici nu-i mai trecea prin minte să se gândească la frământările ei: ce mai puteau însemna acele stări sufleteşti de fată tânără, nimicuri, umbre de lighioane ca acelea pe care dădaca ei şi a Katiei le proiecta pentru ele pe perete, demult, demult de tot?!

De câteva ori pe zi Daşa se apropia de odaia Katiei, zgâriind uşa cu unghia. Katia îi răspundea:

— Daşenka, lasă-mă singură, te rog, dacă poţi…

În zilele acelea Nikolai Ivanovici avea procese la tribunal. Plecă de dimineaţă, mânca la restaurant şi se întorcea acasă noaptea. Pledoaria lui în apărarea Zoiei Ivanovna Ladnikova – soţia unui funcţionar financiar care-şi înjunghiase într-o noapte iubitul, un student pe nume Schlippe, fiul unui proprietar din Petersburg, dramă petrecută într-o casă din strada Gorohovaia – nu-i zgudui numai pe judecători, ci şi întreaga asistenţă. Femeile plângeau în hohote. Inculpata, Zoia Iva- novna, se izbea cu capul de spateaza băncii. A fost achitată.

La ieşirea din sala tribunalului, palid şi cu ochii duşi în fundul capului, Nikolai Ivanovici se pomeni înconjurat de o mulţime de femei care-i aruncau flori, ţipau cu glasuri ascuţite şi-i sărutau mâinile. De la tribunal se întoarse de-a dreptul acasă şi avu o explicaţie cu Katia. De data aceasta se simţea liniştit.

Ekaterina Dmitrievna îşi avea geamantanele pregătite. El o sfătui cu toată sinceritatea să plece în sudul Franţei şi-i dădu douăsprezece mii de ruble pentru cheltuieli. În timpul discuţiei, luă hotărârea să-şi lase procesele în grija ajutorului său şi să plece şi el în Crimeea, să se odihnească şi să-şi vină în fire.

De fapt rămase încă nelămurită şi nehotărâta problema dacă se despărţeau vremelnic sau pentru totdeauna şi care din ei îl părăsea pe celălalt. În graba plecării, ocoliseră cu grijă această problemă apăsătoare.

Uitaseră amândoi de Daşa. Ekaterina Dmitrievna îşi aduse aminte de ea în ultima clipă, atunci când, îmbrăcată într-un costum cenuşiu de călătorie, cu pălărioara elegantă pe cap şi cu voalul lăsat peste obrazul drăgălaş, slăbit şi trist, o văzu în sală, pe un cufăr. Daşa îşi legăna un picior şi mânca pâine cu marmeladă pentru că în ziua aceea uitaseră cu toţii de masă…

— Draga mea Dariuşa! Strigă Ekaterina Dmitrievna, sărutând-o prin voal. Dar cu tine ce-o să se întâmple? Dacă vrei, vino cu mine.

Daşa îi răspunse că va rămâne singură în casă cu Marele Mogol, că-şi va da examenele şi că, la sfârşitul lunii mai, va pleca pentru toată vara acasă, la tatăl lor.

IX

Daşa rămase singură în casă. Odăile mari îi păreau acum lipsite de intimitate, iar lucrurile, de prisos. Până şi tablourile cubiste din salon încetară s-o mai sperie: acum, după plecarea stăpânilor, îi păreau şterse. Cutele perdelelor atârnau moarte. Şi cu toate că Marele Mogol, tăcută ca o stafie, rătăcea în fiecare dimineaţă prin odăi, scuturând praful cu un pămătuf de pene de cocoş, alt praf, invizibil, părea că se aşază pretutindeni în straturi tot mai groase.

În odaia surorii ei, Daşa citea, ca într-o carte, viaţa Ekaterinei Dmitrievna. Într-un colţ, pe un şevalet, se vedea un tablou mic, neterminat: o fată tânără cu o cununiţă albă de flori pe cap şi cu ochi atât de mari, încât îi acopereau jumătate de faţă. Ekaterina Dmitrievna se agăţase cu deznădejde de acest şevalet, nădăjduind să scape de forfotă aceea turbată în care se învârtea, dar nu izbutise să se menţină la suprafaţă. Iată şi masa de lucru, veche, cu sertarele pline de petice de diferite culori, de broderii înccpute şi părăsite, toate aruncate în neorânduială. Şi asta fusese o încercare. Aceeaşi neorânduială stăpânea şi în dulapul cu cărţi. Se vedea că cineva începuse să le rându- iască, dar le lăsase în plata Domnului. Peste tot erau îngrămădite şi lăsate în părăsire cărţi pe jumătate tăiate: cărţi despre Yoga, cursuri populare de antropozofie, versuri şi romane. Câte încercări şi eforturi zadarnice de a începe o viaţă mai bună! Pe masa de toaletă Daşa găsi un carneţel de argint încrustat, în care citi următoarele însemnări: „Cămăşi, 24, sutiene de pânză, 8, sutiene de dantelă, 6... Bilete la *Unchiul Vanea* pentru familia Keren- ski. “Apoi, cu un scris mare şi copilăresc: „De cumpărat un tort cu cremă de mere pentru Daşa “.

Daşa se gândi că tortul cu mere rămăsese necumpărat. Îi era milă până la lacrimi de sora ei. Era drăgălaşă şi bună, prea delicată pentru o asemenea viaţă; se agăţa de orice, chiar şi de nimicuri, căutând să nu se lase târâta, să se apere de

destrămare şi de ruină. Dar nu ştia cum şi n-avea cine s-o ajute.

Daşa se scula dis-de-dimineaţă şi începea să înveţe, îşi trecu aproape toate examenele cu menţiunea „excelent”. O trimitea pe Marele Mogol să răspundă la telefon. Aparatul suna neobosit în birou, şi Marele Mogol răspundea invariabil: „Boierii au plecat, şi domnişoara nu poate să vină la telefon”.

Seri întregi Daşa cânta la pian. Muzica n-o mai răscolea ca înainte, nu mai trezea în ea dorinţe nelămurite, şi inima ei visătoare nu-şi mai încetinea bătăile. Se aşeza gravă şi liniştită în faţa notelor luminate din amândouă părţile de luminări şi i se părea că se purifică prin sunetele solemne care umpleau casa pustie până în cele mai ascunse unghere.

Câteodată, în timp ce cânta la pian, apăreau şi micii ei duşmani: amintirile pe care nu le dorea. Atunci Daşa îşi lăsa mâinile în jos şi se încrunta. O tăcere atât de adâncă cuprindea casa, încât se auzea cum sfirâie luminările. Daşa oftă amar, mâinile ei apăsau cu putere claviatura rece, şi atunci duşmanii zburau afară, undeva, prin coridorul întunecat, în spatele dulapurilor şi cutiilor de pălării, ca pulberea şi ca frunzele purtate de vânt. Dispăruse pentru totdeauna acea Daşa care sunase la uşa lui Bessonov şi care-i spusese bietei Katia, atât de lipsită de apărare, cuvinte dureroase. Fetişcana pe jumătate înnebunită era cât pe ce să provoace o nenorocire. Ciudat. Parcă n-ar fi decât dragoste pe lume şi doar dragoste nici nu fusese…

Pe la 11, Daşa închidea capacul pianului, sufla în luminări şi se ducea la culcare. Toate le făcea fără şovăire, cu aerul unui om ocupat. Tot în vremea aceea se hotărî să înceapă mai curând o viaţă independentă, să câştige singură şi s-o ia pe Katia cu ea.

La sfârşitul lui mai, îndată după ce-şi termină examenele, Daşa plecă la tatăl ei, prin Râbinsk, pe Volga. Seara, cum sosi de la gară, se îmbarcă pe vaporul alb, viu luminat în mijlocul întunericului şi al apei întunecate. Îşi desfăcu bagajul în cabina curăţică şi-şi împleti părul în cozi, spunându-şi că viaţa independentă nu începea tocmai rău. Apoi adormi cu braţul sub cap, zâmbind fericită în trepidaţia regulată a motoarelor.

o trezire paşi grei şi un tropot grăbit pe punte. Lumina soarelui se revărsa prin jaluzele, jucând în ape pe lemnul de mahon al lavoarului. Un vânt uşor umfla perdeaua de mătase, aducând de undeva parfum dulceag de flori. Daşa întredeschise

jaluzelele. Vaporul se oprise lângă un mal pustiu, unde, sub povârnişul prăvălit şi nu prea înalt, din care ieşeau la iveală rădăcini de copaci şi bolovani se vedeau câteva căruţe încărcate cu lăzi de brad. Lângă apă, un mânz cafeniu se adăpa sprijinindu-se pe picioarele lui subţiri, cu genunchii groşi. Pe malul râpos se înălţa un jalon, măsurător de terenuri. Semăna cu o cruce roşie.

Daşa sări din pat, îşi desfăcu *tub* *-ul pe podea, îşi îmbibă buretele cu apă şi-l stoarse pe trup. I se făcu atât de frig şi de frică, încât se ghemui, râzând, cu genunchii strânşi. Îşi puse apoi ciorapii albi, rochia albă şi pălăria tot albă, pe care şi le pregătise de cu seară. Toate îi veneau de minune. Cu un sentiment de independenţă şi cu un aer stăpânit, dar nespus de fericită, ieşi pe punte.

Reflexele soarelui în fluviu se răsfrângeau asupn vaporului. Te dureau ochii când te uitai în apa ce strălucea şi risipea lumină. Departe, pe malul deluros, pe jumătate ascunsă în mestecăniş, se zărea o clopotniţă veche alburie.

Vaporul se desprinse, descriind un semicerc, şi o lui în jos de-a lungul apei, în timp ce malurile veneau încet în întâmpinarea lui. De după coline răsăreau, ici; i colo, acoperişurile de paie înnegrite ale căsuţelor ce păreau prăbuşite la pământ. Pe cer pluteau pâlcuri de nori albăstrii, care lăsau pete albe în adâncul gălbui al fluviului.

Daşa se aşează într-un fotoliu împletit, picior peste picior, cuprinzându-şi genunchiul cu mâinile. Se simţea cufundată într-o încântare calmă, vrăjită de cotiturile strălucitoare ale fluviului, de norii şi de umbrele lor albe, de colinele cu păduri de mesteacăn, de adierea vântului şi de luncile mirosind când a ierburi de baltă, când a pământ răscolit de plug, a flori şi a pelin.

Cineva se apropie încet şi se opri mai la o parte, lângă balustrada punţii: părea că o priveşte. Daşa uită o vreme de prezenţa acelui om, el Insă rămânea ca ţintuit locului. Ea hotărî atunci, cu tărie, să nu se întoarcă. Insă firea ei iute nu putea suporta în linişte o privire ca aceea. Roşie de necaz, îşi întoarse dintr-o dată capul: în faţa ei stătea Teleghin. Cu mâna sprijinită de un pilon, nu îndrăznea să se apropie, nici să înceapă vorba, dar nici să se depărteze. Daşa izbucni în râs; omul îi amintea, nelămurit, de ceva vesel; i plăcut. Şi apoi, Ivan Ilici, aşa cum era, lat în spate, îmbrăcat în haină albă, puternic şi sfios, îi

apărea ca o desăvârşire necesară a stării de linişte ce stăpânei peste ape. Daşa îi întinse mâna. Teleghin îi spuse:

— Te-am văzut de când te-ai urcat pe vapor. Ca să spun drept, am călătorit împreună, în acelaşi vagor.. De la Petersburg. Dar nu m-am putut hotărî să rriâ apropii. Păreai grozav de preocupată. Nu te stingheresc?

— Stai, te rog, zise ea, împingându-i un fotoliu. ÎMi duc la tata. DUTnneata unde te duci?

— Să spun drept, încă nu ştiu. Deocamdată, la Ki- neşma, la nişte rude.

Teleghin se aşeză alături de Daşa, descoperindu-şi capul. Se încruntă, şi fruntea i se încreţi. Se uita printre gene la apa învolburată care, ca o fâşie de spumă, alerga în urma vaporului. Deasupra, la cârmă, zburau pescăruşi cu aripi ascuţite: se lăsau pe apă, se înălţau iarăşi cu ţipete răguşite şi jalnice, apoi rămâneau în urmă, rotindu-se şi încăierându-se deasupra unei coji de pâine care plutea pe apă.

— Ce zi plăcută, Daria Dmitrievna.

— Ce zi încântătoare, Ivan Ilici, ce zi! Tocmai mă gândeam: din ce iad am scăpat, ca să gust atât de adânc libertatea! Ţi-aduci aminte ce ţi-am spus într-o zi, pe stradă?

— Mi-aduc aminte de fiecare cuvânt al dumitale, Daria Dmitrievna.

— Ferească Dumnezeu să se mai întâmple ce a urmat după aceea! Am să-ţi povestesc eu, odată... Clătină din cap, gânditoare: Dumneata eşti singurul om care nu şi-a ieşit din minţi la Petersburg, cel puţin aşa îmi închipui... Fata zâmbi, punând mâna pe mâneca lui. (Pleoapele lui Ivan Ilici bătură speriate, buzele i se strânseră.) Am mare încredere în dumneata, Ivan Ilici. Eşti un om puternic. Nu-i aşa?

— Aş, nu-s deloc puternic!

— Şi un om sigur.

Daşa avea sentimentul că toate gândurile ei erau limpezi, calde şi bune, şi că gândurile lui Ivan Ilici erau tot atât de cinstite, de sănătoase şi de generoase. Şi simţea o deosebită plăcere să povestească, să exprime fără înconjur acele valuri luminoase ale sentimentelor ce se adresează de-a dreptul inimii.

— Îmi închipui, Ivan Ilici, că dumneata când iubeşti, o faci cu bărbăţie şi fără şovăială. Iar când doreşti ceva, nu dai niciodată îndărăt.

Ivan Ilici nu-i răspunse. Scoase încet din buzunar o bucată de pâine şi o fărâmiţă, apoi o aruncă la pescăruşi. Cu ţipete ascuţite, un stol întreg se repezi la firi mituri. Daşa şi Ivan Ilici se ridicară de pe fotolii şi se apropiară de balustradă.

— Aruncă-i şi aceluia, zise Daşa. Uite cât e de flămând!

Teleghin aruncă restul de pâine departe, în aer. Un pescăruş gros şi cu capul mare lunecă pe aripile nemişcate şi drepte ca două cuţite, se repezi din zbor, dar nu prinse pâinea. Îndată după el se repeziră încă vreo zece pescăruşi, căutând pâinea căzută în apa ce ieşea, ca o spumă clocotitoare, de sub vapor.

Daşa zise:

— Ştii ce fel de femeie aş dori să fiu? La anul termin cursurile, am să câştig bani mulţi şi am s-o iau pe Katia cu mine. Ai să vezi, Ivan Ilici!

La aceste cuvinte, Teleghin se încruntă, căutând să-şi stăpânească râsul, dar în cele din urmă deschise gura, arătându-şi dinţii mari, puternici şi curaţi, şi izbucni într-un râs atât de vesel, încât i se umeziră genele. Daşa roşi, dar bărbia începu să-i tremure şi, fără să vrea, izbucni şi ea în râs.

— Ci minunată fată eşti, Daria Dmitrievna! Zise el, în cele din urmă. Mi-era frică de dumneata ca de foc, dar eşti o fată extraordinară!

— Ştii ce? Hai să mâncăm! Făcu Daşa, supărată.

— Cu plăcere.

Ivan Ilici ceru să li se aducă o măsuţă pe punte şi cercetă lista de mâncare, scărpinându-şi încet, cu un aer îngrijorat, bărbia proaspăt rasă.

— Ce părere ai, Daria Dmitrievna, despre o sticlă cu vin alb uşor?

— Cu plăcere, dar numai puţin.

— Alb sau roşu?

Daşa îi răspunse tot atât de serios:

— Mi-e totuna.

— Dacă-i aşa, să luăm un vin spumos.

Treceau pe lângă un mal cu dealuri dungate: lanuri de grâu de un verde-lucios, lanuri de secară verzi-albăs- trii şi de hrişcă în floare de un roz-palid. Vaporul făcu un cot. Deasupra unui mal de lut plin de gunoaie, se vedeau câteva căsuţe scunde, cu acoperişuri de paie ca nişte căciuli şi cu ferestruici care reflectau lumina, iar mai departe, vreo zece cruci din cimitirul

satului şi o moară de vânt, mică cât o jucărie, cu şase aripi şi cu un perete prăbuşit. Sus, o ceată de băieţaşi alerga după vapor de-a lungul malului povârnit, aruncând pietre care nu ajungeau până la marginea apei. Vaporul mai făcu un cot, şi în faţa lor apăru un mal pustiu, acoperit cu tufăriş mărunt. Deasupra pluteau hultanii.

Vântul cald umfla faţa de masă albă şi rochia Daşei. Vinul auriu, turnat în pahare mari, incrustate şi cu picior, părea un dar divin. Daşa declară că-l invidiază pe Ivan Ilici pentru munca lui şi pentru încrederea cu care păşea în viaţă, în timp ce ea trebuia să mai stea încă un an şi jumătate cu nasul în cărţi, iar pe deasupra mai avea şi nenorocirea de a fi femeie! Teleghin zise, râzând:

— Dar şi pe mine m-au dat afară de la uzină!

— Cum asta?

— Mi-au spus să dispar în douăzeci şi patru de ore. Altfel ce-aş căuta acum aici, pe vapor? N-ai auzit ce s-a întâmplat la noi?

— Nu, n-am auzit.

— Şi încă eu am scăpat ieftin! Da… Teleghin tăcu şi se sprijini cu coatele pe faţa de masă. Uite, aşa merg treburile la noi, prosteşte, din topor, de să te cruceşti, nu alta! Şi apoi, ce reputaţie avem noi, ruşii! Ţi-e şi ciudă, dar ţi-e şi ruşine! Gândeşte-te numai: suntem un popor atât de înzestrat, avem o ţară atât de bogată, şi cu ce ne prezentăm în faţa lumii? Cu birocratismul nostru de conţopişti obraznici! În loc de viaţă – hâr- ţie şi cerneală. Nici nu-ţi poţi închipui câtă hârtie şi câtă cerneală se irosesc la noi! De când ne-am pornit mai vârtos să scriem, din timpul lui Petru I, nu ne mai putem opri. Şi gândeşte-te că cerneala s-a dovedit a fi un lucru sângeros…

Împingând la o parte paharul cu vin, Ivan Ilici îşi aprinse o ţigară. Se vedea bine că nu-i era tocmai la îndemână să-şi urmeze firul vorbei.

— Dar ce să mai amintesc de lucrurile acestea? Tre buie să sperăm că va fi şi la noi bine cândva, ca la tot oamenii…

Daşa şi Ivan Ilici îşi petrecură ziua pe punte. Daci i-ar fi observat un străin, ar fi avut impresia că discutau despre lucruri fără nicio importanţă, şi asta pentn că vorbele lor aveau înţeles numai pentru ei. Vorbei» cele mai obişnuite căpătau, tainic şi ciudat, un dublu înţeles. Când Daşa zise, arătându-i din ochi o domnişoari durdulie, cu o eşarfă violetă umflată de vânt, alături

ce care se plimba, preocupat, ajutorul secund al căpitanului: „Uite, Ivan Ilici, nu ţi se pare că lucrurile merg bine întie aceşti îndrăgostiţi? “înţelesul vorbelor ei era: „Dacă s-ar întâmpla ceva între noi, apoi lucrurile nu s-ar petrece deloc aşa! “La drept vorbind, niciunul, nici altul nu şi-ar fi putut aminti ce spusese fiecare, dar lui Ivan Ilici

i se părea că Daşa era mult mai inteligentă, mai fină şi mai bună observatoare decât el, iar Ivan Ilici îi apărea Daşei de o mie de ori mai bun, mai cumsecade şi mii deştept decât ea.

De câteva ori Daşa îşi luă inima-n dinţi să-i povestească episodul cu Bessonov, dar se răzgândi: soarele îi încălzea genunchii, vântul îi dezmierda obrajii, umerii şi gâtul ca atingerea unor degete rotunde şi mâr.

— Gâietoare. Îşi zise: „Nu, am să-i spun mâine. Dacă începe ploaia, îi spun! “

Ca oricărei femei, Daşei îi plăcea să observe tot ce se petrecea în jurul ei. Aşa că, spre sfârşitul zilei, ştia tot despre fiecare dintre pasagerii vaporului, ceea ce lui Ivan Ilici i se părea aproape miraculos.

Pe un bărbat posomorât, cu ochelari fumurii şi îrx- brăcat într-un pardesiu larg cu pelerină, care era decan la Universitatea din Petersburg, Daşa îl categorisi, nici ea singură nu ştia de ce, drept un mare escroc de vapoare. Deşi îl cunoştea pe decan, Ivan Ilici începu să se îndoiască de identitatea lui, întrebându- se dacă nu cumva avea în faţă, într-adevăr, un escroc... În general, în cursul zilei i se zdruncinase imaginea ţie care o avea despre realitate. Se simţea ameţit şi, cu toate că era treaz, i se părea să visează. Îşi stăpânea cu greu valul de dragoste care-l cuprindea din când în când pentru tot ce vedea şi auzea. Se uita în jurul lui şi-şi spunea: „Ce bine ar fi, de pildă, să mă arunc în valuri şi s-o salvez pe fetiţa aceea tunsă, dacă ar cădea cumva în apă... O, de-ar cădea! ... “

După miezul nopţii, Daşei i se făcu somn atât de pe neaşteptate şi atât de plăcut, încât abia putu să ajungă până în cabină. Luându-şi rămas bun de la Teleghin în pragul cabinei, îi zise căscând:

— Noapte bună. Vezi să nu-l scapi din ochi pe escroc...

Ivan Ilici coborî imediat în salonul clasei întâi, unde decanul, care suferea de insomnie, citea o carte de Dumas-tatăl. Îl cercetă câtva timp, spunându-şi că, deşi escroc, era un om

admirabil, apoi se întoarse în coridorul puternic luminat, unde se simţea mirosul maşinilor, al lemnului lăcuit şi parfumul Daşei. Trecu în vârful picioarelor pe lângă uşa ei, pe urmă, ajuns în cabina lui, se aruncă pe pat cu faţa în sus şi cu ochii închişi. Îşi simţea întreaga fiinţă zguduită, pătrunsă de sunete, de miresme, de căldura soarelui şi de o bucurie ascuţită, aproape dureroasă.

Pe la 6 dimineaţa îl trezi sirena vaporului. Se apropia de Kineşma. Ivan Ilici se îmbrăcă repede şi aruncă o privire pe coridor. Toate uşile erau închise, toată lumea dormea. Dormea şi Daşa. „Trebuie să cobor nu- maidecât, altfel dracu ştie ce-ar mai putea să creadă “, îşi zise Ivan Ilici ieşind pe punte. Se uită la oraşul Kineşma, care se ivise la o vreme atât de nepotrivită, se uită la malul înalt şi prăpăstios, cu scări de lemn, la căsuţele, de lemn şi ele, îngrămădite parcă în grabă, la grădina publică cu tei de un verde-palid, care se desprindeau în lumina dimineţii, şi la norii nemişcaţi de praf, care învăluiau căruţele de-a lungul drumului ce cobora din oraş. Un marinar ieşi pe punte cu geamantanul lui roşcat, călcând apăsat pe călcâiele goale.

— Nu, m-am răzgândit, du-l îndărăt, zise repede Ivan Ilici. M-am hotărât să merg până la Nijni. N-am chiar atât de mare nevoie să mă opresc la Kineşma. Pune-l acolo sub pat! Mulţumesc.

Ivan Ilici aşteptă vreo trei ore în cabină, gândindu-se cum să-i explice Daşei fapta lui, pe care o socotea josnică şi nelalocul ei. Până la urmă, înţelese că n-o să-i explice nimic: nu putea nici să mintă, nici să-i spună adevărul.

După ora zece, plin de căinţă, urându-se şi dispre- ţuindu-se, ieşi pe punte, cu mâinile la spate, cu mersul şovăielnic, purtând pe faţă o expresie stingherită. Se considera un om de nimic. Făcu ocolul punţii, dar n-o găsi pe Daşa. Se tulbură şi începu s-o caute peste tot. Daşa nu era nicăieri. Simţea cum i se usucă gâtlejuL Pesemne că i se întâmplase ceva. Pe neaşteptate, o descoperi: tristă şi tăcută, Daşa stătea în acelaşi loc ca şi ieri, pe fotoliul împletit. Ţinea pe genunchi o carte şi o pară. Îşi întoarse încet capul spre Ivan Ilici, ochii îi crescură ca de spaimă, apoi i se luminară de bucurie, obrajii i se aprinseră, iar para îi căzu de pe genunchi.

— Cum, eşti încă aici? N-ai coborât? Îl întrebă ea, încet.

Ivan Ilici îşi stăpâni emoţia, se aşeză alături de ea şi-i

răspunse cu glas înăbuşit:

— Nu ştiu cum ai să judeci fapta mea. Înadins nu m-am dat jos la Kineşma.

— Cum am să judec fapta dumitale? O, asta n-am să ţi-o spun! Şi Daşa începu să râdă.

Apoi, pe neaşteptate, îşi lăsă mâna, simplu şi cu duioşie. În palma lui Ivan Ilici. Teleghin se simţi din nou tulburat, mai tare chiar decât în ajun.

X

Iată ce se întâmplase la uzina de construcţii mecanice.

Era o seară ploioasă. Vântul aduna nori pe cerul fosforescent. Pe stradela îngustă, rău mirositoare şi murdară, plină de noroiul acela îmbâcsit cu cărbune şi fier ce acoperă pretutindeni străzile din apropierea marilor uzine, apăruse, în mijlocul muncitorilor care se îndreptau spre casele lor după terminarea lucrului, un necunoscut îmbrăcat într-o mantă de ploaie cu gluga ridicată.

Merse câtva timp în urma celorlalţi, apoi se opri şi începu să împartă manifeste în dreapta şi în stânga, spunându-le cu glasul pe jumătate:

— Din partea Comitetului Central. Citiţi-le, tovarăşi!

Muncitorii luau manifestele din mers, ascunzându-le prin buzunare şi în pălării.

După ce omul cu mantaua împărţise aproape toate manifestele, paznicul fabricii, care-şi făcuse drum prin mulţime cu umărul, ajunse lângă el şi-l ameninţă răstit, înşfăcându-l de manta:

— Las’, că-ţi arăt eu ţie!

Dar mantaua udă îi scăpă din mâini, şi omul o luă la fugă. Răsună atunci un şuierat pătrunzător, căruia îi răspunse altul, din depărtare. Prin mulţimea care se rărea trecu un murmur înăbuşit. Dar treaba se făcu, şi omul cu mantaua dispăruse.

Peste două zile, dimineaţa, fără ca administraţia să se aştepte la aşa ceva, atelierul de lăcătuşărie al uzinei de construcţii mecanice îşi încetă lucrul. Oamenii formulau revendicări nu prea importante, dar categorice.

Prin coridoarele lungi ale uzinei, luminate slab de ferestrele murdare şi de acoperişurile de sticlă afumată, scăpărau ca scânteile fraze în doi peri, observaţii şi vorbe răutăcioase. De lângă strunguri, muncitorii îşi urmăreau şefii, care treceau prin ateliere aruncând priviri ciudate, aşteptând cu nelinişte noile

dispoziţii.

Din întâmplare, lângă presă hidraulică, un bloc incandescent îi strivi maistrului-şef, Pavlov, laba piciorului. Omul avea obiceiul să pârască şi să poarte vorba de la unul la altul. Pavlov începu să ţipe sălbatic. Prin uzină se răs- pândi zvonul că cineva fusese ucis. Pe la orele 9, limuzina cea mare a inginerului-şef intră în curtea uzinei ca o furtună.

Ivan Ilici Teleghin venise la turnătorie la ora obişnuită. Turnătoria era o construcţie circulară uriaşă, cu geamuri sparte ici şi colo, cu pământ pe jos, cu cuptoare de topit de-a lungul pereţilor şi cu lanţuri suspendate de macaralele mobile. Ivan Ilici se opri în uşă, zgribulindu-se de răcoarea dimineţii. Strânse vesel mâna maistrului Punko, ce se apropiase de el.

Atelierul de turnătorie primise o comandă urgentă de şasiuri pentru motoare. Ivan Ilici începu să-i vorbească lui Punko despre lucrul care-i aştepta, sfătuindu-se cu el, serios şi chibzuit, asupra unor probleme pe care le cunoşteau amândoi. Diplomaţia îi reuşi: Punko, care cu cincisprezece ani în urmă intrase la turnătorie ca simplu salahor, iar acum ajunsese maistru-şef era grozav de mândru de cunoştinţele şi de experienţa lui. Încântat de discuţia cu Teleghin, îşi simţea amorul propriu măgulit. Iar Teleghin ştia că dacă Punko e mulţumit, treaba merge strună.

Străbătând turnătoria, Ivan Ilici se apropie de turnători şi de modelatori: vorbea cu fiecare, păstrând tonul acela mai mult glumeţ şi camaraderesc care determină foarte precis raporturile dintre ei: „Suntem uniţi prin munca noastră comună, prin urmare suntem tovarăşi. Dar eu sunt inginer, iar tu eşti muncitor, aşa că, de fapt, suntem duşmani. Însă, pentru că ne respectăm unul pe altul, nu ne rămâne altceva de făcut decât să glumim.

În zornăitul lanţului ce cobora, o macara se apropie de unul dintre cuptoare. Filip Şurin şi Ivan Oreşmkov, doi muncitori înalţi şi musculoşi, cel dintâi cu părul uşor cărunt şi cu ochelari rotunzi, celălalt cu barba buclată, cu părul blond strâns într-o cureluşă, cu ochi albaştri şi cu putere de atlet, începură lucrul: cel dintâi trebuia să cureţe cu o rangă lespedea din faţa vetrei, iar celălalt să apuce cu cleştele creuzetuj înalt, încins până la alb. Lanţu1 zornăi, creuzetul cedă şi, sfârâind şi împrăştiind lumină şi funingine, lunecă prin aer spre mijlocul atelierului.

— Opreşte! Porunci Oreşnikov. Lasă-l mai jos. Macaraua durui

din nou, creuzetul coborî mai jos. Un mănunchi orbitor de aramă împrăştie scântei verzi, care, plesnind cu fulgerări de flăcări portocalii, lumină acoperişul în formă de cort al atelierului şi se scurse în pământ. În atelier se răspândi miros dulceag de metal încins.

În aceeaşi clipă, uşa cu două canaturi care dădea în clădirea vecină se deschise larg, şi un muncitor tânăr, cu faţa palidă şi încordată, intră repede, cu pas hotărât

— Încetaţi lucrul! Lăsaţi totul! Strigă el cu glas sacadat şi aspru, aruncând o privire piezişă spre Teleghin. Aţi auzit, ori n-aţi auzit?

— Am auzit, am auzit, nu striga aşa! Îi răspunse Oreş- nikov liniştit şi, ridicând capul spre macara, porunci: Dmi- tri, nu dormi, termină lucrul!

— Dacă aţi auzit, atunci înţelegeţi singuri că n-o să i-’ă mai rugăm a doua oară! Zise muncitorul şi, întorcându-se, ieşi sprinten, cu mâinile în buzunare.

Aplecându-se peste locul unde se scursese metalul topit, Ivan Ilici zgârie cu băgare de seamă pământul cu o bucată de sârmă. Punko stătea lângă uşă pe un scaun înalt, în faţa unui birou, şi, mângâindu-şi nervos barba cenuşie, ca de ţap, zise, în timp ce ochii îi umblau în toate părţile:

— Vrei, nu vrei, cum s-ar zice, lasă treaba dracului! Dar dacă-ţi face vânt din fabrică, cu ce-ai să-ţi hrăneşti copiii? S-au gândit oare voinicii noştri la asta, ori nu?

— În treburi de astea ai face mai bine să nu te bagi, Vasâli Stepanâci, îi răspunse Oreşnikov cu glas adânc.

— Adică cum vine asta, să nu mă bag?

— Uite-aşa, asta-i treaba noastră. Ţie de altceva îţi arde: de câte ori te caută omul, eşti tot pe lângă cei mari, ca să te aibă mereu în ochi. În treburi de astea tu să taci!

— Care-i cauza grevei? Întrebă în cele din urmă Teâe- ghin. Ce vor muncitorii?

Oreşnikov, la care se uitase, îşi întoarse ochii în altă parte. Îi răspunse Punko:

— S-au pus în grevă lăcătuşii. Începând de săptămâna trecută au început să lucreze în acord, de probă, la şaizeci de strunguri. Şi rezultatul a fost că oamenii nu mai câştigă ca înainte, ba mai sunt nevoiţi să facă şi ore suplimentare! În sala numărul 6 s-a bătut deasupra uşii o listă întreagă de revendicări, destul de

modeste, de altfel.

Punko îşi muie furios peniţa în sticluţa cu cerneală şi începu să-şi întocmească raportul. Cu mâinile la spate, Teleghin se plimba încet pe dinaintea cuptoarelor, privind prin obloanele rotunde focul alb şi orbitor în care aramă În clocot sărea şi se zvârcolea ca un ghem de şerpi.

— Oreşnikov, oare şarja asta nu stă prea mult în foc?

Fără să-i răspundă, Oreşnikov îşi scoase şorţul de piele,

51 atdmă în cui, îşi puse căciula de oaie şi surtucul lung de postav greş şi zise cu glasul lui adânc, de bas, care umplu întreg atelierul:

— Lăsaţi lucrul, tovarăşi, şi veniţi în sala numărul 6, la uşile din mijloc. Apoi se îndreptă spre ieşire.

Muncitorii îşi părăsiră uneltele în tăcere. Unii coborau de pe macarale, alţii ieşeau din gropile săpate în pământ, şi cu toţii plecară în grup pe urma lui Oreşnikov. Pe neaşteptate, lângă uşă se petrecu ceva. O voce ascuţită, aproape un ţiuit, răsună mânioasă:

— Scrii? Scrii, scârnăvie? Haide, scrie-mă încalţe şi pe mine! Pârăşte-ne la şefi!

Modelatorul Alexei Nosov răcnea ia Punko. Faţa lui istovită şi nerasă, cu ochii tulburi, înfundaţi în orbite, tresărea şi se crispă, iar pe gâtul subţire i se umfla o vână. Răcnea şi bătea cu pumnul negru în marginea mesei:

— Ne beţi sângele, tiranilor! Las', că vă venim noi de hac!

Oreşnikov îl luă pe Nosov de mijloc, îl urni cu uşurinţă de lângă masă şi-l împinse spre uşă. Omul se linişti. Atelierul rămase pustiu.

Pe la amiază întreaga uzină era în grevă. Se zvonise că ar fi izbucnit tulburări şi la uzinele constructoare de maşini „Obuhov "şi „Nevski ". Muncitorii staţionau în grupuri mari în curtea uzinei, aşteptând rezultatul tratativelor, pe care administraţia le ducea cu comitetul de grevă.

Discuţiile aveau loc în birou. Administraţia părea intimidată şi gata să cedeze. Numai în privinţa portiţei din gardul de lemn nu se înţelegeau. Muncitorii cereau ca portiţa să rămână deschisă, să nu mai fie nevoiţi să umble prin noroi făcând un înconjur de un sfert de kilometru. La drept vorbind, portiţa nu folosea nimănui, era însă o chestie de ambiţie, şi administraţia se împotrivea cu în- dârjire, dând loc la discuţii fără sfârşit. Între

timp, se primi din partea Ministerului de Interne un ordin telefonic: să se respingă toate cererile comitetului de grevă şi, până la noi dispoziţii, să se întrerupă orice tratative.

Ordinul acesta încurca atât de mult lucrurile, încât in- ginerul-şef plecă în goană spre oraş după lămuriri. Muncitorii rămaseră nedumeriţi, dar starea lor de spirit părea, deocamdată, calmă. Câţiva ingineri se amestecară în mulţime, încercând să dea explicaţii cu gesturi stângace. De prin grupuri se auzeau chiar hohote de râs. În cele din urmă, inginerul Bulbin, un om uriaş, gras şi cu părul cărunt, apăru în balcon şi strigă, ca să se audă în toată curtea, că tratativele se amână pentru a doua zi.

Ivan Ilici întârzie prin ateliere până seara. Dar văzând că, oricum, cuptoarele tot se vor stinge, se scărpină la ceafă şi se duse acasă. În sufragerie stăteau futuriştii şi, spre mirarea lui, se interesară cu toţii de cele ce se petreceau la uzină. Ivan Ilici, însă, nu le spuse nimic. Mâncă pe gânduri sandvişurile pe care i le pregătise Elizaveta Kievna, apoi se retrase în odaia lui, încuie uşa cu cheia şi se culcă.

A doua zi, când ajunse la fabrică, văzu de departe că mocneşte ceva. Toată stradela era înţesată cu grupuri de muncitori care se sfătuiau. Lângă poartă se adunase o mulţime de câteva sute de oameni, care vuia ca un stup răscolit.

Ivan Ilici purta pălărie moale şi palton civil, aşa că nimeni nu-l luă în seamă. Trăgând cu urechea când la un grup, când la altul, află că în cursul nopţii întreg comitetul de grevă fusese arestat, că arestările printre muncitori continuau, că un nou comitet fusese ales, că cererile pe care le formula acum aveau un caracter politic, că ţoală curtea uzinei mişuna de cazaci, că s-ar fi dat ordin ca mulţimea să fie împrăştiată, dar cazacii ar fi refuzat să execute ordinul şi, în sfârşit, că uzina „Obuhov”, şantierele navale „Nevski “, „Uzina franceză” şi alte câteva mai puţin importante ar fi trecut de partea greviştilor.

Ivan Ilici se hotărî să răzbată până la birouri, ca să afle veşti, dar cu greu îşi croi drum prin mulţime până la poartă. Acolo, lângă paznicul Babkin, un om posomorât, vârât într-o şubă lungă, erau postaţi doi cazaci înalţi, cu beretele pe-o ureche şi bărbile despicate. Se uitau, cu mutrele lor vesele şi obraznice, la feţele nedormite şi bolnăvicioase ale muncitorilor. Amândoi erau rumeni, sătui şi, fără îndoială, ştiau să se bată, dar să şi glumească.

„Nu, vlăjganii ăştia n-or să stea mult pe gânduri”, îşi zise Ivan Ilici şi dădu să intre în curte. Dar cazacul cel mai apropiat i se aşează în cale şi, privindu-l drept în faţă cu ochii lui îndrăzneţi, strigă:

— Încotro? La o parte!

— Am treabă la cancelarie, sunt inginer.

— La o parte, când îţi spun!

Atunci, din mulţime se ridicară glasuri:

— Antihriştilor! Tiranilor!

— Puţin sânge de-al nostru aţi vărsat?

— Diavoli îmbuibaţi! V-aţi vândut moşierilor!

În clipa aceea îşi făcu loc în primele rânduri un tinerel scund, cu coşuri pe obraz, cu nasul mare şi strâmb. Era îmbrăcat cu un palton uriaş, care nu-i era pe măsură, şi purta o căciulă înaltă, pusă strâmb peste părul creţ. Gesti- culând cu mâna lui uscată, începu să vorbească, graseind[4]

— Tovarăşi cazaci! Oare nu suntem cu toţii tot ruşi? Împotriva cui ridicaţi voi armele? Împotriva fraţilor voştri? Suntem noi duşmanii voştri că să ne împuşcaţi? Ce vrem noi? Vrem fericire pentru toţi ruşii! Vrem să fie toţi oamenii liberi! Vrem să înlăturăm nedreptatea...

Cu buzele strânse, cazacul îl privi cu dispreţ din cap până-n picioare, se întoarse şi dădu să iasă pe poartă. Celălalt cazac răspunse, ca din carte:

— Nu putem îngădui niciun fel de răscoală, pentru că aşa am jurat.

Atunci cel dintâi, găsind şi el un răspuns potrivit, îi strigă tânărului cu părul creţ:

— Mai las-o dracului de frăţie! Mai bine ţi-ai lega pantalonii, că-i prăpădeşti!

Şi amândoi cazacii izbucniră în râs.

Ivan Ilici se depărtă de poartă, împins spre gard de mişcarea mulţimii. Dădu peste un bloc de fontă ruginită, încercă să se urce pe bloc, dar îl zări pe Oreşnikov, care, cu căciula de oaie dată pe ceafă, mânca pâine, liniştit. Oreşnikov îi făcu semn cu ochiul şi-i strigă, cu glasul lui adine de bas:

— Halal treabă, Ivan Ilici!

— Bună ziua, Oreşnikov. Oare cum or să se sfârşească toate astea?

---

4 **Grad în unităţile de cazaci ce corespundea celui de căpitan.**

— Ei, o să mai răcnim puţintel, şi după aceea o să n e scoatem din nou căciulile. Aşa se-ntâmplă cu toate răscoalele. Au adus cazaci. Cum putem să ne batem cu ei? Doar s-arunc cu ceapă asta şi să ucid vreo doi!

Prin mulţime trecu un murmur care se stinse curând. În tăcerea care se lăsă, se auzi de lângă poartă un glas sacadat, de comandă:

— Împrăştiaţi-vă pe la casele voastre! Vă vom cerceta cererile. Împrăştiaţi-vă în linişte, vă rog.

Mulţimea tulburată se trase de o parte şi de alta şi îndărăt. Unii se depărtară, alţii se apropiară. Larmă de glasuri spori. Oreşnikov răcni:

— E pentru a treia oară când ne roagă cu binişorul…

— Cine-a spus să plecăm?

— Un esaulx.

— Nu vă împrăştiaţi, tovarăşi! Strigă o voce tulburată.

Şi, la spatele lui Ivan Ilici, un om palid şi emoţionat sări pe blocul de fontă. Purta o pălărie mare, iar sub barba neagră şi zburlită surtucul elegant îi era prins cu un ac de siguranţă.

— Tovarăşi, orice-o fi, nu vă împrăştiaţi! Strigă el cu glas tunător, întinzând mâinile cu pumnii strânşi. După informaţiile noastre precise, cazacii au refuzat să tragă. Administraţia duce tratative, prin intermediari, cu comitetul de grevă. Mai mult încă: muncitorii de la Căile Ferate examinează posibilitatea unei greve generale. Guvernul e cuprins de panică.

— Bravo! Urlă o voce furioasă.

Mulţimea fremătă, oratorul intră în mulţime şi dispăru. Pe stradelă se vedeau venind în fugă alţi oameni.

Ivan Ilici îl căută cu ochii pe Oreşnikov, dar el era departe, lângă poartă. De câteva ori îi trecu pe la urechi: „Revoluţia, revoluţia**…

Ivan Ilici se simţea vibrând: era mişcat şi speriat, dar fericit. Se urcă pe blocul de fontă şi se uită la mulţimea care sporea, fără număr. Deodată, la doi paşi de el, îl văzu pe Akundin: purta ochelari, chipiu cu cozoroc lat şi pelerină neagră.

Un domn cu buzele tremurătoare, cu pălărie tare pe cap, îşi croi drum spre el. Teleghin îl auzi spunându-i lui Akundin:

— Haide, Ivan Avvakumovici, eşti aşteptat.

— Nu merg, îi răspunse Akundin, scurt şi cu răutate.

— S-a adunat tot comitetul, Ivan Avvakumovici. Nu vor să ia

nicio hotărâre fără dumneata.

— Rămân la părerea mea.

— Ai înnebunit! Nu vezi ce se petrece? Îţi repet că în fiecare clipă ăştia ar putea să tragă. Şi domnului cu pălărie tare începură să-i tremure buzele.

— În primul rând, nu striga aşa, îi răspunse Akundin. Du-te la ei şi n-aveţi decât să luaţi o hotărâre de compromis. Eu nu iau parte la provocări...

— Dracu să vă mai înţeleagă, dracu să vă mai înţeleagă! Asta-i curată nebunie! Se văită domnul cu pălărie tare făcându-şi drum prin mulţime.

Muncitorul din pricina căruia încetase lucrul cu o zi înainte în atelierul lui Teleghin se apropie de Akundin, umblând pieziş. Akundin îi şopti ceva, muncitorul încuviinţă din cap şi dispăru. Apoi gestul se repetă: o frază scurtă şi un semn cu capul adresat altui muncitor.

În clipa aceea se auziră prin mulţime strigăte speriate şi deodată răsunară trei împuşcături scurte şi uscate. Apoi se făcu linişte. Un glas înăbuşit scoase un strigăt, parcă într-adins tărăgănat: „A-a-a “. Mulţimea se dădu înapoi şi se revărsă spre poartă. În noroiul bătătorit de-atâtea picioare zăcea grămadă, cu genunchii strânşi peste pântece, un cazac. Un urlet străbătu gloată. „Nu trebuie, nu trebuie! “Porţile se deschiseră. Apoi de undeva, dintr-o parte, pocni a patra împuşcătură de revolver şi câteva pietre se izbiră de fier. În aceeaşi clipă, Teleghin îl văzu pe Oreşnikov: singur, fără căciulă, cu gura deschisă, în faţa mulţimii care se împrăştia în dezordine. De spaimă, cizmele uriaşe parcă i se înfipseseră în pământ. În aceeaşi clipă focuri de armă despicară aerul, ca nişte plesnituri lungi de bici. Una, două, apoi o salvă întreagă. Lăsându-se moale în genunchi, Oreşnikov se prăbuşi grămadă la pământ.

Peste o săptămână se termina instrucţia celor vinovaţi de întâmplările de la uzină. Ivan Ilici era trecut pe lista celor bănuiţi că ar fi simpatizat cu muncitorii. Chemat în faţa administraţiei, îi surprinse pe toţi cu vorbele lui tăioase, apoi îşi înaintă demisia.

În sufragerie, lângă samovarul uriaş din care se înălţau aburi, doctorul Dmitri Stepanovici Bulavin, tatăl Daşei, citea gazeta locală *Samarski listok*[5]. După ce-şi fumă ţigara până la capăt, doctorul lua alta din tabachera plină, o aprindea de la mucul

5 Foaia Samarei (rus.).

celeilalte, tuşea, se făcea stacojii şi-şi scărpina, prin cămaşa descheiată, pieptul păros, la timp ce citea, sorbea din când în când o gură de ceai slab din farfurioară, împrăştiind scrumul pe gazetă, pe cămaşă şi pe faţa de masă.

Din odaia de alături se auzi scârţâitul patului, apoi foşnet de paşi, şi Daşa intră în sufragerie într-un halat îmbrăcat de-a dreptul peste cămaşă şi cu obrazul îmbujorat de somn. Dmitri Stepanovici îşi privi fiica peste ochelarii cu sticla plesnită, cu ochii lui reci şi ironici ca şi ai Daş? I, apoi îi întinse obrazul, să-l sărute. După ce-l sărută, Daşa se aşează în faţa lui şi-şi trase spre ea pâinea şi untul.

— Iar bate vântul, oftă Daşa.

De două zile bătea un vânt puternic şi fierbinte. Praful calcaros plutea ca un nor deasupra oraşului, întunecând soarele. Vârtejuri ameţitoare străbăteau din când în când străzile, iar trecătorii rari trebuiau să se întoarcă cu spatele spre ele. Praful intra prin toate crăpăturile, prin ramele ferestrelor, se aşeza pe pervazuri în straturi subţiri şi scrâşnea între dinţi. Geamurile dârdâiau şi acoperişurile de tablă zăngăneau. Şi totuşi era cald, înăbuşitor de cald, iar mirosul greu al străzii pătrundea până în odăi.

— Epidemie de boli de ochi. Bravo! Făcu Dmitri Stepanovici.

Daşa oftă. Cu două săptămâni în urmă se despărţise! A debarcader de Teleghin, care o petrecuse până la Samara. De atunci trăia fără nicio treabă aici, la tatăl ei, în casa asta nouă, pustie şi străină, fără perdele, cu sala plină de lăzi cu cărţi nedespachetate, o casă în care nu găseai nimic din ce-ţi trebuia şi unde nu te puteai simţi niciodată „acasă”, ci mai degrabă într-un han.

Amestecând ceaiul în pahar, Daşa privea cu tristeţe norii cenuşii de praf ce se învolburau afară. I se părea că cei doi ani cât lipsise de-acasă trecuseră ca într-un vis. Acum era din nou aici, şi din toate năzuinţele, din toate emoţiile, din tot furnicarul omenesc al zgomotosului Petersburg nu rămăseseră decât norii aceştia de praf.

— Arhiducele a fost asasinat, zise Dmitri Stepanovici, întorcând foaia gazetei.

— Care arhiduce?

— Cum care? Arhiducele austriac a fost asasinat la Saraievo.

— Era tânăr?

— Nu ştiu. Mai toamă-mi un pahar.

Dmitri Stepanovici luă o bucăţică de zahăr în gură, nu punea niciodată zahărul în ceai, şi se uită ironic la Daşa.

— Fă bunătatea şi spune-mi, întrebă el ridicând farfurioară, Ekaterina s-a despărţit definitiv de bărbatul ei?

— Ţi-am spus doar, tată.

— Hm, hm…

Bătrânul se cufundă din nou în lectura gazetei. Daşa se apropie de fereastră. Ce plictiseală! Îşi aminti de vaporul alb şi mai ales de soarele strălucitor, de cerul albastru, de fluviu, de puntea curată; era soare, soare peste tot, era răcoare şi totul era proaspăt… I se părea atunci că drumul acela sclipitor, fluviul cu cotituri domoale şi cu vaporul *Feodor Dostoievski* cu tot se destrămau laolaltă cu ea şi cu Teleghin în marea nemărginită şi albastră de lumină şi de bucurie – în fericire.

Atunci Daşa nu se grăbea, deşi înţelegea tot ce simte Teleghin, iar dragostea lui n-o supăra. De ce s-ar fi grăbit? Doar fiecare clipă a drumului lor era frumoasă. Şi, apoi, nu pluteau ei spre fericire?

Cu cât se apropiau de Samara, cu atât Ivan Ilici era mai tras la faţă şi glumea mai puţin. Daşa se gândea: „Plutim spre fericire:', şi-i simţea privirea aţintită asupra ei. Iar Teleghin arăta ca un om vesel, cu trup puternic, peste care ar fi trecut o roată. Îi era milă de el, dar ce-ar fi putut să facă? Nu voia să-i îngăduie să se apropie cât de puţin de ea, pentru că atunci ceea ce trebuia să se întâmple la sfârşit s-ar fi întâmplat la început, iar drumul spre fericire ar fi fost întrerupt la jumătate. De aceea se purtase cu Ivan

Ilici prieteneşte, atât şi nimic mai mult. Iar lui i se părea că ar ofensa-o dacă i-ar spune măcar un cuvânt despre insomniile lui din ultimele patru nopţi. Se simţea trăind într-o lume ciudată, aproape fantomatică; lucrurile şi fiinţele din afara lui lunecau pe lângă el ca umbre învăluite într-o ceaţă albăstruie. Doar ochii cenuşii ai Daşei ardeau ameninţător şi neliniştit, doar miresmele, lumina soarelui şi dorul lui nesfârşit erau aievea pe lumea asta.

La Samara, Ivan Ilici trecu pe alt vapor, luând drumul îndărăt. Iar marea sclipitoare către care Daşa plutise atât de liniştit dispăru şi se spulberă întocmai ca norii de praf de dincolo de ferestrele zăngănitoare…

— Ce mai bătaie o să le tragă austriecii sârbilor ăstora! Zise Dmitri Stepanovici, scoţându-şi pince-nez-ul de pe nas şi aruncându-l peste gazetă. Tu ce părere ai despre problema slavă, pisicuţo?

De lângă fereastră, Daşa ridică din umeri.

— Astăzi vii la masă? Îl întrebă ea cu tristeţe.

— În niciun caz. Am un bolnav de scarlatină la vila Postnikov.

Fără să se grăbească, Dmitri Stepanovici îşi luă de pe masă plastronul, şi-l puse, îşi încheie surtucul de şantung, îşi cercetă buzunarele să vadă dacă toate lucrurile erau la locul lor, apoi începu să-şi descurce deasupra frunţii cu un pieptene ştirb părul ondulat, încărunţit.

— Ei. Cum stăm cu problema slavă?

— Zău că nu ştiu, tată. De ce nu mă laşi în pace?

— Eu, de bine. De rău, tot am o părere proprie, Daria Dmitrievna. Se vedea bine că Dmitri Stepanovici n-avea deloc chef să se ducă la vilă. În general, dimineaţa la ceai îi plăcea să discute politică: Problema slavă, auzi tu, este cheia politicii mondiale! Multă lume o să-şi frângă gâtul din pricina acestei probleme. Iată de ce Balcanii, leagănul slavilor, nu sunt altceva decât apendicita Europei. De ce? Ai să mă întrebi. Să vedem. Şi începu să-şi îndoaie pe rând degetele groase: întâi, pentru că slavi sunt în număr de peste două sute de milioane şi se înmulţesc ca iepurii de casă. Al doilea, pentru că slavii au reuşit să creeze un stat militar atât de puternic ca imperiul rus. Al treilea, pentru că grupele mici de slavi, cu tot procesul de asimilare, se organizează în unităţi independente, gravitând spre aşa- numita Uniune Panslavă *. Al patrulea, şi cel mai important, pentru că slavii sunt, din punct de vedere moral, un tip absolut nou şi, dintr-un anumit punct de vedere, extrem de periculos pentru civilizaţia europeană: un tip de „căutători ai lui Dumnezeu*’. Şi „căutarea lui Dumnezeu" 2, mă auzi, tu, pisicuţo, înseamnă negarea şi ruină întregii civilizaţii contemporane! Eu îl caut pe Dumnezeu, adică adevărul, în mine însumi. Pentru asta trebuie să fiu absolut liber, să dărâm principiile morale sub care zac îngropat şi să ruinez statul care mă ţine înlănţuit…

— Du-te la vilă, tată, zise Daşa, cu plictiseală în glas.

— Nu, aici trebuie să căutăm adevărul! Şi Dmitri Stepanovici întinse degetul, parcă ar fi arătat subsolul.

Dar deodată tăcu, întorcându-se spre uşă: sunase clopoţelul de la intrare.

— Du-te şi deschide, Daşa!

— Nu pot, sunt dezbrăcată.

— Matriona, începu să strige Dmitri Stepanovici, muiere afurisită!

Şi se duse singur să deschidă uşa din faţă. Se întoarse curând cu o scrisoare în mână.

— De la Katiuşa, zise el. Aşteaptă, nu mi-o smulge din mână, stai întâi să termin ce am de spus... Aşadar, „căutarea lui Dumnezeu "începe mai înainte de toate cu ruina, şi această perioadă e foarte primejdioasă şi molipsitoare. Rusia trece acum tocmai prin această fază a bolii, încearcă să ieşi seară pe strada principală, că imediat ai să auzi strigând: „Ajutor! "Oameni fără căpătâi colindă străzile ţinându-se numai de pozne, şi poliţia nu mai poate să facă faţă. Aceşti băieţi fără pic de simţ moral sunt „căutătorii lui Dumnezeuai înţeles, pisicuţo? Azi se ţin de pozne pe strada principală, iar mâine or să-şi facă de cap în toată ţara! Într-un cuvânt, poporul se află în prima fază a „căutării lui Dumnezeu[6], faza când dărâmă temeliile...

Dmitri Stepanovici îşi fumă ţigara, trăgând aerul pe nas. Daşa îi luă dintre degete scrisoarca Katiei, apoi se furişă în odaia ei. Doctorul continuă o vreme să mai aducă dovezi în apărarea tezei lui, umblând de colo până colo prin apartamentul mare, prăfuit şi pe jumătate gol, cu podelele vopsite. Apoi, trântind uşile, plecă la vilă.

„Dariuşa, draga mea, scria Katia, nu ştiu până acum nimic nici despre tine, nici despre Nikolai. Sunt la Pariş. Aici, sezonul e în floare. Rochiile se poartă strimte jos, şi- fonul e la modă. Parisul e încântător. Absolut toată lumea (o, cât aş vrea să vezi şi tu asta!) dansează tango! La dejun, între două feluri de mâncare, oamenii se ridică de la masă şi dansează. Tot aşa la 5 după amiază, şi tot aşa din seară până-n zori. Nu ştiu unde să mă ascund de muzica asta tristă, chinuitoare şi dulceagă. Când mă uit la femeile decoltate, cu ochii fardaţi, şi la însoţitorii lor, am mereu impresia că-mi înmormântez tinereţea, că înmormântez ceva care n-o să se mai întoarcă. Simt mereu o greutaie apăsătoare pe inimă. Aştept parcă moartea cuiva. Sunt

---

6[1] **Curent filozofic idealist şi mistic în Rusia, la sfîrşitul secolului al XlX-lea şi începutul secolului al XX-lea, care căuta să** rezolve **contradicţiile sociale cu ajutorul religiei.**

neliniştită cu privire la tata. Nu mai e tânăr... Pe aici sunt mulţi ruşi, şi tot cunoscuţi de-ai noştri: ne întâlnim în fiecare zi, parcă nici n-aş fi plecată din Petersburg. Ştii? Mi s-a spus aici că Nikolai ar fi avut o legătură cu o femeie, o văduvă cu doi copii mai mari şi unul mic. La început, toate astea m-au durut. După aceea, nu ştiu de ce, mi s-a făcut aşa de milă de cel mic... Ah, Dariuşa, uneori doresc atât de mult să am un copil... Dar nu poţi să ai un copil decât cu omul pe care-l iubeşti. Dacă te marţi, să faci copii, auzi tu? “

Daşa citi scrisoarea de câteva ori, şi de fiecare dată o podidi plânsul, mai ales când ajungea la copilul acela nevinovat. Apoi se apucă să răspundă. Scrise până la ora dejunului. Mâncă singură, ciugulind câte puţin din fiecare fel, apoi se duse în cabinetul tatălui ei, unde începu să răsfoiască reviste vechi şi găsi un roman cât se poate de lung. Se întinse pe divan printre revistele împrăştiate şi citi până seara. Doctorul se întoarse târziu, prăfuit şi obosit. Se aşezară la masă, dar la toate întrebările fetei bătrânul nu răspundea decât „îhî “. Daşa ar fi vrut să ştie ce se întâm- plase. Află că bolnavul de scarlatină, un băieţel de 3 ani, murise. După ce-i spuse asta, Dmitri Stepanovici trase adânc aerul pe nas, îşi puse ochelarii în toc şi se duse la culcare. În pat, Daşa îşi vârî capul sub cearşaf, plângând pentru tot ce-o durea în suflet.

Trecură aşa două zile. Furtuna de praf se încheie cu un adevărat uragan şi cu o ploaie torenţială, care răpăi pe acoperiş toată noaptea. Duminică dimineaţa, atmosfera era liniştită şi umedă, aerul părea spălat de ploaie.

De cum se sculă, Daşa primi vizita lui Semion Semiono- vici Goveadin, o veche cunoştinţă, statistician la zemstvă, un bărbat slab, adus din spate şi totdeauna palid. Avea o barbă bălaie, îşi pieptăna părul pe după urechi şi mirosea a smântână. Nu putea să sufere vinul, tutunul şi carnea. Era suspectat de poliţie. După ce-i dădu Daşei bună ziua, îi zise brusc, cu ironie:

— Am venit după dumneata, femeie. Hai să ne plimbăm pe Volga.

Daşa îşi zise: „Prin urmare, toate se vor termina cu statisticianul Goveadin? “îşi luă umbrela albă de soare şi coborî spre Volga după Semion Semionovici, spre debarcaderul unde se vedeau bărcile.

Printre barăcile lungi de scânduri, pline cu cereale, printre

stive de lemne şi munţi întregi de baloturi de lână şi bumbac, forfoteau hamali şi muncitori din port, mujici laţi în spate şi-n piept şi flăcăi desculţi, cu capul şi cu gâtul gol. Unii din ei jucau rişca, alţii dormeau pe saci sau pe scânduri. În depărtare, vreo treizeci de oameni coborau pe nişte schele şubrede, cu lăzi în spinare. Printre căruţe, un om beat, plin de noroi şi de praf şi cu faţa însângerată, îşi ţinea pantalonii cu amândouă mâinile şi înjura murdar, dar numai aşa, de mântuială.

— Indi vizii ăştia nu ştiu ce-i sărbătoarea şi nici odihna, observă sentenţios Semion Semionovici. Însă noi doi, oameni inteligenţi, intelectuali, ne ducem să admirăm natura…

Trecură apoi peste picioarele uriaşe şi goale ale unui flăcău lat în umeri şi buzat, care zăcea la pământ cu faţa în sus. Altul, aşezat pe o bamă, muşca dintr-o franzelă, mestecând alene. Daşa îl auzi pe cel culcat zicând în urma ei:

— Ce-ai zice de una ca asta, Filipp?

Celălalt îi răspunse cu gura plină:

— Prea-i curată pentru noi. Ar fi prea mare bătaie de cap…

Pe faţa fluviului larg şi gălbui, în razele tremurătoare ale soarelui, se desluşeau umbrele bărcilor lunecând spre malul nisipos din depărtare. Goveadin închirie o barcă, o rugă pe Daşa să ţină cârma, iar el începu să vâslească împotriva curentului. Curând, broboane de sudoare i se iviră pe obrazul palid.

— Mare lucru şi sportul, făcu Semion Semionovici, scoţându-şi surtucul şi desprinzându-şi jenat bretelele, pe care le ascunse în botul bărcii. Avea braţe subţiri neputincioase, foarte păroase, şi purta manşete de cauciuc. Daşa îşi deschise umbrelă, privind printre gene mişcarea apei.

— Îngăduie-mi o întrebare indiscretă, Daria Dmitrievna. Se vorbeşte în oraş că te marţi. E adevărat?

— Nu, nu-i adevărat.

Semion Semionovici avu un zâmbet neaşteptat de larg pentru faţa lui serioasă de intelectual. Încercă să fredoneze, cu glas subţirel: *„Vezi colo, în vale, ţara-ndepârtată. Unde mama Volga îşi varsă apă toată*…" Dar se ruşină şi trase cu toată puterea de vâsle.

O luntre încărcată le venea în întâmpinare. Trei femei, îmbrăcate în rochii verzi şi stacojii de caşmir, ronţăiau seminţe, scuipându-şi cojile în poală. În faţa lor şedea o haimana cu părul creţ, cu mustăcioară neagră, beat turtă, îşi dădea ochii peste

cap de parcă trăgea să moară şi cânta din armonică o polcă. Altul vâslea vârtos, făcând să se clatine luntrea, iar al treilea începu să zbiere la Semion Semionovici, ameninţându-l cu vâsla de la cârmă:

— Fereşte din drum, nătângule! Lua-te-ar toţi dracii!

Bărcile erau cât pe ce să se ciocnească, în larmă de ţipete şi înjurături.

În sfârşit, barca lor atinse fundul de nisip. Daşa săr pe mal. Semion Semionovici îşi puse bretelele şi-şi îmbrăcă surtucul.

— Deşi sunt orăşean, îmi place natura, afirmă el uitându-se printre gene. Mai ales când e completată cu silueta unei fete tinere, îmi face impresia unui peisaj în genul celor descrise de Turgheniev... Să mergem în pădure.

Porniră, înfundându-se până la glezne în nisipul fierbinte. Goveadin se oprea foarte des, ştergându-şi faţa cu batista.

— Ia te uită ce colţişor vrăjit! Zise el.

După ce trecură de locul nisipos, fură nevoiţi să se ca- ţâre pe un mal povârnit, însă nu prea înalt. De acolo începea o luncă cu iarbă cosită pe-alocuri şi aproape uscată. În aer pluteau miresmele fierbinţi şi dulcege ale florilor. Deasupra apei, pe buza unei râpe înguste, creşteau aluni cu frunza creaţă, iar în fund, prin iarba groasă, susura un pârâu mic, care se vărsa într-un lăcuşor rotund. Pe malul lui se înălţau câţiva tei bătrâni şi un pin noduros, cu o creangă întinsă ca o mână. Ceva mai departe, pe un dâmb îngust, înflorea măceşul alb. Era locul preferat al sitarilor în timpul migraţiunii. Daşa şi Semion Semionovici se aşezară pe iarbă. La picioarele lor, în apă, se oglindea albastrul cerului, iar reflexul verde al frunzelor părea că şerpuieşte de-a lungul vâlcelelor. În apropierea Daşei, două păsărele cenuşii săreau într-un tufiş, ciripind monoton. Undeva, în frunzişul des al unui copac, o turturică gungurea amar, fără odihnă, ca o amantă părăsită. Cu picioarele întinse, cu mâinile lăsate alene pe genunchi, Daşa asculta cum îngână, duios, pasărea singuratică:

„Daria Dmitrievna, Daria Dmitrievna, ce ai, de ce eşti atât de tristă? De ce-ţi vine să plângi? Doar nu ţi s-a întâmplat nicio nenorocire, viaţa nu s-a sfârşit, nu s-a dus, n-a zburat. Îţi place să plângi, asta-i tot... “

— Aş vrea să-ţi vorbesc deschis, Daria Dmitrievna, rupse tăcerea Goveadin. Îmi vei îngădui, ca să zic aşa, să las la o parte

orice convenţionalism?

— Spune, mi-e indiferent, îi răspunse Daşa, punându-şi mâinile sub cap şi lăsându-se pe spate, ca să vadă cerul, nu ochii iscoditori ai lui Semion Semionovici, care alunecau pe furiş spre ciorapii ei albi.

— Eşti o fată îndrăzneaţă şi mândră. Eşti tânără, frumoasă, plină de viaţă clocotitoare...

— Să zicem că-i aşa, îl întrerupse Daşa.

— Oare n-ai dorit niciodată să frângi morala convenţională pe care au înrădăcinat-o în noi educaţia şi mediul? Oare de dragul acestei morale, detronată acum de toate forurile autorizate, te simţi obligată să-ţi înfrânezi instinctele frumoase?

— Să prespunem că n-aş avea de gând să-mi „înfrânez instinctele frumoase1*... Şi ce-i cu asta? Întrebă Daşa, aşteptând răspunsul lui cu o leneşă curiozitate.

Simţea căldura soarelui şi-i era atât de drag să privească cerul, pulberea luminii care scălda albastrul adine, încât nu-i venea nici să se gândească, nici să se mişte.

Semion Semionovici tăcea, scormonind pământul cu un deget. Daşa ştia că e însurat cu moaşa Maria Davâdovna. De vreo două ori pe an, Maria Davâdovna îşi lua cei trei copii, îşi părăsea bărbatul şi se ducea la mama ei, care stătea peste drum de casa lor. Semion Semionovici explica atunci colegilor lui din cancelaria zemstvei că aceste neînţelegeri familiale se datoresc firii senzuale şi fără astâm- păr a Mariei Davâdovna. Iar ea spunea la spitalul zemstvei că neînţelegerile acestea se datoresc faptului că bărbatul ei era gata în orice clipă s-o înşele cu orişicine, şi dacă totuşi n-o făcea, nu era decât din laşitate şi lene, lucru foarte jignitor pentru ea, şi că nu mai putea suferi să-i vadă mutra lungă, de vegetarian. În răstimpul acestor neînţelegeri, Semion Semionovici trecea strada de câteva ori pe zi cu capul gol. După aceea soţii se împăcau, iar Maria Davâdovna, cu copiii şi cu pernele, se întorcea la domiciliul conjugal.

— Când o femie rămâne singură cu un bărbat, se naşte în ea dorinţa firească de a i se dă, iar în el aceea de a o avea, zise în cele din urmă Semion Semionovici, tuşind. Fac apel la dumneata: fii cinstită şi sinceră cu dumneata însăţi. Priveşte în fundul sufletului şi vei vedea că, printre prejudecăţi şi minciuni, ard dorinţele fireşti ale unei senzualităţi sănătoase.

— Te rog să crezi că niciun fel de dorinţă nu arde acum în mine. Ce să însemne asta? Îl întrebă Daşa.

Era moleşită şi-i venea să ridă. Deasupra capului ei, într-o floare palidă de măceş plină de polen galben, se învârtea o albină. Iar amanta părăsită îngâna mereu în frunzişul plopului: „Daria Dmitrievna. Daria Dmitrievna, nu cumva eşti cu adevărat îndrăgostită? Îndrăgostită, îndrăgostită cu adevărat? Vezi, de aceea eşti tristă…" Daşa începu să râdă încetişor.

— Mi se pare că ţi-a intrat nisip într-un pantof. Dă-mi voie să ţi-l scutur, zise Semion Semionovici cu glasul uşor învăluit şi-i apucă pantoful de toc.

Daşa se ridică brusc, îi smulse pantoful din mână şi-l plesni cu el peste obraz.

— Eşti un ticălos! Strigă ea. N-aş fi crezut niciodată că eşti atât de dezgustător!

Îşi încălţă pantoful, sări în picioare, îşi luă umbrela şi, fără să-l onoreze pe Goveadin măcar cu o privire, coborî spre fluviu.

„Ce proastă sunt, ce proastă! Nici nu l-am întrebat măcar de adresă. Unde să-i scriu? Se întrebă ea, în timp ce cobora povârnişul. Unde-o fi, la Kineşma, ori la Nijni 7 Şi eu îmi pierd vremea cu Goveadin… Doamne! "Se uită îndărăt. Semion Semionovici cobora povârnişul, prin iarbă, cu paşi de cocostârc, uitându-se în altă parte. „O să-i scriu Katei: «Închipuie-ţi, mi se pare că sunt îndrăgostită! Cel puţin aşa cred…» "Şi Daşa şoptea cu glasul pe jumătate, ascultându-se cu luare-aminte: „Dragă, dragă, dragă Ivan Iiici… "

În clipa aceea auzi în apropiere un glas care strigă:

„Nu vreau să intru, şi pace! Dă-mi drumul, îmi rupi fusta. "Un bărbat gol, între două vârste, cu barba scurtă, cu coastele galbene, şi cu o cruce atârnată de un şnur negru pe pieptul îngust, alergă de-a lungul malului, în apă până la genunchi. Şi aşa, indecent, trăgea în apă, pe tăcute şi cu ură, o biată femeie posomorită, care striga mereu: „Dă-mi drumul, îmi rupi fusta…"

Scârbita şi ruşinată, simţind cum i se ridică un nod în?

$t, Daşa o luă la goană de-a lungul malului, spre barcă, n timp ce împingea barca în apă, Goveadin o ajunse din urmă, gâfâind. Fără să-i adreseze un cuvânt sau să-l privească, Daşa se aşează la cârmă, se ghemui sub umbrelă, şi tot timpul drumului nu scoase o vorbă.

După această plimbare, Daşa începu să simtă, în chip ciudat şi neînţeles nici de ea însăşi, un fel de necaz împotriva lui Teleghin, ca şi cum el ar fi fost vinovat de plictiseala acestui oraş de provincie, prăfuit şi încins de soare, cu garduri rău mirositoare, cu porţi urâte, cu căsuţe de cărămidă ca nişte lădiţe, cu stâlpi de telefon şi de tramvai ia loc de copaci. Uneori, sub arşiţa soarelui de amiază, se târa pe strada cenuşie şi fără pic de umbră o femeie îndobitocită, purtând pe cobiliţă o legătură de peşte uscat Striga, fixând cu privirile ferestrele prăfuite: „Peşte uscat, peşte! “Iar lângă ea se oprea câte un câine tot atât de îndobitocit, pe jumătate turbat, adulmecând peştele. Apoi, dintr-o curte din depărtare, o flaşnetă începea un cântec plin de nostalgie dunăreană…

Da, Teleghin era vinovat că acum e atât de sensibilă la această viaţă lâncedă şi meschină din jurul ei, care în ved de veci nij s-ar urni din loc, chiar dacă ai porni alergând pe străzi şi ai striga sălbatic: „Vreau să trăiesc, vreau să trăiesc! “

Da, Teleghin era vinovat, pentru că fusese atât de rezervat şi de timid. La urma urmei, doar nu putea să-i spună ea, Daşa: „înţelege că te iubesc! “Era vinovat că nu-i dădea de ştire pe unde-i, de parcă-l înghiţise pământ- tul, sau poate pentru că uitase să se mai gândească la ea…

În staroa aceea de apăsare, într-una din nopţile negre şi înăbuşitoare, când parcă stătea într-un cuptor, Daşa avu un vis – acelaşi ca şi la Petersburg. Şi atunci se trezise în lacrimi. Ca şi atunci, visul îi dispăru din minte, cum dispare aburul de pe un geam umed. I se păru însă că acest vis chinuitor şi groaznic îi prevestea o mare nenorocire. Dimitri Stepanovici o sfătui să-şi facă injecţii cu arsenic. Curând sosi încă o scrisoare de la Katia. Îi scria:

„Draga mea Dariuşa, mi-e tare dor de tine, de ai mei şi de Rusia. Încep să cred din ce în ce mai mult că eu sunt vinovată de despărţirea mea de Nikolai. De dimineaţă, de când mă trezesc, şi până seara, mă urmăreşte un sentiment de vinovăţie şi o senzaţie de mucegai sufletesc. Şi, nu ţin minte dacă ţi-am mai scris, mă urmăreşte de câtva timp un bărbat. De câte ori ies din casă, îl găsesc în calea mea. Când mă urc în ascensorul vreunui mare magazin, apare şi el de undeva în cabină. Ieri, la Luvru, la muzeu, eram obosită şi mă aşezasem pe o canapea. Deodată am avut senzaţia că mă atinge cineva cu mâna pe

spate. Mă întorc şi-l văd, nu departe de mine. E slab, negricios, foarte încărunţit şi cu o barbă care parcă-i lipită de obraz. Îşi sprijină mâinile pe mânerul bastonului şi mă priveşte grav, cu ochii duşi în fundul capului. Nu intră în vorbă, nu se leagă de mine, dar mi-e frică de el. Am impresia că se învârte în cerc în jurul meu… “

Daşa îi arătă tatălui ei scrisoarea. A doua zi, Dmitri Stepanovici, citindu-şi gazeta, îi spuse, în treacăt:

— Du-te în Crimeea, pisicuţo.

— Pentru ce?

— Caută-l pe Nikolai Ivanovici şi spune-i că-i un căscat. Să plece cât mai repede la Pariş, la nevastă-sa. Deşi, la urma urmei, cum or vrea. Treaba lor…

— Dmitri Stepanovici se înfurie şi se tulbură, deşi nu-i plăcea să-şi dea pe faţă sentimentele. Deodată, Daşa se bucură. Îşi închipui Crimeea ca pe o întindere albastră, neasemuită, toată numai vuiet de talazuri. Umbră lungă a unui plop uriaş, piramidal, o bancă de piatră, o eşarfă fluturând şi doi ochi neliniştiţi, care o urmăresc…

Îşi termină în grabă pregătirile, şi plecă la Eupatoria, unde îşi făcea cura Nikolai Ivanovici.

XII

În vara aceea, în Crimeea era mare afluenţă de vizitatori veniţi din nord. Pe toată întinderea ţărmului hoinăreau, înfipţi, cetăţeni din Petersburg, cu nasurile jupuite, bolnavi de ulcer şi de bronşită, moscoviţi zgomotoşi, cu părul vâlvoi, cu vorba domoală şi melodioasă, vilegiaturişti din Kiev, cu ochi negri, pronunţând „o “în loc de „a “, şi sibe- rieni bogaţi, care dispreţuiau acest du-te-vino rusesc. Tinere şi tineri cu picioare lungi, preoţi şi funcţionari, oameni respectabili, cu familiile lor, se prăjeau la soare şi se făceau tuciurii, trăind dezordonat, aşa cum trăia pe atunci toată lumea aceasta în Rusia, de parcă avea şira spinării frântă.

Spre mijlocul verii, din cauza apei sărate, a căldurii şi a soarelui care le ardea trupul, toţi aceşti oameni pierduseră orice ruşine; rochiile de oraş ajunseseră să pară indecente, femeile ieşeau pe plajă abia acoperite cu prosoape tătărăşti, în timp ce bărbaţii aminteau siluetele de pe vazele etrusce.

În această atmosferă ciudată de valuri albastre, de nisip fierbinte şi de trupuri goale care se iveau din toate părţile,

temeliile familiei începură să se clatine. Totul părea uşor, nimic nu părea imposibil. Dar care le va fi răsplata mai târziu, în casele plicticoase din nord, când afară va ploua, când va zbârnâi telefonul în sală, şi fiecare va trebui să facă ceva pentru cineva – la asta nici nu face să te gândeşti! Apa mării se apropia de ţărm susurând blând şi atingând uşor, fierbinte şi dulce, picioarele, trupul întins pe nisip, braţele desfăcute în cruce şi pleoapele închise. Totul, până şi nebuniile cele mai primejdioase păreau fireşti şi îmbietoare.

În vara aceea, frivolitatea şi lipsa de seriozitate a vilegiaturiştilor întrecuseră orice măsură, ca şi cum acele sute de mii de orăşeni ar fi uitat de toate, înnebuniţi din pricina vreunei fantastice protuberanţe care ar fi izbucnit, într-o dimineaţă de iunie, din soarele încins.

Ai fi zis că în tot ţinutul nu rămăsese nici o singură vilă în care toate să se petreacă aşa cum s-ar fi cuvenit. Legăturile cele mai trainice se desfăceau pe neaşteptate. Până şi aerul părea că vibrează de şoapte de dragoste, de râsete discrete şi de vorbe uşoare, care pluteau deasupra pământuiui dogorit, presărat, cu vestigiile vechilor oraşe şi cu cenuşa popoarelor dispărute. Ai fi zis că, o dată cu ploile de toamnă, trebuiau să vină şi răsplata, şi lacrimile amare…

Trecuse de amiază. Autobuzul cu care călătorea Dasa se apropia de Eupatoria. Nu departe de oraş, de pe drumul care şerpuia ca o panglică albă şi prăfuită peste câmpia netedă, de-a lungul bălţilor sărate şi al miriştilor, Daşa văzu în bătaia soarelui o corabie mare de lemn. Corabia părea că se mişcă încet pe câmpie, printre tufele de pelin, la o distanţă de vreo jumătate de kilometru, şi era acoperită de sus până jos cu pânze negre, aşezate pieziş. Era atât de uimitoare această privelişte, încât Daşa nu-şi putu opri un strigăt. Un armean, care şedea alături de ea, îi spuse rizând: „îndată o să vedeţi şi marea”.

Autobuzul ocoli bazinele pătrate ale salinelor şi urcă un iâmb nisipos, de unde se deschidea perspectiva mării. Marea părea mai înaltă decât pământul, era de un albastru- închis şi brăzdată de lungi şiraguri de spumă albă. Vântul şuiera vesel la urechile Daşei. Fata îşi strânse geamantana- şul de piele pe genunchi şi-şi zise: „Iată, începe…”

În timpul acesta, pe terasa unui topogan ridicat pe piloni deasupra mării, Nikolai Ivanovici Smokovnikov îşi bea cafeaua

împreună cu primul amorez – moralist. Locatarii vremelnici ai vilelor se adunau acolo după odihnă de după amiază, se aşezau la măsuţe, se strigau unii pe alţii şi discutau despre binefacerile tratamentului cu iod, despre băile de mare şi despre femei. În pavilion era răcoare. Vântul ridica într-una colţurile feţelor de masă şi eşarfele de la gâtul femeilor. Nu departe trecu un *yacht.* De acolo veneau chiote de veselie. Câţiva moscoviţi, oameni cu renume mondial, apărură în grup şi ocupară o masă mai mare. Când îi văzu, primul amorez strâmbă din nas şi continuă să povestească subiectul dramei pe care se gândea s-o scrie.

— Am meditat adânc asupra temei, am scris însă numai actul întâi, zicea el, privindu-l drept în faţă pe Nikolai Ivanovici cu un aer de distinsă reflexiune. Ai un cap limpede, Kolea, ai să înţelegi ideea mea: o femeie tânără şi frumoasă lâncezeşte, se plictiseşte într-un mediu vulgar. E vorba de oameni cumsecade, însă felul lor de viaţă i-a prins ca într-o mocirlă de sentimente putrede şi de beţii. Într-un cuvânt, înţelegi… femeia se hotărăşte pe neaşteptate: „Trebuie să plec, să rup cu felul acesta de viaţă, să mă duc undeva, oriunde, în căutarea unei vieţi mai luminoase…” Şi alături de ea, soţul ei şi un prieten. Amândoi suferă… înţelegi, Kolea, viaţa i-a împins la fund… Femeia pleacă, nu spune unde. Ibovnic n-are, lasă totul în voia soartei. Iar cei doi bărbaţi stau toată ziua în cârciumă şi beau în tăcere. Îşi înghit lacrimile şi beau coniac. Vântul urlă în cămin, ca de înmormântare. Tristeţe. Pustiu. Întuneric…

— Vrei să ştii părerea mea? Întrebă Nikolai Ivanovici.

— Da. Spune-mi doar atât: „Mişa, dă-o dracului de piesă ’, şi mă las de meserie!

— Piesa ta e remarcabilă. E ruptă din viaţă. Nikolai Ivanovici închise ochii, clătinând din cap: Da, Mişa. N-am <: iut să preţuim fericirea, şi fericirea s-a dus. Şi acum stăm şi bem, fără voinţă, fără nădejde. Vântul urlă deasupra cimitirului nostru. Piesa ta mă tulbură nespus de mult..

Pielea încreţită de sub ochii primului amorez Începu să tremure de emoţie. Se întinse peste masă şi-l sărută apăsat pe Nikolai Ivanovici, apoi umplu păhăruţele. Ciocniră, îşi sprijiniră coatele de masă şi-şi urmară discuţia lor confidenţială.

— Kolea, zise primul amorez, privindu-l cu o căutătură grea. Ştii tu oare că am iubit-o pe nevastă-ta ca pe Dumnezeu?

— Da, am avut şi eu impresia asta.

— M-am chinuit, Kolea, dar mi-erai prieten… De câte ori n-am fugit din casa ta jurând să nu-ţi mai calc pragul! … Dar veneam din nou şi făceam pe bufonul. Să nu îndrăzneşti, Nikolai, să arunci vina asupra ei! Se încruntă el, strângându-şi buzele fioros.

— S-a purtat crud cu mine, Mişa.

— Poate… Dar suntem cu toţii vinovaţi faţă de ea… Vezi, Kolea, un lucru nu pot să înţeleg la tine. Cum de-ai putut, când aveai asemenea nevastă, să te încurci cu nu ştiu ce văduvă, cu Sofia Ivanovna? De ce-ai făcut asta?

— R- Complicată chestie…

— Da' de unde! Am văzut-o. O gâsculiţă, ca oricare alta.

— Uite, ce e, Mişa, toate astea au trecut acum… Sofia Ivanovna era o fiinţă plină de bunătate. Mi-a dat clipe de fericire şi nu mi-a cerut niciodată nimic. Acasă prea erau toate complicate, dificile, adânci. Eu n-aveam destulă putere sufletească pentru Ekaterina Dmitrievna…

— Cum aşa, Kolea? Gândeşte-te că o să ne întoarcem la Petersburg şi că în fiecare marţi am să vin la tine, după spectacol. Şi casa ta o să fie pustie. Cum am să mai trăiesc? Ascultă… Unde-i nevastă-ta acum?

— La Pariş.

— Vă scrieţi?

— Nu.

— Pleacă la Pariş. Să plecăm împreună.

— E în zadar.

— Să bem în sănătatea ei, Kolea.

— Să bem…

Trecând printre măsuţe, în pavilion apăru actriţa Cearodeeva, îmbrăcată într-o rochie verde, străvezie. Purta o pălărie uriaşă, era mlădioasă ca un şarpe şi avea umbre albăstrii pe sub ochi. Pesemne că n-o ţinea bine spinarea de-şi unduia aşa trupul în mers, aplecându-se uşor înainte. Redactorul revistei de estetică *Corul muzelor* se ridică, îi ieşi în întâmpinare, îi luă mâna şi, fără să se grăbească, i-o sărută la încheietura cotului.

— Ce minune de femeie! Zise printre dinţi Nikolai Ivanovici.

— Nu, Kolea, nu. Cearodeeva nu-i decât un stârv. Ce e de capul ei? … A trăit trei luni cu Bessonov şi miorlăie versuri decadente pe la recitaluri. Uită-te la ea: are o gură până la urechi şi un gât vânos! Asta nu-i femeie, e hienă!

Totuşi, când Cearodeeva se apropie de masa lor, în- clinându-şi pălăria când la stânga, când la dreapta şi zâmbind cu buzele trandafirii ale gurii ei prea mari, primul- amorez se ridică încet, ţintuit parcă de admiraţie, şi, după ce-şi bătu palmele una de alta, le împreună sub bărbie:

— Drăguţo... Ninocika... Ce toaletă! Nu, nu vreau... Mi s-a prescris linişte totală, draga mea...

Cearodeeva îl lovi cu mâna ei osoasă peste obraz, in- creţindu-şi nasul.

— Ce-ai flecărit ieri pe socoteala mea la restaurant, hai?

— Te-am vorbit eu de rău ieri la restaurant? Ninocika!

— Şi încă cum!

— Pe cuvântul meu, asta-i curată calomnie!

Cearodeeva li puse degetul cel mic pe buze, râzând:

— Ştii doar că nu pot fi supărată pe tine multă vreme. Apoi, cu alt ton, ca într-o piesă mondenă, i se adresă lui Nikolai Ivanovici: Am trecut chiar acum pe lângă camera dumitale. Ţi-a sosit o rudă, mi se pare. O fată fermecătoare.

Nikolai Ivanovici îi aruncă prietenului său o privire scurtă, luă apoi de pe farfurioară mucul de ţigară şi începu să tragă din el atât de cumplit, încât toată barba i se învălui în rotocoale de fum.

— Nu mă aşteptam, mormăi el. Ce-o fi însemnând asta? Mă duc până acasă.

Aruncă ţigara în mare şi, cu pălăria pe ceafă, cobor! Scară spre mal, învârtind în mână bastonul cu măciulie de argint. Intră în hotel gâfâind.

— De ce-ai venit, Daşa? Ce s-a întâmplat? Întrebă el, închizând uşa.

Jos pe covor, în faţa geamantanului deschis, Daşa îşi cârpea un ciorap. Când îşi văzu cumnatul, se ridică fără grabă, îi întinse obrazul s-o sărute şi-i spuse, distrată:

— Îmi pare foarte bine că te văd. Tata şi cu mine suntem de părere că ar trebui să pleci la Pariş. Ţi-am adus două scrisori de- ale Katiei! Citeşte-le, te rog!

Nikolai Ivanovici îi smulse scrisorile şi se aşeză imediat lângă fereastră. Daşa trecu în odaia de toaletă, să se îmbrace. Auzea foile foşnind şi pe Nikolai Ivanovici oftând. Apoi nu mai auzi nimic. Ascultă, atentă.

— Ai mâncat ceva? O întrebă el deodată. Să mergem la

restaurant, poate ţi-e foame.

Daşa se gândi: „N-o mai iubeşte deloc”. Îşi îndesă cu amândouă mâinile pălăriuţa pe cap, hotărându-se să amâne pe a doua zi discuţia asupra plecării la Pariş.

În drum spre terasă, Nikolai Ivanovici tăcea, privindu-şi tot timpul picioarele. Dar când Daşa îl întrebă: „Faci băi de mare? “el ridică vioi capul şi începu să-i spună cum se înfiinţase o societate pentru combaterea costumelor de baie, mai ales din motive higienice.

— Închipuieşte-ţi că, făcând plajă timp de o lună, introduci în organism mai mult iod decât ai introduce în acelaşi timp pe cale artificială! Afară de asta, absorbi şi raze ultraviolete, şi căldură de la nisipul înfierbântat. Pentru bărbaţi, mai merge, ei nu poartă decât o fâşie îngustă, dar femeile îşi acoperă două treimi din suprafaţa trupului! Am început să ducem o luptă hotărâtă împotriva acestui lucru... Duminică ţin o conferinţă cu subiectul ăsta.

Mergeau de-a lungul plajei pe nisipul galben-deschis, moale ca o catifea, făcut din scoici mici şi netede, măcinate de bătaia valurilor. Lângă ţărm, acolo unde valuri mărunte se fugăreau şi se sfărâmau unul după altul îm- prăştiindu-se în spumă clocotitoare, se legănau ca două plute două fete tinere, care n-aveau altă îmbrăcăminte decât bonetele roşii de pe cap.

— Adeptele noastre, explică Nikolai Ivanovici, cu un aer preocupat.

Un sentiment de nelinişte încolţea, crescând mereu, în sufletul Daşei. Sentimentul acela se trezise în ea din clipa când văzuse de pe câmpie corabia cea neagră.

Daşa se opri, uitându-se la apa care, ca o membrană subţire, se întindea şi se retrăgea pe nisip, lăsând în urmă pârâiaşe. Această nesfârşită atingere a apei cu pământul îi aducea atâta bucurie, încât se aplecă s-o mângâie cu mâinile. Un crab mic şi turtit înainta pe o coastă, ridicând un nouraş de nisip, apoi dispăru în adânc. Valul udă braţul Daşei până mai sus de cot.

— Te-ai mai schimbat, nu ştiu cum, îi zise Nikolai Iva- novici privind-o printre gene. Poate că te-ai făcut şi mai frumoasă, poate că ai slăbit, ori poate că ţi-a venit vremea să te măriţi...

Întorcându-şi capul şi aruncându-i o privire ciudată, Daşa se ridică în picioare şi, fără să-şi şteargă mâinile, porni spre pavilion. De acolo, primul-amorez le făcea semne cu pălăria lui

de paie.

Comandară pentru Daşa *ceburekі* – pateuri cu carne de berbec şi lapte bătut, apoi şampanie. Primul amorez era agitat, rămânea din când în când ca încremenit, şoptind ca pentru el însuşi: „Doamne, Doamne, cât e de frumoasă! “Apoi o prezentă unor tineri, elevi ai unui studio de artă dramatică care vorbeau cu glasuri învăluite, ca la spovedanie. Nikolai Ivanovici era măgulit de succesul pe care-l avea „Daşurka lui “.

Daşa bea vin, râdea, întindea mâna să-i fie sărutată şi nu-şi lua ochii de la lumina albastră şi strălucitoare a mării zbuciumate. „Asta-i fericirea’*, îşi zicea ea.

După ce făcură baie şi se plimbară, se întoarseră la hotel pentru masa de seară. Eleganţă, larmă, lumină. Primul amorez vorbi mult şi cu aprindere despre dragoste. Nikolai Ivanovici se uita la Daşa, bea mereu şi era tot mai trist. Prin spaţiul dintre perdele Daşa vedea nu prea departe sclipiri uşoare care apăreau, se deplasau şi dispăreau. În cele din urmă se ridică şi ieşi pe faleză. Lună strălucitoare, rotundă şi joasă, plutea ca în poveştile Şe- herezadei deasupra unei cărări sidefii, care tăia toată marea. Daşa îşi încleştă mâinile una într-alta.

Când auzi glasul lui Nikolai Ivanovici, se grăbi să se depărteze. Înainta de-a lungul apei, care mângâia somnoros malul. O umbră de femeie stătea pe nisip, şi altă umbră, de bărbat, era culcată cu capul în poala ei. În apa neagră- vânătă, printre valurile unduitoare plutea un cap de om. Doi ochi în care se reflecta lună o priviră şi o urmăriră îndelung. Mai departe văzu două făpturi în picioare, strânse una lângă alta. Trecând pe lângă ele, Daşa auzi un suspin şi sărutări.

Cineva strigă de departe: „Daşa, Daşa! “Fata se lăsă pe nisip, îşi puse coatele pe genunchi şi-şi sprijini bărbia în palme. Dacă în clipa aceea s-ar fi apropiat Teleghin, s-ar fi aşezat lângă ea, i-ar fi cuprins umerii cu braţul şi ar fi întrebat-o cu glasul lui grav şi liniştit: „Eşti a mea? “ea i-ar fi răspuns: „Sunt a ta “…

Dindărătul unei movile de nisip, o umbră cenuşie, culcată cu faţa în sus, începu să se agite, se ridică într-un cot şi, cu capul în piept, se uită lung la cărarea jucăuşă a lunii, care părea făcută anume pentru bucuria celor mici. Omul sări apoi în picioare şi trecu pe lângă Daşa, posomorât, mort parcă. Daşa îl recunoscu pe Bessonov, şi inima începu să-i bată cu deznădejde.

În felul acesta începură pentru Daşa cele din urmă zile ale

lumii vechi. N-aveau să mai dureze mult aceste zile saturate de arşiţa sfârşitului de vară, de plăceri şi de nepăsare. Dar fiecare se deprinsese să creadă că ziua de mâine va fi tot atât de limpede ca şi linia îndepărtată şi albastră a munţilor, şi chiar oamenii inteligenţi, cu mintea pătrunzătoare, nu puteau nici să prevadă, nici să ştie nimic din ceea ce era dincolo de clipă de faţă. Dincolo de clipa vie. Încărcată cu miresme şi plină de pulsaţia sevei, era întuneric de nepătruns. Privirea omenească, simţirea şi gândul nu puteau să ajungă până acolo. Doar unii, puţini, aveau o presimţire nelămurită a ceea ce trebuia să se întâmple, ca animalele înainte de furtună. Această presimţire se pierdea într-o nelinişte inexplicabilă. Iar în vremea asta, asupra pământului se lăsa parcă un nor invizibil, aducând în vâr- tejul lui ameţitor, o dată cu mânia dezlănţuită, şi biruinţa, şi prăbuşirea. Şi parcă o dâră de umbră tăia această lume veche, veselă şi păcătoasă, de la sud-est la nord-vest.

Xm

Bessonov stătea zile întregi tolănit pe plajă. Se uita la feţele oamenilor: la cele zâmbitoare ale femeilor, poleite parcă cu pulbere de soare, şi la cele înfierbântate şi roşii ca arama ale bărbaţilor. Era trist şi-şi simţea inima rece ca un sloi de gheaţă, şi zicea privind marea: „De mii de ani lovesc valurile ţărmul, cu vuiet. Ţărmul a fost cândva pustiu, iar acum e plin de oameni care vor muri. Şi ţărmul va fi iarăşi pustiu, dar marea va năvăli mereu peste nisipul plajei.” Se încrunta, scormonea cu degetul scoicile şi le aduna grămăjoară, apoi îşi înfigea în vârful ei ţigara stinsă. Se ducea să se scalde în mare. După aceea plecă alene la masă, apoi se culca.

În ajun, pe neaşteptate, o fată se aşezase pe nisip aproape de locul unde se culcase el. Privea îndelung lumina lunii şi răspândea un uşor parfum de violete. În mintea lui îngheţată se trezise ecoul unei amintiri. Începuse să se agite, spunându-şi: „Nu, drăguţo, nu mă prinzi tu în undiţa asta, ducă-se dracului! Mă duc să mă culc. “Şi se ridicase în picioare, îndreptându-se spre hotel.

După întâlnirea aceea, Daşei începu să-i fie frică. Îşi închipuia că viaţa de la Petersburg, cu nopţile ei scurte şi agitate, se terrrftnase pentru totdeauna, şi că pe Bessonov îl uitase definitiv. Se mira singură cum de-i aprinsese cândva imaginaţia.

Dar fusese de ajuns o privire, clipa aceea când făptura lui

neagră trecuse prin dreptul lunii, şi totul renăscu în ea cu puteri noi: nu mai era vorba acum de senzaţii tulburi şi nelămurite, ci de o dorinţă fierbinte ca arşiţa amiezii. Ardea de dorinţa să-l simtă pe omul acela. Nu voia să-l iubească sau să se chinuiască, nici să stea dusă pe gânduri. Nu voia decât atât: să-l simtă.

În odaia scăldată în lumina lunii, în patul alb, Daşa repetă cu glas stins:

— Doamne, Doamne, ce-i cu mine?

La şase dimineaţa se duse pe malul mării, se dezbrăcă şi intră în apă până la genunchi, uitându-se în jurul ei. Marea părea spălăcită, de un albastru-palid, şi numai pe-a- locuri, în depărtare, se desluşeau valuri mici şi fără strălucire. Apa sălta molcom, când mai sus de genunchi, când mai jos. Daşa îşi întinse mâinile şi, lunecând în apa neînchipuit de proaspătă, începu să înoate. Ieşi din mare răcorită şi plină de sare, se înfăşură într-un halat moale; i se culcă pe nisipul călduţ.

„Nu-l iubesc decât pe Ivan Ilici, îşi zise ea, cu obrazul culcat pe încheietura braţului care mirosea proaspăt. 11 iubesc, îl iubesc pe Ivan Ilici. Lângă el am simţit puritatea, prospeţimea şi bucuria vieţii. Ce bine că-l iubesc pe Ivan Ilici! Am să mă mărit cu el... “

Închise ochii şi adormi. Simţea apa apropiindu-se de ea şi parcă respirând o dată cu ea.

Visa ceva frumos. Îşi simţea trupul călduţ şi uşor, acolo pe nisip, şi simţea prin somn cât îşi era de dragă.

La apusul soarelui, care cobora ca un glob turtit în lumina portocalie a cerului senin, Daşa îl întâlni pe Bessonov. Stătea pe o piatră, lângă cărarea care şerpuia prin câmpia netedă, năpădită de pelin. Daşa nimerise acolo hoinărind. Zărindu-l, se opri şi încercă să se întoarcă şi să fugă, dar sprinteneală de mai înainte o părăsise, iar picioarele îngreuiate parcă prinseseră rădăcini. Se uită la ol pe sub sprâncene cum venea spre ea aproape fără să se mire, cum îşi ridica pălăria de paie şi se înclina cum se înclină călugării, cu o plecăciune smerită.

— Nu m-am înşelat aseară, Daria Dmitrievna? Dumneata erai pe plajă?

— Da, eu eram.

Bessonov tăcu, lăsându-şi ochii în jos. Apoi rătăci cu privirea în largul câmpiei, fără să se uite la Daşa.

— Pe câmpia asta, la apusul soarelui te simţi ca într-un pustiu.

Rar dacă mai vine cineva pe-aici. Nu sunt dpcât pietre şi pelin; în amurg, ai impresia că nici nu există oameni pe pământ.

Bessonov începu să râdă, descoperindu-şi încet dinţii albi. Daşa îl privea cu o căutătură de pasăre sălbatică. Apoi păşi alături de el pe cărare. Pe marginea cărării şi peste toată câmpia creşteau tufe înalte de pelin, răspândind o mireasmă amăruie. În bătaia lunii, fiecare tufă culca pe pământul uscat o umbră abia desluşită. Deasupra capului lor zburau în linie frântă, în sus şi în jos, fâlfâind din aripi, doi lilieci, profilându-se, negri, în lumina apusului.

— Ispite, pretutindeni ispite, de ele nu te poţi ascunde nicăieri! Urmă Bessonov. Te incintă, te ademenesc şi te înşală mereu. Priveşte cu câtă viclenie e pus totul la cale ’ şi Bessonov arătă cu bastonul globul lunii la marginea orizontului. Noaptea va ţese o plasă, cărarea asta va lua înfăţişare de pârâiaş, fiecare tufiş va părea locuit, până şi un cadavru va părea frumos, iar orice femeie – plină de taină. Poate că într-adevăr aşa şi trebuie să fie: toată înţelepciunea lumii e cuprinsă în această înşelătorie... Cât eşti de fericită, Daria Dmitrievna, cât eşti de fericită...

— De ce să fie toate înşelătorii? După părerea mea, nimic nu-i înşelătorie. Luna luminează, pur şi simplu, făcu Daşa cu încăpăţânare.

— Da, fără îndoială, Daria Dmitrievna, fără îndoială. „Fiţi precum pruncii...” E înşelătorie, pentru că eu nu cred nimic din toate astea! „Fiţi precum şerpii...” Cum să le împaci una cu alta? Ce ar trebui să faci pentru asta? Se zice că dragostea le împacă pe toate. Dumneata ce crezi?

— Nu ştiu, nu cred nimic!

— De unde vine dragostea? Din ce spaţii siderale? Cum s-o îmbii? Cu ce vorbe s-o descânţi? Să te trânteşti în colbul drumului şi să strigi: „O, Doamne, trimite-mi dragostea! “şi Bessonov râse încet, arătându-şi dinţii.

— Mai departe nu merg, hotărî Daşa. Vreau să mă întorc la mare.

O luară îndărăt, trecând peste peliniş spre duna de nisip. Bessonov vorbi pe neaşteptate, domol şi cu băgare de seamă:

— Îmi aduc aminte până la cel din urmă cuvânt de tot ce mi-ai spus atunci la Petersburg... înţeleg că te-am speriat. (Daşa se uita drept înainte şi mergea foarte re- nede.) Am fost zguduit

atunci de o senzaţie... Nu de frumuseţea dumitale ieşită din comun, nu... Am fost tulburat, pătruns adânc de muzicalitatea unică, a glasului dumitale. Mă uitam la dumneata şi mă gândeam: „Iată salvarea msa! Să-ţi dăruiesc inima, să rămân sărac şi umilit, să mă pierd în lumina dumitale? Sau să-ţi răpesc, poate, inima? Să fiu neasemuit de bogat? “Gândeşte-te, Daria Dmitrievna: acum ai venit, şi trebuie să dezleg enigma...

Daşa o luă înainte, alergând pe duna de nisip. Cărarea largă a lunii se revărsa, cu sclipiri de solzi, peste imensitatea grea a apelor, frângându-se la marginea mării ca o dâră prelungă şi clară. Sus, deasupra acestei lumini, cerul era întunecat. Inima Daşei bătea atât de tare, încât trebui să închidă ochii. „Doamne, scapă-mă de el! “îşi zicea. Bessonov îşi înfipse de câteva ori bastonul în nisip.

— Numai că trebuie să hotărăşti, Daria Dmitrievna. Unul din noi va trebui să se mistuie în focul acesta: ori dumneata, ori eu... Gândeşte-te şi răspunde...

— Nu înţeleg, făcu Daşa pe neaşteptate.

— Când vei fi săracă, pustiită, mistuită de foc, numai atunci va începe pentru dumneata adevărata viaţă, Daria Dmitrievna... Fără această lumină de lună, ispită nu face doi bani. Asta ar fi adevărata înţelepciune. Şi pentru asta nu trebuie decât să-ţi deznozi centura de fecioară...

Bessonov îi prinse mâna în mâna lui de gheaţă şi o privi în ochi. Daşa închise ochii încet. După câteva clipe lungi de tăcere, Bessonov urmă:

— Mai bine să mergem fiecare la el acasă, la culcare. Am vorbit destul şi am cercetat problema din toate punctele de vedere. E târziu...

O însoţi până la hotel, se despărţi de ea cu un aer plin de respect, îşi împinse apoi pălăria pe ceafă şi o luă de-a lungul apei, cercetând umbrele nelămurite ale celor care se plimbau. Deodată se opri, se întoarse şi se apropie de o femeie înaltă, care stătea nemişcată, înfăşurată într-un şal alb. Bessonov îşi petrecu bastonul pe după umăr şi, ţinându-se cu amândouă mâinile de capetele lui, zise:

— Bună seara, Nina.

— Bună seara.

— Ce faci singură pe plajă?

— Stau.

— De ce eşti singură?

— Sunt singură pentru că sunt singură, îi răspunse Cearodeeva încet şi duşmănos.

— Tot mai eşti supărată?

— Nu, dragule. Mi-a trecut de mult.

— Nina, hai la mine.

Ridicându-şi capul, femeia îi răspunse după o lungă tăcere, cu glas tremurat şi înăbuşit:

— Ţi-ai ieşit din minţi?

— Ce, nu ştiai?

Bessonov o luă de braţ, dar ea şi-l smulse brusc. Porni totuşi încet alături de el, de-a lungul reflexelor de lună care jucau pe apa neagră şi uleioasă.

Dimineaţa, Nikolai Ivanovici o trezi pe Daşa bătindu -i încetişor în uşă:

— Scoală-te, Dariuşa. Vino, drăguţă, să bem cafeaua. Daşa îşi coborî picioarele din pat, apoi se uită la ciorapii şi la pantofii prăfuiţi. Se întâmplase ceva... Nu cumva avusese iarăşi visul acela dezgustător? Nu, fusese ceva mult mai rău, ceva care nu fusese vis... Daşa se îmbrăcă cât putu de repede şi plecă grăbită să-şi facă baia.

Dar apa o obosea şi soarele o frigea. Înfăşurată în halatul ei moale, îşi cuprinse cu mâinile genunchii goi. Îşi spunea că pe locurile astea nu putea să i se întâmple nimic bun.

„Deşteaptă nu sunt, în schimb sunt laşă şi nu reacţionez în niciun fel. Am o imaginaţie fantastică. Nici eu singură nu ştiu ce vreau. Dimineaţa vreau una, seara, alta... Exact tipul de om pe care nu-l pot suferi! “

Îşi plecă fruntea şi privi marea. Se simţea atât de tulburată şi de tristă, încât o podidiră lacrimile.

„Parcă cine ştie ce comoară am de păzit! Cine are nevoie de ea? Nimeni pe lume. La drept vorbind, nici eu nu iubesc cu adevărat pe nimeni. Aşa că Bessonov are dreptate: mai bine să dau foc la toate, mai bine să mă mistui, ca să fiu după aceea un om lucid. M-a chemat 7 Ei bine, mă duc la el chiar astă-seară şi... Nu, nu! ...

Îşi sprijini obrazul înfierbântat de genunchi. Fără îndoială că n-o să mai poată duce mult timp viaţa asta dublă. Trebuie să scape odată de lanţurile acestei feciorii insuportabile! Altfel, se întâmplă o nenorocire...

În amărăciunea ei, se gândea: „Să presupunem că plec de aici şi mă întorc la tata. Acolo găsesc praf şi muşte, apoi vine toamna. Atunci încep cursurile. Am să muncesc câte douăsprezece ore pe zi. Am să mă usuc, am să ajung un monstru. Am să învăţ dreptul internaţional pe de rost şi am să port fuste de flanelă: prea stimată domnişoară avocat Bulavina! Soluţie cât se poate de respectabilă, nimic de zis… “

Îşi scutură nisipul care i se lipise de piele şi se întoarse acasă. Întins pe terasă, într-o pijama de mătase, Nikolai

Ivanovici citea un roman de Anatole France, interzis de-cenzură. Daşa se aşează pe braţul balansoarului în care şedea cumnatul ei şi zise pe gânduri, legănându-şi pantoful:

— Parcă ne înţelesesem să vorbim despre Katia…

— Da, într-adevăr…

— Vezi tu, Nikolai, viaţa femeilor este în general foarte dificilă… Uite, eu, la nouăsprezece ani, încă nu ştiu ce vreau.

— La vârsta ta, Dariuşa, trebuie să trăieşti din plin, fără să te gândeşti atâta. Că dacă te gândeşti prea mult, ră- mâi de căruţă. Mă uit la tine, eşti nespus de frumoasă.

— Ştiam c-ai să-mi răspunzi aşa, Nikolai! Nu-i chip să vorbească cineva serios cu tine. Nu spui niciodată ceea ce trebuie, iar când spui, dovedeşti lipsă de tact. Din pricina aşa a şi plecat Katia de la tine.

Nikolai Ivanovici începu să râdă şi, aşezându-şi romanul lui Anatole France pe pântece, îşi vârî mâinile groase sub cap.

— Când or să înceapă ploile, păsărică are să se întoarcă singură acasă. Îţi aduci aminte cum îşi ciugulea pufuşorul? … În ciuda celor ce s-au întâmplat, o iubesc mult pe Katiuşa. De altfel, suntem „chit “.

— Da, aşa vorbeşti acum! Dar să ştii că şi eu în locul Katiei aş fi făcut la fel…

Şi Daşa se îndreptă, supărată, spre balustrada terasei.

— După câţiva ani, ai să vezi cât e de primejdios şi de absurd să iei prea în serios neplăcerile vieţii, urmă Nikolai Ivanovici. Aşa-i felul vostru, al familiei Bulavin: toate le complicaţi… Trebuie să fim mai simpli. Da, mai simpli şi mai aproape de natură.

Nikolai Ivanovici oftă şi tăcu, cercetându-şi unghiile. Un licean năduşit trecu cu bicicleta prin faţa terasei, aducând poşta din oraş.

— Mă fac învăţătoare la ţară! Rupse tăcerea Daşa, posomorită.

Nikolai Ivanovici o întrebă imediat:

— Unde?

Daşa nu-i răspunse şi se întoarse în odaia ei. Poşta îi adusese scrisori Una era de la Katia, alta de la tatăl ci. Dmitri Stepanovici îi scria:

Îţi trimit o scrisoare a KatiuşeL Am citit-o şi nu mi-a plăcut. La urma urmei, faceţi ce vreţi... La noi toate sunt cum le ştii. E foarte cald. Pe Semion Semionovici Goveadin l-au bătut ieri în grădina publică nişte haimanale. Se fereşte să spună care e pricina bătăii. Astea-s toate noutăţile... Să nu uit: ai primit o carte poştală de la un oarecare Teleghin, dar am rătăcit-o. Scria mi se pare, că şi el e tot în Crimeea, sau aşa ceva. “

Daşa reciti cu atenţie ultimele rânduri, şi inima începu pe neaşteptate, să-i bată cu putere. De ciudă, lovi cu piciorul în podele. Mai bucură-te dacă poţi! „«în Crimeea, sau aşa ceva...»» Tata e într-adevăr un om imposibil, neglijent şi egoist! “Mototoli scrisoarea şi se aşeză în faţa biroului, unde rămase multă vreme cu bărbia sprijinită în mână. Apoi începu să citească âcrisoarea Katiei.

„îţi aduci aminte, Dariuşa, că ţi-am scris despre un străin care mă urmărea. Aseară, în grădina Luxemburgului, s-a aşezat alături de mine. La început mi-a fost frică, dar nu m-am ridicat să plec. Mi-a spus: «V-am urmărit, vă ştiu numele, ştiu cine sunteţi. Mi s-a întâm- plat o mare nenorocire: m-am îndrăgostit de dumneavoastră.» M-am uitat la el. Avea un aer important, o faţă severă, întunecată şi crispată parcă. Era pierit la obraz. «Nu vă fie frică, sunt bătrân şi singur. Sufăr de angina pectorală şi pot să mor în orice clipă. Şi, pe deasupra, a trebuit să mi se mai întâmple şi o nenorocire că asta! ...» O lacrimă i se prelinse pe obraz. Apoi zise, clătinând din cap: «O, cât de drăgălaş, cât de drăgălaş e chipul dumneavoastră...

— l-am răspuns: «Vă rog să nu mă mai urmăriţi-. Aş fi vrut să plec, dar mi-a fost milă şi am rămas să mai stau de vorbă cu el. Mă ascultă cu ochii închişi, clătinând din cap. Şi, închipuieşte-ţi, Dariuşa, că astăzi am primii o scrisoare de la o femeie, pe cât se pare portăreasa casei unde locuia el... «Conform însărcinării primite», mă anunţa că omul murise astă-noapte... Doamne, cum m-am înfiorat! Nici acum nu-mi pot veni în fire. M-am

apropiat de fereastră: pe stradă sclipeau mii şi mii de lumini, treceau faetoane, oamenii se plimbau pe sub copaci. Era ceaţă, ca după ploaie. Am avut impresia că toate aparţin trecutului, că toate au pierit şi că toţi aceşti oameni sunt morţi. E ca şi cum n-aş vedea decât lucrurile care s-au sfârşit, fără să le văd pe cele care se petrec acum: ştiu că pentru mine toate s-au sfârşit. Nu mă simt bine. Câteodată, înainte de-a adormi, încep să plâng şi-mi pare rău de viaţa care a trecut... Aşa cum era, era totuşi un fel de fericire. Aveam lângă mine oameni pe care-i iubeam, iar acum nu mi-a rămas nimic... Mi-e inima pustie şi ofilită. Şi ştiu, Daşa, că ne mai aşteaptă o mare nenorocire, drept răsplată că n-am ştiut să trăim. “

Daşa îi arătă lui Nikolai Ivanovici scrisoarea.

În timp ce o citea, începu să ofteze, apoi mărturisi că s-a simţit totdeauna vinovat faţă de Katia.

— Îmi dădeam seama că viaţa noastră nu era aşa cum s-ar fi cuvenit să fie, că plăcerile acelea obositoare vor sfârşi cândva într-o explozie de deznădejde... Dar ce era să fac dacă singura preocupare a vieţii mele, a Katiei şi a tuturor celor din jurul nostru era distracţia? Mă gândesc câteodată, când privesc marea: există în Rusia o lume care ară pământul, paşte vitele, sfarmă cărbunele, ţese, făureşte, construieşte; există oameni care fac toate acestea, iar noi, aristocraţia intelectuală a ţării, noi intelectualii, trăim în afara acestei lumi şi n-avem cu ea nici în clin, nici în mî- necă. Ea ne întreţine, iar noi trăim ca fluturii. Asta-i tragedia. Dac-aş încerca eu să cultiv legume, sau să fac un lucru folositor, n-ar ieşi nimic. Sunt condamnat, până la sfârşitul zilelor mele, să zbor din loc în loc. Ca fluturii. E drept că scriem cărţi, ţinem discursuri şi facem politică, dar toate astea fac parte din sfera distracţiilor noastre, şi nu renunţăm la ele nici când avem remuşcări... Petrecerile interminabile au sfârşit prin a pustii sufletul Katiei. Nici nu se putea altfel! ... O, de-ai şti ce femeie bună era, duioasă şi înţelegătoare! Eu am stricat-o, eu am pustiit-o. Da, ai dreptate, trebuie să mergem la ea...

Hotărâră să plece amândoi la Pariş imediat ce vor căpăta paşapoartele pentru străinătate. După masă, Nikolai Ivanovici ieşi în oraş, iar Daşa se apucă să-şi prefacă o pălărie de paie pentru voiaj. Dar nu reuşi decât s-o strice şi până la urmă o dărui fetei de la hotel. Îi scrise apoi tatălui ei. Spre seară se culcă, doborâtă deodată de oboseală, ascultând cu obrazul în

palmă vuietul mării, tot mai depărtat şi mai odihnitor.

Prin somn i se păru că cineva se apleacă asupra ei, dându-i la o parte o buclă de păr de pe frunte şi sărutându-i ochii, obrajii şi colţurile gurii, uşor, numai cu răsuflarea. Dulceaţa acestui sărut i se răspândi în tot trupul. Apoi se trezi. Prin fereastra deschisă se vedeau stelele rare, iar o undă de vânt pătrunsese în odaie, făcând să foşnească filele scrisorii. Apoi o umbră se ivi de după zid şi, cu privirea aţintită asupra ei, se sprijini de pervazul ferestrei.

Abia atunci Daşa se trezi de-a binelea şi, ridicându-se în capul oaselor, îşi duse mâinile la piept peste rochia descheiată.

— Ce doreşti? Întrebă ea cu glasul stins.

Omul de la fereastră începu să vorbească. Atunci recunoscu glasul lui Bessonov.

— Te-am aşteptat pe malul mării. De ce n-ai venit? Ţi-a fost frică?

— Da, răspunse Daşa într-un târziu.

Bessonov sări peste pervaz şi, împingând masa la o parte, se apropie de pat.

— Am avut o noapte îngrozitoare. Am vrut să mă spân- zur. Nu simţi nimic pentru mine?

Daşa clătină din cap, fără să-şi dezlipească buzele.

— Ascultă, Daria Dmitrievna. Astăzi, sau mâine, sau peste un an, lucrul acesta tot o să se întâmple. Nu pot să trăiesc fără dumneata. Nu mă face să-mi pierd înfăţişarea de om.

Vorbea încet şi răguşit, în timp ce se apropia tot mai mult de Daşa. Ea oftă scurt şi adânc, continuând să-l privească drept în faţă.

— Tot ce ţi-am spus ieri au fost minciuni... Sufăr cumplit... N-am puterea să smulg din mine amintirea dumitale... Fii soţia mea!

Se aplecă, îi respiră parfumul, apoi îi prinse capul între mâini şi-şi lipi buzele de ale ei. Daşa îşi propti palmele în pieptul lui, dar braţele i se îndoiră. Un gând liniştitor trecu prin conştiinţa ei adormită:,. E lucrul de care mă temeam şi pe care totuşi îl doream. Seamănă însă cu o crimă." în- torcându-şi faţa, îl auzi pe Bessonov, a cărui respiraţie mirosea a vin, şoptindu-i în ureche ceva neînţeles. Daşa îşi zise: „întocmai aşa s-au petrecut lucrurile între el şi Katia “. Un fior rece, de data aceasta clar şi conştient, îi zgudui tot trupul. Omul duhnea din ce în ce mai tare

a vin, şoaptele lui i se păreau din ce în ce mai dezgustătoare.

— Dă-mi drumul, şopti ea, împingându-l la o parte cu putere. Apoi se îndreptă spre uşă, încheindu-şi gulerul rochiei.

Bessonov se simţi cuprins ca de un val de nebunie: o apucă de mâini şi, trăgând-o spre el, începu s-o sărute pe gât. Cu buzele strânse, Daşa se lupta în tăcere. Iar când el o ridică în braţe, ea şopti, gâfâind:

— Niciodată, să ştiu bine că mori! ...

Îl împinse încă o dată şi se liberă, lipindu-se de perete. Bessonov se prăbuşi pe un scaun, respirând greu, apoi rămase nemişcat. Daşa îşi frecă braţele pe care degetele lui lăsaseră urme.

— Nu trebuia să mă grăbesc, zise Bessonov.

Ea îi răspunse:

— Mi-e silă de dumneata.

Bessonov îşi lăsă capul într-o parte, sprijinindu-l de speteaza scaunului.

— Ţi-ai pierdut minţile... Pleacă... repetă ea de câteva ori.

În cele din urmă Bessonov înţelese, se ridică şi sări cu stângăcie peste pervaz. Daşa închise obloanele, apoi începu să se plimbe prin odaia întunecată. O aştepta o noapte rea...

Spre dimineaţă, Nikolai Ivanovici se apropie de uşa ei în picioarele goale şi întrebă, somnoros:

— Te dor dinţii, Daşa?

— Nu.

— Ce-a fost zgomotul de aseară?

— Nu ştiu...

Nikolai Ivanovici se depărtă, mormăind:

— Ciudat.

Daşa nu putea nici să stea locului, nici să se culce; se plimba fără încetare de la fereastră la uşă şi îndărăt, ca să-şi potolească, obosindu-se, pornirea de dezgust faţă de ea însăşi, care o chinuia ca o durere ascuţită de dinţi. I se părea că ar fi fost mai bine dacă Bessonov ar fi înfrânt-o. Îşi aminti cu nesfârşită durere de vaporul alb, scăldat în hmina soarelui, şi de turturica părăsită care gângurea în dumbravă de plopi, minţind cum că ea, Daşa, ar fi îndrăgostită... Când se uită la patul alb din umbra odăii, la locul acela înspăimântător unde o faţă omenească se prefăcuse în boţ de dulău, îşi dădu seama că senzaţia era insuportabilă. Ar fi fost bucuroasă să sufere orice,

numai să scape de senzaţia aceea de scârbă care o învăluia ca o pânză de păianjen. Îi ardea capul şi-i venea parcă să jupoaie de pe obraji, de pe gât, de pe tot trupul această pânză de păianjen.

Lumina care pătrundea prin obloane era din ce în ce mai albă. Se auzeau uşi trântite, apoi o voce sonoră: „Ma- tioşa, adă-mi apă… “Se trezise şi Nikolai Ivanovici şi se spăla pe dinţi în odaia vecină. După ce-şi răcori obrazul cu apă, Daşa îşi trase pălăriuţa pe ochi şi se îndreptă spre plajă. Marea’ era ca laptele, nisipul cam umed. Algele răspândeau arome tari. Daşa o luă peste câmp, rătăcind de-a lungul drumului. O trăsurică trasă de un cal venea spre ea, stârnind praful de pe drum. Pe capră stătea un tătar, iar la spatele lui, un om oarecare, lat în spate, îmbrăcat în haine albe. Daşa îşi zise că prin vis (i se închideau ochii de soare şi de oboseală): „Iată un om cumsecade şi fericit… Ei, n-are decât să fie şi cumsecade, şi fericit! Treaba lui! “şi se feri din drum. Dar dinspre trăsurică se auzi deodată un glas speriat:

— Daria Dmitrievna!

Omul din trăsurică sări jos şi alergă spre ea. Când auzi glasul acela, Daşei începu să-i bată inima şi simţi cum i se moaie picioarele. Se întoarse cu faţa spre cel care se apropia. Ars de soare, cu ochii albaştri strălucind de bucurie, emoţionat, Teleghin era acolo, lângă ea. Şi deodată Daşa simţi că-i era atât de drag, încât, prinzându-l cu mâinile de după gât şi ascunzându-şi faţa la pieptul lui, începu să plângă cu sughiţuri, copilăreşte.

Teleghin o ţinea strâns pe după umeri. Când ea încercă, cu glas întretăiat, să-i spună ce se petrecea în sufletul ei, el o mângâie:

— Te rog, Daria Dmitrievna, lasă, altă dată! N-are nicio importanţă…

Surtucul lui de doc era ud de lacrimile ei. Daşa se simţi uşurată.

— Veneai la noi? Întrebă ea.

— Da, veneam să-mi iau rămas bun, Daria Dmitrievna… Abia ieri am aflat că eşti aici şi am ţinut să-mi iau rămas bun.

— Rămas bun?

— N-am ce face, am primit ordin de chemare…

— Ordin de chemare?

— Cum, n-ai auzit nimic?

— Nu.

— A izbucnit războiul, asta e situaţia.

Daşa se uită la el, clipi din ochi, dar în momentul acela nu înţelese nimic.

XIV

În biroul redactorului marii gazete liberale *Slovo na- roda*[7] se ţinea o şedinţă de redacţie cu caracter speciaL Deoarece cu o zi înainte băuturile spirtoase fuseseră oprite prin lege, la ceai se servea anume, împotriva obiceiului, coniac şi rom.

Cei mai proeminenţi dintre liberalii bărboşi şedeau în fotolii adânci, fumând, şi se simţeau descumpăniţi. Colaboratorii mai tineri se instalaseră pe pervazul ferestrelor şi pe faimosul divan de piele, temelia opoziţiei, despre care un cunoscut scriitor afirmase, imprudent, că ar fi plin de ploşniţe…

Redactorul-şef, un bărbat cărunt şi rumen la faţă, cu maniere de englez, vorbea apăsat, de parcă bătea monede. Ţinea unul din remarcabilele lui discursuri care trebuia să indice, şi indica de fapt, întregii prese liberale o linie de conduită.

— Problema în faţa căreia se află astăzi presa noastră e complicată. Fără să dăm îndărăt cu un singur pas de la opoziţia faţă de regimul ţarist, trebuie totuşi să întindem mâna acestui regim, având în vedere pericolul care ameninţă integritatea statului rus. Gestul nostru trebuie să fie cinstit şi sincer. Problema vinovăţiei guvernului ţarist care a târât Rusia în război este, în momentul de faţă, o problemă secundară. Mai întâi trebuie să învingem, şi abia după aceea să-i judecăm pe vinovaţi. Domnilor, cniar în clipa în care vorbim, lângă Krasnostav e în curs o bătălie crâncenă. Frontul nostru a fost spart, a trebuit să aruncăm acolo regimentele noastre de gardă. Deocamdată, rezultatul bătăliei nu e cunoscut, dar trebuie să înţelegem că Kievul e ameninţat. Nu încape nicio îndoială că războiul nu va dura mai mult de trei-patru luni, şi, oricare ar fi sfârşitul lui, vom spune, cu mândrie şi cu fruntea sus, guvernului ţarist: „în ceasurile de grea cumpănă am fost alături de voi; acum, însă, o să vă tragem la răspundere! “

Unul din cei mai vechi membri ai redacţiei, Belosve- tov, specialist în problema zemstvelor, nu se putu opri să nu strige, ca ieşit din minţi:

— Bine, dar se bate guvernul ţarist, nu noi! În ce măsură ne priveşte pe noi acest lucru, ca să-i întindem mâna? Puteţi să mă

7 *Cwîntul poporului* **(rus.).**

omorâţi, şi tot n-am să înţeleg. Cea mai simplă logică ne dovedeşte că nu trebuie să ne virăm în această aventură, şi acum toţi intelectualii au datoria să fie alături de noi. Lasă-i pe ţari să-şi frângă gâtul, noi n-avem decât de câştigat din asta!

— Într-adevăr, orice-aţi spune, domnilor, e dezgustător să-i întinzi mâna lui Nicolae al II-lea! Bombăni autorul obişnuit al articolelor de fond, Alfa, în timp ce-şi alegea o prăjitură din farfuria de pe masă. Or să ne treacă sudorile şi în somn!

Imediat răsunară şi alte glasuri:

— Nu există şi nu pot să existe împrejurări în virtutea cărora să cădem la înţelegere cu ei!

— Ce înseamnă asta? Capitulare? Încalţe, să ştiu precis...

— Să aibă oare întreaga noastră mişcare progresistă un sfârşit atât de ruşinos?

— Eu totuşi aş dori, domnilor, să mi se explice care-i scopul acestui război!

— Când or să te strângă nemţii de gât, atunci ai să afli!

— Ehei, băiete, dumneata eşti, pe cât se pare, naţionalist.

— Mai simplu: nu doresc să mănânc bătaie!

— Dar înţelegi că n-o să fim bătuţi noi, ci Nicolae al II-lea!

— Îmi daţi voie, dar Polonia? Dar Volânia? Dar Kievul?

§ – Calvarul, voi. I

— Cu cât o să fim bătuţi mai al dracului, cu atât mai curând o să izbucnească revoluţia.

— Eu n-aş vrea, însă, să pierdem Kievul de dragul nici unei revoluţii!

— Piotr Petrovici, cum de nu ţi-e ruşine?!

După ce restabili cu greu ordinea, redactorul-şef aduse o lămurire: în baza circularei privitoare la starea de asediu, în cazul când se va produce cel mai mic atac împotriva guvernului, cenzura militară va suspenda gazeta. În felul acesta, vor fi distruse începuturile libertăţii cuvântului, pentru care s-au risipit în luptă atâtea energii.

— ... Invit, aşadar, onorata adunare să se hotărască asupra unui punct de vedere rezonabil. Cât despre mine, îndrăznesc să-mi exprim părerea, paradoxală poate, că va trebui să acceptăm în întregime acest război, indiferent de urmările lui. Nu uitaţi că ideea războiului este cât se poate de populară în societatea noastră. La Moscova, acest război a fost declarat al doilea război de apărare a patriei, zâmbi el într-ascuns, plecându-şi ochii, iar

ţarul a fost întâmpinat aproape cu căldură. Mobilizarea se desfăşoară în condiţiuni la care nimeni nu s-ar fi aşteptat şi nici n-ar fi îndrăznit vreodată să se aştepte…

— Vasâli Vasilievici, vorbeşti serios, sau glumeşti? Strigă Belosvetov cu un glas care suna jalnic. Cum vrei să dărâmi o întreagă concepţie despre lume? Să ne apucăm acum să-i dăm ajutor guvernului? Cum rămâne atunci cu cei zece mii de ruşi, cei mai buni fii ai ţării, care putrezesc în Siberia? Cu muncitorii împuşcaţi? Sângele lor încă nu s-a uscat…

Erau fraze frumoase şi înălţătoare, dar toată lumea îşi dădea seama că acordul cu guvernul nu mai putea fi înlăturat. De aceea, când corecturile articolului de fond, care începea cu cuvintele: *„în faţa invaziei germane trebuie să formăm un front unic”,* au fost aduse de la tipografie, adunarea cercetă şpalturile în tăcere. Cineva suspină pe înfundate, altul oftă cu tâlc: „Am ajuns s-o facem şi pe asta! “Belosvetov îşi încheie cu mişcări repezite toţi nasturii surtucului negru şi plin de scrum, dar nu plecă, ci se aşeză din nou în fotoliu. Numărul curent a fost paginat cu manşeta: *„Patria e în pericol. La arme! “*

Dar toţi colaboratorii se simţeau descumpăniţi şi alarmaţi. Cum se făcea că „solida pace europeană’1 sărise în aer în douăzeci şi patru de ore? Şi de ce oare civilizaţia umanitară a Europei, cu care *Slovo naroda* scotea ochii guvernului în fiecare zi şi-i ruşina pe oamenii de rând, se dovedise a nu fi decât un castel din cărţi de joc? (E adevărat, oamenilor le dăduse prin minte să inventeze tiparul, să descopere electricitatea şi chiar radiumul, dar când a sunat ceasul, de sub cămaşa scrobită ieşise la iveală acelaşi pitecantrop păros, cu chip de fiară şi cu măciuca în mână…) Nu, prea le venea greu celor din redacţie să priceapă şi prea dureros să recunoască acest lucru!

Consfătuirea se termină trist, în tăcere. Ziariştii mai de seamă se duseră să ia masa la „Cubas “, iar tineretul se adună în cabinetul directorului cronicii. Hotărâră să întreprindă o anchetă amănunţită asupra stării de spirit în cele mai variate sfere şi cercuri. Antoşka Arnoldov, însărcinat cu secţia cenzurii militare, profită de atmosfera înfierbântată şi stoarse un aconto. Apoi dădu o raită într-un echipaj de lux pe Nevski Prospekt, până la Marele stat- major.

Şeful secţiei de presă, colonelul de stat-major Solnţev, îl primi pe Antoşka Arnoldov în cabinetul său şi-l ascultă cu amabilitate,

privindu-l drept în faţă cu ochii lui bulbucaţi, limpezi şi veseli. Antoşka se aştepta să vadă cine ştie ce bărbat voinic, vreun general cu faţa roşie, de leu, mă rog: plaga presei libere! Dar în faţa lui stătea un om elegant şi binecrescut, care nu zbieră, nu mugea cu glas cavernos şi nu părea deloc că ar avea intenţia să distrugă, să strivească pe cineva. Înfăţişarea colonelului nu se potrivea nici pe departe cu imaginea obişnuită a simbriaşilor ţarului.

— Domnule colonel, sper că nu veţi refuza să-mi spuneţi părerea dumneavoastră autorizată asupra chestiunilor pe care vi le voi enumera, începu Arnoldov, uitându-se pieziş la portretul întunecat, în mărime naturală, al împăratului Nicolae I, care privea cu ochi neînduplecaţi spre reprezentantul presei, ca şi cum ar fi vrut să-i spună: „Porţi surtuc scurt, pantofi galbeni şi nasul ţi-i asudat... Păcătoasă înfăţişare: ţi-e frică, scârnăvie! “Nu mă îndoiesc, domnule colonel, că trupele ruseşti vor fi de Anul

#*

Nou la Berlin, dar redacţia se interesează mai ales de anumite chestiuni de amănunt.

Colonelul Solnţev întrerupse, politicos:

— Mi se pare că societatea rusă nu-şi dă încă seama de dimensiunile războiului prin care trecem. Bineînţeles, nu pot decât să vă aduc mulţumirile mele pentru bunele dumneavoastră urări ca viteaza noastră armată să-şi facă intrarea în Berlin. Dar mă tem că acest lucru va fi mai greu de realizat decât vă închipuiţi. În ceea ce mă priveşte, cred că în momentul de faţă cea mai importantă misiune a presei este de a obişnui diferitele pături ale societăţii cu gândul că statul nostru se află în faţa unei primejdii serioase şi cu ideea sacrificiilor grele pe care va trebui să le facem cu toţii.

Antoşka Amoldov lăsă din mână carnetul pe care-şi lua note şi se uită nedumerit la colonel. Solnţev continuă:

— N-am dorit acest război şi nu facem, deocamdată, decât să ne apărăm. Germanii ne sunt superiori atât în ce priveşte artileria, cât şi prin reţeaua de căi ferate de care dispun la graniţă. Totuşi, vom face tot ce va fi cu putinţă ca să nu le îngăduim să treacă graniţa. Armata rusă îşi îndeplineşte sarcină grea care i-a căzut pe umeri. Ar fi de dorit ca întreaga noastră societate să fie pătrunsă de sentimentul datoriei faţă de patrie. Solnţev îşi înălţă sprâncenele: înţeleg că sentimentul patriotic al

anumitor cercuri prezintă oarecare complicaţii. Dar primejdia e atât de serioasă, încât sunt convins că toate neînţelegerile şi răfuielile vor fi amânate pentru timpuri mai bune. Nici chiar în 1812 imperiul rus n-a trecut printr-un moment atât de critic. Iată ceea ce aş dori să aveţi în vedere. Apoi, trebuie să aduceţi la cunoştinţa publicului faptul că spitalele militare care se află la dispoziţia guvernului nu sunt suficiente pentru îngrijirea tuturor răniţilor. Societatea trebuie să fie gata să ne dea un ajutor larg şi în această privinţă.

— Scuzaţi, domnule colonel, dar nu înţeleg: la cât credeţi că s-ar putea ridica numărul răniţilor?

Solnţev îşi înălţă din nou sprâncenele:

— Cred că în săptămânile următoare va trebui să ne aşteptăm la vreo două sute cincizeci sau trei sute de mii de răniţi.

Antoşka Arnoldov înghiţi în sec şi-şi notă cifră. Apoi întrebă, de data aceasta cu tot respectul:

— Câţi morţi vom avea în cazul acesta?

— De obicei calculăm de la cinci până la zece la sută din numărul răniţilor.

— Da, vă mulţumesc.

Solnţev se ridică. Antoşka îi strânse repede mâna şi ieşi. Când deschise uşa grea de stejar, se ciocni de Atlant, care tocmai intra. Atlant era un ziarist zburlit şi tuberculos. Avea pe el un surtuc mototolit şi nu mai băuse din ajun nicio picătură de vodcă.

— Domnule colonel, am venit la dumneavoastră pentru diferite chestiuni în legătură cu războiul, începu Atlant, acoperindu-şi cu palma piepţii murdari ai cămăşii. Ce credeţi, vom ajunge curând la Berlin?

După ce ieşi din clădirea Marelui stat-major în Piaţa Palatului, Arnoldov îşi puse pălăria pe cap, apoi rămase o clipă pironit locului, cu ochii întredeschişi.

— Război până la victoria finală… mormăi el printre dinţi. Să vă ţineţi bine, mucegăiţilor, că vă arătăm noi „defetism”!

Grupuri de mujici bărboşi şi necioplţi circulau prin piaţa întinsă, măturată bine, în mijlocul căreia se înălţa coloană masivă, de granit, a lui Alexandru x. Răsunau strigăte tăioase de comenzi, şi mujicii se aliniau, alergau, se culcau. Într-un loc, vreo cincizeci de oameni se ridicară pe caldarâm şi se repeziră înainte în trap poticnit, strigând: „Ura! “cu glas discordant.

„Stai! Drepţi! ... Scârnăviilor, feciori de căţea! Strigă o voce puternică şi răguşită. În alt loc se auzea: „Ajungi duşmanul din urmă şi, dacă ţi se rupe baioneta când o bagi în el, îl pocneşti cu patul puştii..."

Erau aceiaşi mujici, aspri, cu bărbie că mătura, cu opinci în picioare şi cu cămăşile scorţoase de sudoare uscată în dreptul omoplaţilor, aceiaşi care veniseră cu două Bute de ani în urmă pe aceste ţărmuri mlăştinoase să con-

1 Este vorba de coloană ridicată în amintirea victoriei repurtate de *Alexandru I* (1801—1825) în războiul cu Napoleon I.

Struiască oraşul, iar acum fuseseră chemaţi din nou să sprijine cu umerii lor stâlpii imperiului care se clătina.

Antoşka o luă spre Nevski Prospekt, gândindu-se mereu la articolul pe care trebuia să-l scrie. Prin mijlocul străzii treceau, în şuierul fluierelor care se tânguiau ca vântul de toamnă, două companii echipate de război, cu raniţe, gamele şi lopeţi. Feţele soldaţilor, cu umerii obrajilor proeminenţi, erau obosite şi pline de praf. Un ofiţ^i scund, îmbrăcat într-o bluză verde, cu curele nou-nouţc încrucişate peste piept, se înălţa mereu pe vârful picioarelor se întorcea spre ostaşi, îşi dădea ochii peste cap şi striga: „Dreptul! Dreptul! “Nevski Prospekt zgomotos şi înzorzonat, strălucind de echipaje şi de vitrine, părea u imagine de vis. „Dreptul! Dreptul! Dreptul! “în pas, le- gănându-se după tact, mujicii călcau greoi în urma ofiţerului scund. Îi ajunse din urmă un trăpaş negru, plin de spume. Vizitiul de pe capră, lat în spate, opri calul. U doamnă frumoasă se ridică în picioare în trăsură, cu ochii la soldaţii care treceau. Mâna ei înmănuşată în alb îi bine- cuvântă cu semnul crucii.

Soldaţii trecură, pierzându-se în spatele şirului de trăsuri. Trotuarele erau încinse şi pline de oameni. Toată lumea părea că aşteaptă ceva. Trecătorii se opreau, trăgeau cu urechea la vorbele şi strigătele celorlalţi, apoi îşi croiau drum printre grupuri, întrebând, neliniştiţi.

Mişcarea, la început dezordonată, începu să se precizeze: mulţimea se revărsa de pe Nevski Prospekt spre Morskaia, unde se îmbulzea în mijlocul străzii. Câţiva flăcăi mărunţi alergau în tăcere, cu un aer îngrijorat. La răscruce, se vedeau pălării aruncate în aer şi umbreluţe care se agitau... „Ura! Ura! “răsună de-a lungul străzii Morskaia. Câţiva băieţaşi fluierară ascuţit. În

echipajele oprite, femei elegant îmbrăcate se ridicară în picioare. Mulţimea se revărsa ca un val în piaţa catedralei Isaakievski, îm- prăştiindu-se pe toată întinderea ei şi sărind peste gardurile grădiniţei. Toate ferestrele, acoperişurile şi treptele de granit ale catedralei erau pline de oameni. Şi toată această mulţime de zeci de mii de oameni stătea cu privirile aţintite la ferestrele de sus ale Ambasadei germane, o clădire greoaie, vopsită în roşu, din care ieşeau nori de fum. Prin geamurile sparte se vedeau oameni alergând şi aruncând peste mulţime vrafuri de hârtii ce se împrăştiau şi cădeau încet. Mulţimea urla de câte ori răbufnea fumul prin ferestre sau se arunca ceva afară. Deodată, aceiaşi oameni agitaţi apărură în faţa frontispiciului împodobit cu doi cai ţinuţi de căpăstru de către doi uriaşi de bronz. Mulţimea amuţi ascultând loviturile metalice de ciocan. Uriaşul din dreapta se clătină, apoi se prăbuşi pe trotuar. Cu un urlet turbat, mulţimea se repezi într-acolo, într-o îmbulzeală de nedescris: „Aruncaţi-i în Moika! În Moika cu afurisiţii ăştia! “Cea de a doua statuie se prăbuşi şi ea. O doamnă grasă, cu pi*nce-nez, îl* înşfăcă de umăr pe Antoşka Arnoldov, strigându-i: „Pe toţi avem să-i înecăm, tinere! “Mulţimea se îndreptă spre Moika. Se auziră de departe goar-\ *n*ele pompierilor, apoi sclipirea coifurilor de alamă se apropie. Poliţia călare apăru de după colţ. Printre cei care alergau şi strigau, Arnoldov văzu deodată un bărbat fără pălărie, îngrozitor de palid, cu ochii mari deschişi, dar nemişcaţi, de parcă ar fi fost de sticlă. Recunoscându-l pe Bessonov, Arnoldov se apropie de el.

— Ai fost acolo? Îl întrebă Bessonov. Am auzit că i-au ucis.

— A fost ucis cineva? Cine-a fost ucis?

— Nu ştiu.

Bessonov se întoarse şi o luă prin piaţă, cu pas şovăitor, de orb. Restul mulţimii alerga acum pe Nevski Prospekt, în grupuri împrăştiate. Începuse devastarea cafenelei „Reuter “.

Într-una din încăperile pline de fum ale redacţiei, aşezat în faţa unui birou, Antoşka Arnoldov umplea cu scrisul lui repezit fâşii înguste de hârtie.

„... Am văzut astăzi mânia poporului în toată amploarea şi toată frumuseţea ei. Trebuie să remarcăm faptul că în pivniţele Ambasadei germane nu s-a băut nicio sticlă de vin: toate au fost sparte şi vărsate în Moika. Nicio împăcare nu mai e posibilă. Ne

*vom bate până la victoria finală, oricâte jertfe va trebui să aducem pe altarul patriei. Nemţii îşi închipuiau că Rusia doarme, dar strigătul de alarmă: ■*Patria e în pericol!» a răsunat ca un.*

Bubuit *de tunet, şi întreg poporul s-a ridicat ca un singur om. Şi omul acesta va fi necruţător În mânia lui. Patria e un cuvânt de o putere titanică, un cuvânt pe care în ultimul timp îl dădusem uitării. Dar prima bubuitură de tu german l-a trezit la viaţă în toată splendoarea lui feciorelnică, aprinzându-l cu litere de foc în inimile noastre, ale tuturor..."*

Antoşka închise ochii şi simţi că-l trece un fior. Ce vorbe! Şi nu erau decât două săptămâni de când făcea rubrica distracţiilor de vară... îşi aduse aminte de un actor de la varieteul „Buf “, care apărea travestit în porc şi cânta: *„Sunt un porc şi-mi pare bine, sunt un porc, nu mi-e ruşine 1 Scroafă mare-i maică-mea, şi eu semăn mult cu ea! ... “*

„... Am păşit într-o epocă de eroism. Destul am putrezit de vii. Războiul, iată purificarea noastră! “

Continuă Antoşka, împodobindu-şi articolul cu o pată de cerneală.

Cu toată opoziţia defetiştilor, în frunte cu Belosvetov, articolul a fost publicat. Dar, spre deosebire de trecut, a fost pus în pagina a treia, cu titlul inofensiv: *în zile de război.* Cititorii au reacţionat printr-un şir de scrisori; unii îşi exprimau satisfacţia, alţii, mai puţini, îl împroşcau cu veninoasă ironie. Antoşka a fost răsplătit cu un spor de leafă, iar după o săptămână s-a pomenit chemat în cabinetul redactorului-şef, Vasâli Vasilievici, un om cu părul cărunt şi cu obrajii rumeni, care răspândea în jurul lui miros de apă de colonie englezească. Vasâli Vasilievici! I oferi un fotoliu şi-i spuse, îngrijorat:

— Trebuie să pleci la ţară.

— Am înţeles.

— Avem nevoie să ştim ce gândesc şi ce vorbesc mujicii. Bătu cu palma peste un teanc de scrisori, apoi urmă: În sânul intelectualităţii s-a trezit un mare interes pentru lumea satelor. Trebuie să ne dai o imagine vie şi precisă a acestui sfinx.

— Rezultatele mobilizării dovedesc mult avânt patriotic, Vasâli Vasilievici.

— Ştiu. Dar de unde naiba a ieşit la iveală avântul ăsta patriotic? ... Du-te unde vrei, ascultă ce vorbesc oamenii şi cercetează-i. Aştept să-mi trimiţi până sâmbătă cinci sute de

rânduri cu impresii de la ţară.

Ieşind de la redacţie, Antoşka trecu pe Nevski Pros- pekt, îşi cumpără un costum de voiaj aproape milităresc, jambiere galbene şi şapcă, se îmbrăcă, apoi se duse să ia masa la „Donon”. Bău singur o sticlă de şampanie franţuzească şi ajunse la concluzia că lucrul cel mai simplu era să plece în satul Hlăbi, unde Elizaveta Kievna plecase în vizită la fratele ei, Ki. Seara, ocupă un loc într-un compartiment al vagonului internaţional, îşi aprinse o ţigară de foi şi, privindu-şi jambierele galbene care scârţâiau bărbă- teste, îşi zise: „Aşa-i viaţa! “

Satul Hlăbi avea şaizeci şi ceva de case. În grădinile de zarzavat creşteau tufe de agrişe, în mijlocul uliţelor se înălţau tei bătrâni, iar pe deal stătea cocoţată o clădire mare, fosta casă a moşierului, transformată mai târziu în şcoală. Satul era în vale, aşezat între baltă şi pârâul Svi- niuha. Loturile ţărăneşti erau mici şi pământul sărac. Aproape toţi oamenii plecau să-şi caute de lucru la Moscova.

Pe înserat, când ajunse în sat cu o trăsurică uşoară, Antoşka rămase mirat de tăcerea care stăruia pretutindeni. Numai o neghioabă de găină cotcodăcea, încurcându-se printre picioarele cailor. Un câine bătrân mârâia lângă un hambar, şi de undeva, dinspre pârâu, se auzea bătaia maiului de lemn în rufele ude. În mijlocul uliţei se încăieraseră doi berbeci, împungându-se cu coarnele.

Antoşka plăti bătrânului surd care-l adusese cu trâ— surica de la gară, apoi o luă pe cărare spre locul unde se vedea, de după frunzişul unor mesteceni faţada veche din bârne a şcolii. La intrare, pe treptele aproape putrezite, Ki Kievici, învăţătorul, şi Elizaveta Kievna stăteau de vorbă în tihnă. Umbrele lungi ale unor copaci uriaşi întunecau lunca. Fluierând, graurii se ridicau în pâlcuri, ca nişte nouraşi negri. De undeva, de cine ştie unde, venea cântec de fluier: un cioban îşi aduna turma. Din păpuriş se iviră câteva vaci roşcate. Una îşi ridică botul şi începu s3 mugească. Ki Kievici semăna mult cu sora lui: avea ace— iaşi ochi, desenaţi parcă. Vorbea, muşcând dintr-un fir de iarbă:

— Afară de asta, tu, Liza, eşti extrem de dezorgani— zată în domeniul sexual. Tipurile de felul tău nu-s decât rămăşiţe dezgustătoare ale culturii burgheze…

Elizaveta Kievna se uită, zâmbind leneş, în depărtare r acolo, pe câmp, la lumina soarelui, în apus, iarba şi umbrele se

îngălbeneau şi căpătau o nuanţă mai caldă.

— Grozav mă plictiseşti cu prostiile tale, Ki! Toate le-ai învăţat pe de rost. Toate le ai în minte ca într-o carte.

— Fiecare om trebuie să aibă grijă să-şi pună ordine în idei şi să şi le sistematizeze, fără să-i pese că discuţia, lui ar putea fi plictisitoare…

— N-ai decât să ai tu grija asta! Să-ţi fie de bine…

Seara era liniştită. Frunzişul străveziu al unor mesteceni ce păreau că plâng atârna nemişcat deasupra treptelor de la intrare. La poalele dealului, un cristei gemea întretăiat. Ki Kievici muşca dintr-un fir de iarbă. Elizaveta Kievna se uita la copacii ce parcă se destrămau ia lumină albăstruie a amurgului. Printre copaci se ivi un omuleţ vioi, cu un geamantan în mână.

— Te-am găsit! Strigă Antoşka. Bună seara, Liza, frumoasa mea…

Când îl văzu, Elizaveta Kievna se bucură nespus şi, ridicându-se cu grabă, îl îmbrăţişă.

Ki Kievici îl salută cam rece, continuând să-şi mestece firul lui de iarbă. Antoşka se tolăni pe treptele de la intrare şi-şi aprinse o ţigară de foi.

— Am venit la dumneata după informaţii, Ki Kievici. Povesteşte-mi, te rog, amănunţit, ce gândesc şi ce vorbesc oamenii aici, în Hlăbi, despre război…

Obrazul lui Ki Kievici se strâmbă într-un zâmbet.

— Dracu să-i mai ştie ce vorbesc şi ce gândesc! Tac chitic… Şi lupii tac când se adună în haite…

— Prin urmare, n-au opus nicio rezistenţă la mobilizare?

— Nu, n-au opus nicio rezistenţă.

— Oare îşi dau ei seama că neamţul ni-i duşman?

— Aici nu-i vorba de neamţ.

— Atunci despre ce-i vorba?

Ki Kievici zâmbi.

— Nu-i vorba de neamţ, e vorba de puşcă… E de-a- juns să pună mâna pe puşcă, şi omul capătă imediat cu totul altă psihologie. Aşa că cine va trăi va vedea în care parte au de gând să tragă puştile lor… înţelegi?

— Dar ce spun ei despre război?

— Mai dă şi dumneata o raită prin sat, mai trage cu urechea…

Pe înserate, Antoşka şi Elizaveta Kievna porniră spre sat. Stelele de august clipeau pe tot întinsul cerului palid. Jos, în

Hlăbi, aerul era umed şi mirosea a praf ridicat de vite şi a lapte cald. În dreptul porţilor stăteau căruţe goale. Undeva sub tei, în întuneric, scârţâia cumpăna fântânii şi se auzea un cal cum bea, sforăind pe nas. Într-o bătătură, în faţa şurii scunde de lemn, cu acoperişul de paie, trei fete stăteau pe o grămadă de bârne şi cântau încetişor. Elizaveta Kievna şi Antoşka se apropiară şi se aşezară lângă ele. Fetele cântau:

Hlăbi *e un sat vestit,*
Ca un rai împodobit,
Are fructe, are flori,
Fete dulci, minări feciori...

Una dintre fete se întoarse şi se uită la străin, apoi le întrebă încet pe celelalte:

— Ei, mergem la culcare, fetelor?

Dar nu se urniră deloc. În şură cineva trebăluia nu ştiu ce. Pe urmă, uşa scârţâi şi ieşi un mujic chel şi cu cojocul descheiat, încuie cu grijă lacătul, se apropie icnind de fete şi, ţinându-se cu o mână de şale, şi-o trecu pe cealaltă prin barbă lui de ţap şi intră în vorbă cu ele:

— Tot mai cântaţi, privighetorilor?

— Cântăm, moş Feodor, dar nu cu gândul la dumneata.

— Acuşi vă iau la goană cu biciul! Ce fel de trea- bă-i asta, să cântaţi noaptea?

— Nu cumva ţi-e ciudă pe noi?

Alta zise, oftând:

— Atâta ne-a mai rămas şi nouă, moş Feodor, să cin— tam despre satul nostru...

— Da, e vai de capul vostru. Aţi rămas ca nişte orfane...

Moş Feodor se aşează şi el lângă fete. Cea de lângft dânsul zise:

— Ne-au spus femeile din Kosmodemiansk că s-a luat mult norod la război. O groază de lume...

— Acuşi o să vă ia şi pe voi.

— Pe noi, la război?

Fetele începură să râdă, iar cea din margine întrebă:

— Cu cine se războieşte ţarul nostru, moş Feodor?

— Cu alt ţar.

Fetele se uitară una la alta, una dintre ele oftă, alta îşi îndreptă broboada, iar cea care întrebase urmă:

— Aşa ne-au spus şi femeile din Kosmodemiansk, cS poartă

război cu alt ţar...

De după grinzi apăru atunci un cap cu părul vâlvoi. Omul cel zburlit îşi îndreptă cojocul şi zise cu glas răguşit:

— Ce tot spui minciuni? Care alt ţar? Cu nemţii ne batem, asta-i!

— O fi şi aşa, făcu Feodor.

Capul cel zburlit dispăru după grinzi. Scoţându-şi tabachera, Antoşka Arnoldov îi oferi lui Feodor o ţigară, întrebându-l cu băgare de seamă:

— Cum crezi dumneata, s-au dus bucuroşi la război oamenii din satul vostru?

— Apoi mulţi s-au dus bucuroşi, domnule.

— S-au ridicat, cum s-ar zice, toţi ca unul?

— De, s-au ridicat... De ce să nu se ridice? Să vadă şi ei ce mai este pe-acolo şi cum mai stau treburile... Iar dacă-i omoară, apoi ce, nu mureau şi aici? Avem pământ sărac, o ducem de azi pe mâine. Acolo cică le dă carne de două ori pe zi, şi zahăr, şi ceai, şi tutun, de fumează omul cât pofteşte...

— Dar nu le e frică să se bată?

— Cum să nu le fie frică? Nu mai încape vorbă că li-e frică...

Pe şoseaua largă, acoperită cu o pătură subţire de noroi, treceau căruţele învelite cu prelate, carele încărcate cu fân şi paie, ambulanţele şi pontoanele uriaşe ce se legănau şi scârţâiau. Ploaia cădea fără încetare, măruntă şi piezişă. Brazdele de arătură şi şanţurile de la marginea şoselei erau pline cu apă. Departe, se zăreau nelămurit copaci şi poieniţe.

Strigătele şi înjurăturile curgeau, biciuştile plesneau şi osiile se izbeau unele de altele, trosnind. Convoaiele de căruţe ale armatei ruseşti în ofensivă înaintau prin ploaie şi noroi ca o avalanşă compactă. Pe marginile drumului zăceau cai morţi sau în agonie şi căruţe răsturnate cu roţile în sus. Uneori, câte un automobil militar îşi făcea drum prin puhoi. Atunci se porneau strigăte şi gemete, caii se ridicau în două picioare, câte o căruţă încărcată se prăvălea în şanţ, şi după ea se prăvăleau şi oamenii convoiului.

Mai departe, acolo unde se întrerupea puhoiul de căruţe, veneau soldaţii. Se ţineau departe unii de alţii şi înaintau cu greu prin noroi. Se acopereau cu saci sau foi de cort. Printre ei se urneau anevoie căruţele cu bagaje, cu puşti care atâmau din toate părţile, iar peste bagaje şedeau ghemuite ordonanţele.

Din când în când, câte un om fugea de pe şosea pe câmp, îşi arunca puşca-n iarbă şi se lăsa pe vine.

Apoi iarăşi veneau care, pontoane, căruţe care se legănau şi trăsuri de oraş cu oameni înfăşuraţi în mantale ofiţereşti ude de ploaie. Şi toată această gloată duruitoare când cobora într-o vâlcea, îngrămădindu-se, urlând şi bătându-se la poduri, când se desfăşura încet la deal, dispărând apoi peste culme. De pe drumurile lăturalnice se vărsau în albia ei alte convoaie, cu grâne, cu fân şi cu muniţii. Peste câmpie treceau unităţi mici de cavalerie, lăsând căruţele în urmă.

Câteodată artileria pătrundea în mijlocul convoiului, trosnind şi zăngănindu-şi fierăria. Caii uriaşi, cu pieptul lat, călăriţi de tătari bărboşi cu chipuri fioroase, ■care biciuiau deopotrivă şi cai, şi oameni, curăţind ca un plug şoseaua, târau după ei tunuri cu botul scurt, care săltau pe drum. Oamenii alergau în goană din toate părţile şi săreau în căruţe, dând din mâini. Şi puhoiul se închega din nou, inundând pădurea care mirosea puternic a ciuperci şi a frunze putrede şi foşnea domol în bătaia ploii.

Mai încolo, de amândouă părţile drumului, printre gunoaie şi cărbuni stinşi, se iveau hornuri singuratice de sobe şi câte un felinar spart ce se legăna în vânt. Pe un perete de cărămidă al unei case dărâmate de obuze flutura un afiş de cinematograf. Tot acolo, într-o căruţă căreia-i lipseau roţile de dinainte, zăcea un austriac rănit, îmbrăcat într-o tunică albastră, cu faţa mică şi galbenă şi cu ochii tulburi şi trişti.

La vreo douăzeci şi cinci de kilometri de aceste locuri, tunurile bubuiau înăbuşit dincolo de orizontul fumuriu. Într-acolo se revărsau ziua şi noaptea unităţile militare şi convoaiele. Într-acolo se îndreptau trenuri încărcate cu grâne, cu oameni şi cu obuze din întreaga Rusie. Bubuitul tunurilor răscolise toată ţara. Răbufneau, în sfârşit, toată lăcomia, toate poftele neîndestulate şi toată răutatea, înăbuşite atâta vreme de atâtea oprelişti.

Sătulă de viaţa schiloadă şi murdară pe care o ducea, populaţia oraşelor părea că se trezeşte dintr-un somn apăsător. În bubuitul tunurilor parcă se desluşea vuietul răscolitor al unei furtuni mondiale. Multora li se părea cu neputinţă să mai îndure în viitor viaţa de până acum. Poporul întâmpina războiul cu o bucurie mânioasă şi rea.

Prin sate, nimeni nu întreba cu cine se purta războiul şi pentru ce: oamenilor le era totuna. De multă vreme, mânia şi ura se

aşternuseră pe ochii lor ca o ceaţă de sânge. Sosise vremea faptelor cumplite. Flăcăi şi mujici tineri îşi lăsau nevestele şi feţele şi se îngrămădeau, îndrăzneţi şi nerăbdători, în vagoanele de marfă. Treceau pe lângă oraşe, fluierând şi cântând cântece deşucheate. Se sfârşise cu viaţa de până atunci. Părea că Rusia întreagă era frământată şi răscolită, ca un cazan în care învârţi cu lopăţica. Toată lumea se urnea din loc, ameţită de beţia războiului.

Când ajungeau în zona de luptă, care se cutremura de salve până la zeci de kilometri, convoaiele şi unităţile militare se revărsau în linii, apoi dispăreau. Acolo se termină tot ce era viu şi omenesc. Fiecare primea un loc sub pământ, în tranşee. Acolo dormea, mânca şi-şi ucidea păduchii, acolo trăgea cu puşca, până ameţea, spre zarea întunecată de ploaie.

Noaptea flăcările purpurii ale incendiilor umpleau orizontul de vâlvătăi, rachetele se proiectau pe cer căzând ca stelele, obuzele se apropiau cu şuier tot mai desluşit, apoi explodau ridicând coloane de foc, de fum şi de praf.

De frică, oamenilor li se făcea greaţă. Simţeau un fel de sfârşeală de la stomac, li se încreţea pielea pe trup şi degetele se încleştau. Pe la miezul nopţii răsunau semnale. Ofiţerii se repezeau cu buzele strânse şi trezeau soldaţii, buhăiţi de somn şi pătrunşi de umezeală, cu sudălmi, cu strigăte şi ghionturi. Înjurând birjăreşte, poticnindu-se, urlând că fiarele, cete răzleţe de oameni alergau peste câmp, se culcau, săreau şi, asurziţi, înnebuniţi, cu mintea întunecată de spaimă şi de ură, năvăleau în tranşeele duşmane.

După aceea, niciunul nu-şi mai amintea ce se petrecuse acolo, în tranşee. Ar fi minţit dacă s-ar fi lăudat cu faptele lor eroice: de pildă, cum îşi împlântau baioneta în duşman, sau cum trosneau capetele sub loviturile patului de puşcă. În urma acestor expediţii nocturne, rămâneau ici şi colo cadavre…

Apoi se făcea ziuă şi soseau bucătăriile. Soldaţii moleşiţi şi îngheţaţi mâncau şi fumau. Vorbeau apoi despre satele lor, despre muieri, minţind fiecare cât putea, apoi îşi căutau păduchii şi se culcau. Dormeau zile întregi în această zonă pustiită, plină de spurcăciune şi de sânge, de detunături şi de moarte.

Teleghin trăia şi el, ca şi ceilalţi, în murdărie şi umezeală, fără să se dezbrace şi fără să-şi scoată cizmele cu săptămânile.

Regimentul de infanterie din care făcea parte ca sublocotenent lupta în ofensivă. Mai mult de jumătate dintre ofiţeri şi soldaţi căzuseră în luptă, iar alţii noi nu veneau în loc. Cei care scăpaseră teferi nu aşteptau decât un singur lucru: aşa cum erau, zdrenţuiţi, istoviţi, mai mult morţi decât vii, să fie trimişi în spatele frontului...

Dar înaltul comandament făcea sforţări uriaşe spre a pătrunde înainte de venirea iernii dincolo de Carpaţi, în Ungaria, care urma să fie devastată. Oamenii nu erau cruţaţi, doar rezervele omeneşti păreau nesfârşite. Ai fj zis că, în urma acestei bătălii pe viaţă şi pe moarte, c* ţinea de trei luni, rezistenţa armatelor austriece care se retrăgeau în debandadă va fi înfrântă, că Viena şi Cracovia vor cădea şi că ruşii vor putea să intre cu aripa stingă în spatele descoperit, lipsit de apărare al frontului Germaniei.

Pentru executarea acestui plan, trupele ruseşti se mişcau nestăvilite: spre apus, făcând zeci de mii dţ prizonieri şi capturând rezerve uriaşe de provizii, obuze, arme şi îmbrăcăminte. În războaiele trecute, numai 0 parte din această pradă, numai una din aceste bătălii sân- geroase, care înghiţeau corpuri întregi de armată, ar fj fost de ajuns ca să hotărască soarta unei campanii. Înverşunarea creştea, cu toate că armatele regulate pieriseră în primele lupte. Toată lumea, tot poporul pleca la război, de la copil până la bătrân. În acest război era ceva care depăşea înţelegerea omenească.

Ai fi zis că duşmanul era zdrobit, secătuit. Ai fi zis că o singură sforţare ar fi fost de ajuns ca să obţinem victoria definitivă. Sforţarea aceasta o făceam, dar în locul armatelor duşmane nimicite apăreau altele, proaspete, car? Mergeau la moarte şi la distrugere cu o încăpăţânare întunecată. Nici hoardele tătărăşti, nici cele persane nu s? Băteau atât de crunt şi nu mureau cu atâta nepăsare ea europenii aceştia moleşiţi, cu trupuri vlăguite, sau ca hâtrii aceia de mujici ruşi, care înţeleseseră că nu erau decât vite necuvântătoare, carne pentru abatorul pregătit de stăpâni.

Rămăşiţele regimentului din care făcea parte Teleghin se instalase în tranşeele de pe malul unui râu îngust, dar adânc. Poziţia era dintre cele mai proaste: stăteau drept sub ochii inamicului, iar tranşeele lor nu erau dăstul de adânci. Regimentul aştepta din ceas în ceas ordinul de ofensivă, dar

până atunci oamenii erau bucuroşi să doarmă, să se descalţe, să-şi potrivească obielele sau să se odihnească, deşi împuşcăturile de pe celălalt mal nu conteneau o clipă. În tranşeele de acolo se aflau unităţi austriece.

Spre seară, când focul se mai potoli, ca de obicei, pentru două-trei ore, Ivan Ilici plecă spre statul-major a] regimentului, care se instalase într-un castel părăsit, la vreo doi kilometri depărtare de poziţie.

O ceaţă uşoară învăluia valea râului şerpuitor şi tufişurile de pe mal. Era linişte, mirosea a umezeală şi a frunze ude. Din când în când se auzea câte o împuşcătură izolată, de parcă se rostogolea un bolovan în apă.

Ivan Ilici sări peste un şanţ, ajunse la şosea, se opri şi-şi aprinse o ţigară. La dreapta şi la stânga şoselei se desprindeau din ceaţă copaci desfrunziţi, care păreau monstruos de înalţi.

Locurile joase şi mlăştinoase din apropiere erau de un alb-lăptos. Un glonte şuieră jalnic, sfâşiind tăcerea. Ivan Ilici oftă adânc şi, privind vârfurile copacilor fantomatici, îşi căută de drum. Prundişul îi scârţâia sub picioare. Liniştea şi singurătatea din jur îi dădeau o senzaţie de odihnă: scăpase de vacarmul zilei. O tristeţe ascunsă şi pătrunzătoare îl cuprinse. Oftă încă o dată, îşi aruncă ţigara şi, cu mâinile după ceafă, înaintă ca într-o lume de minuni, în care nu existau decât fantomele copacilor, inima lui vie şi plină de dragoste şi farmecul invizibil al Daşei.

În ceasul acela de odihnă şi linişte, Daşa era cu el. De câte ori urletul de fier al obuzelor, răpăiala puştilor, răcnetele şi înjurăturile, toate acele zgomote care n-aveau ce căuta într-o lume de vis se potoleau, Teleghin avea impresia că Daşa era cu el. De câte ori putea să se ghemuiască undeva, într-un ungher al adăpostului, inima lui simţea atingerea acestei minuni.

Ivan Ilici avea impresia că, dacă s-ar întâmpla să moară, ar gusta până în cea din urmă clipă fericirea de a se simţi lângă Daşa. Nu se gândea la moarte, nici nu se temea de ea. Nimic, nici chiar moartea nu putea să-l mai rupă de senzaţia neasemuită a vieţii.

Când, în vară, se apropia de Eupatoria s-o mai vadă o dată pe Daşa, pentru ultima oară. Credea el, Ivan Ilici era trist, tulburat, neliniştit şi căuta tot felul de pretexte ca să motiveze prezenţa lui acolo. Dar întâlnirea de pe drum, lacrimile ei neaşteptate, capul ei bălai sprijinit pe pieptul lui, mâinile şi umerii ei care

miroseau a mare, gura c3e copil care-i spusese, atunci când îşi ridicase ochii ca să.

— L privească printre genele ude: „Ivan Ilici, dragul me u, cum te aşteptam! “toate aceste întâmplări extraordinare îi căzuseră ca din cer acolo în drum, lângă mare răsturnându-i în câteva clipe toată viaţa. Şoptise atunci, uitându-se la chipul ei drag: „Am să te iubesc până la moarte…”

Mai târziu i se părea că nici nu spusese aceste cuvinte, că le gândise doar, şi ea le înţelesese. Luându-şi mâinile de pe umerii lui, Daşa îi răspunsese:

— Trebuie să-ţi spun o mulţime de lucruri. Să mergem.

Se aşezaseră lângă mare, pe nisip. Daşa luase o mână de pietricele şi le arunca una câte una în apă, fără să se grăbească.

— Mă întreb dacă ai să mai poţi avea o părere bună despre mine după ce ai să afli totul. Dar la urma urmei mi-e totuna, ai să faci cum ai să vrei. Şi Daşa oftase. Departe de dumneata, viaţa mea a fost cu totul altfel decât aş fi dorit să fie, Ivan Ilici. Iartă-mă, dacă poţi…

Îi povestise apoi totul, cinstit şi cu de-amănuntul: timpul petrecut la Samara, motivul pentru care venise aici, întâlnirea cu Bessonov. Îi mărturisi că-şi pierduse dorinţa de a mai trăi, că acea mocirlă a vieţii de la Petersburg, care apăruse iar otrăvindu-i sângele şi zgândărindu-i curiozitatea, o umplea de scârbă.

— Cât timp era să mă mai împotrivesc? Îmi venea să mă arunc de-a dreptul în noroi. Dar în ultima clipă am fost laşă. Ivan Ilici, dragul meu… Şi Daşa îşi bătuse palmele una de alta. Ajută-mă. Nu mai vreau şi nu mai pot să mă urăsc pe mine însămi… Nimic nu-i pierdut în mine, crede-mă… Altceva doresc eu, cu totul altceva…

După aceea, Daşa tăcuse multă vreme. Fără să-şi ridice ochii, Ivan Ilici se uita la apa care strălucea la soare, albăstruie şi netedă ca oglinda. Simţea năvala unei fericiri pe care nimic nu putea s-o tulbure.

Numai când se stârnise vântul şi un val îi umezise picioarele, în mintea Daşei tresărise gândul că războiul a început şi că Teleghin trebuia să plece a doua zi, ca să-şi ajungă din urmă regimentul.

— Ivan Ilici!

— Da.

— Mă iubeşti?
— Da.
— Mult?
— Da.

Târându-se în genunchi pe nisip, Daşa se apropiase de el, îşi lăsase mâna în mâna lui, ca şi atunci pe vapor, şi-i şoptise:

— Şi eu te iubesc, Ivan Ilici!

Îi strânsese cu putere degetele care zvâcneau, apoi, după o clipă de tăcere, îl întrebase:

— Ce mi-ai spus adineauri pe drum? Se încruntase: Ce război? Cu cine?

— Cu Germania.

— Şi dumneata?

— Plec mâine.

Daşa oftase, apoi tăcuse. Pe plajă, în depărtare, se ivise Nikolai Ivanovici. Era în pijamaua lui vărgată, pesemne că abia se dăduse jos din pat. Alerga spre ei, fluturând o foaie de ziar şi strigând ceva. Nu-i dăduse nicio atenţie lui Ivan Ilici, dar când Daşa îi spusese: „Nikolai, îţi prezint pe cel mai bun prieten al meu “, Nikolai Ivanovici îl apucase de reverul hainei, urlându-i în obraz:

— Iată unde am ajuns, tinere! Hai? Poftim civilizaţie! Hai? E monstruos, mă-nţelegi? E un coşmar!

Daşa îşi petrecu toată ziua cu Ivan Ilici, calmă şi visătoare. Iar el se gândea că ziua aceea, înecată în lumină albăstruie a soarelui şi în foşnetul valurilor, nu se va sfârşi niciodată. Fiecare clipă se prelungea cât o viaţă întreagă.

Se plimbau pe plajă, se tolăneau pe nisip, leneveau pe terasă şi trăiau ca în vis. Nikolai Ivanovici îi urmărea cu discursurile lui nesfârşite despre război şi despre jugul german.

Abia spre seară izbutiseră să scape de el şi porniseră singuri, departe, pe pantă dulce a golfului. Mergeau în acelaşi pas, tăcuţi. Deodată, Ivan Ilici se simţise dator să vorbească. Fără îndoială, Daşa aştepta de la el o declaraţie pătimaşă, sau, în orice caz, edificatoare. Dar se simţea neputincios să spună ceva, să exprime prin vorbe sentimentul de care era cuprins în întregime. Nu, n-ar fi fost în stare să-l exprime…

„Nu, se gândea el, privind nisipul pe care călca. N-aş fi cinstit dacă i-aş spune astfel de vorbe. Ea nu mă poate iubi. Dar, ca orice fată bună şi curată, dacă i-aş cere mâna, ar primi. Numai

că asta ar însemna o silnicie. Cu atât mai puţin am dreptul să-i vorbesc, cu cât ştiu că ne despărţim pentru un timp nehotărât şi, după toate probabilităţile, n-o să mă mai întorc din război…”

Căzuse într-unul din accesele lui de autoflagelare. Daşa se oprise deodată şi, sprijinindu-i-se de umăr, îşi scosese un pantof.

— Doamne, Doamne! Strigase ea, începând să-şi scuture nisipul din pantofi. Apoi se încălţase şi se îndreptase, ofând adânc. Am să te iubesc mult după plecarea dumitale, Ivan Ilici… îl prinsese pe după gât şi, privindu-l drept în ochi cu ochii ei albaştri-cenuşii şi limpezi, aproape aspri şi fără zâmbet, mai oftase o dată uşor: Şi acolo o să fim tot împreună, nu-i aşa?

Ivan Ilici o atrăsese încet spre el, sărutându-i buzele delicate şi tremurătoare. Daşa închisese ochii; când îşi pierduseră amândoi răsuflarea, fata se desprinsese, îl luase de braţ şi pornise alături de el de-a lungul apei grele şi întunecate, care lingea malul de la picioarele lor cu limba ei purpurie…

Toate acestea şi le amintea Ivan Ilici cu aceeaşi emoţie ori de câte ori avea o clipă de linişte. Şi acum, în timp ce rătăcea pe şosea prin ceaţă, pe sub copaci, cu mâinile după ceafă, văzu din nou privirea adâncă a Daşei şi-i simţi sărutul prelung.

— Stai! Cine-i? Strigă din ceaţă un glas aspru.

— Om bun, om bun, răspunse Ivan Ilici, lăsându-şi mâinile în jos şi îndesându-şi-le în buzunarele mantalei.

Trecu pe sub stejari şi se îndreptă spre umbra nelămurită a castelului, prin ferestrele căruia răzbătea o lumină gălbuie. Văzându-l pe Teleghin, ostaşul de la uşă aruncă ţigara şi luă poziţia reglementară.

— N-a fost poşta?

— N-a fost, domnule sublocotenent. O aşteptăm.

Ivan Ilici intră în sală. În fund, deasupra unei scări largi de stejar, atârna un gobelin vechi, care-i reprezenta pe Adam şi Eva plimbându-se printre arbuşti. Eva ţinea în mână un măr, iar Adam o creangă înflorită, ruptă din pom. Feţele lor spălăcite şi trupurile lor albăstrii erau luminate slab de o lumânare înfiptă în gâtul unei sticle aşezată pe balustradă scării.

Ivan Ilici deschise o uşă la dreapta şi pătrunse într-o încăpere goală, cu tavanul încărcat de ornamente şi spart într-un colţ: cu o zi înainte, un obuz nimerise în zid. Lângă focul din cămin, stăteau pe un pat locotenentul prinţ Eelski şi sublocotenentul Martânov. Ivan Ilici le dădu bună seara şi-i întrebă la ce oră

trebuia să sosească automobilul de la statul-major. Se aşează apoi aproape de ei pe o cutie de tablă în care fuseseră cartuşe, clipind în faţa luminii.

— Ce mai este pe la voi? Tot schimb de focuri? Îl întrebă Martânov.

Ivan Ilici ridică din umeri, fără să-i răspundă. Prinţul Belski continuă să vorbească cu glasul scăzut:

— În primul rând, duhoarea asta. Am scris şi acasă: Nu mă tem de moarte. Pentru patrie sunt gata să-mi dau şi viaţa. De aceea, la drept vorbind, m-am şi mutat la infanterie şi stau în tranşee. Dar duhoarea asta mă omoară…

— Duhoarea e fleac. Nu-ţi place, n-o tragi pe nas, îi răspunse Martânov, îndreptându-şi eghileţii. Dar ne lipsesc femeile, asta-i buba! Asta ne omoară! Gândeşte-te numai: comandantul de armată abia se ţine pe picioare de bătrân ce e şi vrea să ne oblige şi pe noi să trăim aici ca la mânăstire. N-avem nici rachiu, nici femei. Apoi asta-i grija pentru armată? Război e ăsta?

Ridicându-se de pe pat, Martânov începu să împingă cu cizma buştenii aprinşi în foc. Prinţul fuma îngândurat, cu privirile aţintite în cămin.

— Cinci milioane de soldaţi care-şi fac nevoile pe unde apucă, zise el. Afară de asta, hoituri de cai şi de oameni care se descompun… Toată viaţa am să-mi amintesc de război ca de ceva care duhneşte oribil. Brrr! …

Afară se auzi hârâitul unui automobil.

— A venit poşta, domnilor! Strigă de la uşă un glas emoţionat.

Ofiţerii se îngrămădiră în faţa intrării. Umbre întunecate se agitau în jurul automobilului, câţiva oameni alergau prin curte. Un glas răguşit repeta mereu: „Vă rog să nu mi le smulgeţi din mână, domnilor! “

Şi sacii cu scrisori şi colete fură aduşi în sală şi desfăcuţi pe scară, sub tabloul cu Adam şi Eva… Era poşta pe o lună. Părea că în sacii aceia murdari se ghemuise o lume întreagă de dragoste şi de dor, lumea pe care o părăsiseră, lumea iubită pe care n-aveau s-o mai revadă.

— Nu mi le smulgeţi, domnilor, din mână, se ruga răguşit căpitanul Babkin, un om plinuţ şi roşu la *obraz.* Sublocotenentul Teleghin, şase scrisori şi un pachet… Sublocotenentul Nejnâi, două scrisori…

— Nejnâi a căzut, domnilor…

— Când?

— Azi-dimineaţă.

Ivan Ilici se apropie de cămin. Toate cele şase scrisori erau de la Daşa. Scrisul de pe plic era mare, citeţ, Ivan Ilici se simţi cuprins de duioşie pentru mâna dragă care scrisese literele acelea mari. Aplecat deasupra focului, deschise cu grijă primul plic. Din el se revărsă un val de amintiri. Trebui să închidă ochii o clipă. Apoi citi:

„După ce te-am petrecut, chiar în ziua aceea am plecat cu Nikolai Ivanovici la Simferopol, iar seară am luat trenul de Petersburg. Suntem acum în vechea noastră locuinţă. Nikolai Ivanovici e foarte tulburat: nu avem nicio veste de la Katiuşa şi nu ştim unde este. Ceea ce s-a întâmplat între mine şi dumneata a fost atât de neasemuit şi de neaşteptat, încât nici acum nu pot să-mi vin în fire. Nu te supăra că-ţi spun «dumneata» *. Te iubesc. Te voi iubi mult şi cu credinţă. Trăim vremuri foarte tulburi, pe străzi trec mereu trupe cu orchestră, şi muzica sună atât de trist, de parcă o dată cu goarnele şi cu soldaţii ar pleca şi fericirea. Ştiu că nu trebuie să-ţi scriu despre asta, dar fii, totuşi, prudent…”

— Domnule sublocotenent, domnule sublocotenent!

Teleghin îşi întoarse capul cu greu. În uşă stătea ordonanţa.

— O telefonogramă, domnule sublocotenent. Sunteţi chemat la companie.

— Cine mă cheamă?

— Domnul locotenent-colonel Rozanov. Vă roagă să veniţi cât mai curând.

Teleghin împături scrisoarea neterminată, vârând-o sub cămaşă împreună cu celelalte plicuri, apoi, trăgându-şi chipiul pe ochi, ieşi.

Ceaţa era acum şi mai deasă, copacii nu se mai vedeau deloc. Înainta printr-o pâclă lăptoasă şi nu-şi dădea seama de linia drumului decât după scârţâitul prundişului. Ivan Ilici îşi repeta: „Te voi iubi mult şi cu credinţă”. Se opri deodată şi începu să asculte. Prin ceaţă nu răzbătea niciun sunet, doar câte-o picătură grea cădea, din când în când, de pe copaci. Apoi desluşi în apropiere un fel de clocot şi un foşnet uşor. Înaintă puţin, şi clocotul se auzi şi mai lămurit. Teleghin sări dintr-o dată îndărăt. O bucată de mal i se desprinse de sub picioare, prăbuşindu-se în apă cu un plescăit adânc.

Se vede că ajunsese la locul unde şoseaua se întrerupea brusc deasupra râului, lângă podul incendiat. De cealaltă parte, la vreo sută de paşi, tranşeele austriece se prelungeau până la apă. Teleghin ştia asta. Şi, într-adevăr, plescăitul apei a fost acoperit de o împuşcătură ca un pocnet de bici: venea de pe celălalt mal, şi ecoul o purtă de-a lungul râului. Urmară a doua, a treia împuşcătură, apoi o salvă prelungită, care răpăi cu vuiet de fier lovit. Din toate?

Ărţile îi răspunseră împuşcături grăbite, înăbuşite în pâclă. N tot lungul râului, duruitul şi răpăiturile se înteţiră. În mijlocul acestui zgomot infernal, o mitralieră ţăcănea conştiincios. „Zdup! “bufni undeva prin pădure. O ceaţă sonoră şi ciuruită de gloanţe se lăsa deasupra pământului, acoperind această activitate obişnuită, dar dezgustătoare.

Câte un glonte nimerea în copacii din apropierea lui Ivan Ilici, rupând o creangă. Când ieşi la câmp, Ivan Ilici o luă printre tufişuri, la întâmplare. Împuşcăturile se potoliră pe neaşteptate, apoi încetară. Ivan Ilici îşi scoase chipiul şi-şi şterse fruntea de sudoare. Se lăsase o linişte ca într-un adânc de apă, numai de pe tufişuri se mai scuturau picături… „Slavă Domnului, o să pot citi chiar astăzi scrisorile Daşei… “începu să râdă şi săli peste un şanţ. Apoi auzi alături de el un căscat şi câteva vorbe:

— Amărât somn… Ţi-am spus eu, Vasâli. Amărât somn…

— Taci un pic, făcu un glas întretăiat. Vine cineva.

— Cine-i?

— Om bun, om bun, răspunse grăbit Teleghin.

Văzu malul de lut al tranşeei şi două făpturi bărboaa răsărind de sub prmânt. Întrebă:

— Din care companie sunteţi?

— A treia, domnule sublocotenent! Dar ce căutaţi pe acolo pe sus, domnule sublocotenent? Poate să vă nimerească.

Teleghin sări în tranşee şi merse de-a lungul ei până! A şanţul de comunicaţie care ducea la bordeiul ofiţerilor Treziţi de împuşcături, soldaţii vorbeau între ei:

— Pe-o ceaţă ca asta, nu-i mare lucru să treacă rrî pe undeva.

— Da, n-ar fi greu deloc.

— Aşa, deodată, împuşcături şi şuierat de gloanţe, nu-i glumă! … Oare vor să ne sperie, ori se tem şi ei?

— Ce, tu nu te temi?

— Dar ce-s eu să nu mă tem? Mi-e af dracului de frică…

— Măi, oameni buni, un glonte i-a smuls un deget lui Gavril.

— Urla şi-şi tot ţinea mâna în sus!

— Norocul lui… Se duce acasă.

— Pe dracu! Ce, i-a rupt mâna? Are să zacă pe aici. Pe undeva, până i-o trece, şi pe urmă, hai înapoi la companie…

— Oare când s-o isprăvi şi războiul ăsta?

— Ia mai las-o!

— S-o isprăvi el, dar n-o să-i vedem noi sfârşitul!

— De-am lua măcar Viena… Viena, sau mai ştiu eu ce.

— Ce nevoie ai tu de Viena?

— Oricum, ar fi altceva.

— Dacă nu isprăvim războiul până-n primăvară, o îu. Ăm cu toţii la sănătoasa. Cine-o să are pământul? Muierile! S-au prăpădit destui oameni. Ajunge. Am gustat-o şi pe asta, de-acum avem să ne mai vedem şi singuri de drum.

— Nu se lasă ei de bătălii, generalii…

— Ce vorbă mai e şi asta? Cine-a spus-o?

— Ia nu mai face pe câinele, măi sergentule… Vezi-ţi de treabă!

— Nu se lasă ei de bătălii gheneralii…

— Aşa-i, oameni buni. Nu uitaţi că ei primesc leafă dublă, cruci şi decoraţii. Mi-a spus mie cineva că de fiecare recrut englezii le plătesc gheneralilor noştri câte treizeci şi opt de ruble şi jumătate.

— Scârnăviile! Ne vând ca pe vite.

— Om trăi şi-om vedea.

După ce Teleghin intră în bordei, locotenent-colonelul Rozanov, comandantul batalionului, un om plinuţ, cu ochelari, cu părul creţ şi rar, care şedea pe păturile pentru căi, într-un colţ, sub câteva crengi de brad, începu să vorbească:

— A dat Dumnezeu şi te-ai întors, drăguţă.

— Vă cer iertare, Feodor Kuzmici. Am rătăcit: e o ceaţă s-o tai cu cuţitul.

— Uite ce-i, drăguţă, ai să ai puţină bătaie de cap la noapte…

Rozanov îşi băgă în gură coajă de pâine pe care o ţinuse tot timpul în pumnul murdar. Teleghin îl asculta, cu fălcile încleştate.

— Aşa stau lucrurile, drăguţă Ivan Ilici. Ni s-a dat ordin, băiatule, să trecem de partea cealaltă. Ar fi bine s-o luăm cât

mai uşurel. Stai colea, lângă mine... Nu vrei un coniac? Uite ce mi-a venit în minte: facem un podeţ drept acolo unde-i răchita cea mare şi aruncăm de cealaltă parte două plutoane...

XVI

— Susov!

— Aici, domnule sublocotenent

— Sapă înainte... dar mai încet, să nu arunci pământ. Î în apă. Haide, băieţi, daţi-i zor... Zubţov!

— Aici, domnule sublocotenent.

— Aşteaptă... Pune-l colea. Mai sapă puţin... Dă-i drumul. Uşor...

— Încet, măi oameni buni, că-mi smulgeţi umărul.. Dă-l mai încoace.

— Hai, aşază-l.

— Gura! Mai încet, spurcăciune!

— Sprijină capătul celălalt... Domnule sublocotenent, să-l ridicăm?

— Aţi legat capetele?

— Gata.

— Ridicaţi-l!

Prin norii de ceaţă străbătuţi de lumina lunii se înil- ţară scârţâind, două prăjini lungi legate între ele cu bare transversale: un pod mobil. Pe mal, abia văzute, se mişcau umbrele ostaşilor. Vorbeau şi se înjurau în şoaptă grăbită.

— Ei, l-aţi aşezat?

— Se ţine bine?

— Dă-i drumul... Băgaţi de seamă...

— Uşurel, uşurel, băieţi...

Prăjinile, cu capetele sprijinite în mâl acolo unde nul era mai îngust, începură să se aplece încet, suspendate parcă în ceaţă, deasupra apei.

— Ajunge până la malul celălalt?

— Coboară-l mai domol...

— E greu al dracului...

— Staţi, staţi, mai uşurel!

Totuşi, capătul de dincolo al podului căzu în apă cu un plescăit puternic. Teleghin făcu un gest cu mâna:

— La pământ!

Umbrele ostaşilor se culcară, pitindu-se fără zgomot pe mal, în iarbă. Ceaţa se rărea, dar se întunecase, şi aerul era mai rece

acum, înainte de revărsatul zorilor. Pe malul celălalt era linişte.

Teleghin strigă:

— Zubţov!

— Aici!

— Ia-o înainte cu scândurile!

Făptura înaltă a ostaşului Vasâli Zubţov, care duhnea acru a sudoare, lunecă pe lângă Teleghin de pe mal în apă. (van Ilici văzu o mână care apucă iarba, tremurând, apoi îi dădu drumul şi dispăru.

— E adâncă a dracului, bombăni în şoaptă Zubţov de undeva, de jos. Se vedea după glas că-i era frig. Băieţi, daţi-mi scândurile!

— Daţi-i scândurile, haide!

Repede şi în tăcere, scândurile treceau din mână! N mână. Nu puteau să le bată, ca să nu facă zgomot. După ce aşează cele dintâi rânduri, Zubţov se urcă pe pod şi, clănţănind din dinţi, strigă cu glasul pe jumătate:

— Mai repede, dă-le mai repede... Nu dormi!

Apă rece şopotea pe sub pod, prăjinile se clătinau. Teleghin desluşea umbrele întunecate ale tufişurilor de pe celălalt mal, care, deşi nu se deosebeau cu nimic de cele de pe malul lor, îi păreau ameninţătoare. Se întoarse la locul unde aşteptau întinşi la pământ ostaşii şi strigă, ascuţit:

— Sus!

Umbre nesigure, exagerat de mari, se înălţară într-o clipă prin norii alburii de ceaţă.

— Câte unul în pas alergător. Marş!

Teleghin se îndreptă spre pod. În aceeaşi clipă, o rază ca de soare străbătu norul de ceaţă, luminând scândurile galbene şi capul bărbos şi speriat al lui Zubţov. Raza reflectorului se abătu într-o parte peste tufişuri, smulgând din întuneric o creangă scorţoasă cu rămurele goale, apoi se aşternu din nou pe scânduri. Încleştându-şi dinţii, Teleghin o luă în goană peste pod. Tăcerea neagră se prăbuşi deodată în ropote de tunet. Cei de pe malul austriac îm- proşcau podul cu focuri de puşcă şi de mitralieră. Sărind pe mal, Teleghin se lăsă la pământ, răsucindu-se pe loc. Pe pod alerga un soldat înalt – nu-şi dădea seama cine era. Ţinea puşca strânsă la piept, dar dintr-o dată o lăsă să-i scape, ridică mâinile şi se prăvăli pe-o coastă în apă. Mitraliera bătea podul, apa şi malul... Alt soldat trecu în fugă. Era Susov,

care se aruncă jos, alături de Teleghin.

— Cu dinţii am să-i sfâşii, arză-i-ar focul!

Trecură în goană, pe rând, încă trei soldaţi. Unul din ei alunecă de pe pod şi se prăvăli, urlând, în apă…

Trecură cu toţii podul, se culcară şi-şi adunară cu lope- ţile puţin pământ în faţă. Împuşcăturile duruiau acum furioase de-a lungul râului. Oamenii nu puteau nici măcar să-şi ridice capul: mitraliera vărsa foc deasupra locului unde se întinseseră. La o mică înălţime deasupra lor licări pe neaşteptate o dungă – o dată, de două ori… de şase ori – şi în faţa lor izbucniră înăbuşit şase explozii: de pe mal, ai noştri trăgeau în cuibul de mitralieră.

Teleghin sări în picioare, alergă vreo patruzeci de paşi şi se culcă din nou. Înaintea lui, Vasâli Zubţov făcuse la fel. Din stânga, din întuneric, mitralieră începu să tragă din nou. Dar se vedea bine că focul rusesc era mai tare: austriecii erau siliţi să se ascundă. Folosindu-se de clipele când focul se mai potolea, ostaşii alergară până la locul unde cu o zi înainte fusese distrus de către artileria rusească barajul de sârmă din faţa tranşeelor austriece.

În timpul nopţii, inamicul încercase să refacă barajul. De sârme atârna un cadavru. Zubţov tăie sârmele: cadavrul căzu ca un sac în faţa lui Teleghin. Luând-o înaintea celorlalţi, ostaşul Laptev porni fără puşcă, în patru labe, şi se culcă drept în faţa parapetului. Zubţov îi strigă:

— Scoală-te şi aruncă o grenadă!

Dar Laptev tăcea: nici nu se mişca, nici nu se întorcea. Pesemne că de frică i se făcuse inima cât un purice. Focul se înteţi. Acum ostaşii nu se mai puteau mişca. Se lipiră de pământ, săpându-şi adăposturi individuale.

— Scoală-te, păcătosule, şi aruncă o grenadă! Strigă Zubţov. Aruncă o grenadă! Şi, întinzându-se, apucă patul puştii şi împunse cu baioneta mantaua scorţoasă a lui Laptev.

Laptev îşi întoarse spre el obrazul necăjit, apoi desprinse de la brâu o grenadă şi, repezindu-se cu pieptul la parapet, o aruncă. Îndată după explozie, sări în tranşee.

— Dă-i înainte, dă-i înainte! Începu să urle Zubţov ca ieşit din minţi.

Vreo zece ostaşi se ridicară, o luară la goană şi se făcură nevăzuţi sub pământ. Se auzeau doar răbufnirile puternice ale

exploziilor.

Teleghin se agita încoace şi încolo, ca un orb, pe parapetul tranşeei, căznindu-se să-şi desprindă o grenadă de la brâu. Apoi sări înăuntru şi începu să alerge, izbindu-se cu umerii de pământul vâscos, poticnindu-se şi urlând cu gura larg deschisă... Văzu obrazul alb, ca o mască, al unui om pitit într-o scobitură a şanţului. Îl înşfăcă de umeri. Omul bolborosea ceva, fără încetare, ca prin somn...

— Taci, drace, că nu-ţi fac nimic! Strigă Teleghin, aproape plingând în faţa măştii albe.

Apoi trecu mai departe, sărind peste cadavre. Lupta se sfârşise. O mulţime de oameni cenuşii ieşiră din tranşee în câmp, fără arme. Veneau, minaţi din spate cu patul puştilor. La vreo patruzeci de paşi mai încolo, o mitralieră ţăcănea încă, ascunsă într-un cuib acoperit, trăgând asupra locului de trecere.

Făcându-şi drum printre ostaşi şi prizonieri, Ivan Ilici strigă:

— Ce păziţi aici, ce păziţi? ... Zubţov, unde-i Zubţov?

— Aici sunt.

— Ce păzeşti, drace împieliţat?

— Parcă-i chip să ajungi până la ea?

Alergară amândoi într-acolo.

— Stai... Uite-o!

Un şănţuleţ îngust ducea din tranşee la cuibul de mitralieră. Teleghin se aplecă, intră în şanţ şi sări în adăpost. Acolo totul se cutremură în întuneric, duruitul era insuportabil. Teleghin înşfăcă de coate omul de lângă mitralieră şi-l trase afară. Se făcu linişte. Omul se lupta, gâfâind.

— Se ţine tare, scârnăvia, nu vrea. Lăsaţi-mă pe mine! Mormăi din spate Zubţov şi-l lovi pe neamţ de trei ori cu patul puştii în cap.

Omul se cutremură, începu să bolborosească ceva, apoi amuţi... Teleghin îi dădu drumul şi ieşi din adăpost. Zubţov îi strigă din urmă:

— Era legat cu un lanţ, domnule sublocotenent...

Se luminase de-a binelea. Pe lutul galben se vedeau bălţi şi dâre de sânge, câteva piei de viţel sfâşiate, cutii de tablă, gamele... Cadavrele zăceau ca sacii, cu faţa la pământ. Ostaşii erau moleşiţi şi morţi de oboseală. Unii se culcaseră, alţii mâncau conserve, alţii cotrobăiau prin raniţele austriecilor, împrăştiate pe jos.

Prizonierii fuseseră minaţi de mult dincolo de râu. Regimentul trecea acum peste pod şi ocupa poziţia, iar artileria bătea liniile din spate ale austriecilor. Aceştia răspundeau de mântuială. Ploua mărunt, ceaţa se risipise. Rezemat în coate de marginea tranşeei, Ivan Ilici privea câmpul peste care trecuseră în goană astă-noapte. N-avea nimic deosebit – era roşcat şi ud, pe-alocuri se vedeau bu- câţi de sârmă, urme negre de pământ răscolit şi câteva cadavre de-ale ostaşilor. Râul era aproape de tot. Nu se mai zăreau nici copacii uriaşi din ajun, nici tufişurile ameninţătoare. Dar câtă energie se cheltuise pentru aceşti trei sute de paşi.

Austriecii continuau să se retragă, urmăriţi fără încetare de unităţile ruseşti până la căderea nopţii Teleghin primi ordin să ocupe cu ostaşii lui o pădurice care se vedea, albăstruie, pe un dâmb. Spre seară, după un scurt schimb de focuri, pădăricea era ocupată. Ostaşii îşi săpară tranşee în grabă, îşi puseră plantoane, stabiliră legătura telefonică cu unitatea lor, mâncară ce mai aveau prin raniţe, apoi, sub ploaia măruntă, pe întuneric, mulţi adormiră pe pământul dospit al pădurii, cu toate că aveau ordin să tragă toată noaptea.

Teleghin stătea pe o buturugă şi se sprijinea de muşchiul moale al unui trunchi; Din când în când, picături de apă îi intrau pe sub guler şi nu-l lăsau să aţipească. Emoţia de dimineaţă i se risipise de mult; nu mai simţea acum decât oboseala fără seamăn după drumul de zece kilometri peste miriştile umflate de apă şi după săriturile peste garduri şi peste şanţuri. Ajunsese să calce la intâm- plare, cu picioarele înţepenite, ca de lemn, iar capul i se umflase de durere.

Cineva se apropie păşind pe stratul de frunze, şi glasul lui Zubţov se auzi încet:

— Nu doriţi pesmet?

— Mulţumesc.

Ivan Ilici luă pesmetul şi începu să-l ronţăie. Era aşa de dulce, încât i se topea în gură. Zubţov se ghemui alături de el.

— Îmi daţi voie să fumez?

— Bagă de seamă să nu te vadă.

— Trag din pipă.

— Mi se pare că l-ai ucis degeaba, Zubţov. Ce zici?

— Pe cel de la mitralieră?

— Da.

— Bineînţeles că degeaba.

— Nu ţi-e somn?

— Nu face nimic, n-am să dorm.

— Atunci, dacă vezi că aţipesc, dă-mi un ghiont.

Picăturile de ploaie, căDeau încet şi molatic pe frunzele putrede, pe mână, pe cozorocul chipiului... După zgomotul infernal, după urletele şi frământarea aceea dezgustătoare, după uciderea servantului de la mitralieră, picăturile cad ca nişte bobiţe de sticlă... Cad în întuneric, în adânc. Ce miros de frunze care încep să putrezească! Foşnesc şi nu te lasă să dormi. „... Nu, nu se poate, nu se poate! "Ivan Ilici deschise ochii care i se lipeau şi văzu reţeaua încâlcită a crengilor desenate parcă cu cărbune... „Ar fi o prostie să tragă toată noaptea, mai bine să lase oamenii să se odihnească... Opt morţi, unsprezece răniţi... Fără îndoială că trebuie să fii mai prudent la război. O, Daşa, Daşa! "Dar bobiţele de sticlă împacă şi potolesc totul...

— Ivan Ilici! Dormi?

— Nu Zubţov, nu dorm...

— Ivan Ilici, oare nu e păcat să omori un om? O fi având şi el căsuţa lui, familia lui, iar tu bagi baioneta în el ca într-o momâie... Straşnică treabă am mai făcut! Când i-am scos întâia oară maţele unuia, nici să mănânc n-am putut, mi se făcea greaţă... Acum, cel pe care l-am dat gata e al zecelea, sau al nouălea, nu mai ştiu... Grozav lucru... Adică şi-o fi luând cineva asupra lui păcatul pentru o ispravă ca asta?

— Care păcat?

— Chiar şi al meu... Zic: şi-o fi luând cineva asupra lui păcatul meu, vreun general sau vreunul din cei de la Petersburg, care-au pus la cale toate treburile astea? ...

— Care ţi-e păcatul? Doar îţi aperi ţara.

— Aşa e... Ascultă, Ivan Ilici, are să se găsească odată şi vinovatul, avem să-l dibuim noi! Cine-a stârnit războiul ăsta, acela să răspundă... Şi are să răspundă amar pentru asemenea treburi! ...

O împuşcătură trosni înăbuşit în pădure. Teleghin tresări. Alte împuşcături răsunară din alte părţi.

Părea cu atât mai curios cu cât de cu seară nu mai avuseseră de-a face cu duşmanul. Teleghin alergă la telefon. Scoţându-şi capul din şanţ, telefonistul îi strigă:

— Aparatul nu mai funcţionează, domnule sublocotenent

Acum toată pădurea răsuna de împuşcături. Gloanţele se loveau de crengi. Posturile înaintate se retrăgeau trăgând. Ostaşul Klimov răsări lângă Teleghin şi-i strigă cu o voce rea, ca de pe altă lume:,.Ne înconjoară, domnule sublocotenent! “Apoi îşi duse mâna la obraz, se lăsă la pământ şi căzu grămadă. Cineva strigă prin întuneric:

— Fraţilor, mor!

Teleghin desluşea printre trunchiurile de copaci umbrele înalte şi nemişcate ale ostaşilor. Îi simţea cum se uită la el. Dădu ordin ca toţi oamenii detaşamentului să se împrăştie şi să răzbată cum vor şti în partea de nord a pădurii, care, pe cât se părea, nu era încă înconjurată. El şi cei care se vor mai oferi vor rămâne acolo, în tranşee, cât s-o mai putea.

— Îmi trebuie cinci oameni. Cine rămâne?

De lângă copaci se desprinseră şi se apropiară Zubţov, Susov şi Kolov, un flăcău tânăr. Zubţov se întoarse şi strigă:

— Mai trebuie încă doi! Haide, Riabkin!

— Da, bine...

— Cine-i al cincilea? Încă unul!

Un ostaş scund, îmbrăcat cu scurteică şi cu o căciulă miţoasă pe cap se ridică de la pământ.

— Apoi, să fiu eu. Nu?

Cei şase oameni se culcară la vreo douăzeci de paşi unul de altul şi deschiseră focul. Umbrele de lângă copaci se făcură nevăzute. Ivan Ilici trase câteva cartuşiere, apoi văzu deodată, cu o luciditate înspăimântătoare, cum a doua zi de dimineaţă oameni în tunici albastre vor întoarce pe spate cadavrul lui cu dinţii rânjiţi, cum vor începe să-l scotocească şi cum o mână murdară i se va vârî sub cămaşă...

Lăsă puşca la o parte, scormoni pământul afinat şi umed şi, scoţând scrisorile Daşei, le sărută. Apoi le aşeză în groapă, le acoperi cu pământ şi împrăştie deasupra lor frunze moarte.

— Văleu, fraţilor! Auzi Ivan Ilici în stânga glasul lui Susov. Mai rămăseseră numai două cartuşiere. Se târî până la Susov, care căzuse cu faţa la pământ, şi, întinzându-se alături de el, îi scoase cartuşele din raniţă. Nu mai trăgeau acum decât el şi încă unul din dreapta lui. Până la urmă terminară şi ei cartuşele. Ivan Ilici mai aşteptă puţin, se uită în jur, se ridică în picioare şi începu să-şi strige ostaşii pe nume. Un singur glas îi răspunse: „Aici’\Kolov se apropie, sprijinindu-se de puşcă. Ivan Ilici îl

întrebă:

— Ai cartuşe?

— N-am.

— Ceilaţi nu răspund?

— Nu.

— Bine. S-o ştergem. Ia-o la picior!

Kolov îşi trecu puşca pe spinare şi începu să alerge, ferindu-se pe după copaci. Teleghin nu făcu nici zece paşi, şi simţi un bont de fier izbindu-l din spate în umăr.

XVII

Imaginea pe care şi-o făcuseră unii despre război, ca despre o şarjă îndrăzneaţă de cavalerie, ca despre nişte marşuri nemaipomenite şi fapte eroice ale soldaţilor şi ofiţerilor, se dovedi învechită.

Faimosul atac al cavaleriei de gardă, când trei esca- droane descălecate străbătuseră, fără să tragă un singur foc, prin barajul de sârmă ghimpată, în frunte cu 'comandantul regimentului, prinţul Dolgoruki, care păşea sub focul mitralierelor cu ţigara de foi în gură, înjurând ca de obicei în franţuzeşte, avusese ca rezultat capturarea a două tunuri grele şi vechi, ce erau păzite de o singură mitralieră, în schimb, socotind după numărul morţilor şi al răniţilor, regimentul pierduse jumătate din efectiv.

Esaulul unei sotnii căzăceşti se lăudase după această întâmplare: „Dacă m-ar fi lăsat pe mine, aş fi capturat vechiturile acelea numai cu zece oameni".

Chiar după primele luni de război se dovedi că vitejia de altădată a soldatului, a omului uriaş şi mustăcios cu înfăţişare de erou, care ştie să zboare în galop şi să taie în dreapta şi în stânga fără să plece capul în faţa gloanţelor, nu foloseşte la nimic. Tehnica şi organizarea din spatele frontului ocupau acum locul principal în tactica războiului. Nu li se mai cerea soldaţilor să moară cu supunere şi cu încăpăţânare în locurile indicate pe hartă. Era nevoie de soldaţi care ştiau să se ascundă, să-şi sape adăposturi şi să se camufleze, făcându-se una cu pămân-

Tul. Hotărârile sentimentale ale Conferinţei de la Haga, care precizau felul moral şi pe cel imoral de a ucide, fuseseră pur şi simplu călcate în picioare. Şi o dată cu acest petic de hârtie se risipiseră şi cele din urmă rămăşiţe ale legilor morale, de care

nimeni nu mai avea nevoie.

În felul acesta, câteva luni de război puseră capăt unei munci de un secol întreg. Până atunci multă lume crezuse că viaţa. Omenească e călăuzită de legile superioare ale binelui, că, până la urmă, binele va trebui să învingă răul, iar omenirea va ajunge la perfecţiune. Din păcate, toate acestea nu erau decât rămăşiţe ale evului mediu, şi idealiştii cei mai încăpăţânaţi vedeau acum lămurit că binele şi răul nu erau decât noţiuni pur filosofice şi că geniul uman era pus în slujba unui stăpân rău.

Până şi copiilor mici li se spunea acum că omorul, ruină şi distrugerea popoarelor sunt fapte de vitejie, fapte sfinte. Milioane de foi tipărite repetau zilnic acest lucru, îl proclamau, îl urlau. Specialiştii prevesteau în fiecare dimineaţă rezultatele bătăliilor. Gazetele publicau prezicerile celebrei ghicitoare *madame* de Ţebeş. Ţara era plină de vrăjitori, de vânzători de horoscoape şi de prezicători. Mărfurile însă lipseau, şi preţurile creşteau. Exportul de materii prime se oprise. Prin cele trei porturi de la nord şi răsărit, singurele căi de respiraţie care-i mai rămăseseră Rusiei înconjurate de un zid înăbuşitor, de moarte, se importau numai obuze şi maşini de război. Ogoarele erau lucrate de mântuială. Miliarde în bani de hârtie se scurgeau spre sate, dar ţăranii nu mai erau bucuroşi să-şi vândă produsele.

La Stockholm, la un congres secret al unei loji oculte de antropozofi, fondatorul ordinului declară că lupta cea mai crâncenă din înaltele sfere se strămutase acum pe pământ şi că după asta va veni catastrofa mondială, iar Rusia va fi sacrificată pentru răscumpărarea păcatelor obşteşti. Într-adevăr, toate raţionamentele se înecau în oceanul de sânge care se revărsa de pe frontul uriaş de trei mii de kilometri, un adevărat brâu care încingea Europa. Nimic nu putea să explice de ce omenirea se distrugea singură, cu încăpăţânare, prin fier, prin dinamită şi foame. Focare de infecţie seculară se revărsau acum peste omenire. Moştenirea trecutului apăsa greu. Dar nici asta nu putea să explice nimic.

Foametea pustia totul. Pretutindeni viaţa se oprise în loc. Războiul începea să fie privit doar că actul întâi al tragediei.

În faţa acestui spectacol, individul, care până mai deunăzi fusese socotit „un mic univers1', o personalitate hipertrofiată, se făcea tot mai mic, redus la proporţiile unui neputincios fir de praf. În locul omului, la rampa tragediei apăreau masele

primitive.

Dar cea mai grea era situaţia femeilor. Pe vremuri, fiecare din ele îşi ţesea pânza de păianjen potrivit cu frumuseţea, cu farmecul şi cu priceperea ei – pânză subţire, dar destul de solidă pentru o viaţă de om – în calea celui care trebuia să se încurce în ea şi să bâzâie, îndrăgostit.

Războiul însă sfâşiase şi aceste pânze de păianjen. În vremuri atât de aspre, nicio femeie nu se mai gândea să şi le întindă. Vor trebui să vină şi vremuri mai bune... Şi femeile aşteptau cu răbdare, iar vremea trecea, şi anii lor număraţi treceau şi ei, fără rost şi plini de amărăciune.

Bărbaţii, amanţii, fraţii şi fiii – unităţi numerotate şi cu totul abstracte – zăceau acum pe câmpii, sub movile de pământ, la margini de păduri şi pe lângă drumuri... Nimic nu mai putea netezi brazdele ce sporeau mereu pe obrajii ofiliţi ai femeilor...

XVIII

— Îi spuneam fratelui meu: „Măi cărturarule, nu pot să vă sufăr pe voi, social-democraţii! Sunteţi în stare să chinuiţi oamenii chiar dacă nu greşesc decât cu o vorbă. “îi spuneam: „Parcă eşti de pe altă lume... “Şi, până la urmă, m-a dat afară din casă... Acum stau la Moscova, fără niciun ban. Foarte amuzant... Te rog, Daria Dmitrievna, vorbeşte cu Nikolai Ivanovici. Mi-e indiferent ce slujbă îmi dă. Cea mai potrivită, desigur, ar fi la un tren sanitar...

— Bine, am să-i spun.

— Nu cunosc pe nimeni aici. Ţi-aduci aminte de „Centrul de combatere”? Vasâli Veniaminovici Valet mi se pare că a plecat tocmai în China... Sapojkov e pe undeva, pe front. Jirov ţine conferinţe despre futurism prin Cau- caz... Unde-i Ivan Ilici Teleghin, nu ştiu. Mi se pare că-l cunoşteai bine...

Elizaveta Kievna şi Daşa mergeau încet pe o uliţă lăturalnică, printre troienele înalte. Fulguia uşor, şi zăpada scârţâia sub picioare. Dintr-o sanie scundă, un birjar le strigă din goană, scoţându-şi afară piciorul încălţat cu un pâslar grosolan:

— Feriţi, că vă răstorn, domniţelor!

Căzuse multă zăpadă în iarna aceea. Deasupra uliţei se întindeau crengile ninse ale teilor. Pe cerul albicios şi împânzit cu fulgi se roteau ciori. Stoluri învălmăşite se ridicau de pe biserici, zburau croncănind pe deasupra oraşului, se aşezau pe turnuri şi pe cupole sau se avântau în înălţimea îngheţată.

Daşa se opri la colţul străzii, potrivindu-şi şalul alb. Blana de lutru şi manşonul îi erau albe de fulgi. Avea faţa trasă, ochii mai mari şi mai gravi ca de obicei.

— Ivan Ilici a fost dat dispărut, zise ea. Nu mai ştiu nimic despre el.

Daşa îşi ridică ochii, oprindu-şi privirea asupra ciorilor. Se vede că şi ele răbdau de foame în oraşul troienit de zăpadă. Cu un surâs încremenit pe buzele ei foarte roşii, Lizaveta Kievna se opri, plecându-şi capul vârât într-o căciulă cu urechi. Paltonul bărbătesc cu care era îmbrăcată o strângea la piept, gulerul de blană îi era prea larg, iar muierile prea scurte nu-i acopereau bine mâinile înroşite de frig. Fulgii de zăpadă se topeau pe gâtul ei palid.

— Am să vorbesc chiar astăzi cu Nikolai Ivanovicij o asigură Daşa.

— Primesc orice slujbă. Elizaveta Kievna clătina din cap, cu ochii în pământ. L-am iubit mult pe Ivan Ilici. Nespus de mult... începu să râdă, dar ochii miopi i se umplură de lacrimi. Atunci, vin mâine. La revedere!

După ce-şi luă rămas bun, porni cu paşi largi în galoşii ei de pâslă, cu mâinile îngheţate adâncite în buzunare, ca bărbaţii.

Daşa o privi din urmă, cu ’sprâncenele încruntate. Apoi făcu colţul străzii şi intră pe uşa casei boiereşti în care era instalat spitalul orăşenesc. În încăperile înalte, căptuşite cu lemn de stejar, mirosea a iodoform. Pe paturi stăteau culcaţi sau aşezaţi răniţii, tunşi şi îmbrăcaţi în halate. Lângă fereastră, doi jucau „dame “. Un rănit, în papuci, se plimba cu pas uşor dintr-un capăt într-altul al sălii. Când intră Daşa, se întoarse vioi, o privi cu fruntea încruntată, apoi se întinse pe pat, cu mâinile sub cap.

— Soră! Strigă o voce slabă.

Şi Daşa se apropie de un flăcău voinic, cu faţa umflată şi cu buzele groase.

— Fie-ţi milă de mine şi întoarce-mă pe partea stângă, ceru el, icnind după fiecare cuvânt.

Daşa îl cuprinse în braţe şi-l săltă cu toată puterea, întorcându-l ca pe un sac.

— E vremea să mi se ia temperatura, soră...

Daşa scutură termometrul şi i-l puse subsuoară.

— Am mereu vărsături, soră. E destul să iau o firimitură în gură, că o şi dau afară... N-am putere, soră... Daşa îl acoperi cu

pătura şi se depărtă. De pe celelalte paturi, răniţii îi surâdeau. Unul îi spuse:

— Soră, numai de dragul dumitale e aşa de prăpădit. Altminteri, e sănătos ca un taur!

— Lasă-l să se răsfeţe, adăugă altul. Nu-i nicio pagubă pentru nimeni. Sora îşi face de lucru, iar el îşi mai uşurează sufletul…

— Soră, Semion vrea să te întrebe ceva, dar nu îndrăzneşte.

Daşa se apropie de patul pe care şedea un mujic cu ochi veseli şi rotunzi ca de cioară şi cu gura mică, de urs. Barba lui mare era pieptănată în chip de măturoi. Când Daşa se apropie de el, omul îşi ridică barba şi-şi întinse buzele a râs:

— Râd de mine, soră. N-am nevoie de nimic, mulţumesc cu plecăciune…

Daşa zâmbi. Acolo în spital nu mai simţea greutatea aceea care o apăsa fără încetare oriunde s-ar fi dus. Se aşeză pe pat lângă Semion. Şi, suflecându-i mâneca, îi cercetă pansamentul. Omul începu să-i povestească amănunţit unde şi în ce fel îl doare.

Daşa venise la Moscovă în octombrie, când Nikolai Ivanovici, înflăcărat de sentimente patriotice, se înscrisese la secţia din Moscova a Uniunii oraşelor, care activa pentru front. Cedase apartamentul lui din Petersburg englezilor din misiunea militară. Acum, Nikolai Ivanovici locuia la Moscova împreună cu Daşa într-un fel de provizorat, umblă îmbrăcat cu o tunică de piele de căprioară, înjura pe intelectualii lipsiţi de energie şi pretindea că munceşte cât un caL

Daşa învăţa dreptul penal, se ocupa de mica lor gospodărie şi-i scria în fiecare zi lui Ivan Ilici. Era tăcută şi rezervată. Trecutul îi apărea îndepărtat şi străin. Trăia parcă o viaţă înjumătăţită, plină de nelinişti, era veşnic în aşteptarea ştirilor şi dorea să se păstreze curată, cu străşnicie, pentru Ivan Ilici. Într-o zi de pe la începutul lui noiembrie, când desfăcu la cafeaua de dimineaţă Rus- *koe slovo*[8], descoperi pe lista celor „dispăruţi pe câmpul de luptă” numele lui Teleghin. Lista era scrisă pe două coloane, cu litere mărunte: răniţi, morţi, dispăruţi… Şi la sfârşit, Teleghin, Ivan Ilici, sublocotenent…

Aşa aflase ea vestea care-i întunecase toată viaţa: dintr-un rând de gazetă, scris cu litere mărunte…

Daşei i se păru atunci, dintr-o dată, că literele acelea

8 *Cuvintul rus* **(rus.).**

mărunte, rândurile acelep reci, coloanele şi titlurile erau stropite cu sânge. În clipa aceea de groază, foaia de gazetă se prefăcu, parcă, într-un amestec rău mirositor şi mânjit cu sânge. Simţi duhoare de cadavru şi auzi urlete de răniţi.

Apoi o prinseră frigurile. Până şi deznădejdea ei se pierdea într-un fel de spaimă animalică şi de scârbă. Se ghemui pe divan, învelindu-se cu şuba. Nikolai Ivanovici se întoarse din oraş la vremea mesei. Se aşeză lângă Daşa, mângâindu-i picioarele în tăcere.

— Mai aşteaptă, ăsta-i principalul, mai aşteaptă, Da- riuşa, zicea el într-una. A dispărut, poate a căzut prizonier... Cunosc atâtea mii de cazuri ca al lui...

Noaptea, Daşa avu un vis înspăimântător: Într-o odaie goală, îngustă, cu fereastra prinsă în pânze de păianjen şi plină de praf, stătea pe un pat de fier un om îmbrăcat cu o cămaşă soldăţească. Faţa lui cenuşie era schimonosită de durere. Îşi scormonea cu amândouă mâinile craniul pleşuv, îl dezghioca, aşa cum ar fi cojit un ou, îi scotea conţinutul şi-l mânca, îndesându-şi-l cu degetele în gură.

Daşa începu să ţipe atât de tare, încât Nikolai Ivano- vici se repezi la patul ei, cu plapumă în spate. Multă vreme n-a fost în stare să înţeleagă ce se întâmplase. A picurat apoi într-un păhăruţ câteva picături de valeriană, i le-a dat Daşei să le bea, apoi şi-a turnat şi lui.

În pat, Daşa se bătea cu pumnul în piept, suspinând încet cu glas deznădăjduit:

— Nu mai pot să trăiesc, înţelegi? Înţelegi, Nikolai? Nu mai pot şi nu mai vreau!

După toate câte se întâmplaseră, viaţa-i părea nespus de grea şi nu mai putea să trăiască aşa cum trăise până atunci.

Acum, când războiul o rănise şi pe ea cu gheara lui de fier, i se părea că toate morţile şi toate lacrimile lumii o priveau direct. După ce trecu criza de sfâşiere, Daşa făcu singurul lucru pe care simţea că-l mai putea face: urmă un curs de surori de caritate şi începu să lucreze într-un spital militar.

La început i-a fost greu. De pe front soseau răniţi cărora nu li se schimbase pansamentul de cine ştie când: tifonul de pe răni mirosea atât de groaznic, încât surorilor li se făcea rău. În timpul operaţiilor, Daşa ţinea mâini şi picioare înnegrite, de pe care se desprindeau cheaguri de sânge lipite de rană, vedea oameni

scrâşnind cumplit din dinţi şi trupuri neputincioase cutremurându-se

Era atâta suferinţă, încât mila lumii întregi n-ar fi ajuns s-o aline. Daşei i se părea că de aici înainte va fi legată pentru totdeauna de viaţa aceea sluţită şi plină de sânge, că altă viaţă nici nu mai exista. Noaptea, camera de gardă, lumina mică a lămpii cu abajur verde. În sala de alături cineva bolborosea în delir, iar borcănaşele de pe poliţă zăngăneau când trecea câte un automobil. Această tristeţe fără sfârşit era o părticică de viaţă, de viaţă adevărată...

În ceasurile de noapte pe care şi le petrecea la masa din camera de gardă, Daşa îşi amintea trecutul, care-i apărea tot mai mult ca un vis. Trăise pe înălţimi de unde nu se vedea pământul, trăise aşa cum trăiseră toţi cei deopotrivă cu ea, încrezută şi îndrăgostită de ea însăşL Acum venise vremea să cadă din nori de-a dreptul în sânge şi murdărie, în spitalul acesta unde duhnea a trup bolnav, unde oamenii gemeau adine prin somn, aiurau şi îngăi- mau vorbe neînţelese. Soldatul acela tătar e pe moarte, şi peste zece minute va trebui să-i facă o injecţie cu morfină...

Întâlnirea cu Elizaveta Kievna o tulburase. Avusese o zi grea, fuseseră aduşi răniţi în stare gravă din Galiţia. Unuia a trebuit să i se taie mâna, altuia braţul din umăr. Alţi doi zăceau în agonie. Daşa era istovită de munca din timpul zilei, şi totuşi Elizaveta Kievna nu-i ieşea din minte, cu mâinile ei roşii, cu paltonul ei bărbătesc, cu su- râsul ei jalnic şi cu ochii blânzi.

Odihnindu-se puţin, în timp ce se uita la abajurul verde, Daşa îşi zise: „O, de-aş putea şi eu să plâng la o răscruce şi să-i spun unui om oarecare: «Tare, tare mult l-am iubit pe Ivan Ilid...» “

Se ghemui într-un fotoliu adânc. Când se întorcea pe o parte, când îşi aduna picioarele sub ea. Deschise o carte: *Darea de seamă asupra activităţii Uniunii oraşelor pe ultimele trei luni.* Coloanele de cifre şi vorbele fără înţeles pentru ea nu-i aduceau nicio mângâiere. Se uită la ceas, oftă, se ridică şi intră în salon.

Răniţii dormeau. Aerul era înăbuşitor. Sus, sub tavanul de stejar, în cercul de fier al candelabrului ardea slab un bec. Tânărul soldat tătar, cel cu mâna tăiată, aiura clă- ţinându-şi pe pernă capul ras. Daşa ridică de pe podea o pungă de cauciuc cu gheaţă, o aşeză pe fruntea lui care ardea ca focul şi-i potrivi pătura. Trecu pe lângă toate păturile, apoi se aşeză pe un

scăunaş, cu mâinile încrucişate pe genunchi.

„Nu-s încă deprinsă, asta-i, îşi spuse ea. Îmi place numai ceea ce-i ales şi frumos. Dar să-mi fie milă, să-mi placă ceea ce nu-i de plăcut, cu asta încă nu m-am învăţat…”

— Ţi-e somn, soră? Auzi un glas mângâietor.

Îşi întoarse capul. Din patul lui, se uita la ea Semion cel bărbos. Daşa îl întrebă:

— De ce nu dormi?

— M-am săturat de somn.

— Te doare mâna?

— S-a mai potolit… Soră?!

— Ce-i?

— Tare ţi s-a făcut obrazul mititel şi tare ţi-e somn… Poate vrei să te duci la culcare? Stau eu de veghe, iar dac-o fi nevoie de ceva, te chem.

— Nu, nu vreau să dorm.

— Ai pe cineva pe front?

— Da, logodnicul meu.

— Să ţi-l păzească Dumnezeu!

— E dat dispărut.

— Of! Şi Semion îşi clătina barba. Uite, şi mie mi-a dispărut cumnatul, dar pe urmă am primit scrisoare de la el. E prizonier… E om cumsecade logodnicul dumitale?

— Foarte, foarte cumsecade.

— Poate c-am auzit de el… Cum îl cheamă?

— Ivan Ilici Teleghin.

— Am auzit. Ei, Doamne, cum să nu aud? E prizonier, aşa se spunea… Din ce regiment?

— Din Kazan.

— Apoi el e! Întocmai! E prizonier. Trăieşte, îţi spun eu. Ei, ce om cumsecade! … Nu-i nimic, soră, rabdă şi aşteaptă. Când s-or topi zăpezile, se isprăveşte şi războiul. Punem noi pace… Ehei, ce mai feciori ai să-i faci! Ascultă ce-ţi spun…

Daşa se simţi gata să izbucnească în lacrimi şi un nod i se urcă în gât. Ştia bine că Semion născocise totul, că nici nu-l cunoştea pe Ivan Ilici, totuşi, îi era recunoscătoare. Omul oftă domol:

— Eh, drăguţă, drăguţă…

Când se întoarse în camera de gardă, Daşa se lăsă în fotoliu, întorcându-şi faţa spre spetează. Avea impresia că, deşi străină

pentru oamenii aceia, ei o primiseră cu dragoste. O cuprinse milă pentru toţi răniţii, pentru toţi cei care dormeau în sala de alături. Şi, furată de gânduri, îşi închipui deodată cu o limpezime zguduitoare că Ivan Ilici zace şi el pe undeva, pe un pat îngust, ca şi cei de dincolo, că doarme şi că respiră…

Începu să se plimbe prin odaie. Deodată auzi sunând telefonul.

Tresări. Păru tăios şi aspru zbâmâitul acela în liniştea somnoroasă a odăii. Pesemne că iar veneau răniţi cu trenul de noapte…

— Alo! Strigă ea.

O voce de femeie, dulce şi emoţionată, vorbi grăbită la celălalt capăt al firului:

— Alo! Vă rog, dacă se poate, s-o chemaţi la telefon pe Daria Dmitrievna Bulavina.

— Eu sunt, răspunse Daşa, şi inima începu să-i bată. Cine-i? Katia? Katiuşa? Tu eşti? Draga mea! …

XIX

— Aşa, fetiţelor, iată că suntem din. Nou împreună! Zise Nikolai Ivanovici, trăgându-şi peste pântece tunica din piele de căprioară. Apoi o apucă pe Ekaterina Dmitrievna de bărbie şi o sărută cu sete pe obraz. Bună dimineaţa, drăguţă, cum ai dormit? Trecând apoi la spatele scaunului, o sărută şi pe Daşa pe creştet. Nici nu ştii, Katiuşa, dt ne-am împrietenit noi doi, Daşa şi cu mine. E o fată tare bună şi muncitoare.

Aşezându-se în faţa mesei curate, îşi luă un păhăruţ de porţelan cu picior şi un ou, retezând vârful oului cu cuţitul.

— Închipuie-ţi, Katiuşa, au început să-mi placă ouăle, *ă Vanglaise,* cu muştar şi untdelemn! Sunt foarte gustoase, te sfătuiesc să încerci şi tu… Ştii că nemţilor nu li se mai dau decât două ouă de cap pe lună? Cum îţi place asta? RÂse, cu gura căscată. Lasă, că-i săturăm noi de ouă! Se zice că pruncii lor se nasc acum fără piele… Le-a spus doar Bismarck, idioţilor, să trăiască în pace cu Rusia! Nu l-au ascultat şi n-au ţinut seama de puterea noastră. Ei bine, acum să se mulţumească cu dte două ouă pe lună.

— E îngrozitor, oftă Ekaterina Dmitrievna, cu ochii în jos. Copii care se nasc fără piele… Orice-ai spune, e îngrozitor pentru părinţii acestor copii, fie că-s ruşi, fie că-s nemţi!

— Iartă-mă, Katiuşa, dar spui prostii!

— Atâta ştiu, că oamenii se ucid şi se ucid mereu, în fiecare zI E atât de îngrozitor, încât îţi piere orice chef de viaţă!

— Ce să-i faci, dragă, va trebui să începi a simţi şi tu, pe propria ta piele, ce înseamnă statul... Până acuma n-am făcut decât să citim în autori ca Ilovaiski şi alţii că nişte mujici s-au războit pentru pământul nostru pe nu mai ştiu care câmpuri de luptă, la Kulikovo sau la Boro- dino. Ne ziceam: „Doamne, ce mare e Rusia! “şi ne uitam la hartă. Acum va trebui să binevoim şi noi să dăm un anumit procent de vieţi ca să păstrăm integritatea porţiunii vopsite în verde pe harta Europei şi-a Asiei! Nu e tocmai amuzant... Dacă-mi spui că mecanismul nostru de stat e defectuos, sunt de acord. Acum, însă, când mă duc să mor pentru apărarea acestui stat, întreb: „Voi, cei care mă trimiteţi la moarte, aveţi oare înţelepciunea necesară pentru a conduce statul? Pot eu să-mi vărs liniştit sângele pentru patrie? ... “Da, Katiuşa, guvernul se mai uită încă strâmb la organizaţiile obşteşti, după vechiul lui obicei, dar e clar că fără noi nu se mai poate. Amin! Iar noi apucăm deocamdată un degeţel, pe urmă o să înşfăcăm mâna toată. O, eu sunt foarte optimist... Nikolai Ivanovici se ridică de la masă, luă chibriturile de pe cămin şi-şi aprinse o ţigară, aruncând băţul stins în coajă de ou. Nu, sângele n-o să fie vărsat în zadar! După război, la cârma statului or să vină oameni de-ai noştri, fruntaşi ai vieţii publice. Ceea ce n-a putut face *Zemlia i volia*[9], ceea ce n-au putut face revoluţionarii, marxiştii, o să facă războiul! La revedere, fetiţelor! Şi, îndreptându-şi tunica, ieşi. Pe la spate arăta ca o femeie grasă travestită în bărbat.

Ekaterina Dmitrievna se lăsă oftând în fotoliul de lângă fereastră, cu o împletitură în mână. Aşezându-se pe braţul fotoliului ei, Daşa o îmbrăţişă, cuprinzând-o pe după umeri. Amândouă erau îmbrăcate în rochii negre, închise până la gât. Amândouă erau tăcute şi liniştite şi semănau mult una cu alta. Afară fulguia uşor. Pereţii odăii erau scăldaţi în lumina scânteietoare a zăpezii. Daşa îşi sprijini obrazul de părul Katiei, care răspândea un parfum imperceptibil, necunoscut.

— Cum ai dus-o tu tot timpul acesta, Katiuşa? Nu-mi spui nimic?

— Ce să-ţi spun, draga mea? Doar ţi-am scris.

9[1] *Pământ şi libertate:* organizaţia narodnicilor revoluţionari din deceniul al VU-lea al veacului trecut.

— Nu înţeleg nimic, Katiuşa: eşti frumoasă, fermecătoare, bună… Nu cunosc pe nimeni care să fie ca tine. De ce nu eşti fericită? Mereu ţi-s ochii trişti.

— Se vede că mi-e inima tristă…

— Dar eu vorbesc serios, Katiuşa!

— Tot timpul nu fac decât să mă gândesc la asta, fe- tito. S-ar părea că omul e cu adevărat nenorocit tocmai atunci când are de toate. Eu am un bărbat bun, o soră. Iubitoare, am libertate… Dar trăiesc ca într-un vis şi mă simt ca o fantomă… Mi-aduc aminte că, la Pariş, îmi spuneam uneori: „Ce bine ar fi să trăiesc undeva, într-un orăşel sau într-un fund de sat, să îngrijesc de păsări şi de grădina de zarzavat, iar serile să dau fuga la drăguţul meu, peste râu… “Nu, Daşa, viaţa mea s-a sfârşit.

— Nu vorbi prostii, Katiuşa…

— Ştii, şi Katia îşi privi sora cu ochii întunecaţi şi goi, simt ziua aceea. Câteodată văd lămurit o saltea vărgată, un cearşaf care alunecă jos, un lighean cu fiere… Şi eu zac moartă, galbenă, căruntă…

Ekaterina Dmitrievna lăsă să-i cadă lucrul din mână şi se uită la fulgii care cădeau în liniştea netulburată de nicio adiere de vânt. Departe, ciorile dădeau târcoale, ca un stol de frunze negre, în jurul turnului ascuţit al Kremlinului, în jurul vulturului de aur cu picioarele depărtate.

— Mi-aduc aminte, Daşa, că m-am sculat într-o zi dis- de-dimineaţă. De pe balcon se vedea Parisul învăluit în ceaţă albăstruie. Din toate părţile se înălţau firişoare de fum, albe, cenuşii, albastre… Plouase peste noapte şi mirosea proaspăt a verdeaţă şi a vanilie. Pe stradă treceau copii cu cărţi, femei cu coşuri, se deschideau prăvăliile cu alimente. Toate păreau trainice şi veşnice. Simţeam nevoia să cobor, să mă pierd în mulţime, să mă întâlnesc cu un om cu ochi buni şi să-i pun mâinile pe piept… Când am ieşit pe marile bulevarde, tot oraşul părea înnebunit. Vân- zătorii de ziare alergau, peste tot se vedeau grupuri de oameni speriaţi. Toate ziarele erau pline de ură şi de groaza morţii. Începuse războiul! Din ziua aceea nu mai aud decât de moarte şi iarăşi de moarte… Ce mai pot nădăjdui?

După o clipă de tăcere, Daşa întrebă:

— Katiuşa? …

— Ce-i, draga mea?

— Care sunt relaţiile tale cu Nikolai?

— Nu ştiu. Mi se pare că ne-am iertat reciproc. Uite, de trei zile, de când am venit, e foarte drăguţ cu mine... Ce calcule femeieşti am mai putea face acum? Poţi să suferi, poţi să-ţi ieşi din minţi, cui îi mai pasă în prezent de toate astea? Bâzâi ca un ţânţar, abia te mai auzi tu singură... Le invidiez pe cele bătrâne, pentru ele totul e simplu: curând vine moartea, şi nu mai au altceva de făcut decât s-o întâmpine...

Daşa se răsuci pe rezemătoarea fotoliului, oftă adine de câteva ori şi-şi trase mâna de pe umărul Katiei. Ekaterina Dmitrievna adăugă, blând:

— Daşenka, mi-a spus Nikolai Ivanovici că te-ai logodit. E adevărat? Sărăcuţa... îi apucă mâna, i-o sărută şi, strângând-o la piept, începu s-o mângâie. Sunt sigură că Ivan Ilici trăieşte. Dacă-l iubeşti, nu-ţi mai trebuie nimic, nimic altceva...

Surorile tăcură iarăşi, privind pe fereastră fulgii care cădeau. Pe stradă, printre troiene, trecea tropăind din cizme un pluton de elevi de şcoală militară, cu măturici şi legături de rufe curate la subsuoară. Se duceau la baie. Cântau din gât şi şuierau:

Voi, vulturi, zburaţi, luaţi-vă avântul.

Destul cu amarul, să-l spulbere vântul...

După câteva zile Daşa începu să se ducă din nou la spital. Ekaterina Dmitrievna rămânea singură în casa în care toate-i erau străine: două peisaje triste pe pereţi

— Un stog de fân şi o apă stătătoare printre mestecenii desfrunziţi – în salon, deasupra divanului, câteva fotografii necunoscute şi, într-un colţ, un mănunchi de pănuşiţă, prăfuit.

Încercă să se ducă la teatru, unde câteva actriţe bătrâne jucau piese de Ostrovski, la câteva expoziţii de pictură şi pe la muzee. Dar toate-i păreau palide, decolorate, pe jumătate moarte. Ea însăşi se simţea ca o umbră care rătăceşte prin viaţă, părăsită de mult de toţi ceilalţi.

Îşi petrecea ore întregi la fereastră, lângă radiatorul de la calorifer, uitându-se la Moscova liniştită şi înzăpezită. Prin văzduhul călduţ, prin zăpada care cădea, se auzea dangătul trist al clopotelor – vreun parastas sau înmor- mântarea vreunui militar adus de pe front... Cartea îi cădea din mâini: ce-ar fi putut să citească? La ce-ar mai fi putut să viseze? Cât de fără rost îi păreau acum visurile şi gândurile ei de mai-nainte!

Vremea se scurgea între gazeta de dimineaţă şi cea de seară.

Ekaterina Dmitrievna îşi dădea seama că toţi oamenii care-o înconjurau trăiau numai în viitor. Trăiau zilele imaginare ale victoriei şi ale păcii, şi tot ce venea în sprijinul aşteptărilor lor era primit cu o bucurie mereu sporită. Iar când auzeau de înfrângeri, se întunecau şi-şi plecau capetele. Maniacă şi lacomă, lumea prindea din zbor ştiri, frânturi de fraze, zvonuri neverosimile şi se entuziasma de câte ori găsea prin ziare câte un rând mai optimist.

În cele din urmă, Ekaterina Dmitrievna se hotărî să vorbească cu Nikolai Ivanovici şi să-l roage să-i găsească şi ei o ocupaţie, în primele zile ale lui martie începu să lucreze la acelaşi spital unde făcea serviciu şi Daşa.

La început, ca şi pe Daşa, spectacolul murdăriei şi al suferinţei o scârbi. Dar se stăpâni şi, încetul cu încetul, se deprinse. O bucură faptul că se putea înfrânge. Pentru întâia oară simţea în jurul ei pulsaţia vieţii. Muncă, deşi murdară şi obositoare, începu să-i placă: îi era milă de cei pentru care muncea. Într-o zi îi spuse Daşei:

— Cine-o fi inventat povestea că noi trebuie să trăim o viaţă neobişnuită şi rafinată? Suntem, în fond, femei ca toate celelalte: avem nevoie de un bărbat cât mai simplu, de cât mai mulţi copii şi de o viaţă cât mai aproape de natură…

În săptămâna patimilor, surorile se spovediră şi se împărtăşiră la biserica Sfântul Nicolae de pe Bjevskaia. Ekaterina Dmitrievna duse la sfinţit cozonacii spitalului, împreună cu Daşa, luă masa de după înviere cu răniţii.

Nikolai Ivanovici, care avusese în noaptea aceea o şedinţă foarte importantă, veni să le ia cu automobilul după orele 2 din noapte. Ekaterina Dmitrievna îi spuse că nici ea şi nici Daşa nu doreau să se culce şi-l rugă să le ducă la plimbare. Era absurd. Totuşi, îi dădură şoferului un păhăruţ cu coniac şi porniră spre câmpia Hodânka…

Gerul se muiase şi aerul abia le răcorea obrajii. Cerul senin era stropit cu stele rare şi luminoase. Pojghiţa de gheaţă pârâia sub roţi. Katia şi Daşa, amândouă cu şaluri albe pe cap şi îmbrăcate în blănuri cenuşii, se lipiră strâns una de alta pe pernele moi ale automobilului. Nikolai Iva- novici, care şedea lângă şofer, se întorcea din când în când spre ele… Amândouă aveau sprâncenele negre şi ochii mari.

— Zău că nu mai ştiu care din voi două e nevastă-mea! Zise

el încet.

Una din ele îi răspunse:

— N-ai să ghiceşti! Şi amândouă începură să râdă.

L'a capătul câmpiei nesfârşite şi întunecate, cerul începea să se înverzească pe nesimţite, iar în depărtare se desluşea conturul negru al „Dumbrăvii de argint ".

Daşa zise încet:

— Tare aş dori, Katiuşa, să iubesc...

Ekaterina Dmitrievna îi strânse mâna uşor. Deasupra pădurii, în ceaţa verzuie a zorilor, o stea mare sclipea: părea că respiră.

— Am uitat să-ţi spun, Katiuşa, întrerupse tăcerea Nikolai Ivanovici, răsucindu-se pe pernă. Am uitat să-ţi spun că a sosit chiar acum delegatul nostru Ciumakov, care spune că în Galiţia situaţia este, pe cât se pare, foarte serioasă. Nemţii ne împroaşcă cu un uragan de foc şi ne macină regimente întregi... Iar noi, mă rog, n-avem destule obuze... Dracu s-o ia de porcărie! ...

Katia nu-i răspunse; îşi ridică doar ochii către stele. Daşa îşi sprijini obrazul de umărul ei. Nikolai Ivanovici mai drăcui o dată, apoi ordonă şoferului să întoarcă spre casă.

În ziua a treia de Paşti, Ekaterina Dmitrievna se simţi rău şi nu se duse la serviciu. Căzu la pat. Avea pneumonie. Hăcise, se vede, din cauza curentului.

— Aşa stau lucrurile la noi, că te-apucă groază când te gândeşti!

— Nu te mai pârpăli atâta la foc. Meii bine culcă-te.

— Aşa stau lucrurile... Eh, fraţilor, se duce dracului Rusia!

Lângă peretele de lut al unei şuri cu acoperişul de paie înalt cât un stog, trei soldaţi şedeau în jurul unui foc mocnit. Unul dintre ei îşi agăţase cu grijă obielele la uscat pe nişte ţăruşi, aşa fel ca să nu se afume; altul îşi cosea un petec la pantaloni, trăgând aţa cu băgare de seamă, iar celălalt, un om cu faţa ciupită de vărsat, cu nastil mare, cu o barbă neagră şi rară, stătea la pământ cu picioarele adunate sub el, cu mâinile vârâte adânc în buzunarele mantalei, şi se uita la foc cu ochi în care sclipea o lumină de nebunie.

— Trădare peste tot, asta-i! Zise el încet. Cum s-a aplecat cumpăna de partea noastră, cum a şi venit ordinul: retragere. Atâta ştim: să-i spânzurăm pe jidovi de toate crengile. Dar trădarea, vezi, s-a încuibat sus de tot...

— Ziarele nu scriu nimic despre asta, m-am săturat până peste cap de război! Zise soldatul care-şi usca obielele, aruncând cu băgare de seamă câteva vreascuri peste jeratic. Am înaintat, am dat îndărăt, iar am înaintat, ar- ză-i-ar focul! Şi acum ne întoarcem iarăşi de unde-am plecat! Fără niciun folos! Făcu el, scuipând în foc.

— Deunăzi, se apropie de mine locotenentul Jadov, începu zâmbind, fără să-şi ridice capul, soldatul care-şi cârpea pantalonii. Şi dracu ştie, din plictiseală sau mai ştiu eu din ce, începe să se lege de mine: că de ce mi-s găuriţi pantalonii şi de ce stau aşa... Eu tac. Totul s-a terminat foarte simplu: un ghiont în falcă, şi basta!

Soldatul care-şi usca obielele zise şi el:

— Nu-s puşti, aşa că n-ai cu ce trage. Toată bateria noastră n-are mai mult de şapte obuze. Ce altă are de făcut decât să ne mângâie cu pumnul peste falcă?

Cel care-şi cârpea pantalonii se uită la el cu mirare şi clătină din cap:

— Măi, măi!

Iar cel negricios şi cu ochi de nebun adăugă:

— Au ridicat tot norodul, iar acum oamenii până la patruzeci şi trei de ani. Cu atâta omenire am putea ajunge la capătul lumii! Parcă ziceam noi că nu vrem? Numai fă-ţi şi tu datoria ta, că noi ne-o facem pe-a noastră.

Ostaşul care cosea încuviinţă cu capul:

— Aşa-i...

— Am văzut o câmpie din preajma Varşoviei, urmă negriciosul. Zac acolo vreo cinci sau şase mii de puşcaşi siberieni. I-a cosit pe toţi, ca pe nişte snopi. De ce şi pentru ce? Apoi să vă spun eu... Cică se hotărâse la sfatul de război să se facă aşa şi pe dincolo. Şi un gheneral de-al nostru cum a ieşit de acolo a şi dat o telegramă, pe ascuns, la Berlin! Înţelesu-m-aţi? Două corpuri siberiene au pornit în marş de la gară de-a dreptul în câmpia aceea. Şi au nimerit numai bine sub focul mitralierelor austriece... Spui că ţi-a ars una peste falcă. Ei şi? Parcă mie nu-mi ardea taică-meu câteva perechi de palme când nu înhămam bine calul? Las' că nu-i rău să ştii de frică! Dar pentru ce au fost măcelăriţi puşcaşii siberieni ca nişte berbeci? Apoi să vă spun eu, oameni buni. S-a dus dracului Rusia, am fost vânduţi. Ne-a vândut un mujic, ca şi noi, unul de la mine din sat, de la

Pokrovskoe, un vântură-ţară. Nici nu vreau să-i pomenesc numele... Carte nu ştie, se ţine de năzbâtii, la mutră-i smerit. N-a ştiut niciodată ce-i munca. A început să fure cai, să prade schiturile, s-a dat la femei şi la rachiu bun. Acum şade ca un împărat la Peter- sburg şi se învârt în jurul lui miniştri şi ghenerali. Noi mâncăm bătaie, intrăm cu miile în pământul ud, iar la ei, la Petersburg, oraşul arde în lumini electrice. Beau, mănâncă şi crapă de graşi ce-s!

Soldatul îşi întrerupse vorba pe neaşteptate. Se făcu linişte; văzduhul era umed, în şură se auzeau caii ron- tăind. O lovitură de copită răsună în perete, înăbuşit. O pasăre de noapte se desprinse de pe acoperiş, trecu în zbor pe deasupra focului şi dispăru cu un ţipăt jalnic. În aceeaşi clipă, de undeva de departe, din cer parcă, se porni un urlet sfâşietor, care se tot apropia. Ai fi zis că alerga o fiară, cu o iuţeală nemaipomenită, despicând întunericul cu rătul şi căzând mereu în bot. Departe, dincolo de şură, izbucni o explozie. Pământul se cutremură. Caii se fră- mântau, zăngănind din căpestre. Soldatul care-şi cosea pantalonii zise, speriat:

— Bate, nu glumă!

— Al dracului tun!

— Tăceţi!

Toţi trei îşi ridicară capul. Alt urlet, care ţinu cam două minute, sfâşie iarăşi cerul fără stele. A doua explozie bubui aproape de tot, de cealaltă parte a şurii. În lumină se profilară siluetele conice ale brazilor, şi pământul se cutremură din nou. Şi-n acelaşi timp începu să se audă zborul celui de-al treilea obuz. Urla întretăiat, şi soldaţilor li se păru că vine de-a dreptul spre ei. Era înfiorător. Li se oprise inima în loc. Cel negricios se ridică de la pământ şi începu să se tragă de-a-ndărătelea. De sus veni un val de vânt, ca şi cum ar fi trecut un fulger întunecat şi un stâlp negru de fum şi de foc se înfipse în pământ, răbufnind adânc.

Când fumul se risipi, pe locul unde fuseseră focul şi oamenii nu mai rămăsese decât o pâlnie largă. Deasupra peretelui năruit al şurii, din acoperişul de paie aprins se ridicau valuri de fum galben. Un cal cu coama zburlită se repezi nechezând prin flăcări, ferindu-se de brazii care-i ieşeau în cale din întuneric.

Dincolo de marginea zimţuită a văii tunurile fulgerau şi mugeau. Rachete lungi se înălţau ca nişte viermi, iar focul lor,

căzând încet, lumina pământul umed şi întunecat. Cerul era sfredelit de obuze care şuierau şi urlau.

XXI

În aceeaşi seară, în adăpostul comandamentului, nu departe de şură, ofiţerii uneia din companiile Regimentului Usolski organizaseră un chef, ca să-l sărbătorească pe căpitanul Tiotkin, care primise vestea că-i născuse nevasta un băiat. Opt ofiţeri, doctorul şi trei surori de caritate de la spitalul mobil stăteau la masă într-o hrubă scundă, adâncită în pământ sub trei rânduri de blindaje şi luminată cu luminări de stearină înfipte în pahare.

Se băuse mult. Căpitanul Tiotkin, fericitul tată, moţăia cu nasul într-o farfurie cu resturi de mâncare, spri- jinindu-şi capul chel cu mâna murdară. În zăpuşeala aceea, prin aburii alcoolului şi la lumina palidă a luminărilor, surorile păreau foarte drăguţe. Purtau rochii şi broboade cenuşii. Pe una o chema Muşka. Două bucle negre îi înfloreau la tâmple, râdea fără să se poată opri şi-şi arăta gâtul alb, ţinta privirilor lacome ale celor doi vecini de masă şi ale celor din faţa ei. A doua, Maria Ivanovna, era plinuţă şi rumenă. Cânta foarte frumos romanţe ţigăneşti. Că ieşiţi din minţi, ascultătorii băteau cu pumnul în masă şi strigau: „Drace! Ce mai viaţă era odată! “A treia era Elizaveta Kievna. În ochii ei flăcările luminărilor pâlpâiau, pulverizându-se parcă. Prin fum, feţele tuturor erau albe, numai a vecinului ei, a locotenentului Jadov, părea înfricoşătoare şi neasemuită. Jadov era lat în umeri, avea părul roşcat, obrazul bărbierit proaspăt şi ochii străvezii. Se ţinea drept, bine strâns în curele, bea mult şi după aceea pălea. Când Muşka cea brună izbucnea în râs, sau când Maria Ivanovna îşi lua ghitara şi, după ce-şi ştergea faţa cu batistuţa din pumn, începea să cânte cu vocea ei adâncă: *„Pe plaiuri moldovene, pe unde m-am născut”,* Jadov

— Zâmbea discret pe la colţul drept al gurii şi-şi mai turnă încă un pahar de vodcă.

Elizaveta Kievna îi privea de aproape faţa netedă, fără nicio cută. Între ei se înfiripase o conversaţie cuviincioasă şi banală. Locotenentul îi povestea, între altele, că la ei în regiment era un căpitan, unul Martânov, despre care se dusese vestea că ar fi fatalist. Într-adevăr, noaptea, după ce se îmbăta cu coniac, trecea dincolo de sârma ghimpată, se apropia de tranşeele inamice şi-i înjura pe nemţi în patru limbi. Zilele acestea, însă, îşi plătise îndrăzneala cu un glonte în pântece.

— Prin urmare, observă oftând Elizaveta Kievna, căpitanul Martânov a fost un erou.

Jadov zâmbi cu ironie.

— Iartă-mă, există îndrăzneţi şi există dobitoci. Eroi însă nu există.

— Dar când porniţi la atac, nu daţi dovadă de eroism?

— Mai întâi că nu j, pomeşti "la atac, ci eşti silit să porneşti, iar cei care pornesc sunt în fond, nişte laşi. Există, fără îndoială, şi oameni care-şi riscă viaţa fără să fie obligaţi, dar aceia sunt minaţi de setea organică de a ucide.

Şi Jadov bătu tobă în masă cu unghiile lui tari. Oamenii aceştia stau, dacă vrei, pe cea mai înaltă treaptă a conştiinţei contemporane…

Se ridică sprinten, luă din colţul cel mai îndepărtat al mesei o cutie mare cu jeleuri şi i-o întinse Elizavetei Kievna.

— Nu, nu vreau, se feri ea, simţind cum îi bate inima şi-i slăbesc puterile. Spune-mi, şi dumneata? …

Jadov se încruntă, şi pe faţă i se iviră nenumărate încreţituri mărunte. Parcă îmbătrânise dintr-o dată.

— Cum adică: „Şi dumneata"? Repetă el tăios. Am împuşcat ieri un jidan în spatele şurii. Vrei să ştii dacă-i plăcut sau nu? Ce prostie!

Strângându-şi ţigara între dinţii ascuţiţi, aprinse un chibrit. Degetele lui late păreau sigure, totuşi ţigara nu nimeri în flacără şi nu se aprinse.

— Adevărul e că sunt beat. Iartă-mă, te rog, zise el şi aruncă chibritul care arsese până la unghii. Să ieşim afară, la aer.

Ca prin vis, Elizaveta Kievna se ridică şi-l urmă prin şanţul îngust al adăpostului. În urma lor răsunau glasuri * vesele de oameni beţi. Maria Ivanovna înşfăcase ghitara şi cânta, cu glasul ei adânc: *A fost o noapte de patimă fierbinte.*

Afară, pământul mirosea primăvăratic, a dospit. Era întuneric şi linişte. Jadov mergea repede prin iarba umedă, cu mâinile în buzunare. Elizaveta Kievna venea în urma lui, zâmbind mereu. Deodată el se opri, întrebând-o pe neaşteptate:

— Ei, ce zici?

Un val fierbinte îi năvăli în urechi. Stăpânindu-şi un nod ce i se oprise în gât, îi răspunse cu glas abia auzit:

— Nu ştiu…

— Haide! Şi-i arătă cu capul acoperişul întunecat al şurii.

După câţiva paşi, se opri iar şi-i strânse mâna în mâna lui de gheaţă.

— Sunt ca un zeu, începu el cu neaşteptată înflăcărare. Pot să rup între degete o monedă de douăzeci de copeici. Văd prin orice om ca prin sticlă... Urăsc! Se opri fără veste, ca şi cum şi-ar fi adus aminte de ceva şi începu să bată din picior. Ha! Toate astea sunt mârşăvii: cântece şi vorbe de oameni laşi. Toţi sunt că viermii ascunşi în gunoi... Am să-i strivesc! ... Ascultă-mă... Nu te iubesc, nu pot! N-am să te iubesc niciodată... Să nu-ţi faci iluzii... Dar am nevoie de tine... E dezgustător sentimentul acesta de dependenţă... Trebuie să mă înţelegi... îşi încleştă mâinile de braţele Elizavetei Kievna şi, trăgând-o cu putere spre el, îşi lipi de tâmpla ei buzele uscate şi fierbinţi ca jarul.

Ea se zbătea, încercând să scape, însă el o strânse atât de tare, încât oasele-i trosniră, în timp ce capul îi atârna pe spate şi trupul i se lăsă greu în braţele lui.

— Nu eşti ca celelalte, ca toate, urmă el, am să te-n- văţ... Dar tăcu deodată, înălţând capul.

— Drace! Făcu Jadov printre dinţi.

O explozie bubui în depărtare. Elizaveta Kievna se zbătu din nou, dar Jadov o strânse şi mai tare. Glasul ei Îngăimă, deznădăjduit:

— Dă-mi drumul!

Urmă a doua explozie. Jadov continua să mormăie nu ştiu ce, când deodată, alături de ei, dincolo de şură, o coloană neagră de fum şi de foc ţâşni în aer. Explozia aruncă în sus smocuri de paie aprinse.

Elizaveta Kievna se smulse din mâinile lui Jadov şi alergă spre adăpost.

Prin şanţul de comunicaţie ofiţerii ieşeau grăbiţi, uitându-se la şura în flăcări şi alergând în goană pe pământul negru, brăzdat de lumina piezişă. Unii o luau la stânga, în direcţia pădurici unde erau tranşeele, ceilalţi la dreapta, spre intrarea şanţului care ducea la fortificaţiile de lângă pod. Dincolo de râu, departe peste dealuri, bubuiau bateriile nemţeşti. Focul lor avea două obiective: la dreapta

— Podul, la stânga – locul de trecere spre conacul ocupat de curând, pe malul celălalt al râului, de către o companie a Regimentului „Usolski “. În alt sector focul era concentrat asupra bateriilor ruseşti.

Elizaveta Kievna îl văzu pe Jadov alergând peste câmp, cu capul gol şi cu mâinile în buzunare, spre un cuib de mitralieră. Deodată, în locul făpturii lui înalte, ieşi ca din pământ un mănunchi de foc, negru şi stufos. Elizaveta

Kievna închise ochii. Când îi deschise, Jadov făcuse un salt la stânga şi alerga ca şi înainte, cu coatele depărtate de trup. Căpitanul Tiotkin, care se afla lângă Elizaveta Kievna cu binoclul în mână, strigă mânios:

— N-am spus eu? La ce naiba ne-a trebuit conacul acela? Ia te uită, mă rog, cum răscolesc ăştia locul de trecere... Ah, scârnăviile! "... îşi duse iarăşi binoclul la ochi. Trag, porcii, drept în conac! ... S-a sfârşit cu compania a şasea. Ei! ... Căpitanul se întoarse, scărpinându-şi amarnic ceafa chelă: Ei, Şliapkin!

— Aici, îi răspunse imediat un om mărunt, cu nasul mare şi cu o căciulă miţoasă pe cap.

— Ai vorbit cu conacul?

— Comunicaţia e întreruptă.

— Comunică-i companiei a opta să trimită întăriri acolo.

— Am înţeles, zise Şliapkin, coborându-şi, scurt, mâna de la tâmplă.

Făcu doi paşi, apoi rămase locului.

— Locotenent Şliapkin! Îl strigă mânios căpitanul.

— Aici.

— Binevoieşte, te rog, şi execută ordinul.

— Am înţeles. Şi Şliapkin mai făcu câţiva paşi. Apoi se opri, cu capul plecat, şi începu să scormonească pămân- tul cu un băţ.

— Locotenent Şliapkin! Urlă căpitanul.

— Aici.

— Înţelegi sau nu-nţelegi când ţi se vorbeşte ruseşte?

— Înţeleg, întocmai.

— Comunică ordinul companiei a opta. Dar eşti liber să le spui oamenilor, ca din partea dumitale, să nu-l execute. Că doar nu-s nici ei aşa de idioţi să trimită oameni acolo! Să trimită, aşa, vreo cincisprezece la locul de trecere, ca să întărească focul... Comunică imediat diviziei că cea de a opta companie, printr-o lovitură îndrăzneaţă, forţează trecerea... Cât despre pierderi, o să le trecem pe cele de la compania a şasea. Du-te... Dar pleacă odată de aici, domnişoară, se întoarse el către Elizaveta Kievna, du-te la mama dracului, că acuşi începe focul!

În clipa aceea, un obuz trecu şuierând şi căzu undeva, în

apropiere.

Culcat chiar lângă gura cuibului de mitralieră, Jadov urmărea lupta cu înfrigurare, fără să-şi mai ia binoclul de la ochi. Adăpostul era săpat pe povârnişul unei coline împădurite. La poalele colinei, râul făcea un cot domol. La dreapta, fumega podul care luase foc de curând, iar dincolo de pod, de cealaltă parte, se desluşea linia frântă a tranşee- lor săpate într-un teren mocirlos, acoperit cu iarbă. Acolo se afla compania întâi a Regimentului Usolski. Puţin mai la stingă şerpuia prin păpuriş un pârâu, iar dincolo de el se desluşeau cele trei corpuri de case ale conacului, cuprinse de flăcări. În spatele lor, în tranşeele care înaintau în unghi, era instalată compania a şasea. La vreo trei sute de paşi de acolo începeau liniile germane, care se întindeau apoi la dreapta până în depărtare, spre dealurile acoperite cu păduri.

La lumina celor două incendii râul părea roşu-închis şi murdar. Când cădeau obuzele în el, apele lui clocoteau şi ţâşneau în sus: deasupra râului plutea un nor roşcat de stropi.

Dar focul cel mai susţinut era concentrat asupra conacului. Peste corpurile de case cuprinse de flăcări izbucneau, una după alta, explozii de şrapnele, iar pe linia frântă a tranşeei se înălţau coloane negre şi stufoase. Dincolo de râu, în păpuriş şi în iarbă, gloanţele ţâşneau ca acele.

„Rrrrrap, rrrrrrap! “văzduhul se cutremură de exploziile obuzelor grele. „Ppac, ppac, ppac! “le răspundeau timid şrapnelele deasupra râului, deasupra păşunilor şi, pe celălalt mal, deasupra tranşeelor companiilor a doua, a treia şi a patra. „Rrrrruu, rrruu! “venea bubuitul tunului de peste coline, acolo unde douăsprezece baterii nemţeşti scăpărau în zare ca fulgerul. „Sssic, sssic! “le răspundeau obuzele ruseşti, şuierând prin văzduh şi trecând peste coline. Oamenilor le ţiuiau urechile de zgomot, pieptul le zvâcnea şi sufletul li se umplea de ură.

Salvele continuară aşa multă vreme. Jadov se uită la ceasul lui cu fosfor: era două şi jumătate. Curând avea să se lumineze, prin urmare trebuiau să se aştepte la un atac…

Într-adevăr, focul de artilerie se înteţi, apa râului clocoti şi mai vârtos: obuzele băteau locurile de trecere şi colinele. Câteodată pământul începea să se zguduie înăbuşit. IDe pe pereţii şi din tavanul adăpostului se desprindeau bucăţi de lut şi pietricele. Dar în raza conacului care ardea molcom era linişte. Şi deodată,

de departe, zeci de rachete şerpuiră pieziş spre râu, ca nişte panglici de foc: pământul părea luminat de soare. După ce focul rachetelor se stinse, urmară câteva clipe de beznă adâncă. Apoi nemţii săriră din adăposturi şi porniră la atac.

În semiîntunericul zorilor, Jadov desluşi umbre în mişcare, departe, pe păşune. Se trânteau din când în când la pământ, ajungându-se din urmă unele pe altele. Niciun foc nu le aţinea calea dinspre conac. Jadov se întoarse, strigând: *f*

— O bandă de cartuşe!

Mitralieră începu să ţăcănească, cuprinsă de o furie îndrăcită, scuipând grăbită plumb şi împrăştiind un miros înţepător, de ars. Imediat umbrele de pe păşune începură să se mişte mai repede. Câte una se prăbuşea la pământ. Toată câmpia era acum acoperită cu puncte: duşmanii atacau. Cei din frunte ajunseseră la tranşeele năruite ale companiei a şasea. De acolo se ridicară din pământ vreo douăzeci de oameni. Mulţimea se învălmăşea cu o repeziciune ameţitoare.

Lupta această pentru stăpânirea conacului a fost doar o părticică din marea bătălie care s-a desfăşurat pe un front de sute de kilometri şi care a costat câteva sute de mii de vieţi, şi de o parte, şi de cealaltă.

Conacul fusese ocupat de ruşi cu două săptămâni în urmă, ca să-şi asigure o bază de operaţiuni în cazul unei ofensive peste râu. Nemţii hotărâseră să-l recucerească, ca să-şi apropie postul de observaţie de râu. Amândouă aceste mişcări nu prezentau importanţă decât pentru comandanţii de divizie german şi rus, deoarece ele intrau în planurile lor strategice privitoare la campania de primăvară, planuri studiate în toate amănuntele.

În clipa când primi vestea că nemţii începuseră ofensiva în sectorul Regimentului „Usolski”, comandantul diviziei ruseşti, generalul Dobrov, care-şi schimbase printr-o autorizaţie imperială numele de familie, deloc rusesc, tocmai făcea o partidă de *prefetence.*

Generalul se ridică de la masa de joc şi trecu, împreună cu ofiţerii superiori şi cu cei doi aghiotanţi ai săi, în sala în care erau întinse pe masă hărţile topografice. I se raportase de pe front că obiectivele bombardamentului erau locul de trecere şi podul. Generalul înţelese că nemţii îşi puseseră în minte să recucerească conacul, adică tocmai punctul care se afla la baza faimosului său plan de ofensivă încuviinţat de statul-major al

corpului de armată şi înaintat, spre aprobare, comandantului armatei. Atacând conacul, nemţii îi spulberau tot planul.

Cu fiecare clipă care trecea, telefonogramele confirmau primejdia. Generalul îşi scoase pince-nez-ul de pe nasul lui mare şi, jucându-se cu el, zise liniştit, dar cu hotărâre:

— Bine. Nu voi da îndărăt nicio palmă din poziţiile pe care le-am ocupat.

Expedie imediat o telefonogramă, cerând să se ia măsuri în vederea apărării conacului. Regimentul „Kun- dravinski “, care se afla în rezervă pe linia a treia, primi ordin să înainteze cu două batalioane până la locul de trecere, ca să întărească poziţiile lui Tiotkin. Tot atunci sosi şi raportul comandantului bateriei grele, care-l anunţa că nu mai aveau decât puţine obuze, că un tun fusese scos din uz şi că-i era peste putinţă să facă faţă uraganului de foc al inamicului.

Aflând toate acestea, generalul Dobrov zise, uitându-se cu asprime la cei de faţă:

— Bine. Când vom termina obuzele, ne vom bate cu baionetă.

Apoi scoase o batistă albă ca zăpada din buzunarul vestonului cenuşiu cu revere roşii, o scutură şi, după ce-şi şterse pince-nez-ul, se aplecă asupra hărţii.

În uşă apăru atunci aghiotantul secund, contele Bo- bruiski, sublocotenent de cavalerie. Uniforma de campanie, de un cafeniu-închis, îi venea pe trup ca o mănuşă.

— Excelenţă, raportă el cu un zâmbet aproape imperceptibil la colţul gurii lui frumoase, de adolescent. Căpitanul Tiotkin raportează că, printr-o lovitură îndrăzneaţă, compania a opta forţează trecerea, în ciuda focului distrugător al inamicului.

Generalul îl privi pe deasupra *pince-nez-ului,* mestecând mereu din gură, apoi încuviinţă:

— Foarte bine.

Dar cu tot tonul lor plin de curaj, rapoartele de pe front erau din ce în ce mai puţin liniştitoare. Regimentul „Kundravinsk” ajunsese la locul de trecere şi-şi săpa adăposturi. Compania a opta dădea mereu lovituri îndrăzneţe, dar nu izbutea să treacă mai departe. Comandantul divizionului de mortiere, căpitanul Islambekov, raportă că două mortiere îi fuseseră scoase din uz şi că nu mai avea decât puţine obuze. Comandantul batalionului întâi al Regimentului „Usolski”, colonelul Borozdin, raportă că, din pricina poziţiilor deschise, companiile a doua, a treia şi a

patra aveau pierderi mari de oameni. Prin urmare, ori i se îngăduia să se arunce în luptă şi să dea inamicul peste cap, ori trebuia să se retragă spre marginea pădurii. De la compania a şasea, care ocupase conacul, nu venea niciun raport.

La două şi jumătate după miezul nopţii, se convocă un consiliu militar. Generalul Dobrov declară că o să se aşeze el însuşi în fruntea trupelor care-i fuseseră încredinţate. Dar că n-o să părăsească niciun centimetru din baza de operaţiuni pe care-o ocupase. În aceeaşi clipă sosi raportul care anunţa recucerirea conacului de către inamic şi nimicirea, până la cel din urmă om, a companiei a şasea. Generalul îşi strânse în pumn batista subţire şi închise ochii. Şeful de stat-major, colonelul Svecin, ridică din umerii graşi, iar faţa lui plină, înconjurată de o bărbuţă neagră, se făcu peste măsură de roşie. Începu să vorbească cu glas răguşit, scandând parcă:

— Excelenţă, v-am raportat de atâtea ori că e riscant să aşezăm poziţii înaintate pe malul drept. În locul acesta de trecere pierdem cu siguranţă două, trei sau chiar patru batalioane. Şi chiar dacă luăm din nou conacul, ar fi extrem de greu să-l păstrăm.

— Avem nevoie de o bază de operaţiuni. Trebuie s-o avem, şi o vom avea! Strigă generalul Dobrov, şi pe nas
i se iviră picături de sudoare. Dacă pierdem baza de operaţiuni, tot planul meu de ofensivă se reduce la zero!

Colonelul Svecin obiectă, înroşindu-se şi mai tare:

— Excelenţă, trupele nu pot trece râul sub ploaia de gloanţe dacă nu sunt susţinute cum se cuvine de artilerie. Şi, după cum ştiţi, artileria n-are cu ce să le susţină.

Generalul îi răspunse:

— Bine. Dacă-i aşa, atunci comunică trupelor că pe malul celălalt al râului decoraţiile „Sfântului Gheorghe” stau agăţate în sârma ghimpată. Îmi cunosc eu oamenii! …

După aceste cuvinte, sortite să intre în istorie, generalul se ridică şi, cu mâinile la spate, învârtindu-şi pince-nez-ul de aur între degetele scurte, începu să se uite pe fereastră. Pe păşune, în ceaţa dimineţii de un albastru- fraged, se vedea un mesteacăn cu frunzişul umed. Un stol de vrăbii îi năpădise crengile subţiri, de un verde-crud. Ciripeau grăbite şi neliniştite, apoi, fără veste, îşi luară zborul şi dispărură. Razele aurii ale soarelui pătrundeau pieziş prin negura care învăluia poiană şi

liniile nesigure ale copacilor.

La răsăritul soarelui, lupta se terminase. Nemţii ocupaseră conacul şi malul stâng al râului. Din toată baza de operaţiuni nu rămăsese în mâinile ruşilor decât o fâşie joasă de teren pe malul drept, unde era instalată compania întâi. Schimbul domol de focuri între cele două maluri ţinu toată ziua. Nu mai încăpea îndoială: compania întâi era în primejdie de a fi înconjurată. Ea n-avea legătură directă cu malul celălalt, deoarece podul arsese. Soluţia cea mai logică ar fi fost să părăsească fără întârziere mlaştina.

Dar în cursul după-amiezii, colonelul Borozdin, comandantul batalionului întâi, primi ordin să pregătească chiar pentru noaptea aceea trecerea râului prin văd, spre mocirle, pentru a întări poziţiile companiei întâi, iar căpitanul Tiotkin primi ordin să concentreze companiile a cincea şi a şaptea mai jos de conac şi să treacă râul pe pontoane. Batalionul al treilea al Regimentului „Usolski “, care era în rezervă, trebuia să ocupe poziţiile celor care porneau la atac, iar Regimentul „Kundravinski” să treacă râul pe lângă podul ars, printr-un loc nu prea adânc, şi să atace frontal.

Ordinul era sever, dispoziţia era clară: conacul trebuia prins ca în cleşte, la dreapta de către batalionul întâi, la stânga de către batalionul al doilea. Cât despre Regimentul de rezervă „Kundravinski “, acesta trebuia să atragă asupra lui atenţia şi focul inamicului. Atacul fusese hotărât pentru ora 12 noaptea.

În amurg, Jadov se duse să aşeze mitralierele la locul de trecere. Pe una o luă într-o barcă şi o trecu, cu multă băgare de seamă, pe o insuliţă năpădită de răchite, cu o suprafaţă doar de câteva zeci de metri pătraţi, şi rămase şi el acolo.

Bateriile ruseşti ţinură toată ziua sub un foc slab conacul şi poziţiile germane dinspre râu. De-a lungul malului răsunau împuşcături izolate. La miezul nopţii, în tăcere, începu trecerea trupelor, prin trei puncte deodată. Pentru că atenţia inamicului să fie îndreptată în altă parte, unităţile Regimentului „Beloţerkovski “, instalate la vreo cinci kilometri mai sus, pe râu, deschiseră xm foc viu. Nemţii tăceau, bănuitori.

Jadov dădu la o parte lăstarii plini de păienjeniş ai răchitelor, ca să vadă ce se petrecea la locul de trecere. La dreapta, deasupra colinelor împădurite, se vedea o stea galbenă care nu sclipea. Reflexele ei palide jucau în apele mohorâte ale râului. Şi

fâşia aceea subţire de lumină începu să fie întunecată de umbre omeneşti, care veneau alergând pe bancurile de nisip şi mii. Aproape de Jadov, vreo zece oameni cu puştile şi cartuşierele deasupra capetelor înaintau cufundaţi în apă până la piept, plescăind uşor. Erau oameni din Regimentul „Kundravinski “, care treceau râul.

Deodată, pe celălalt mal izbucniră departe focuri repezi, proiectilele începură să vâjâie pe sus şi... „pac. Pac, pac! “câteva obuze explodară deasupra râului, trosnind metalic. Exploziile luminau feţele bărboase ale celor din apă. Bancul de nisip era plin de oameni care fugeau. „Pac, pac, pac! “alt rând de explozii, urmate de ţipete. Pe tot cerul şerpuiau şi se risipeau rachete orbitoare. Bateriile ruseşti începură să tragă şi ele. Aproape de picioarele lui Jadov, curentul aduse un om care se zbătea. „în cap m-au lovit, în cap! “se plângea el cu glas înăbuşit, agăţându-se de lăstari. Jadov trecu în goană de cealaltă parte a insulei. Departe, pontoane ticsite de oameni traversau râul. Unităţile care apucaseră a trece alergau pe câmpie. Ca şi în ajun, la locurile de trecere, deasupra râului şi pe coline, se auzeau bubuituri asurzitoare, iar sclipirea potopului de foc îţi lua ochii. Apă clocotitoare părea plină de viermi. Soldaţii urlau şi se zbăteau prin norii de fum negri şi galbeni şi prin trâmbele înalte de apă. Cei care izbuteau să treacă dincolo se târau pe mal. Din spate ţăcăneau mitralierele lui Jadov. Obuzele ruseşti explodau în faţa lor* Amândouă companiile căpitanului Tiotkin băteau conacul cu foc încrucişat. Unităţile din prima linie a Regimentului „Kundravinski “, care, aşa cum s-a aflat mai târziu, pierduseră jumătate din efectiv la trecerea râului, trecură la atac de baionetă. Dar se poticniră şi se culcară sub barajul de sârmă. Dincolo de râu, rândurile dese ale batalionului întâi ieşeau, împrăştiindu-se, din păpuriş. Nemţii se repeziră şi ei din tranşee.

Culcat lângă mitralieră, cu mâna încleştată pe trăgaciul care zbârnâia furios, Jadov împroşca cu focul razant al mitralierei o moviliţă de pământ plină de ierburi din spatele tranşeelor nemţeşti, pe unde treceau în fugă când doi oameni, când trei, când un grup mai numeros. Toţi se poticneau fără greş, întinzându-se care pe-o coastă, care cu capul în jos.

„Cincizeci şi opt, şaizeci1’, număra Jadov. O umbră firavă, care se ţinea cu mâinile de cap, se târa spre movilă. Jadov îşi

îndreptă ţeava mitralierei spre ea. Umbră se ridică în genunchi, apoi se culcă. „Şaizeci şi unu. “Deodată, o lumină înspăimântătoare şi fierbinte izbucni în faţa ochilor lui. Se simţi ridicat în văzduh, apoi o durere ascuţită îi sfâşie mâna.

Conacul şi toate liniile de tranşee din apropierea lui fuseseră ocupate. Cam două sute de oameni căzuseră prizonieri. În zori, focul de artilerie se potoli din amândouă părţile. Soldaţii începură să adune morţii şi răniţii de pe câmpul de bătaie. Cercetând insuliţele de pe râu. Sanitarii găsiră lângă o răchită ruptă o mitralieră răsturnată, iar alături, cu faţa în nisip, un subofiţer cu ceafa zdrobită. La vreo zece metri mai încolo, de cealaltă parte a insulei, Jadov zăcea cu picioarele în apă. Când l-au ridicat, a început să geamă. Din mâneca plină de sânge închegat, îi ieşea, bălăbănindu-se, un capăt de os trandafiriu.

Când Jadov ajunse la spitalul mobil, doctorul o strigă pe Elizaveta Kievna: „Uite, ţi l-au adus pe făt-frumos al dumitale. Să-l aşezăm repede pe masă, la ciopir|it! “Jadov îşi pierduse cunoştinţa. Nasul i se ascuţise, gurăi se înnegrise. Când îi scoaseră cămaşa, Elizaveta Kievna văzu pe pieptul lui larg şi alb un tatuaj: câteva maimuţe, agăţate una de coada celeilalte. În timpul operaţiei, Jadov scrâşnea din dinţi, iar faţa i se crispă dureros.

După chinurile îndurate şi după ce fusese pansat, deschise ochii. Elizaveta Kievna se aplecă asupra lui.

— Şaizeci şi unu! Strigă el.

Aiură până dimineaţa, apoi adormi. Elizaveta Kievna ceru învoirea să-l ducă chiar ea la spitalul statului-ma- jor al diviziei.

XXIII

Daşa intră în sufragerie. Nikolai Ivanovici şi Dmitri Stepanovici, care sosise de două zile de la Samara, chemat cu o telegramă urgentă, îşi întrerupseră vorba. Ţinându-şi cu mâinile şăluţul alb sub bărbie, Daşa se uită la obrazul roşu şi la părul vâlvoi al tatălui ei, care şedea cu picioarele strânse sub scaun, apoi la faţa crispată, cu pleoapele umflate, a lui Nikolai Ivanovici. Se aşează şi ea la masă. Afară, secera subţire a lunii plutea, luminoasă, peste amurgul albăstrui.

Dmitri Stepanovici fuma, lăsând să-i cadă scrumul pe vesta păroasă. Nikolai Ivanovici aduna grămadă, sârguitor, firimiturile de pâine de pe faţa de masă. Tăceau cu toţii.

La un moment dat, Nikolai Ivanovici zise cu glas înăbuşit:

— Cum de-am plecat cu toţii de lângă ea? Nu se poate aşa…

— Staţi, că mă duc eu, îi răspunse Daşa, ridicându-se. Nu mai simţea nici durerile care-i înjunghiau trupul, nici oboseală. Tată, haide, mai fă-i o injecţie! Se rugă ea, acoperindu-şi gura cu şalul.

Dmitri Stepanovici trase cu putere aerul pe nas, apoi aruncă peste umăr ţigara arsă până la capăt. În jurul lui, toată podeaua era plină de mucuri de ţigări.

— Tată, mai fă-i o injecţie. Te rog, tată!

Nikolai Ivanovici strigă atunci enervat, dar în acelaşi timp teatral:

— Nu poate să trăiască numai cu ulei camforat. Moare, Daşa! …

Daşa se întoarse repede spre el:

— Nu vorbi aşa! Nu vorbi! Nu moare!

Faţa galbenă a lui Nikolai Ivanovici se strânse ca într-un spasm. Îşi întoarse privirea spre fereastră şi văzu şi el secera subţire şi ascuţită a lunii în pustiul albăstrui.

— Ce tristeţe… şopti el. Dacă se prăpădeşte ea, nici eu nu mai pot…

Daşa traversă salonul în vârful picioarelor, privind încă o dată pe fereastră: dincolo era frigul veşnic, frigul de gheaţă… Apoi se strecură ca o umbră în dormitorul Katiei, abia luminat de o candelă.

În fundul odăii, pe un pat larg şi scund, zăcea nemişcată pe perne o faţă mică, cu părul uscat şi închis la culoare pieptănat în sus, iar pe plapumă se odihnea o mână, îngustă, îngustă… Daşa se lăsă în genunchi lângă pat. Katia respira atât de uşor, încât abia se auzea. După mult timp, bolnava întrebă cu voce înceată şi plângătoare:

— Cât e ceasul?

— Opt, Katiuşa…

După ce trase aer în piept, Katia întrebă din nou, de parcă s-ar fi jeluit:

— Cât e ceasul?

Toată ziua repetase aceeaşi întrebare. Faţa ei aproape străvezie, cu ochii închişi, părea liniştită. Nu mai ştia de câtă vreme păşea, pe un covor moale, de-a lungul unui coridor galben şi lung. Tot coridorul era galben: şi pereţii, şi tavanul. De sus, prin ferestrele prăfuite din dreapta, pătrundea o lumină

gălbuie, chinuitoare. La stânga erau o mulţime de uşi lustruite. Dincolo de ele, dacă le deschideai, era capătul pământului, prăpastia. Katia mergea încet, încet, ca în vis, de-a lungul acestor uşi şi ferestre prăfuite. În faţa ei se întindea coridorul lung şi drept, plin de lumini gălbui. Era înăbuşitor, o tristeţe de moarte răbufnea prin fiecare uşă. Doamne, oare când o să ajungă la capăt? Ar putea să se oprească şi să asculte... Nu, nu se auzea nimic... Doar de dincolo de uşi, din întuneric, începea să se desluşească un zgomot ca acela pe care-l fac resorturile cea surilor de perete, un zgomot încetinit şi adânc... O, ce chinuitor! ... De s-ar trezi odată, să spună ceva, ceva simplu, omenesc...

Şi, făcând o nouă sforţare, Katia repetă cu acelaşi glas jalnic:

— Cât e ceasul?

— De ce tot întrebi cât e ceasul, Katiuşa?

„Bine, Daşa e aici... "Şi iarăşi i se aşternu sub picioare covorul acela nesuferit din coridor, iarăşi se revărsă lumina înăbuşitoare şi aspră a ferestrelor prăfuite, şi iarăşi începură a suna în depărtare resorturile ceasului...

„De n-aş mai auzi... de n-aş mai vedea, de n-aş mai simţi! ... M-aş culca, m-aş ghemui cu faţa în jos... De-ar veni mai repede sfârşitul! Daşa mă ţine, ea nu mă lasă să mă cufund în uitare... Mă ţine de mână, mi-o sărută şi-mi vorbeşte în şoaptă... Şi parcă din ea se revarsă un fluid viu în trupul meu golit pe dinăuntru... E chinuitor... Cum să-i explic că e uşor să mori, mult mai uşor decât să simţi înăuntrul tău fluidul acesta viu? ... De m-ar lăsa... "

— Te iubesc, Katiuşa, te iubesc, m-auzi?

„Nu mă lasă, îi pare rău... nu se poate... Fetiţa ar ră- mânea singură, orfană..."

— Daşa!

— Da?

— N-am să mor! ...

„Se vede că s-a apropiat tata, miroase a tutun. Se apleacă şi ridică plapuma. Acul îmi pătrunde în piept cu o durere ascuţită şi dulce. Prin sânge mi se revarsă ceva cald, liniştitor. Pereţii coridorului galben se clatină, se depărtează. Mă învăluie o adiere răcoroasă. Daşa îmi mân- gâie mâna care zace pe plapumă, îşi lipeşte buzele de ea. Mă încălzeşte. Încă o clipă, şi trupul mi se topeşte în bezna dulce a somnului... Dar liniuţele

galbene şi dure revin iarăşi la capătul vederii mele. Încântate că există, că trăiesc prin ele însele, se înmulţesc şi clădesc din nou coridorul acela înăbuşitor, chinuitor…”

— Daşa, Daşa, nu vreau să mă duc acolo!

Daşa îi cuprinde capul, se culcă alături de ea pe pernă şi se lipeşte de ea, vie şi puternică. O putere sălbatică şi fierbinte se revarsă parcă din făptura ei: „Trăieşte, trăieşte! “

Dar iarăşi se întinde în faţa ei coridorul, iarăşi trebuie să se ridice şi să plece, cu greutăţi de câte-o sută de puduri la fiecare picior… Nu, nu poate să se culce. Daşa o prinde şi o ridică: „Haide, haide…

Trei zile s-a luptat aşa cu moartea. Simţea în ea, clipă cu clipă, voinţa neînduplecată a Daşei. Dacă n-ar fi fost Daşa, puterile ar fi părăsit-o de mult şi s-ar fi liniştit…

În cea de a treia zi Daşa nu se depărtă de lângă patul Katiei nici seara, nici noaptea. Surorile se contopiseră parcă într-o singură fiinţă, într-o singură durere, într-o singură voinţă. Spre ziuă, trupul bolnavei era scăldat în sudoare. Se întorsese pe o parte. Respiraţia aproape nu i se mai auzea. Speriată, Daşa îl chemă pe doctorul Bulavin. Hotărârâ amândoi să mai aştepte. După ora şase dimineaţa, Katia oftă şi se întoarse pe cealaltă parte. Criza trecuse. Începea reîntoarcerea la viaţă.

Pentru întâia oară după trei zile, Daşa adormi în odaia bolnavei, într-un fotoliu adânc. Când i se anunţă că primejdia trecuse, Nikolai Ivanovici îmbrăţişă vesta păroasă a lui Dmitri Stepanovici şi începu să plângă în hohote.

Ziua cea nouă se ivi plină de bucurie, caldă şi însorită: fiecare părea bun în ochii celorlalţi. De la florărie sosi un copăcel de liliac alb, pe. Care-l aşezară în salon. Daşei i se părea că ea, cu mâinile ei, o scosese pe Katia din haosul îngheţat şi negru. Nu, nu există pe pământ nimic mai de preţ decât viaţa – o simţea acum cu toată fiinţa ei.

La sfârşitul lui mai, Nikolai Ivanovici o instală pe Ekaterina Dmitrievna într-o vilă de lângă Moscova. Era o căsuţă de bârne cu două terase: una dădea spre o pădurice de mesteceni, cu umbre verzi în veşnică mişcare, unde păşteau viţei bălţaţi, iar cealaltă, spre câmpia în pantă, care unduia lin.

În fiecare seară, Daşa şi Nikolai Ivanovici coborau din trenul local la haltă din apropiere şi traversau o păşune mocirloasă. Deasupra lor zburau nouraşi de ţânţari. Apoi urcau dealul. De

obicei, Nikolai Ivanovici se oprea în vârful dealului, sub cuvânt că priveşte apusul soarelui, şi zicea, trăgându-şi sufletul:

— Oho! E al dracului de frumos!

13 – Calvarul, voi. I

Dincolo de câmpia unduitoare şi întunecată, acoperită cu lanuri lungi de grâne, cu tufişuri de aluni şi cu pâlcuri de mesteceni, norii se ridicau la orizont, aşa cum se ridicau totdeauna în amurg, violeţi, neclintiţi şi sterpi. Prin spaţiile lungi dintre ei se stingea lumina incendiului ceresc şi, ceva mai jos, la cotul pârâului, o dungă de cer îşi reflecta în apa sclipirea portocalie. Broaştele orăcăiau pe toate glasurile. Pe întinsul câmpiei se înălţau căpiţele negre şi acoperişurile satului. Undeva, cine ştie unde, se aprinsese un foc. Acolo îşi aşezase tabăra odinioară, îndărătul unui gard înalt, înconjurat de un val de pământ, hoţul din Tuşino *. Cu un fluierat prelung, trenul ieşea din spatele pădurii. Ducea soldaţi spre vest, spre asfinţitul palid…

Luând-o pe lângă pădure, Daşa şi Nikolai Ivanovici se apropiau de vilă. Prin geamurile terasei se vedea masa pusă şi lampa cu globul mat. Şarik, câinele casei, le ieşea în întâmpinare, lătrând politicos, se apropia dând din coadă, apoi, prevăzător, se făcea nevăzut prin buruieni, hămăind ca să dea de veste că vin oaspeţi.

Ekaterina Dmitrievna bătea cu degetele în geamul terasei. Încă n-avea voie să iasă din casă după ce se înserа. Nikolai Ivanovici spunea, închizând portiţa în urma lui: „N-am ce zice, drăguţă vilă “. Se aşezau cu toţii la masă. Ekaterina Dmitrievna le. Povestea noutăţile de acolo: un câine turbat venise din Tuşino şi muşcase doi pui de găină ai familiei Kişkin; familia Jilkin se mutase în vila Simovilor unde li se şi furase samovarul, iar Matriona, bucătăreasa, îşi bătuse iarăşi băiatul.

Daşa mânca în tăcere. După muncă de la spital, se sim-

- ţea nespus de obosită. Nikolai Ivanovici scotea din servietă un teanc de gazete şi începea să citească, scobindu-se în dinţi. Când dădea peste vreo ştire neplăcută, făcea „ţ-ţţ “, până când Katia îl rugă: „Te rog, Nikolai, nu mai face aşa “. Daşa ieşea pe terasa de la intrare şi, aşezându-se, privea cu bărbia sprijinită în palmă câmpia întunecată, luminată ici şi colo de focuri, şi stelele mici şi sclipitoare de vară. Din grădiniţă venea parfum de flori proaspăt stropite.

Nikolai Ivanovici îşi foşnea gazetele, vorbind:

— Războiul nu poate să mai dureze mult, chiar şi pentru simplul motiv că atât ţările Antantei, cât şi noi, aliaţii, ne ducem de râpă!

Katia îl întreba:

— Nu vrei lapte bătut?

— Numai dacă-i rece... E teribil, teribil! Am pierdut Lvovul şi Lublinul. Dracu ştie ce-nseamnă asta! Cum poţi să duci un război când trădătorii îţi implântă cuţitul în spinare? E inimaginabil! Ţ-ţţ...

— Te rog, Nikolai, nu mai face aşa...

— Lasă-mă şi tu în pace! Dacă pierdem şi Varşovia, apoi n-o să mai putem trăi de ruşine! Drept să-ţi spun, îmi trece câteodată prin minte că ar fi mai bine să încheiem un armistiţiu oarecare şi pe urmă să întoarcem baionetele împotriva Petersburgului.

Din depărtare se auzea fluieratul unui tren care trecea duduind podul de peste pârâul în care, cu puţin înainte, se oglindise apusul: treceau pesemne răniţii care erau duşi la Moscova. Nikolai Ivanovici îşi foşnea iarăşi gazetele:

— Eşaloanele se duc spre front fără puşti, soldaţii stau în tranşee cu ciomege în mână. N-avem mai mult de o puşcă la cinci oameni. Şi la atac pornesc tot cu ciomegele. Dacă-ţi cade vecinul, îi înhaţi puşca. Lua-i-ar dracu! ...

Daşa coborî treptele peronului de la intrare. Lângă portiţă se opri, sprijinindu-se în coate. Lumina de pe terasă cădea peste tufele lucioase de brusturi de lângă gard şi de pe drum. Prin faţa portiţei trecea Petka, băiatul Matrio- nei, cu capul plecat şi stârnind praful drumului cu picioarele goale. Călca în silă, amărât: nu-i mai rămăsese altceva de făcut decât să se întoarcă la bucătărie, să se lase bătut măr şi pe urmă să se ducă la culcare.

Daşa ieşi pe portiţă şi o luă încet până la pârâul Himka.

Acolo, deasupra râpii, se opri în umbră ascultând: undeva prin apropiere, murmura un izvor; murmurul nu i se auzea decât noaptea. Un bulgăre de pământ se desprinse din malul uscat al râpii şi, rostogolindu-se uşor, căzu plescăind în apă. Fantomele negre ale copacilor stăteau neclintite. Deodată, frunzele începură să foşnească somnoros, apoi se lăsă din nou tăcerea. „Când, oare, când oare, când? “se întreba încetişor Daşa,

frângându-şi degetele.

Pe la începutul lui iunie, într-o zi de sărbătoare, Daşa se sculă dis-de-dimineaţă şi, ca să n-o trezească pe Katia, se duse să se spele în bucătărie. Pe masă zăcea o grămadă de legume şi, deasupra lor, o carte poştală verzuie. Se vede că o adusese de la poştă, împreună, cu gazetele, precupeţul de legume. În prag, Petka, băiatul Matrionei, se ostenea suflând din greu să lege de un băţ laba unei găini. Afară, Matriona întindea rufele la uscat pe salcâmi.

Daşa turnă într-un lighean de lut apa care mirosea a râu şi-şi lăsă cămaşa în jos de pe umeri, cu ochii la cartea poştală. O apucă de un colţ cu degetele ude. Zărise câteva cuvinte: „Draga mea Daşa, sunt neliniştit că n-am primit răspuns la niciuna din scrisorile mele. Să se fi pierdut oare toate? “

Daşa se lăsă repede pe un scaun. Ochii i se împăienjeneau, picioarele-i tremurau… „Rana mea s-a cicatrizat complet. Fac acum gimnastică în fiecare zi şi, în general, mă ţin bine. Învăţ englezeşte şi franţuzeşte. Te îmbrăţişez, Daşa, dacă-ţi mai aduci aminte de mine. I. Teleghin “.

Ridicându-şi cămaşa pe umeri, Daşa citi încă o dată scrisoarea: „Dacă-ţi mai aduci aminte de mine! “…

Sări în picioare şi se repezi în dormitorul Katiei, unde trase perdeluţa de stambă de la fereastră.

— Citeşte tare, Katia! …

Se aşeză pe patul surorii ei, care deschise ochii, speriată. Şi fără să mai aştepte, îi citi ea singură scrisoarea. Apoi sări în sus, bătând din palme:

— Katia, Katia, e groaznic!

— Slavă Domnului, că trăieşte, Dariuşa!

— Îl iubesc… Doamne, ce să fac? … Te întreb: oare când se termină războiul?

Cu cartea poştală în mână, Daşa alergă la Nikolai Iva- novici. I-o citi şi lui, cerându-i, deznădăjduită, un răspuns precis: când se termină războiul?

— Doamne, fetiţo, dar nimeni nu poate să ştie de pe-acum.

— Ce păziţi atunci la stupida aceea de Uniune a oraşelor? Vă ţineţi numai de prostii de dimineaţă şi până seara! Plec imediat la Moscova, la comandamentul trupelor… O să-i cer…

— Ce să-i ceri? Daşa, Daşa, trebuie să aştepţi.

Câteva zile Daşa nu njai avu astâmpăr. Apoi se potoli, dar

parcă îşi pierduse vioiciunea. Seara se retrăgea devreme în odaia ei, îi scria lui Ivan Ilici, făcea pachete şi le cosea în pânză. Când Ekaterina Dmitrievna aducea vorba despre Teleghin, Daşa nu-i răspundea. Seara nu se mai plimba, ci stătea până târziu cu Katia, lucrând sau citind. Ai fi zis că voia să-şi ascundă cât mai adânc sentimentele, că voia să le acopere cu o pojghiţă de nepătruns.

Cu toate că se îndreptase în timpul verii, Ekaterina Dmitrievna părea că se stinge cu încetul, ca şi Daşa. Surorile spuneau adesea că parcă le apăsa o piatră de moară, de altfel că pe toţi oamenii în zilele acelea apăsătoare: îţi venea greu să te trezeşti, să umbli, să gândeşti şi să te întâlneşti cu oamenii. Abia aşteptai să te poţi culca, iar când te întindeai în pat, erai istovit şi n-aveai decât o dorinţă: să adormi, să te cufunzi în uitare. Iată, familia Jilkin chemase ieri câţiva prieteni să guste din dulceaţa proaspătă de anul acesta. În timpul ceaiului li se aduse gazeta. Pe lista morţilor îl găsiră şi pe fratele lui Jilkin: căzut pe câmpul de onoare. Gazdele intrară în casă, iar oaspeţii mai rămaseră puţin pe balcon, în întuneric, apoi se împrăş- tiară în tăcere pe la casele lor. Şi aşa se întâmpla pretutindeni. Faptul că trăiai era socotit că un dar de preţ. Viitorul se arăta tulbure şi întunecat. Varşovia fusese cedată. Brest-Litovskul, aruncat în aer, căzuse şi el. Pretutindeni erau prinşi spioni...

În râpă, pe râul Himka, se încuibaseră tâlharii. O săptămână întreagă nimeni nu se mai duse la pădure. Tuturor le era frică. Paznicii îi alungară pe tâlhari din râpă, punând mâna pe doi dintre ei. Al treilea fugi şi se zicea că s-ar fi strecurat în ţinutul Zvemigordsk, să prade conacele de acolo...

Într-o dimineaţă, în piaţa de lângă vila familiei Smo- kovnikov sosi în goană o trăsură. Birjarul stătea în picioare. Din toate părţile alergau spre el ţărance, bucătărese, copii. Se vede că se întâmplase ceva. Câţiva vilegia- turişti ieşiră în drum. Ştergându-şi mâinile de şorţ, Ma- triona o luă de-a dreptul prin grădină şi se repezi în uliţă. Roşu la obraz şi înfierbântat, birjarul povestea:

— L-au târât din cancelarie, i-au făcut vânt, l-au izbit cu capul de caldarâm, şi după ^peea l-au aruncat în râul Moscova. Prin fabrică se mai ascundeau vreo cinci nemţi... Pe trei i-au găsit, dar i-au scăpat sergenţii de stradă, că altfel, zdup cu ei în râu, ca şi cu celălalt! ... Şi ce mai mătase şi catifea zboară pe sus în

piaţa Lubianskaia! În tot oraşul se pradă... Şi s-a adunat lumea ca într-un furnicar...

Birjarul plesni cu hăţurile, cât putu de tare, mândreţea lui de armăsar, care se opintea între hulube, apoi îl mai lovi o dată. Şi atunci, nechezând şi plin de spume, armăsarul porni în galop, ducând trăsurică uşoară, pe după colţul străzii, la cârciumă.

Daşa şi Nikolai Ivanovici erau la Moscova. Dintr-a- colo se zărea prin pâcla cenuşie încălzită de soare o coloană neagră de fum, împrăştiindu-se pe cer ca un nor. Din piaţa satului, incendiul se vedea bine. Norodul se adunase grămadă. Când vilegiaturiştii se apropiau de ei, oamenii tăceau şi se uitau la „boieri" fie cu o expresie ironică, fie cu un aer de ciudată aşteptare – ar fi fost greu de spus. Un om îndesat la trup, cu capul gol, îmbrăcat cu o cămaşă ruptă, apăru în piaţă şi, apropiindu-se de bisericuţa de cărămidă, începu să strige:

— Oameni buni, la Moscova s-au pornit ai noştri să-i taie pe nemţi!

Nu sfârşi bine vorba, că o femeie însărcinată începu să ţipe. Valul de oameni se îndreptă spre bisericuţă. Ekaterina Dmitrievna se luă şi ea după ei. Mulţimea înfierbântată vuia.

— Arde gara Varşoviei, i-au pus foc nemţii...

— Au tăiat vreo două mii de nemţi!

— Nu două, ci şase mii! Şi pe toţi i-au aruncat în apă...

— Au început-o cu nemţii, pe urmă i-au luat pe ceilalţi la rând. Se zice că au devastat toată strada Kuzneţki-Most.

— Aşa le trebuie. S-au îngrăşat din sudoarea noastră, bestiile!

— Parcă poţi să opreşti norodul? Nu-l poţi opri, şi pace!

— În parcul Petrovski, să mor dacă mint, soră-mea a venit într-un suflet de-acolo! Cică s-a găsit într-o vilă un post de telegrafie fără fir, iar lângă el, doi spioni cu bărbi false. Nici vorbă că au fost ucişi, drăguţii de ei...

— Ar trebui să dăm şi noi o raită pe la vile... Asta zic şi eu că ar fi o treabă bună!

Pe povârniş, nu departe de terasamentul căii ferate spre Moscova, se vedeau alergând câteva fete cu saci goi în mână. Oamenii strigau ceva în urma lor. Întorcându-şi capul, fetele fluturau sacii, râzând. Ekaterina Dmitrievna îl întrebă pe un mujic foarte bătrân, cu înfăţişare cuvioasă, care stătea alături de ea sprijinit într-un toiag înalt:

— Încotro aleargă fetele acelea?

— Se duc să prade, cucoană…

În sfârşit, după ora 5, Daşa şi Nikolai Ivanovici sosiră cu trăsura din oraş. Amândoi erau înfierbântaţi şi povesteau, întrerupându-se unul pe altul, că la Moscova poporul se aduna în grupuri mari, devastând locuinţele şi magazinele nemţilor. Se pusese foc la câteva case. Magazinul de confecţii al lui Mandel fusese prădat. Se jefuise depozitul de piane „Beker “de pe Kuzneţki-Most. Oamenii aruncaseră pianele de la etaj pe fereastră şi le dăduseră foc. Piaţa Lubianskaia era plină de medicamente împrăştiate şi de sticlă spartă. Se spunea că se făcuseră şi omoruri. După-amiază începuseră să circule patrule, împrăştiind mulţimea. Acum liniştea se restabilise peste tot.

— Fără îndoială, e o dovadă de sălbăticie, zise Nikolai Ivanovici, clipind de emoţie, dar mie îmi place izbucnirea asta. Formidabilă putere mocneşte în popor! Astăzi au devastat prăvăliile nemţeşti. Mâine pun rămăşag că vor înălţa baricade! Guvernul a îngăduit dinadins programul de astăzi… Da, da, nu mai încape vorbă: ca să-şi mai cheltuiască oamenii prisosul de indignare… Numai că, după jocul ăsta, poporul o să prindă gust de ceva mai serios…

În aceeaşi noapte a fost prădată pivniţa lui Jilkin, iar la Svecinikov au dispărut albiturile din pod. La cârciumă lumina arsese toată noaptea. Trecu o săptămână, şi oamenii din sat tot mai şuşoteau între ei, aruncând căutături ciudate vilegiaturiştilor care se plimbau pe drum.

Pe la începutul lui august, familia Smokovrrikov se mută în oraş, şi Ekaterina Dmitrievna începu să lucreze din nou la spital. În toamna aceea Moscova era plină de refugiaţi veniţi din Polonia. Era atâta lume pe străzile Kuzneţki Most, Petrovka şi pe bulevardul Tverskoi, încât cu greu puteai să-ţi croieşti drum prin mulţime. Magazinele, cafenelele şi teatrele erau pline, şi pretutindeni puteai auzi cuvântul nou născut: *„Izviniaius! “*[10]

Şi toată această deşertăciune, tot acest lux orbitor, teatrele şi hotelurile arhipline, străzile zgomotoase scăldate în lumină electrică, toate erau apărate de zidul viu al unei armate de douăsprezece milioane de oameni, care sângera din greu.

Situaţia militară era tot mai deznădăjduită. Pe front, ca şi în spatele frontului, se vorbea de influenţa dezastruoasă a lui Rasputin, de trădările care se ţineau lanţ, de imposibilitatea de

10 **Scuzaţi, vă rog (rus.).**

a continua lupta dacă cuviosul Nicolae nu ne-o salva printr-o minune…

Şi deodată, pe neaşteptate, în plină deznădejde şi descompunere, generalul Ruzski opri ofensiva armatelor germane în câmp deschis.

XXIV

Pe malul mării, în amurgul de toamnă, vântul de la nord-est îndoia plopii desfrunziţi ca pe nişte arcuri, zguduia ferestrele casei bătrâne de pe deal, cu turn de lemn, bocănea pe acoperiş de ţi se părea că umblă pe tablă un om cu pasul greu şi sufla prin hornuri, pe sub uşi şi prin toate crăpăturile casei.

De la ferestre vedeai tufişurile desfrunzite de trandafiri aplecându-se pe straturile negre şi fâşii de nori trecând pe deasupra mării plumburii, frământată de valuri. Era frig şi te prindea urâtul.

Arkadi Jadov stătea pe un divan mic şi şubred la etaj, în singura odaie care mai putea fi locuită. Purta vârâtă în cingătoare mâneca goală a tunicii lui atât de elegantă altădată. Avea pleoapele umflate şi faţa-i era proaspăt bărbierită. Îşi netezise cu grijă părul de o parte şi de alta a cărării. Muşchii fălcilor i se contractau fără astâmpăr.

Încruntându-se din pricina fumului de ţigară care-i venea în ochi, Jadov bea vin roşu, din cel care se mai găsea încă în butoiaşele din pivniţa casei părinteşti. La capătul celălalt al divanului stătea Elizaveta Kievna. Şi ea bea vin şi fuma, cu un zâmbet blând pe buze. Jadov o deprinsese să tacă zile întregi, să tacă şi să asculte, în timp ce el, după ce golea vreo şase sticle de vin vechi Cabernet, spunea tot ce-i trecea prin minte. De-a lungul războiului, şi de când stătea pe jumătate flămând la „Château Cabernet”, casă pe jumătate ruinată, aşezată în mijlocul celor două deseatine de vie, singura avere care-i mai rămăsese după moartea tatălui său, în capul lui Jadov se adunaseră gânduri multe şi întunecate.

Cu şase luni în urmă, într-un spital din spatele frontului, într-una din nopţile de chin când îl durea mâna tăiată, Jadov îi spusese Elizavetei Kievna cu răutate, cu glas iritat şi insultător:

— Decât ţi-ai căsca la mine toată noaptea ochii ăştia de îndrăgostită şi nu m-ai lăsa să dorm, mai bine-ai chema mâine un popă să ne cunune, să se termine odată cu plictiseala asta!

Elizaveta Kievna pălise, apoi încuviinţase cu capul S-au

cununat în spital. Prin decembrie, Jadov a fost evacuat la Moscova, unde i s-a făcut a doua operaţie, iar la începutul primăverii a sosit împreună cu Elizaveta Kievna la Anapa şi s-au instalat la „Château Cabernet'1. Jadov nu avea niciun mijloc de trai şi-şi făcea rost de bani pentru mâncare vânzând inventarul vechi al viei şi felurite mobile hârbuite de prin casă. În schimb avea la dispoziţie vin din belşug, un „Cabernet pentru amatori", care se învechise în timpul războiului.

În casa cu turn, goală şi pe jumătate ruinată, pe acoperişul căreia păsările îşi lăsaseră urmele, începu pentru ei o existenţă lâncedă, fără perspective şi fără sfârşit. De mult îşi spuseseră tot ce aveau de spus. Viitor nu mai aveau. Era ca şi cum ar fi fost aruncaţi acolo, iar în urma lor uşa s-ar fi închis pentru totdeauna.

Elizaveta Kievna încercase să învioreze cu făptura ei pustiul zilelor chinuitor de lungi, dar nu izbutise. În dorinţa de a-i plăcea lui Jadov, era ridicolă, neglijentă şi stângace. Jadov o cicălea, iar ea îşi spunea cu deznădejde că, deşi avea vederi largi, totuşi rămăsese nespus de sensibilă ca femeie. Dar n-ar fi schimbat pentru nimic în lume viaţa aceea de mizerie, de jignire, de plictiseală, de adoraţie umilă şi de rare clipe de exaltare nebună.

În timpul din urmă, de când toamna începuse să alerge fluierând pe plajă pustie, Jadov ajunsese înspăimântător de iritabil: Elizaveta Kievna nu putea să facă o mişcare fără ca buza lui să nu se ridice deasupra dinţilor. Rostind cuvintele răspicat, şuiera vorbe cumplite. Câteodată. Elizaveta Kievna se cutremură în adâncul ei şi i se făcea părul măciucă. Ascultă totuşi aiurelile lui Jadov, uitându-se ţintă, ceasuri întregi, la faţa lui frumoasă şi trasă.

O trimitea după vin în pivniţa de piatră boltită, în care păianjeni mari îşi ţeseau pânzele în voie. Acolo, Elizaveta Kievna se aşeza Ungă un butoi şi, privind cum curge şuviţa purpurie în ulciorul de lut, se lăsa pradă gândurilor. Se gândea cu o îmbătătoare amărăciune că acolo, în pivniţă, Ar- kadi o va ucide cândva şi o va îngropa sub butoi. Vor trece multe nopţi de iarnă. El îşi va aprinde lumânarea, va coborî singur printre păianjeni şi, aşezându-se în faţa butoiului, se va uita, aşa cum se uită ea acum, la şuviţa de vin, apoi o va striga:, „Liza... "Dar numai păianjenii vor alerga pe pereţi... Şi atunci va plânge, pentru

întâia oară în viaţa lui, de singurătate şi de ucigătoare tristeţe. În felul acesta, visând că până la urmă nu Jadov, ci ea va fi cea mai tare, Elizaveta Kievna îşi răscumpăra toate umilinţele.

Vântul se înteţea. Geamurile se cutremurau în bătaia lui furioasă. Începu să urle cu glas sălbatic în turn. Pesemne că avea de gând s-o ţină aşa toată noaptea. Deasupra mării nu licărea nicio stea.

Elizaveta Kievna coborâse de trei ori în pivniţă să umple ulciorul. Jadov stătea încremenit şi mut. În noaptea aceea femeia se aştepta la discuţii violente.

— Cartofi avem măcar? Întrebă Jadov tare, pe neaşteptate. Ai fi putut să-ţi aduci aminte că n-am mai mâncat nimic de ieri…

Elizaveta Kievna încremeni. Cartofi, cartofi… De dimineaţă fusese atât de adâncită în gândurile ei, atât de îngrijorată de purtarea lui Arkadi faţă de ea, încât nici nu se gândise la mâncare. Sări în sus de pe divanul cel mic.

— Stai jos, paparudă! Strigă Jadov cu voce de gheaţă. Ştiu eu şi fără să-mi spui tu că n-avem cartofi. Află că nu eşti în stare să faci nimic în viaţă! Stai toată vremea şi te gândeşti la tot soiul de fleacuri!

— Dau o fugă până la vecini, poate că-mi dă cineva o bucăţică de pâine şi câţiva cartofi pe vin.

— Ai să te duci când am să termin cu vorba. Stai jos. Astăzi am rezolvat definitiv problema crimei… (Auzind aceste cuvinte, Elizaveta Kievna se strânse în şalul ei, ghe- muindu-se în colţul divanului.) Din copilărie m-a preocupat problema asta. Femeile pe care le întâlneam mă credeau criminal şi mi se dădeau cu şi mai multă patimă. Dar problema criminalităţii abia în zilele din urmă am rezolvat-o.

Întinse mâna după pahar, bău cu sete vinul, apoi îşi aprinse o ţigară.

— Stau în tranşee, la trei sute de paşi de inamic. De ce nu sar peste parapet, nu mă arunc în tranşeea duşmană, nu ucid acolo pe cine poftesc şi nu fur bani, pături, cafea şi tutun? Dacă aş fi sigur că n-are să tragă nimeni în mine, sau n-are să mă nimerească, bineînţeles că m-aş duce, aş ucide şi aş fura. Portretul meu ar fi reprodus în gazete, ca al unui erou. Mi se pare că e clar şi logic. Acum, că numai sunt în tranşee, ci la şase kilometri de Anapa, la „Château Cabernet “, de ce nu m-aş duce noaptea în oraş, să sparg magazinul de bijuterii al lui

Muraveicik, să-mi iau pietre scumpe şi aur cât poftesc, iar dacă Muraveicik îmi iese înainte, să-i înfig cu încântare vârful săbiei, uite, colea? Şi, cu o mişcare precisă, arătă locul de unde începe gâtul. De ce n-am făcut-o până acum? Numai şi numai pentru că mi-e frică de închisoare, de proces, de execuţie... E logic, nu-i aşa? Problema uciderii şi jefuirii inamicului e rezolvată în mod pozitiv de către stat, adică de morală confirmată în sferele înalte de codul penal şi civil. Prin urmare, problema se reduce la sentimentul meu personal: pe cine consider eu ca duşmanul meu...

— În primul caz, e vorba de duşmanul statului, în al doilea, numai de duşmanul tău, zise timid, Elizaveta Kievna.

— Felicitările mele! Poate că vrei să-mi vorbeşti şi despre socialism, nu? ... Fleacuri! La baza moralei stau drepturile individului, nu colectivul. Afirm că mobilizarea a reuşit strălucit în toate ţările, iar războiul merge înainte de peste doi ani, cu toate protestele papii de la Roma, numai pentru că noi toţi, fiecare individ în parte, am ieşit de mult din scutece! Toţi dorim omorul şi jaful. În orice caz, chiar dacă nu le dorim, n-avem nimic împotriva lor. Omorul şi jaful sunt organizate de stat. Numai neghiobii şi mu- coşii le mai spun, omorului şi jafului, omor şi jaf! De azi înainte eu am să le spun „exercitarea deplină a drepturilor individului". Tigrul îşi ia tot ce pofteşte. Eu sunt superior tigrului. Cine îndrăzneşte, mă rog, să-mi limiteze drepturile? Codul? L-au mâncat viermii de mult!

Jadov îşi trase picioarele, apoi se ridică sprinten şi începu să se plimbe prin odaia slab luminată de ultimele raze ale soarelui, care pătrundeau prin geamurile murdare.

— Un miliard de bărbaţi sunt mobilizaţi şi cincizeci de milioane se bat pe fronturi. Sunt organizaţi şi înarmaţi. Există, deocamdată, două colectivităţi inamice. Nimic nu le va împiedica, într-o bună zi, să înceteze focul şi să se împace. Şi lucrul acesta se va întâmpla atunci când se va găsi cineva să le spună: „Dobitocilor, nu trageţi în ţinta în care vi s-a poruncit să trageţi". Războiul va trebui să se termine printr-o răscoală, printr-o revoluţie, printr-un incendiu mondial. Baionetele se vor îndrepta spre interiorul ţării. Colectivitatea va fi atostăpânitoare, iar pe tron se va urca un cerşetor plin de buboaie, şi lui i se va închina lumea! N-are decât să fie şi aşa, cu atât mai mult îmi vor fi mâinile slobode pentru luptă! Ei se vor conduce după legea

maselor; eu, după legea individualităţii, a individualităţii, fără ascunziş, care respiră din plin. Voi vreţi socialism, noi vrem legea junglei, sfânta anarhie, organizată cu o disciplină de fier…

Elizavetei Kievna îi bătea inima înspăimântător. Auzea aievea acele „prăpăstii fără fund” pe care le visase cândva, pe când stătea în locuinţa lui Teleghin. Dar acum nu mai erau glume fără importanţă, formulate în douăsprezece puncte, nu mai erau „autoprovocările “afişate pe uşa ei de către locatarii lui Teleghin. Acum, în lumina amurgului, un om într-adevăr înfricoşător se plimba prin faţa ferestrelor ca o panteră în cuşcă şi vorbea doar pentru că nu se simţea încă în libertate. În timp ce-i sorbea cuvintele, Elizaveta Kievna aproape că vedea un galop nebun de cai, câmpii şi flăcări de incendii, aproape că auzea răcnete, tumult de bătălii, vaiete, şi moarte, şi cântece de stepă.

XXV

Pe la începutul iernii lui 1916, în atmosfera de suferinţă generală şi de zadarnice aşteptări, trupele ruseşti, tăindu-şi tunele adinei prin zăpezi şi căţărându-se pe stânci îngheţate, luară cu asalt cetatea Erzerum. Acestea se întâmplau în timp ce englezii aveau insuccese militare în Mesopotamia şi la Constantinopole, în timp ce pe frontul de vest se dădeau lupte înverşunate pentru căsuţa unui barcagiu de pe Iser, iar cucerirea câtorva metri de pământ, stropit din belşug cu sânge, era considerată ca o victorie pe care Turnul Eiffel se grăbea s-o trâmbiţeze lumii întregi.

Pe frontul austriac, armatele ruseşti de sub comanda generalului Brusilov trecură, tot atât de neaşteptat, la o ofensivă hotărâtă.

Acest eveniment zgudui lumea întreagă. În Anglia apăru o carte despre misterul sufletului rus. Şi, într-adevăr, împotriva oricărei logici, după un an şi jumătate de război, după înfrângeri repetate, după pierderea celor optsprezece gubernii, după depresiunea sufletească generală, după ruină economică şi prăbuşirea politică, Rusia se avânta din nou în ofensivă pe tot frontul ei de trei mii de kilometri. Era ca o revărsare de forţe proaspete, care păreau nesecate.

Sute de mii de prizonieri fuseseră duşi în adâncurile Rusiei. Austria primise o lovitură de moarte, în urma căreia, doi ani mai târziu, avea să se spargă în bucăţi ca o oală de lut. Germania

oferi pacea, în secret. Cursul rublei crescu. Reînviară speranţele că războiul mondial se va termina printr-o strălucită lovitură militară. „Sufletul rus” ajunse la modă. Divizii ruseşti au fost încărcate pe vapoare mari. Mujicii din Orei, din Tuia şi Riazan cântau *Solovei ptaşecika* pe străzile Salonicului, ale Marsiliei şi ale Parisului şi porneau turbaţi la atac de baionete, salvând astfel civilizaţia europeană.

Ofensiva continuă toată vara. Fuseseră chemate sub arme noi contingente de rezervă. Mujicii de 43 de ani erau luaţi de pe câmp, de la muncă. Restul îl dădeau oraşele. Numărul celor mobilizaţi se apropia de douăzeci şi patru de milioane. Deasupra Germaniei, deasupra Europei întregi plutea, asemenea groazei din antichitate, norul oştilor asiatice.

În vara aceea Moscova era pustie: războiul absorbise ca o pompă toată populaţia bărbătească. Nikolai Ivanovici plecase şi el pe front, la Minsk. Daşa şi Katia stăteau în oraş, ducând o viaţă liniştită şi izolată. Aveau mult de lucru. Din când în când veneau cărţi poştale scurte şi triste de la Teleghin: încercase să evadeze, dar fusese prins şi închis într-o fortăreaţă.

De câtva timp, la cele două surori venea în vizită un bărbat foarte agreabil, căpitanul Roşcin, sosit la Moscova, în delegaţie, după muniţii. Nikolai Ivanovici îl invitase într-o zi la masă, aducându-l cu maşina lui de la Uniunea oraşelor. De atunci, Roşcin îşi luase obiceiul să vină regulat.

Clopoţelul de la intrare suna în fiecare seară. Oftând încetişor, Ekaterina Dmitrievna se ducea la bufet să pună dulceaţă în chisea sau să taie lămâie pentru ceai. Daşa observă că, atunci când Roşcin intra în sufragerie, Katia nu-şi întorcea imediat capul spre el, ci întârzia o clipă, şi numai după aceea îi înflorea pe buze surâsul ei obişnuit. Vădim Petrovici Roşcin se înclina în tăcere. Era uscăţiv, avea ochi întunecaţi, lipsiţi de veselie, şi capul rotund şi râs. Se aşeza fără grabă la masă şi povestea cu glas domol noutăţile războiului. De lângă samovar, tăcută, Katia îl privea drept în faţă. După pupilele mărite ale ochilor se vedea că-l ascultă cu deosebită atenţie. Când îi întâlnea privirea, Roşcin părea că se încruntă uşor. Pintenii îi zomăiau sub masă. Câteodată, în jurul mesei se lăsa o tăcere care se prelungea. Atunci Katia oftă deodată şi roşea, zâmbind, ca şi cum s-ar fi simţit vinovată cu ceva. Pe la unsprezece, Roşcin se ridica, săruta respectuos mâna Katiei, apoi, distrat, pe a Daşei, şi

plecă, rugând să nu-l petreacă nimeni la ieşire. Pe stradă pustie se auzeau încă multă vreme paşii lui hotărâţi. Katia ştergea ceştile, închidea bufetul şi, fără să spună un cuvânt, se ducea în odaia ei, încuind uşa cu cheia.

Într-o zi, pe la apusul soarelui, Daşa şedea la fereastra deschisă. Deasupra străzii zburau stoluri de lăstuni. As- cultând glasurile lor subţiri, ca de sticlă, îşi zise că, dacă lăstunii zboară aşa de sus, a doua zi va fi o zi călduroasă şi senină. Se gândi apoi că lăstunii habar nu au de toată nenorocirea războiului. „Ce vietăţi fericite! “

Soarele dispăruse la orizont. Deasupra oraşului stăruia o pulbere aurie. Oamenii stăteau prin faţa porţilor şi a uşilor de la intrări. Aerul era plin de tristeţe, şi Daşa parcă aştepta ceva. Deodată, o flaşnetă începu să îngâne cu melancolie o romanţă învechită, care se cânta pe la seratele de mahala. Daşa îşi sprijini coatele pe pervazul ferestrei. O voce subţire, subţire de femeie cânta: *„Cu pâine uscată m-am hrănit şi apă rece am băut... “*

Katia se apropiase pe la spate de fotoliul Daşei. Ascultă şi ea, se vede, fără să se mişte.

— Ce frumos cântă, Katiuşa…

— De ce? Începu deodată Katia, cu voce adâncă şi ciudată. De ce ne-a fost dat să trăim asemenea vremuri? Cu ce suntem noi vinovate? Când se vor termina toate astea, voi fi bătrână, înţelegi? Nu mai pot îndura, nu mai pot! …

Respira greu, rezemându-se de zid lângă draperie, era palidă, şi în jurul gurii i se săpaseră brazde amare. Se uita la Daşa cu ochi uscaţi, care se întunecaseră.

— Nu mai pot, nu mai pot! Repetă ea, încet şi răguşit. Asta nu se mai termină niciodată! … Murim… N-o să mai ştim niciodată ce-i bucuria… Auzi cum urlă? Te îngroapă de vie! …

Daşa o cuprinse de după mijloc şi o mângâie, încercând s-o liniştească. Dar Katia se ferea cu coatele.

Clopoţelul sună la intrare. Katia se trase la o parte şi se uită la uşă. Roşcin intră, îmbrăcat cu o bluză aspră de postav şi cu cizme proaspăt lustruite. Îi dădu Daşei bună ziua, zâmbind, strânse mâna Katiei, apoi se uită la ea cu mirare şi se întunecă la obraz. Daşa trecu în sufragerie, în timp ce pregătea ceaiul, o auzi pe Katia întrebându-l pe Roşcin cu glas stăpânit, tot atât de adânc şi de răguşit ca şi înainte:

— Pleci?

El tuşi, apoi îi răspunse scurt:

— Da.

— Mâine?

— Nu, peste o oră şi un sfert.

— Încotro?

— În armata activă.

După o clipă de tăcere, Roşcin continuă:

— Ekaterina Dmitrievna, ne vedem fără îndoială pentru cea din urmă oară. De aceea m-am hotărât să-ţi spun…

Katia îl întrerupse, nerăbdătoare:

— Nu, nu-i nevoie… Ştiu tot… Şi dumneata de asemeni ştii tot despre mine…

— Ekaterina Dmitrievna, dumneata…

Katia strigă, cu glas deznădăjduit:

— Dar înţelege! … Pleacă, te implor…

Ceaşca începu să tremure în mâna Daşei. În salon se făcu tăcere. În sfârşit, Katia zise încet, încet de tot:

— Du-te, Vădim Petrovici…

— Rămâi cu bine, Ekaterina Dmitrievna…

Roşcin oftă scurt. Cizmele lui lustruite scârţâiră. Se auzi uşa de la intrare izbită cu putere. Katia intră în sufragerie şi se aşează la masă, strângându-şi cu toată puterea obrajii în palme.

De atunci, Katia nu mai spuse niciun cuvânt despre cel plecat. Îşi suportă durerea cu tărie, deşi se scula dimineţile cu ochii roşii şi cu gura umflată. Roşcin le trimise surorilor, din drum, o carte poştală cu salutări, care rămase pe cămin până o pătară muştele.

În fiecare seară surorile ieşeau pe bulevardul Tvers- koi, să asculte muzică. Se aşezau pe o bancă şi se uitau la feţele şi la fetişcanele gătite cu rochii albe sau trandafirii care se plimbau pe sub copaci. Nu vedeai decât femei şi copii, rar mai trecea şi câte un militar cu mâna bandajată, sau câte-un invalid în cârje. Fanfara cânta valsul

Pe colinele Manciuriei. Trompeta răsuna trist: „Tu-tu- tu… “risipindu-şi notele spre cerul înserării. Daşa strângea în mâna ei mâna moale şi subţire a Katiei.

— Katiuşa, Katiuşa, zise ea, privind lumina apusului printre ramurile copacilor. Ţi-aduci aminte?

Ai răsărit şi ai plecat, iubire,

Şi-o duioşie-n suflet mi-ai lăsat...

Cred că, dacă o să avem destul curaj, o să ajungem să iubim fără să ne mai chinuim... Deocamdată, am învăţat doar atât: că nu există nimic mai presus de dragoste. Mi se pare uneori că Ivan Ilici o să se întoarcă şi că o să fie altfel, un om nou. Îl iubesc acum interiorizat, imaterial. Şi ne vom întâlni ca doi oameni care s-au iubit într-o altă viaţă...

Rezemându-se de umărul ei, Ekaterina Dmitrievna îi şopti:

— E atâta amărăciune în mine, Dariuşa, atâta întuneric în inima mea... Am îmbătrânit de tot. Tu ai să mai apuci vremuri bune, dar eu n-am să le mai văd. M-am ofilit ca o floare stearpă.

— E păcat să vorbeşti aşa, Katiuşa.

— Nu, fetiţo, trebuie să avem curaj...

Într-una din aceste seri, la celălalt capăt al băncii se aşează un militar. Orchestra cânta un vals de demult. Printre copaci se aprindeau luminile tulburi ale felinarelor. Vecinul de bancă o privea atât de stăruitor pe Daşa, încât fata începu să se simtă stingherită. Apoi întoarse capul strigând dintr-o dată cu glas speriat:

— Nu! ...

Alături de ea şedea Bessonov. Era slab şi jerpelit, purta o tunică care stătea pe el ca un sac şi un chipiu cu semnul Crucii Roşii. Se ridică, înclinându-se în tăcere. Daşa îi spuse, cu buzele stinse:

— Bună seara.

Ekaterina Dmitrievna se sprijini de speteaza băncii şi închise ochii, adăpostindu-se după pălăria Daşei. Bessonov era atât de cenuşiu, încât părea ori plin de praf, ori nespălat.

— Te-am văzut pe bulevard şi ieri, şi alaltăieri, îi vorbi el Daşei, ridicându-şi sprâncenele, dar n-am avut destul curaj să mă apropii... Plec pe front. După cum vezi, m-au dibuit şi pe mine.

— Ce fel de front? Eşti doar la Crucea Roşie, îi răspunse Daşa iritată.

— E adevărat că acolo pericolul ar fi relativ, mai mic. Dar mi-e perfect indiferent dacă voi fi ucis sau nu... Plictiseală şi iar plictiseală, Daria Dmitrievna... Bessonov îşi ridică privirea şi se uită cu ochii stinşi la buzele ei. Sunt atât de plictisit de cadavrele astea! Cadavre şi iar cadavre...

Katia întrebă, fără să deschidă ochii:

— De asta eşti plictisit?

— Da, e grozav de plictisitor, Ekaterina Dmitrievna. Înainte mai aveai o nădejde. Dar după atâtea cadavre, nu mai poate fi decât noaptea veşnică... Cadavre, şi sânge... şi haos. Da... Să-ţi spun sincer, Daria Dmitrievna, m-am aşezat lângă dumneata ca să te rog să-mi sacrifici o jumătate de oră...

— De ce? Şi Daşa se uită la faţa lui străină, bolnavă, şi deodată i se păru, cu o claritate intensă şi ameţitoare, că-l vede pe omul acela pentru întâia oară.

— M-am gândit mult la cele ce s-au petrecut în Crimeea, începu Bessonov, cu obrazul crispat. Aş vrea să vorbesc cu dumneata. Îşi duse mâna încet la buzunarul de jos al tunicii, căutându-şi tabachera. Da, aş vrea să şterg o anumită impresie defavorabilă...

Daşa se încruntă. Pe chipul lui antipatic nu mai era nici urmă de farmec. Îi răspunse cu hotărâre:

— Cred că nu mai avem ce ne spune! Şi-şi întoarse capul. Mergi sănătos, Alexei Alexeevici...

Bessonov îşi strâmbă obrazul într-un zâmbet şi.

— Ridicându-şi chipiul, se depărtă. Daşa se uită la spinarea lui obosită, la pantalonii prea largi, gata parcă să-i cadă, la cizmele grele şi prăfuite... Acesta să fie oare Bessonov, demonul nopţilor ei de fecioară?

— Aşteaptă-mă puţin, Katiuşa, mă întorc imediat, zise ea grăbită şi alergă după el.

Bessonov o luase pe o alee lăturalnică. Daşa îl ajunse gâfâind şi-l apucă de mânecă. Omul se opri şi se întoarse. Pleoapele îi căzeau peste ochi, ca la o pasăre bolnavă.

— Să nu fii supărat pe mine, Alexei Alexeevici.

— Eu nu sunt supărat. Dumneata n-ai vrut să stai de vorbă cu mine...

— Nu, nu, nu... M-ai înţeles greşit! ... Am cele mai bune sentimente pentru dumneata, îţi doresc numai bine... Dar despre cele ce s-au întâmplat atunci, nu face să mai vorbim. N-a mai rămas nimic... Mă simt vinovată şi te compătimesc...

Bessonov ridică din umeri, uitându-se cu un zâmbet şi cu o privire piezişă la cei care se plimbau.

— Îţi mulţumesc pentru compătimire...

Daşa oftă. Dacă Bessonov ar fi fost un copil, l-ar fi luat acasă la ea, l-ar fi spălat cu apă caldă şi i-ar fi dat bomboane. Dar aşa,

ce putea să-i facă? Îşi născocise singur durerea, şi acum se chinuia, se înfuria, se simţea jignit...

— Dacă vrei, Alexei Alexeevici, scrie-mi în fiecare zi. Am să-ţi răspund, îi zise, privindu-l drept în faţă şi silindu-se să fie cât mai bună.

El îşi lăsă capul pe spate şi începu să râdă cu râsul lui aspru:

— Îţi mulţumesc... Dar mi-e aşa de silă de hârtie şi de cerneală... şi se strâmbă de parcă ar fi înghiţit ceva acru. Eşti o sfântă, Daria Dmitrievna, sau o neroadă... Pentru mine eşti iadul pe pământ! Ai înţeles?

Bessonov făcu un efort să se îndepărteze, dar nu-şi putea urni picioarele. Daşa rămase pe loc, cu capul plecat: înţelese totul, îi părea rău, dar inima îi rămânea de gheaţă. Bessonov se uită la gâtul ei aplecat, la sânul ei feciorelnic, tânăr, care se ghicea prin deschizătura rochiei albe, şi-şi zise că asta însemna pentru el moartea.

— Să fii bună cu mine, zise el cu glas simplu, liniştit, omenesc.

Fără să-şi ridice capul, Daşa şopti grăbită:

— Da, da.

Şi se depărtă printre copaci. Pentru ultima oară, Bessonov căută cu ochii prin mulţime capul ei blond. Daşa nu se întoarse. Bessonov îşi sprijini mâna de un copac, încleştându-şi degetele pe scoarţa lui tânără. Pământul, cel din urmă refugiu, îi fugea de sub picioare.

XXVI

Ca un felinar palid, luna îşi făcea drum pe deasupra mocirlelor pustii, de turbă. O pâclă subţire acoperea gropile tranşeelor părăsite. Pretutindeni se zăreau buturugi, iar pe alocuri se înălţau umbrele negre ale pinilor scunzi. Tăcerea plutea deasupra câmpiei îmbibate de apă. Convoiul sanitar se mişca încet pe şoseaua îngustă, caii se ţineau unul după altul. Linia frontului era la vreo trei kilometri dincolo de creastă zimţuită a pădurii. Niciun zgomot nu răzbătea dintr-acolo.

Într-o căruţă, acoperit cu o pătură care mirosea a sudoare de cal, Bessonov stătea întins pe fân, cu faţa-n sus. În fiecare seară, după apusul soarelui, începeau să-l scuture frigurile. Dinţii îi clănţăneau, trupul parcă i se topea, iar în minte îi clocoteau crâmpeie de gânduri, uşoare şi limpezi. Avea senzaţia neasemuită că trupul îşi pierdea greutatea.

Trăgându-şi pătura până sub bărbie, Alexei Alexeevici privea

cerul înnegurat şi împăienjenit. Acolo era capătul tuturor drumurilor pământeşti: ceaţă, lumină de lună şi o căruţă care se clătina întocmai ca un leagăn de copil. După şiruri lungi de veacuri, roţile carelor mânate de vechii sciţi scârţâiau din nou. Iar toate câte fuseseră până atunci nu erau decât visuri: luminile Petersburgului, măreţia severă a edificiilor, muzica din saloanele calde şi strălucitoare, iluzia cortinelor de teatru care se ridicau, farmecul nopţilor în- ’ zăpezite şi al braţelor de femei răsturnate pe perne, farmecul ochilor întunecaţi, cuprinşi de nebunie... Emoţiile gloriei... Beţia pe care ţi-o dă succesul... Semiîntunericul odăii de lucru, entuziasmul inimii care bătea, patosul cuvintelor care se năşteau... Şi fata cu romaniţe albe la pălărie, care, răsărind pe neaşteptate din lumină sălii, trecuse pragul odăii întunecate şi intrase în viaţa lui... Toate nu fuseseră decât visuri... Căruţa se legăna... Alături păşea un mujic cu şapca trasă pe ochi: de două mii de ani păşea mereu aşa, alături de căruţă, în nesfârşita întindere a vremurilor, scoasă la iveală acum de lumina lunii. Umbrele veneau din negura veacurilor, căruţele scârţâiau, brăzdând lumea cu urmele lor negre. Iar acolo, în pâcla mohorâtă, se profilau hornuri singuratice, trombele de fum ale incendiilor se înălţau până la cer, răsuna scârţâit şi duruit de roţi. Scârţâitul şi duruitul se auzea tot mai aproape, tot mai asurzitor. Cerul întreg era plin de larmă. Ţi se cutremura sufletul.

Căruţa se opri fără veste. Prin vuietul care umplea noaptea alburie răsunară glasurile speriate ale căruţaşilor. Bessonov se ridică puţin. Pe cer, coborâtă deasupra pădurii, plutea în lumina lunii ceva ca o coloană orizontală şi strălucitoare. Dădea ocoluri, sclipind. Motoarele vâjâiau. Din pântecele namilei se desprinsese o rază îngustă de lumină albăstruie, care trecu peste mocirlă, peste buturugi, peste trunchiurile răsturnate, peste brădet şi se înfipse în şosea, între căruţe.

Cu tot vuietul, se auzeau limpede o serie de zgomote uşoare, ca ţăcănitul grăbit al unui metronom... Oamenii din căruţe se risipiră în toate părţile. O brişcă sanitară cu două roţi cârmi în mlaştină şi se răsturnă... La o sută de paşi de Bessonov, zvâcni deodată un fascicul de lumină orbitoare: un cal şi o căruţă trecură prin văzduh, învălmăşiţi într-o singură grămadă neagră, apoi se înălţă un stâlp uriaş de fum. Duduind, întreg convoiul se împrăştie valvârtej. Caii alergau prin mlaştină, trăgând după ei

roţile de dinainte ale căruţelor, oamenii fugeau în neştire. Căruţa în care stătea culcat Bessonov se smuci şi se răsturnă, iar el se rostogoli lângă şosea, în şanţ. Un sac greu îi căzu în spinare, şi paiele îl acoperiră cu totul.

Zepelinul mai aruncă o bombă, apoi vuietul motoarelor se depărtă şi se stinse. Oftând, Bessonov dădu paiele la o parte, se târî cu greu de sub bagajele îngrămădite peste el, se scutură şi ieşi în şosea. Văzu câteva căruţe răsturnate pe-o coastă, fără roţile de dinainte. În mlaştină, cu botul întins, zăcea un cal prins între hulube. Piciorul de dinapoi
i se zbătea fără odihnă, ca o maşinărie.

Bessonov îşi pipăi cu mâna obrazul şi capul. Lângă ureche simţi ceva lipicios. Îşi apăsă batista pe zgârietură şi o luă pe şosea în direcţia pădurii. Îi tremurau picioarele de spaimă şi de durere. După câţiva paşi, trebui să se aşeze pe o grămadă zgrunţuroasă de pietriş. Ar fi vrut să bea un pic de coniac, dar plosca îi rămăsese în şanţ, împreună cu tot bagajul. Îşi scoase cu greutate din buzunar pipa şi chibriturile. Fumul de tutun i se păru amar şi scârbos. Îşi aduse aminte de frigurile lui. Situaţia era proastă. Cu orice preţ trebuia să ajungă în pădure: acolo, după cum i se spusese, era instalată o baterie. Bessonov se ridică, dar simţi că i se taie picioarele. Parcă erau de lemn. Abia îşi mai simţea trupul de la brâu în jos. Se lăsă din nou la pământ şi începu să-şi frece, să-şi întindă şi să-şi ciupească picioarele. Când începu să simtă că-l dor, se ridică şi plecă.

Luna se înălţă. Drumul care şerpuia în ceaţă, peste bălţile pustii, părea nesfârşit. Ţinându-se cu mâinile de şolduri, clătinându-se ca beat, Bessonov îşi ridică anevoie cizmele grele, târându-le după el. Începu să vorbească singur:

— Târăşte-te, târăşte-te, cât nu te-au strivit încă roţile! Ai scris poezioare, ai ademenit femei prostuţe… Acum ai fost înhăţat şi dat afară: târăşte-te spre apus, cât încă te mai ţin picioarele… N-ai decât să protestezi, nu-i cu supărare. Poftim, protestează, strigă… încearcă, strigă cât te ţine gura, urlă! …

Deodată, Bessonov se întoarse. O umbră cenuşie lunecă de pe şosea… Un fior îi trecu de-a lungul spinării. Zâmbi, spunând tare fraze întretăiate şi fără înţeles, apoi o luă înainte prin mijlocul drumului. Prudent, se uită din nou în urmă: într-adevăr, la vreo cincizeci de paşi se ţinea după el un câine cu capul mare şi picioare lungi.

— Dracu ştie ce-o mai fi şi asta! Mormăi Bessonov.

Grăbi pasul, apoi se uită iarăşi îndărăt. Vreo cinci câini se ţineau acum în urma lui, unul după altul, cu capetele plecate. Erau cenuşii şi vânjoşi. Bessonov aruncă în ei cu pietre:

— Las', că v-arăt eu vouă! … Marş de-aici, spurcăciunilor!

Dihăniile se feriră, coborând povârnişul şoselei fără să mârâie măcar. Bessonov aduna pietre şi, oprindu-se din când în când, le aruncă în urmă… Plecă apoi mai departe, fluierând şi cântând: „Hei, hei! … "Dar fiarele ieşeau din nou pe şosea, ţinându-se lanţ după el.

Pe marginea drumului se desluşea un desiş de brazi tineri. Ajungând la cotitură, Bessonov zări deodată înaintea lui o umbră omenească. Umbră se opri şi, după ce se uită cu luare-aminte îndărăt, încercă să se furişeze în brădet.

— Drace! Şopti Bessonov, trăgându-se şi el în umbră.

Rămase mult timp acolo. Încercând să-şi stăpânească bătăile inimii. Fiarele se opriră şi ele în apropiere. Cea din frunte se culcă la pământ, întinzându-şi botul pe labe. Omul din faţă nu făcea nicio mişcare. Bessonov văzu desluşit un nor lung şi alb trecând ca un văl pe deasupra lunii. Apoi auzi zgomot care-i străpunse creierul ca o împunsătură de ac: trosnise, se vede, o creangă sub picioarele omului din faţă. Bessonov se repezi în mijlocul şoselei şi o luă înainte, strângându-şi pumnii cu mânie. În sfârşit, îl văzu la dreapta lui: era un soldat înalt, adus din spate, cu mantaua aruncată pe umeri. Avea faţa lungă, fără sprâncene, îşi ţinea gura pe jumătate căscată şi părea stors de viaţă, cenuşiu. Bessonov îi strigă:

— Ei, tu, din ce regiment eşti?

— Din bateria a doua.

— Du-mă până la baterie.

Soldatul tăcu şi nu se urni din loc. Se uită la Bessonov cu ochi tulburi, apoi, întorcându-şi obrazul spre stânga, întrebă:

— Dar haitele astea ce-s?

— Clini, îi răspunse Bessonov nerăbdător.

— Ba nu, nu-s câini.

— Haide. Fă stânga-mprejur şi du-mă.

— Nu, nu merg, zise încet soldatul.

— Ascultă, sunt bolnav de friguri. Du-mă, te rog. Îţi plătesc.

— Nu, nu merg. Apoi, ridicând glasul, adăugă: Sunt dezertor!

— Idiotule, au să te prindă.

— Poate.

Bessonov aruncă o privire piezişă îndărăt. Fiarele dispăruseră. Intraseră, pesemne, în brădet.

— E departe bateria?

Soldatul nu-i răspunse. Bessonov se întoarse, cu gândul să-şi caute de drum. Dar soldatul îl înşfăcă de braţ, deasupra cotului, strângându-l cu putere ca într-un cleşte:

— Nu, n-ai să te duci acolo...

— Dă-mi drumul.

— Nu-ţi dau drumul. Fără să-l slăbească, omul se uita, într-o parte, spre vârful brădetului. N-am mâncat de două zile... Aţipisem în şanţ, când aud deodată paşi mulţi... îmi zic: „Trece, pesemne, vreo unitate". Dar nu mă ridic de jos. Oamenii mergeau în pas pe şosea, şi erau mulţi... puzderie! Ce-o mai fi şi asta?! Mă uit eu din şanţ şi-i văd înfăşuraţi în giulgiuri, mulţi de nu li se vedea capătul... Şi se tot lungeau aşa, ca un nor...

— Ce tot trăncăneşti acolo? Strigă Bessonov cu glas sălbatic, trăgându-se din mâinile lui.

— Spun adevărul, şi tu să crezi ce-ţi spun, spurcăciune! ...

Smucindu-şi braţul Bessonov o luă la goană. Picioa- rele-i păreau străine, ca de vată. Soldatul alerga în urma lui, tropăind cu cizmele grele şi gâfâind din adânc. Îl înşfăcă de umăr. Bessonov căzu, apărându-şi cu mâinile gâtul şi obrazul. Suflând greu, soldatul se prăbuşi peste el şi-i înfipse în gât degetele puternice. Strângea, strângea... încremenise parcă strângând.

— De ăştia-mi erai, de ăştia! Şuiera soldatul printre dinţi.

Prin toată fiinţa celui căzut trecu un tremur lung, trupul i se întinse şi i se destrămă de parcă se făcea una cu colbul drumului. Atunci, slăbindu-şi încleştarea, soldatul se ridică, îşi culese şapca de pe jos şi o luă înainte pe drum, fără să se mai uite în urmă. Dar după câţiva paşi se împletici şi capul i se clătină pe umeri. Se aşeză pe marginea şanţului.

— Ce să mă fac, unde să mă duc? Începu să vorbească singur. S-a sfârşit cii mine, asta-i! S-a sfârşit... Haide, mâncaţi-mă de viu, spurcăciunilor! ...

Ivan Ilici Teleghin încercase să evadeze din lagărul d: concentrare. Dar fusese prins, transferat într-o forţă reaţă şi zăvorit într-o celulă. Acolo pusese la cale a dorn evadare, pilind, timp de şase săptămâni, gratiile ferestrei Pe la mijlocul verii, toată fortăreaţa a fost evacuată p< neaşteptate, iar Teleghin,

drept pedeapsă, aruncat în aşa numita „Groapă putredă”. Era un loc înfiorător: într-< mlaştină întinsă din mijlocul câmpiei de turbă, se aflai patru barăci lungi, împrejmuite cu sârmă ghimpată. Cev; mai departe, sub coline, se înălţau câteva hornuri de că rămidă. De acolo pornea o linie ferată îngustă, ale căre şine ruginite se întindeau pe întreg terenul mocirlos şi cart se termină aproape de barăci, lângă o văgăună adâncă, dt unde scoseseră turbă anul trecut prizonierii ruşi. Pest< cinci mii de oameni pieriseră acolo de tifos şi dezinterie. De cealaltă parte a câmpiei, de un galben-mohorât, se înălţau Carpaţii albăstrui, cu creste zimţuite. La nord de barăci, departe, în mijlocul mocirlei, se vedeau nenumărate cruci de brad. În zilele de arşiţă, câmpia emana miasme putrede, tăunii bâzâiau, iar soarele roşiatic şi tulbure părea că descompune toată întinderea aceea dezolantă.

Hrana era mizerabilă, oamenii nu ajungeau niciodată să-şi astâmpere foamea. Jumătate din cei închişi acolo se îmbolnăveau de stomac sau de friguri, făceau furuncule, buboaie sau eczemă. Totuşi, moralul prizonierilor din lagăr era ridicat. Brusilov înainta, înfruntând lupte crâncene, francezii îi băteau pe nemţi în Champagne şi lângă Ver- dun, iar turcii se retrăgeau în Asia Mică. De data aceasta, sfârşitul războiului părea într-adevăr apropiat.

Dar vara trecu, începură ploile, şi Brusilov nu luase nici Cracovia şi nici Lvovul, iar luptele sângeroase de pe frontul francez se potoliseră. Şi Alianţa şi Antanta îşi lingeau rănile. Era evident că sfârşitul războiului fusese amânat pentru toamna viitoare…

Atunci în „Groapa putredă11 izbucni deznădejdea. Vecinul de pat al lui Teleghin, Viskoboinikov, încetă deodată să se mai bărbierească şi să se mai spele. Zăcea zile întregi pe laviţa lui, cu boarfele împrăştiate, şi nu răspundea la întrebări. Se ridica uneori câte puţin, se mânia şi începea să se scarpine furios. Pe trup îi apărea din când în când o pecingine roşiatică. Într-o noapte îl trezi pe Lvan Ilici şi-l întrebă, cu glas înăbuşit:

— Teleghin, eşti însurat?

— Nu.

— Nevastă-mea şi fiica mea sunt la Tver. Să te duci să le vezi, auzi?

— Lasă prostiile şi dormi.

— În curând am să adorm pe veci, măi frate! …

Dimineaţa, Viskoboinikov cu răspunse la apel. L-au găsit în latrină: se spânzurase cu o curea subţire de piele. Toţi locatarii barăcii erau impresionaţi. Se îngrămădeau în jurul cadavrului care zăcea la pământ. Felinarul lumina o faţă desfigurată de chinuri. Pe piept, sub cămaşa ruptă, se vedeau urmele unghiilor, cum se scărpinase. Lumina felinarului părea murdară, iar feţele celor vii care se aplecau deasupra cadavrului erau umflate, galbene, descompuse. Unul dintre ei, locotenent-colonelul Melşin, îşi întoarse obrazul către baraca întunecată şi zise răspicat:

— Ce ziceţi, camarazi? Să le înghiţim toate fără să crâcnim?

Prin mulţimea de pe laviţe trecu un murmur înăbuşit. Uşa se deschise cu o izbitură grea, şi în prag apăru un ofiţer austriac, comandantul lagărului. Mulţimea se trase la o parte, deschizându-i drum spre cadavru. Începură să se audă glasuri tăioase:

— Uite în ce hal au adus omul!

— Ăsta-i sistemul lor!

— Parcă eu nu putrezesc de viu?

— Doar nu suntem ocnaşi!

— N-aţi mâncat destulă bătaie, afurisiţilor! …

Ridicându-se în vârful picioarelor, comandantul urlă:

— Tăcere! Treceţi cu toţii la locuţile voastre, porci de ruşi!

— Cum? … Cum a spus?

— Ne-a făcut „porci de ruşi”!

Un bărbat spătos, cu barbă mare şi încâlcită, căpitanul Jukov, îşi croi drum prin mulţime şi se apropie de comandant.

Apropiindu-şi degetul scurt de obrazul ofiţerului austriac, începu să strige cu un glas care părea gata să izbucnească în plâns:

— Vezi tifla asta, fecior de căţea ce eşti?! O vezi

Şi, clătinându-şi capul cu părul vâlvoi, îl înşfăcă pe co mandant de umeri, îl zgâlţâi cu înverşunare şi-l trânti la pământ. Apoi se aruncă peste el.

Înghesuiţi în jurul celor care se băteau, prizonierii nu suflau o vorbă. Deodată răsunară paşi pe scânduri. Soldaţii se apropiau în goană. Comandantul începu să strige: „Ajutor! “

Teleghin îşi împinse camarazii la o parte, urlând:

— Aţi înnebunit? Are să-l gâtuie. Şi, înşfăcându-l pe Jukov de umeri, îl ridică de pe trupul austriacului. Eşti o canalie! Îi strigă

apoi comandantului, în nemţeşte.

Jukov gâfiia din greu:

— Dă-mi drumul, să-l învăţ eu minte să ne mai facă porci! Adăugă el mai încet.

Dar comandantul apucase să se ridice. Îşi îndesă pe cap chipiul mototolit, apoi se uită repede şi pătrunzător în jurul lui, ca să-şi întipărească în minte figura lui Jukov, a lui Teleghin, a lui Melşin şi a încă doi sau trei din cei care se aflau mai aproape de el. Apoi, zornăind din pinteni, părăsi baracă, hotărât. Uşa a fost zăvorită pe loc, şi în faţa barăcii s-au aşezat santinele.

N-au mai fost în dimineaţa aceea nici apel, nici bătăi de tobă şi nici cafea de ghindă. Cam pe la amiază, au apărut câţiva soldaţi şi au ridicat pe targă cadavrul lui Vis- koboinikov. Apoi uşa a fost zăvorită din nou. Cei închişi s-au aşezat pe pături, mulţi s-au culcat. În baracă domnea o linişte desăvârşită. Era limpede: revoltă, atentat, tribunal militar.

Ivan Ilici îşi începu ziua ca de obicei, fără să renunţe la niciuna din regulile pe care şi le impusese şi pe care le urmă cu străşnicie de mai bine de un an. La 6 dimineaţa îşi pompa apă murdară în căldare şi şi-o turna pe trup, se fricţiona şi făcea o sută una mişcări de gimnastică, să-şi pună muşchii în mişcare. Apoi se îmbrăca şi se bărbierea, în ziua aceea, cum nu li se dăduse cafea, începu să înveţe gramatica germană pe stomacul gol.

Pentru prizonieri, lucrul cel mai greu de îndurat şi mai distrugător era abstinenţa. În această privinţă, mulţi se scrântiseră: vedeai pe câte unul că începe să se pudreze, să-şi încondeieze ochii şi sprâncenele, apoi să se retragă prin colţuri, şuşotind cu vreun alt camarad, tot atât de pudrat ca şi el. Altul se ferea de tovarăşi şi zăcea toată ziua cu capul înfăşurat în cârpe, nu se spăla şi nu se bărbierea. Mai erau şi alţii care începeau să spună porcării şi să se lege de camarazii lor, povestindu-le tot soiul de monstruozităţi, până ce, după vreo ispravă ruşinoasă, erau duşi la spital.

N-aveau decât o singură scăpare: asprimea neînduplecată faţă de ei înşişi. De când căzuse prizonier, Teleghin era tot mai tăcut. Trupul, ocrotit de o platoşă de muşchi, îi slăbise, iar mişcările-i erau tăioase. În ochi avea sclipiri îndărătnice şi reci. Când se mânia sau se încăpăţâna, privirea i se făcea înfricoşătoare.

În ziua aceea Teleghin repetă şi mai conştiincios decât de obicei cuvintele nemţeşti pe care le scrisese de cu seară, apoi deschise volumaşul de Spielhagen. Jukov se aşează pe patul de scânduri, alături. Ivan Ilici citea înainte cu glasul pe jumătate, fără să se întoarcă spre el. Jukov oftă, apoi începu:

— Ivan Ilici, în faţa tribunalului am să declar că-s nebun.

Teleghin îi aruncă o căutătură pătrunzătoare. Faţa rumenă şi blândă a lui Jukov, cu nasul turtit, cu barba creaţă, cu buzele moi şi calde răsărind sub smocurile încâlcite ale mustăţilor, se lungi cu vinovăţie. Genele lui spălăcite clipeau mărunt.

— Dracu m-a pus să fac asemenea blestemăţie?! Nici eu singur nu pricep ce-am vrut să dovedesc cu asta! Înţeleg, Ivan Ilici, sunt vinovat, nu mai încape îndoială. Mi-am pierdut capul şi mi-am băgat camarazii în bucluc... De aceea m-am hotărât să mă prefac nebun... Ce zici de asta?

— Ascultă, Jukov, îi răspunse Ivan Ilici, făcându-şi din deget un semn de carte. În orice caz, câţiva dintre noi vor fi împuşcaţi... Asta o ştii?

— Da, o ştiu.

— N-ar fi atunci mai simplu să n-o faci pe nebunul în faţa tribunalului? Cum crezi? ...

— Da, ai dreptate.

— Niciunul dintre noi n-are să-ţi facă vreo imputare. Numai că are să ne coste cam scump satisfacţia de a-i fi tras austriacului câteva palme...

— Dar ce-i în sufletul meu, Ivan Ilici! Din vina mea să ajungă camarazii în faţa tribunalului. Şi Jukov îşi clătină capul stufos. Cel puţin dacă mi-ar plăti-o numai mie, scârnăviile!

Jukov vorbi aşa încă multă vreme. Teleghin însă nu-l mai asculta: continua să citească cu atenţie cartea lui Spielhagen. Apoi se ridică şi se întinse de-i trosniră oasele. În aceeaşi clipă uşa de afară se deschise larg, cu zgomot, şi patru soldaţi cu baionetele întinse ameninţător intrară în baracă şi se aşezară de o parte şi de alta a uşii. Piedicile puştilor ţăcăniră. Intră şi plutonierul, un om ursuz, cu un ochi legat, şi după ce aruncă o privire prin baracă, strigă cu glas înăbuşit şi mânios:

— Căpitan Jukov, locotenent-colonel Melşin, sublocotenent Ivanov, sublocotenent Ubeiko, sublocotenent Teleghin...

Cei strigaţi se apropiară. Plutonierul îi cercetă pe rând, cu atenţie. Apoi, cei cinci prizonieri, înconjuraţi de soldaţi, fură

scoşi din baracă şi duşi prin curte spre căsuţa de scânduri a comandantului. În faţa căsuţei staţiona un automobil militar, sosit de curând. Barierele care închideau poarta spre drum, prin gardul de sârmă ghimpată, erau larg deschise. Lângă ghereta vărgată stătea o santinelă, ca o stană de piatră. În automobil, răsturnat pe pernă din faţa volanului, se tolănea şoferul, un băieţandru cu ochii umflaţi. Teleghin îl atinse cu cotul pe Melşin, care mergea alături de el.

— Ştii să conduci maşina?

— Ştiu. Dar de ce mă întrebi?

— Taci…

Intrară în biroul comandantului. La o masă de brad, acoperită cu sugativă trandafirie, şedeau cei trei ofiţeri superiori austrieci, care tocmai sosiseră. Unul dintre ei, bărbierit proaspăt şi cu pete stacojii pe obrajii graşi, fuma o ţigară de foi. Teleghin observă că individul n-a binevoit să arunce măcar o privire ofiţerilor ruşi prizonieri. Îşi ţinea mâinile, cu degete groase şi păroase, încrucişate pe masă. Ochii îi erau pe jumătate închişi din pricina fumului. Iar gâtul gros i se revărsa peste guler. „Asta ne-a şi hotărât soarta! “se gândi Teleghin.

Al doilea judecător, preşedintele, era un bătrân slab, cu faţa prelungă şi tristă, brăzdată de zbârcituri rare, cu mustăţile albe şi zburlite. Monoclul îi ridica în sus o sprinceană. Se uită la acuzaţi cu atenţie, purtându-şi prin sticlă ochiul cenuşiu şi mare spre Teleghin; privirea-i era limpede, inteligentă şi blândă. Mustăţile îi tresăriră.

„Cu ăsta am dat de dracu! “îşi zise Ivan Ilici uitându-se la cel de al treilea, în faţa căruia stăteau o pereche de ochelari cu ramă de baga şi un sfert de coală de hârtie scrisă mărunt. Era un bărbat scund, galben-pă- mântiu la obraz, cu părul aspru ca ţepii de arici şi cu urechile mari cât nişte piroşti: tipul clasic al slujbaşului ghinionist.

După ce acuzaţii se înşirară în faţa mesei, el îşi puse pe nas, fără să se grăbească, ochelarii rotunzi, netezi hâr- tia cu o’mână uscăţivă şi, arătându-şi pe neaşteptate dinţii falşi şi gălbui, începu să citească actul de acuzare.

La o margine a mesei şedea, încruntat şi cu buzele strânse, comandantul-victimă. Teleghin îşi încorda toată atenţia ca să asculte textul acuzator. Însă, fără să vrea, mintea i se îndrepta înfierbântată şi grăbită în altă parte.

— „... După ce trupul sinucigaşului a fost adus în baracă, câţiva ruşi, folosindu-se de acest prilej pentru a-i aţâţa pe camarazii lor la acte ostentative de nesupunere faţă de autorităţi, începură să pronunţe diferite expresii injurioase şi instigatoare, gesticulând ameninţător cu pumnii. Locotenent-colonel Melşin avea în mână un briceag deschis...”

Uitându-se pe fereastră, Ivan Ilici îl văzu pe băieţan- drul-şofer scobindu-se cu degetul în nas, răsucindu-se pe pernă şi trăgându-şi peste ochi cozorocul lat al şepcii. Doi soldaţi mărunţei, cu un fel de pelerine albastre aruncate pe umeri, se apropiară de automobil. Rămaseră câtva timp pe loc, privind, iar unul din ei se aplecă şi atinse cu un deget cauciucul. Apoi se întoarseră amândoi. În curte intra tocmai atunci bucătăria ambulantă. Fumul se înălţa alene din coş. Bucătăria o luă spre cazărmi, şi soldaţii se îndreptară şi ei, alene, într-acolo. Şoferul nici nu ridicase capul, nici nu se întorsese: dormea. Muşcându-şi buzele de nerăbdare, Teleghin începu să asculte din nou glasul scârţâitor al acuzatorului:

— Sus-numitul căpitan Jukov, ameninţând cu o intenţie vădită viaţa domnului comandant, i-a arătat în prealabil cele cinci degete îndoite, din care cel de-al cincilea ieşea la iveală între arătător şi median – gest trivial, care, în mod evident, avea drept scop să păteze onoarea uniformei imperiale şi regale... “

La aceste cuvinte, comandantul se ridică şi, cu faţa acoperită de pete purpurii, începu să explice amănunţit judecătorilor povestea nu tocmai lămurită a*degetelor căpitanului Jukov. Neînţelegând bine nemţeşte, Jukov asculta încordat, încercând uneori să spună şi el câte un cuvânt şi privind u-şi camarazii cu un zâmbet bun şi plin de vinovăţie. Apoi, fără să se mai poată stăpâni, începu pe ruseşte, adresându-se acuzatorului:

— Domnule colonel, permiteţi-mi să vă raportez: i-am spus: „Pentru ce ne-ai... pentru ce? ... “Neştiind cum să mă exprim în limba germană, îi arătam cu degetele...

— Taci, Jukov, îi şopti Ivan Ilici printre dinţi.

Preşedintele bătu cu creionul în masă. Acuzatorul îşi urmă lectura.

După ce descrise în ce fel şi cum anume îl înşfăcase Jukov pe comandant şi, „răstumându-l cu faţa în sus, începu să-i apese gâtul cu degetele cele mari, spre a-i cauza moartea”, colonelul trecu la partea cea mai delicată a acuzării. „Huşii îl înconjurau

pe ucigaş, înghiontindu-se şi strigând. Unul dintre ei, sublocotenentul Johann Teleghin, auzind paşii soldaţilor care se apropiau în goană, se repezi la locul incidentului şi-l împinse pe Jukov la o parte, aşa încât numai o secundă îl despărţea acum pe domnul comandant de deznodământul fatal." În acest loc, acuzatorul se opri şi zâmbi, încântat de sine. „Dar în clipa aceea apărură gradele inferioare care făceau de gardă, şi sublocotenentul Teleghin reuşi doar să-i strige victimei sale: «Ticălosule»."

Urmă apoi o spirituală analiză psihologică a faptei lui Teleghin, „care, după cum se ştie, a încercat de două ori să evadeze din captivitate... "Colonelul îi acuză formal pe Teleghin, pe Jukov şi pe Melşin. Acesta din urmă instigase la omor, agitând briceagul. Ca să accentueze puterea rechizitoriului, colonelul îi menaja vădit pe Ivanov şi pe Ubeiko, „care acţionaseră în stare de inconştienţă".

După ce se termină lectură, comandantul declară că lucrurile se petrecuseră întocmai aşa. Au fost ascultaţi apoi soldaţii, care arătară că primii trei acuzaţi erau într-adevăr vinovaţi. Cât despre ceilalţi doi, ei nu ştiau nimic. Frecându-şi mâinile uscate, preşedintele propuse ca Ivanov şi Ubeiko să fie scoşi de sub acuzare, din lipsă de probe suficiente de culpabilitate. Ofiţerul cel stacojiu, care-şi fumă ţigara din vârful buzelor, încuviinţă cu capul. După o scurtă ezitare, acuzatorul se declară şi el de acord. Doi soldaţi din convoi îşi plecară armele. Teleghin şopti: „Adio, camarazi". Ivanov îşi lăsă capul în jos, iar Ubeiko se uită cu spaimă la Ivan Ilici.

Cei doi fură scoşi din încăpere. Preşedintele dădu cu- vântul acuzaţilor.

— Vă recunoaşteţi vinovaţi de îndemn la revoltă şi de atentat la viaţa comandantului de lagăr? Îl întrebă el pe Teleghin.

— Nu.

— Ce ai de spus, în această privinţă?

— Tot actul de acuzare e o minciună, de la cel dintâi şi până la cel din urmă cuvânt.

Comandantul sări în sus ca turbat, cerând explicaţii. Preşedintele îl opri cu un gest.

— Nu mai ai nimic de adăugat la declaraţia dumitale?

— Nimic.

Teleghin se depărtă de masă, cu privirea aţintită asupra lui

Jukov. Acesta se înroşi, trase aerul adânc pe nas şi răspunse la întrebări repetând cuvânt cu cuvânt cele spuse de Teleghin. Acelaşi lucru îl făcu şi Melşin. În timp ce asculta răspunsurile, preşedintele ţinea ochii închişi, cu un aer obosit. Judecătorii se ridicară şi trecură în odaia de alături. În faţa uşii, ofiţerul cel stacojiu, care ieşea în urma celorlalţi, scuipă ţigara fumată până la capăt, îşi desfăcu braţele şi se întinse cu voluptate.

— Ne împuşcă. Am înţeles de cum am intrat, zise Teleghin cu glasul pe jumătate. Apoi, adresându-se unui soldat din escortă: Dă-mi te rog, un pahar cu apă.

Soldatul se depărtă grăbit, îşi sprijini puşca de masă şi începu să toarne într-un pahar apă tulbure din sticlă. Atunci Ivan Ilici şopti repede în urechea lui Melşin:

— Când ne-or scoate afară. Încearcă să porneşti motorul.

— Am înţeles.

Peste o clipă, judecătorii se întoarseră şi-şi reluară locurile. Scoţându-şi fără grabă monoclul şi apropiindu-şi de ochi o foaie de hârtie care-i tremura puţin în mână, preşedintele citi sentinţa scurtă prin care Teleghin, Jukov şi Melşin erau condamnaţi la moarte prin împuşcare.

Când auzi sentinţa, cu toate că se aştepta la asta, Ivan Ilici simţi totuşi un gol în inimă. Jukov îşi lăsă capul în piept, iar Melşin, puternic, lat în spate şi cu nasul vulturesc, îşi umezi buzele.

Preşedintele îşi şterse ochii obosiţi, apoi, acoperindu-i cu palma, urmă răspicat, dar fără vlagă:

— Domnul comandant este însărcinat să aducă imediat la îndeplinire această sentinţă.

Judecătorii se ridicară. Comandantul mai rămase încă o clipă pe scaun, cu trupul încordat, verde la faţă. Se ridică apoi şi el, îşi îndreptă tunica şi, cu glas exagerat de tăios, porunci celor doi soldaţi care rămăseseră acolo să-i scoată afară pe condamnaţi. În faţa uşii înguste, Teleghin întârzie puţin, lăsându-l pe Melşin să treacă înaintea lui. Prefăcându-se că-l părăsesc puterile, Melşin îl apucă pe soldat de mână şi îngăimă, cu limba împleticită:

— Haide, te rog, colea aproape, numai puţintel… Mă doare burta de nu mai pot…

Soldatul se uită la el nedumerit, împotrivindu-se şi întorcându-se speriat în toate părţile: nu ştia cum trebuie să procedeze în

cazul acesta cu totul neprevăzut. Dar Melşin îl şi trăsese până la botul maşinii şi se lăsase pe vine. Cu obrazul schimonosit, agăţându-se cu degete tremurătoare când de nasturii de la haină, când de manivela automobilului. Obrazul soldatului arăta milă şi scârbă.

15 – Calvarul, voi. I

— Te doare burta? Bine, stai… bombăni el mânios. Da' repede!

Dintr-o dată, Melşin începu să învârtă, cu o putere nebănuită, manivela de pornire. Soldatul se aplecă speriat asupra lui şi încercă să-l tragă la o parte. Băieţandrul de la volan se trezi, mormăi nu ştiu ce. Ir. Înios, apoi sări din maşină. Tot ce urmă se petrecu în câteva clipe. În timp ce încerca să stea cât mai aproape de celălalt soldat din escortă, Teleghin urmărea pe sub sprâncene manevra lui Melşin. Motorul începu să gâfâie, iar inima lui Teleghin să zvâcnească în tactul bătăilor sacadate ale motorului.

— Jukov, înhaţă-i puşca! Strigă Teleghin, înşfăcând de mijloc pe soldatul de lângă el, ridicându-l în aer şi trântindu-l cu putere de pământ.

Din câteva salturi ajunse la maşină, unde Melşin se lupta cu celălalt soldat să-i smulgă puşca. Ivan Ilici îl izbi din goană cu pumnul în gât. Soldatul scânci şi căzu. Melşin se repezi la volan, punând piciorul pe pedală. Ivan Ilici văzu bine pe Jukov cum intră în maşină cu puşca. Şoferul cel tânăr, care se strecurase pe lângă perete, o zbughi deodată pe uşa comandaturii. La fereastră se ivi o faţă lunguiaţă, strâmbă şi monoclată. Comandantul sări peste prag cu revolverul întins, dar revolverul îi juca în mână… Un foc, al doilea… „Pe-alături, n-a nimerit! … "Automobilul parcă se înfundase cu roţile în turbă. Dar schimbătorul de viteză scrâşni şi maşina se urni din loc. Teleghin căzu peste pernele de piele. Vântul îl bătea tot mai tare în obraz. Ghereta vărgată şi santinelă se apropiau vertiginos. Omul ridică puşca la ochi. „Pac! "Automobilul zvâcni ca o vijelie. În urma lui, soldaţii alergau prin curte şi se lăsau într-un genunchi: „Pac! Pac! Pac! … "împuşcăturile se auzeau tot mai slab. Întorcându-se, Jukov ameninţă cu pumnul. Dar careul mohorât al barăcilor se vedea tot mai mic, apoi lagărul dispăru după cotitură. Stâlpii, tufişurile, cifrele de pe pietrele de kilometraj zburau în întâmpinarea lor, fulgerându-le vijelios pe

dinainte.

Melşin se întoarse. Fruntea, ochii şi obrazul îi erau pline de sânge. Îi strigă lui Teleghin:

— Drept înainte?

— Drept înainte! Şi după podeţ, la dreapta, spre munţi!

În seara aceea de toamnă, Carpaţii păreau pustii şi trişti în bătaia vântului. Fugarii erau neliniştiţi şi în permanentă alarmă. Goneau pe şoseaua şerpuitoare şi albicioasă, spălată de ploi până la piatră. Se apropiau de culme. Trei-patru pini înalţi se legănau deasupra prăpastiei. Jos, în ceaţa care se înălţa încet, vuia înăbuşit pădurea aproape nevăzută. Şi mai în jos, în fundul prăpastiei, bulbucea şi mugea un torent sălbatic: se auzea cum se rostogoleau bolovanii izbindu-se de fundul albiei.

Departe, dincolo de trunchiurile pinilor, dincolo de vârfurile împădurite şi pustii ale muncilor, printre norii plumburii, apusul îşi întindea fâşia de lumină, ca o lungă deschizătură în cer. La înălţimea la care se găseau, vântul sufla puternic şi nestingherit, fluturând capota de piele a maşinii.

Opriră în tăcere. Teleghin cercetă harta, iar Melşin, sprijinit cu tot trupul pe volan, contempla apusul. Capul îi era înfăşurat în cârpe.

— Ce facem cu maşina? Întrebă el încet. Nu mai avem benzină.

— N-o putem lăsa aici pentru nimic în lume, îi răspunse Teleghin.

— O aruncăm în prăpastie, şi basta!

Melşin sări din maşină, icnind, tropăi din picioare, se întinse şi începu să-l zgâlţâie pe Jukov de umăr:

— Hei, căpitane, destul ai dormit! Am ajuns!

Jukov coborî fără să deschidă ochii, se poticni, apoi se aşeză pe o piatră. Ivan Ilici scoase din maşină mantalele de piele şi lădiţa cu provizii, pregătită pentru judecătorii care trebuiau să prânzească la „Groapa putredă”. Îşi umplură buzunarele cu de-ale gurii, se îmbrăcară cu mantalele şi, apucând maşina de aripi, o împinseră în prăpastie.

— Bine ne-ai mai prins, drăguţă! O mângâie Melşin. Ia, puneţi umărul!

Roţile dinainte ajunseră deasupra prăpastiei. Maşina era lungă, prăfuită, căptuşită cu piele şi tivită cu benzi de bronz.

Se aplecă ascultătoare ca o vietate, se înţepeni o clipă, apoi

căzu, târând după ea bolovani şi prundiş. Se mai agăţă de un colţ de stâncă, trosni, se răsturnă şi, în duruitul crescând al pietrelor care zburau şi al bucăţilor de fier, sa prăbuşi vâjâind până în torent. Ecoul răspunse, împrăştiindu-se până departe, prin trecă ’. Orile învăluite în ceaţă.

Fugarii intrară în pădure, mergând pe-alături cu drumul. Vorbeau puţin şi în şoaptă. Se întunecase de tot. Pinii vuiau deasupra capetelor, şi vuietul lor semăna cu al unor ape căzând departe, cine ştie unde.

Din când în când, Teleghin cobora până la şosea, să se uite la pietrele de kilometraj. Într-un loc, unde presupuneau ei că ar trebui să fie un post militar, făcură un ocol larg, trecând peste râpi, izbindu-se pe întuneric de trunchiuri răsturnate şi sărind peste pâraie de munte. Erau uzi şi zdrenţuiţi. Umblară aşa toată noaptea. Spre ziuă se auzi duduit de motor: un automobil trecea prin apropiere. Auziră până şi glasuri omeneşti. Se ghemuiră într-un şanţ.

Dimineaţa îşi aleseră loc de odihnă într-o vâlcea pierdută, ascunsă în pădure, lângă un pârâu. Mâncară şi goliră pe jumătate ploscă cu coniac. Jukov îi rugă să-l bărbierească cu briciul ruginit pe care-l găsiseră în maşină. După ce-i dădură jos barba şi mustăţile, ieşi la iveală o bărbie copilărească, apoi o gură cu buze groase şi umflate. Teleghin şi Melşin făcură haz multă vreme, arătându-l cu degetul. Jukov era încântat, mugea de plăcere şi plescăia din buze. Ceilalţi îşi dădură seama că se îmbătase. Îi făcură un culcuş de frunze şi-l siliră să se culce.

Întinzând apoi harta pe iarbă, Teleghin şi Melşin îşi întocmiră câte o schiţă topografică. Hotărâseră să se despartă a doua zi: Melşin şi Jukov să se îndrepte spre România, iar Teleghin să ia drumul Galiţiei. Harta cea mare o îngropară în pământ. Adunară apoi grămezi de frunze şi, ghemuindu-se sub ele, adormiră pe loc.

Sus, la marginea drumului, deasupra vâlcelei, stătea un om rezemat în puşcă: era santinela care păzea podul. De jur împrejur, la picioarele lui, în pădurea pustie, era linişte. Doar cocoşul-de-munte trecea în zbor greoi peste poiană, atingând cu aripa vârfurile brazilor. Se mai auzea, pe undeva pe-aproape, căderea monotonă a unei ape. Santinelă se opri puţin, apoi se depărtă cu puşca pe umăr.

Când Ivan Ilici deschise ochii, era noapte. Printre crengile

negre şi încremenite sclipeau stele. Încercă să-şi amintească de întâmplările din ajun, dar senzaţia de încordare care-l chinuise în faţa tribunalului militar şi în timpul evadării era atât de dureroasă, încât îşi alungă gândurile. Auzi glasul potolit al lui Melşin:

— Nu dormi. Ivan Ilici?

— Nu, nu mai dorm de mult... Scoală-te şi trezeşte-l şi pe Jukov.

Peste un ceas, Ivan Ilici mergea singur prin pădure, de-a lungul drumului care abia se desluşea alburiu în întuneric.

XXIX

După zece zile, Teleghin ajunse în zona din spatele frontului. Umblase tot timpul numai noaptea; de cum se făcea ziuă, se înfunda prin păduri, iar când era nevoit să coboare în câmpie, îşi alegea pentru odihnă câte un locşor departe de orice aşezare omenească. Mânca numai legume crude, pe care le lua de prin grădini.

Noaptea era ploioasă şi rece. Ivan Ilici mergea pe şosea printre furgonetele sanitare cu răniţi, care se îndreptau spre apus, printre căruţe încărcate cu buclucuri de gospodărie, prin mulţimea de femei şi de bătrâni care duceau în braţe copii, boccele şi tot felul de unelte casnice.

În direcţia opusă se mişcau spre răsărit convoaie şi unităţi militare. Pe Ivan Ilici îl înspăimânta gândul că trecuse anul 1914, trecuse şi 1915, iar acum şi 1916 era pe sfârşite, dar pe drumurile desfundate convoaiele tot mai scârţâiau şi oamenii tot mai rătăceau, cu aceeaşi deznădejde resemnată, părăsindu-şi aşezările arse. Acum caii uriaşi îşi urneau cu greu picioarele, soldaţii erau îmbrăcaţi în zdrenţe şi parcă scăzuseră, parcă se făcuseră mai mici. Iar mulţimea de oameni rămaşi fără vetre înainta, tăcută şi nepăsătoare. Iar acolo, la răsărit, de unde vântul tăios mâna norii care se târau aproape de pământ, oamenii tot mai ucideau oameni şi nu izbuteau să se stârpească unii pe alţii...

Într-o vale mlăştinoasă, pe podul de peste râul cu apele umflate, se mişca în întuneric o mulţime de oameni şi de căruţe. Roţile duruiau, bicele pocneau, se auzeau strigăte de comandă, felinarele sfâşiau bezna, iar lumina lor cădea peste apa tulbure, care clocotea în jurul picioarelor pudului.

Lunecând pe povârnişul şoselei, Ivan Ilici îşi croia drum spre

pod. Tocmai atunci trecea un convoi militar. Nici gând să se poată strecura de cealaltă parte până a doua zi...

Când ajungeau la pod, caii se lăsau în crupă între hulube, copitele li se înfigeau în scândurile ude şi abia mai puteau să-şi urnească poverile. La capătul de dincoace al podului stătea un călăreţ cu pelerina fluturând în vânt. Ţinea în mână un felinar şi înjura, cu urlete răguşite. TTn bătrân se apropie de el şi, descoperindu-se, îl rugă se vede ceva. În loc de răspuns, călăreţul îl lovi cu felinarul de fif r peste obraz. Bătrânul se prăvăli sub roţi.

Celălalt capăt al podului se pierdea în întuneric, dar după petele de lumină se vedea că şi acolo se îngrămădea ■ *i* mii de fugari. Convoiul înainta încet. Ivan Ilici se lipi de o căruţă. Înăuntru stătea o femeie slabă, învelită într-o plapumă. Părul îi cădea peste ochi. Ţinea cu o mână hăţurile, iar în cealaltă, o colivie. Deodată convoiul se opri. Femeia întoarse capul cu groază. Dinspre capătul celălalt al podului răzbi o larmă de glasuri care creştea mereu, iar felinarele începură să se mişte mai repede. Se întâmplare ceva. Un cal necheză sălbatic, ca o fiară. O voce tărăgănata strigă în limba poloneză: „Fugiţi! “Imediat după aceea, o salvă de puşti sfâşie văzduhul. Caii speriaţi se feriră la u parte, căruţele începură să scârţâie. Se ridicau glasuri ascuţite de femei şi scâncet de copii.

La dreapta, departe, luciră câteva scântei, şi alte împuşcături răspunseră celor de mai înainte. Ivan Ilici se urcă pe roata de lângă el, ca să vadă cât mai departe. Inima îi bătea pieptul ca un ciocan. Împuşcăturile păreau că vin din toate părţile, de pe toată valea râului. Femeia cu colivia sări din căruţă, se încurcă în fuste şi căzu. „Nu mă lăsaţi! “începu să strige, cu un glas neaşteptat de gros. Colivia se rostogoli pe dâmb.

Convoiul se urni din nou. Oamenii urlau, căruţele trosneau, totuşi convoiul o luă la trap peste pod. „Stai! Stai! “se auziră glasuri deznădăjduite. Ivan Ilici văzu o căruţă mare de la marginea podului răsturnându-se peste parapet şi prăbuşindu-se în apă. Coborî de pe roată, sări peste boccelele aruncate la pământ, ajunse din urmă convoiul şi se aruncă pe burtă, din mers, într-un furgon. Un miros ademenitor de pâine coaptă îi gâdilă nările. Vârând mâna pe sub pânza de cort, rupse un colţ de pâine şi începu să mă- nânce, înecându-se de lăcomie.

Până la urmă, în învălmăşeală şi printre împuşcături, convoiul

trecu poduL Ivan Ilici sări din furgon, se strecură printre căruţele fugarilor şi ieşi în câmp. O luă de-a lungul drumului. Din frânturile de fraze prinse prin întuneric, înţelesese că împuşcăturile fuseseră trase împotriva unei patrule inamice, adică ruseşti. Prin urmare, linia frontului nu putea să fie la mai mult de zece kilometri.

Se opri de câteva ori cu răsuflarea tăiată. Îi venea greu să înainteze împotriva vântului şi a ploii. Genunchii îl dureau, faţa-i ardea, ochii îi erau roşii şi umflaţi. Se aşeză în cele din urmă pe o moviliţă deasupra şanţului, cu capul în mâini. Pe gât îi lunecau picături reci de ploaie şi îl durea tot trupul.

Deodată îi ajunse la urechi un vuiet înăbuşit, ca şi cum s-ar fi prăbuşit undeva un mal de pământ. Peste o clipă auzi acelaşi vuiet. Părea că-i însuşi oftatul nopţii. Ivan Ilici înălţă capul, ascultând cu încordare. Desluşi printre suspine ceva ca un mârâit adânc, care se potolea din când în când, apoi creştea, până se prefăcea într-un bubuit mânios. Vuietul nu venea din locul către care se îndrepta el, ci din stânga lui, adică aproape din partea opusă.

Teleghin se aşeză de cealaltă parte a şanţului. Acum se vedeau bine norii destrămaţi târându-se şi împânzind cerul murdar, de culoarea fierului. Se iveau zorile. Acolo era răsăritul. Acolo era Rusia…

Ivan Ilici se ridică, îşi strânse cingătoarea şi, alunecând prin noroi, porni în direcţia aceea, peste miriştile ude, peste şanţuri şi peste rămăşiţele aproape năruite ale tran- şeelor de anul trecut.

Când se lumină bine, Teleghin văzu iarăşi la capătul câmpiei o şosea înţesată de oameni şi de căruţe. Se opri, uitându-se împrejur. La o parte, în umbra unui copac uriaş pe jumătate desfrunzit, se zărea o bisericuţă albă. Uşa era smulsă, iar pe acoperişul rotund şi pe pământ zăceau frunze veştede…

Ivan Ilici se hotărî să aştepte acolo înserarea. Intră în bisericuţă şi se întinse pe podcaiia veche, acoperită cu muşchi. Mirosul fraged şi pătrunzător al frunzelor îl ameţi. De departe se auzeau duruit de roţi şi pocnete de bice. De-acolo de unde era, zgomotele acestea păreau nespus de plăcute. Dar dintr-o dată se întrerupseră. Parcă-i apăsa cineva degetele pe ochi. Prin somnul de plumb începu să *se* ivească, încet-încet, un punct viu, care se silea parcă să se prefacă în vis, dar nu putea, îl

doborâse oboseala. Ivan Ilici gemu, cufundându-se şi mai adânc în somn. Dar punctul acela nu-l lăsa în pace. Somnul se subţie, şi în depărtare duruiră iarăşi roţile. Cu un oftat, Ivan Ilici se ridică în capul oaselor.

Prin deschizătura uşii se vedeau îngrămădindu-se nori grei. Coborând la apus, soarele strecura raze lungi pe sub poalele lor plumburii şi ude. O pată de lumină palidă se aşternuse pe zidul vechi al bisericuţei, poleind faţa plecată a Maicii Domnului, încununată cu aur. Era o sculptură veche, în lemn, decolorată de vreme: pruncul, îmbrăcat într-o rochiţă de stambă putrezită, stătea culcat pe genunchii Fecioarei, iar mâna tare binecuvânta era ruptă.

Ivan Ilici ieşi din bisericuţă^ În, prag, pe treptele de piatră, stătea o femeie tânără, cu un copil pe genunchi. Era îmbrăcată într-un halat alb stropit cu noroi. Cu o mână Îşi sprijinea obrazul, cu cealaltă strângea plapuma pestriţă a pruncului. Ridică încet capul şi, uitându-se la Ivan Ilici cu o privire luminoasă şi ciudată, faţa plânsă îi tresări de parcă ar fi surâs. Vorbi liniştită în limba ruteană:

— Mi-a murit băiatul...

Şi iarăşi îşi sprijini obrazul în palme. Aplecându-se asupra ei, Teleghin o mângâie pe creştet. Femeia oftă întretăiat.

— Să mergem. Ţi-l duc eu, îi zise el blând.

Femeia clătină din cap.

— Unde să mă duc? Du-te singur, omule...

Ivan Ilici mai întârzie puţin, apoi îşi trase şapca pe ochi şi se depărtă. În clipa aceea, din spatele bisericuţei se iviră în trap doi jandarmi austrieci călări, îmbrăcaţi în mantale ude şi murdare. Amândoi erau mustătioşi şi aveau feţele roşcate. Dând cu ochii de Ivan Ilici, îşi opriră caii, iar cel din frunte strigă răguşit:

— Hei, tu, ia vino-ncoa'!

Ivan Ilici se apropie. Aplecându-se în şa, jandarmul D cercetă atent cu ochii lui căprui, umflaţi de vânt şi de nesomn. Şi deodată ochii îi scânteiară.

— Rus! Urlă el, înşfăcându-l pe Teleghin de guler.

Ivan Ilici nu se feri, dar obrazul i se strâmbă într-un fel de zâmbet.

Îl închiseră într-o şură. Se înnoptase. Se auzea desluşit bubuitul tunului. Prin crăpăturile dintre scânduri se vedea pe cer lumina de un roşu-palid a unui incendiu. Ivan Ilici mâncă ce-i

mai rămăsese din pâinea pe care-o furase cu o zi înainte din furgon şi începu să bâjbâie de-a lungul peretelui de scânduri, în căutarea unei spărturi. Ss împiedică de un balot de fân presat, căscă şi se culcă. Dar nu era chip să doarmă: după miezul nopţii, tunurile începură să bubuie mai aproape. Scăpărări roşcate pătrundeau prin crăpăturile şurii. Ivan Ilici se ridică puţin şi ascultă. Intervalele dintre salve se micşorau, pereţii şurii se cutremurau fără încetare. Apoi răsunară, aproape de tot, focuri de puşcă.

Înţelese că lupta se apropia. Auzi de afară glasuri îngrijorate, gâfâitul unui automobil, apoi tropăit de picioare. Un trup greu se izbi de peretele şurii. Abia atunci desluşi Ivan Ilici un zgomot ca al unor boabe de mazăre aruncate în perete. Se culcă imediat la pământ.

Chiar şi acolo, în şură, pătrundea mirosul de fum şi de praf de puşcă. Împuşcăturile nu mai conteneau. Ruşii înaintau, pe cât se pare, cu o repeziciune ameţitoare. Dai această furtună de zgomote, care-ţi oprea inima în loc, nu ţinu mult. Răsunară apoi pocnituri, plesnituri, exploziile grenadelor de mână şi un zgomot ca de nuci sparte. Ivan Ilici sări în sus, frământându-se pe lângă perete:,. Or să-i respingă oare? … “în cele din urmă izbucniră un urlet răguşit şi pătrunzător, un scheunat şi tropote de paşi. Împuşcăturile încetară pe neaşteptate. În clipă lungă de tăcere care urmă se auziră doar câteva lovituri înfundate şi un zăngănit de fier, apoi glasuri speriate urlând: „Ne predăm, rus, rus! … “

Smulgând o seândură din uşă, Ivan Ilici se uită afară Văzu câteva umbre care alergau acoperindu-şi capul ci mâinile. Din dreapta se repezeau spre ele umbrele uriaşt ale unor călăreţi care pătrunseră în mulţime şi începură să se învârtă În loc. Trei oameni pe jos se îndreptau spre şură. În urma lor se repezi un călăreţ. Gluga i se zbătea pe spate. Calul uriaş se ridică, sforăind, în două picioare. Călăreţul învârtea sabia cu gesturi de om beat. Gura-i era larg deschisă. Când calul se linişti, călăreţul izbi cu sabia în pământ. Lama pătrunse adânc şi se rupse.

— Daţi-mi drumul! Strigă Teleghin ca ieşit dir, minţi, bătând cu pumnii în uşă.

Călăreţul strânse frâul.

— Cine strigă acolo?

— Un prizonier. Ofiţer rus.

— Imediat.

Călăreţul aruncă mânerul săbiei rupte, se aplecă şi trase zăvorul. Ivan Ilici ieşi. Atunci, cel care-i dăduse drumul, un ofiţer al Diviziei Sălbatice, strigă ironic:

— Asta zic şi eu întâlnire!

Ivan Ilici se uită lung la el.

— Nu vă recunosc.

— Sunt Sapojkov, Serghei Sergheevici! Râse ofiţerul cu un hohot aspru. Nu te aşteptai la asta, nu-i aşa? Du- că-se dracului, aşa-i la război!

XXX

Cu o oră înainte de a ajunge la Moscova, trenul trecea cu un şuierat prelung pe lângă vilele pustii. Fumul alb se destrăma peste frunzişul de toamnă, peste meşte- canişul galben-străveziu şi peste dumbrava purpurie de ploi care mirosea a ciuperci. Uneori, câte o creangă arămie de arţar, cu frunzele răsfirate ca labele unei dihănii, se întindea până la fereastra vagonului. Prin tufele rare se zăreau, ici şi colo, globurile de sticlă care împodobeau straturile cu flori. Vilele aveau obloanele trase, pe alei şi pe trepte zăceau frunze moarte, împrăştiate de vânt Trenul zbură pe lângă o haltă. Doi soldaţi cu traista în spinare se uitau nepăsători la ferestrele vagoanelor, iar pe o bancă şedea tristă, uitată de toată lumea, o domnişoară îmbrăcată într-un palton cadrilat, desenând ceva cu vârful umbrelei pe scândurile ude ale peronului. La o cotitură se ivi de după copaci o firmă de lemn pe care era zugrăvită o sticlă: *Rachiul Şustov e neîntrecut*pădurea se sfârşise, la dreapta şi la stânga se întindeau acum şiruri lungi de varză, de un verde-alburiu. Lângă barieră aştepta o căruţă cu fân. O femeie îmbrăcată cu o scurtă bărbătească de blană ţinea de zăbală un căluţ sperios. Departe, sub un nor lung, se desluşeau acoperişurile ascuţite ale turnurilor şi cupola strălucitoare a bisericii Hristos Mântuitorul, care se înălţa deasupra oraşului.

Stând la fereastra vagonului, Teleghin trăgea în piept mireasma ameţitoare a lui septembrie, parfumul frunzelor, mirosul dospit de ciuperci şi de fum de paie care mocnea p® undeva şi aroma adâncă a pământului amorţit în zori de rol dintâi îngheţ.

Simţea că lăsase în urmă drumul celor doi ani de suferinţă, iar sfârşitul drumului era tocmai ceasul acesta neasemuit şi lung de aşteptare. Îşi făcuse socoteala că la uouă şi jumătate precis va

apăsa pe butonul soneriei la» i$a aceea pe care şi-o închipuia de stejar deschis la culoare şi cu două ferestruici. Mort să fi fost, şi tot s-ar fi tfrit până acolo!

Grădinile de zarzavat rămăseseră în urmă. Prin faţa ferestrelor începură să se perinde căsuţe stropite cu noroiul periferiilor, străzi prost pavate, pe care se hurducau căruţe grele de transport, garduri după care se vedeau grădini cu tei bătrâni întinzându-şi crengile până-n mijlocul ulicioarelor, firme pestriţe şi drumeţi ducându-se la. Treburile lor neînsemnate, fără să dea vreo atenţie trenului care duduia şi nici lui, lui Ivan Ilici, care se uita la ei de la fereastra vagonului. Jos, la capătul străzii, trecu în goană tramvaiul mic ca o jucărie. În spatele unei case se înălţa cupola unei bisericuţe. Roţile trenului începură, să ciocănească macazurile. În sfârşit, în sfârşit, după doi ani lungi, se ivi în dreptul ferestrelor peronul de scânduri al gării Moscova. Câţiva moşnegi curăţei, cu şorţuri albe pe dinainte, se urcară nepăsători în vagoane. Ivan Ilici îşi scoase capul pe fereastră, căutând cu ochii... Prostii! Doar* nu scrisese nimănui că soseşte...

Când ieşi pe uşa principală a gării, Ivan Ilici nu-şi putu stăpâni râsul: la vreo cincizeci de paşi de el, în piaţă, aştepta un şir lung de trăsuri. Fluturându-şi de pe capră mănuşile cu un singur deget, birjarii strigau:

— Aici! La mine! La mine!

— Boierule, poftiţi la murgul meu!

— Haideţi la jucăuşul cu roţi de cauciuc!

Struniţi în hăţuri, caii băteau din picioare, sforăiau şi nechezau. Toată piaţa era plină de strigăte, de parcă întreg şirul de trăsuri stătea gata să se năpustească asupra gării.

Ivan Ilici se urcă într-o birjă foarte înaltă, cu perne înguste. Birjarul, un bărbat frumos, îl întrebă cu îndrăzneală, dar şi cu multă bunăvoinţă, unde să-l ducă. Ca să facă pe grozavul, lăsă calul slobod şi se aşeză pieziş, ţinând nepăsător hăţurile cu mâna stângă. Roţile de cauciuc stăteau pe caldarâm.

— De pe front, conaşule?

— Am fugit din captivitate.

— I-auzi! Şi cum e pe la ei? Lumea zice că n-are ce mânca... Hei, fereşte, băbuţo! Erou naţional, vasăzică... Mulţi fug de-acolo. Cărăuş, fă-te la o parte! ... Mă, Ursule 1 Pe Ivan Trifonâci îl ştiţi?

— Care Ivan Trifonâci?

— De la Razguleai, care vinde postav... Ieri l-am dus cu trăsura. Plângea, săracul. Mare comedie! ... A făcut afaceri bune cu furniturile şi are bani berechet I-a fugit nevasta cu un leah acum două zile. Birjarii noştri au spus povestea la toată Moscova. Ivan Trifonâci nici nu mai are curaj să scoată capul în lume! ... A furat el cât a furat, dar vezi că...

— Mai repede, te rog, drăguţă! Zise deodată Ivan Ilici, cu toate că armăsarul alerga ca vântui, zburând pe străzi şi smucindu-şi botul, mânios.

— Am ajuns, boierule. Uşa a doua. Prrrr, Vasea! ...

Tulburat, Ivan Ilici aruncă o privire la cele şase ferestre sie casei singuratice, la perdelele albe de dantelă, apoi sări din trăsură. Uşa veche de lemn sculptat avea. La mijloc un cap de leu. La intrare nu era sonerie electrică, ci un clopoţel. Ivan Ilici rămase câteva clipe nemiş cât: n-avea putere să-şi ridice mâna până la clopoţel. Inima îi bătea rar şi dureros. „La drept vorbind, încă nu pot să ştiu nimic: poate că nu-i nimeni acasă, poate că nici n-o să mă primească...” îşi zicea el în timp ce trăgea de mânerul de alamă. Clopoţelul cântă undeva în fund...

Sigur că nu-i nimeni acasă... “Dar imediat se auziră paşi grăbiţi de femeie. Ivan Ilici se uită pierdut în jurul lui. Mutra veselă a birjarului îi făcea cu ochiul. Se auzi apoi clinchetul lanţului şi uşa se întredeschise. Prin crăpătură se ivi obrazul ciupit de vărsat al unei slujnice.

— Aici stă Daria Dmitrievna Bulavina? Întrebă Te- leghin după ce tuşi mai întâi.

— Da, e acasă, poftiţi, îi răspunse cu glas duios şi cântător faţa ciupită de vărsat. Sunt acasă şi cucoană, şi domnişoara.

Ivan Ilici trecu ca în vis prin sală şi prin coridorul, cu un perete de sticlă, în care erau câteva cufere şi mirosea a şubă. Fata deschise a doua uşă pe dreapta. Uşa era tapisată cu muşama neagră. Într-o săliţă întunecată atâr- nau în cuier câteva paltoane femeieşti, iar pe măsuţa din faţa oglinzii stăteau aruncate o pereche de mănuşi, o bonetă de Cruce Roşie şi un şăluţ de puf. Un parfum cunoscut, abia simţit, un parfum îmbătător se răspândea din toate aceste lucruri neînsemnate.

Fata plecă să anunţe sosirea oaspetelui, fără să-l fi întrebat cum îl cheamă. Atingând cu degetul şăluţul de puf, Ivan Ilici simţi deodată că nu era nicio legătură între viaţa aceea curată şi

neasemuită şi el, care abia se smulsese din încleştarea de sânge.

— Domnişoară, vă caută cineva, răsună glasul fetei undeva, în fundul casei.

Ivan Ilici închise ochii: imediat o să se dezlănţuie tunetul ceresc... Cutremurat din cap până în picioare, auzi o ■voce grăbită şi limpede:

— Pe mine? Cine? ...

Se auziră paşi trecând din odaie în odaie: străbăteau parcă prăpastia celor doi ani de aşteptare... În uşa să- liţei, în lumina ferestrei, apăru Daşa. Părul ei părea poleit cu aur. Îmbrăcată cu o bluză tricotată şi cu fustă albastră, părea mai înaltă şi mai subţire.

— Pe mine mă căutaţi? —

Dar se opri la jumătatea cuvântului. Obrazul îi tresări, sprâncenele i se ridicară şi gura i se întredeschise. Umbra spaimei de o clipă se risipi însă imediat de pe faţa ei şi ochii i se luminară de uimire şi de bucurie.

— Dumneata eşti! Şopti ea atât de încet, încât abia se auzi şi, ridicându-şi braţele, îl cuprinse pe după gât şi-l sărută cu buzele care-i tremurau de emoţie. Apoi se de- parta: Vino, Ivan Ilici.

Daşa alergă în salon şi, trântindu-se într-un fotoliu, îşi aplecă faţa până aproape de genunchi, acoperindu-şi-o cu palmele.

— Prostii, prostii... şopti ea, ştergându-şi ochii apăsat.

Ivan Ilici rămăsese în picioare înaintea ei.

Sprijinindu-se cu mâinile de braţele fotoliului, Daşa îşi ridică pe neaşteptate capul:

— Ai fugit, Ivan Ilici?

— Am fugit.

— Doamne, dar cum?

— Uite-aşa... şi am venit de-a dreptul aici.

Teleghin se aşează şi el într-un fotoliu în faţa ei, strângându-şi şapca la piept cu toată puterea.

— Şi cum s-a întâmplat? Întrebă Daşa, împleticindu-se în vorbă.

— Foarte simplu.

— A fost primejdioasă evadarea?

— Da... Adică nu chiar atât de primejdioasă...

Şi-au mai spus, aşa, câteva vorbe fără importanţă. Se simţeau amândoi tot mai stingheriţi, tot mai sfioşi. Daşa îşi plecă ochii.

— De mult ai sosit la Moscova?

— Vin de-a dreptul de la gară.

— Mă duc să spun să ne servească cafeaua…

— Nu. Nu te deranja… Mă duc întâi la un hotel.

Daşa îl întrebă atunci încet, încet de tot:

— Vii diseară?

Cu buzele strânse, Ivan Ilici făcu din cap un semn de încuviinţare. Simţea că-i lipseşte aerul şi se ridică în picioare.

— Aşadar, acum mă duc. Vin diseară…

Daşa îi întinse mâna. El apucă mâna aceea mângâietoare şi puternică. Când simţi căldura atingerii, tot sângele îi năvăli în obraz. Îi strânse degetele şi se îndreptă spre sală. De la uşă mai aruncă o privire în urmă. Cu spatele în bătaia luminii, Daşa se uită la el pe sub sprâncene.

— Pot să vin la ora şapte, Daria Dmitrievna?

Ea făcu un semn de încuviinţare. Ivan Ilici ieşi în goană pe uşă, strigând către birjar:

— La hotel, la unul bun, la cel mai bun!

Răsturnat în trăsură, cu mâinile vârâte în mânecile mantalei, Teleghin zâmbea larg. Umbre albăstrii, oameni, copaci, trăsuri îi treceau zburând pe dinaintea ochilor. Vântul îngheţat, cu miros de oraş rusesc, îi răcorea obrazul. Ivan Ilici îşi duse la nas palma care-i ardea încă de atingerea Daşei şi începu să râdă: „Farmece! “

După ce-l petrecu pe Ivan Ilici, Daşa se întoarse lângă fereastra salonului. Îi vuia capul şi nimic n-o putea face să-şi vină în fire, să înţeleagă ce se întâmplase. Îşi închise ochii strâns, apoi scoase un strigăt şi alergă în dormitorul surorii ei.

În faţa ferestrei, Ekaterina Dmitrievna cosea şi se gândea. Când auzi paşii Daşei, o întrebă, fără să-şi ridice capul:

— Cine-a fost la tine, Daşa?

Apoi o cercetă cu atenţie şi tresări.

— El… Nu înţelegi? … El… Ivan Ilici!

Katia îşi lăsă lucrul pe genunchi, lovindu-şi încet palmele una de alta.

— Înţelegi, Katia! Şi nu-s măcar fericită, nu-s decât înspăimântată! Şopti Daşa cu glasul stins.

XXXI

Când se lăsă amurgul, Daşa începu să tresară la fiecare foşnet: alerga într-una în salon şi trăgea cu urechea… Deschise

de câteva ori o carte, mereu la aceeaşi pagină: „Marusiei îi plăcea şocolata pe care i-o aducea bărbatul ei de la Kraft… “

Se lăsase ger, un ger uşor. La casa din faţă, unde stătea actriţa Cearodeeva, două ferestre se luminară pe neaşteptate. O slujnică cu boneţică albă pe cap punea masa. Slabă ca moartea, Cearodeeva apăru şi ea, cu o pelerină de câţi fea aruncată pe umeri. Se aşează la masă, căscând: se vede că până atunci dormise pe divan. Îşi scoase supă în farfurie, apoi rămase pe gânduri, cu privirea sticloasă aţintită asupra unui vas în care se ofilea un trandafir. „Marusiei îi plăcea şocolata…” repeta Daşa printre dinţi. Deodată sună clopoţelul. Daşa îşi simţi inima golită de sânge. Era băiatul cu ziarele, aducea gazeta de seară. „N-o să vină”, îşi zise Daşa. Se duse în sufragerie. Deasupra feţei de masă albe ardea un bec. Tic-tacul pendulei se auzea desluşit: era şapte fără cinci minute. Daşa se aşează la masă. „Aşa trece viaţa, clipă cu clipă… “

Clopoţelul se auzi din nou la uşa din faţă. Cu respiraţia tăiată, Daşa sări în picioare şi se repezi în salita… Era paznicul de la spital care aducea un pachet cu hârtii. „N-o să vină Ivan Ilici, şi are dreptate să nu vină. Doi ani l-am aşteptat, şi acum n-am găsit pentru el niciun cuvânt…”

Daşa începu să-şi muşte colţul batistei. Simţise ea că aşa o să se întâmple. Doi ani a iubit un om plăsmuit de închipuirea ei, iar când a venit cel adevărat, şi-a pierdut capul…

„E îngrozitor, îngrozitor! “îşi zise Daşa. Nici nu băgase de seamă că uşa se deschise şi că Liza, fata cu obrazul ciupit de vărsat, intrase în salon.

— A venit cineva, domnişoară.

Oftând adânc, Daşa se îndreptă spre uşă cu paşi uşori, de parcă nici nu atingea podeaua. Katia o văzu cea dinţii şi o întâmpină cu un surâs, iar Ivan Ilici se ridică în picioare clipind mărunt şi îndreptându-şi umerii.

Purta o bluză nouă de postav, şi centiron nou nouţ cu diagonală, era proaspăt bărbierit şi tuns. Acum se vedea mai bine cât era de înalt, de subţire-n mijloc şi de lat în umeri. Părea într-adevăr un om nou. Privirea ochilor lui de culoare deschisă era hotărâtă. De o parte şi de alta a gurii drepte şi bine tăiate se adânceau două linii, două brazde… Daşei începu să-i bată inima. Îşi dădea seama că brazdele acelea erau urmele morţii, ale groazei şi ale suferinţei. Mâna lui era puternică şi rece.

Daşa îşi luă un scaun şi se aşeză alături de eL Cu mâinile împreunate pe faţa de masă, cu privirile aţintite asupra ei, Teleghin povestea repede, în treacăt parcă, despre viaţa lui de prizonier, despre evadare... Aşa cum stătea, aproape de tot de el, Daşa îl privea drept în ochi, ţinându-şi gura puţin întredeschisă.

În timp ce povestea, Ivan Ilici îşi auzea glasul ca de departe. Îi suna străin, ca şi cum ar fi fost al altuia. Era zguduit şi mişcat. Iar lângă el, atingându-i genunchii cu rochia, stătea o fiinţă pe care n-ar fi putut-o cuprinde în vorbe, o fată neînţeleasă, al cărei parfum îl ameţea.

Ivan Ilici vorbi toată seara. Daşa îl ruga mereu să-i mai spună o dată şi-l întrerupea bătând din palme şi în- torcându-se către sora ei:

— Îţi dai seama, Katiuşa? A fost condamnat la moarte! ... îţi dai seama? ...

Când Teleghin ajunse la luptă pe care o dăduseră ca să fure automobilul, la clipa scurtă care-l despărţise de moarte, la felul cum se urnise maşina din loc, la vântul care începuse să-i bată în obraz şi la goana lor nebună spre libertate, spre viaţă, Daşa păli înspăimântător şi, apucându-l de mână, îi şopti:

— Nu te mai lăsăm să pleci nicăieri!

Teleghin începu să râdă:

— Nu-i nimic de făcut, or să mă mobilizeze din nou. Dar sper să mă detaşeze pe undeva pe la vreo uzină militară.

Apoi îi strânse mâna cu sfială. Daşa se uita drept în ochii lui, cercetându-l cu atenţie. Obrajii i se îmbujorară uşor şi-şi desprinse mâna din mâna lui.

— De ce nu fumezi? Îţi aduc eu chibrituri.

Ieşi repede din odaie, se întoarse imediat cu o cutie de chibrituri şi, oprindu-se în faţa lui Ivan Ilici, începu să tragă chibriturile pe cutie, ţinându-le de capăt. Chibriturile se rupeau unul câte unul. „Ce chibrituri proaste ne mai cumpără şi Liza! “se gândi Daşa. În sfârşit, un chibrit se aprinse, şi ea apropie cu băgare de seamă flacăra, care-i lumina bărbia, de ţigara lui Ivan Ilici. Teleghin îşi aprinse ţigara, încruntându-se puţin. Nu-şi închipuise până atunci că putea fi o fericire atât de mare să-ţi aprinzi o ţigară.

Katia se uitase tot timpul, în tăcere, la Daşa şi la Teleghin. Era bucuroasă, foarte bucuroasă pentru Daşa, totuşi o apasă o mare

tristeţe. Nu-şi putea lua gândul de la neuitatul Vădim Petrovici Roşcin, şi doar nădăjduise să-l uite! Tot aşa şedea şi el, la aceaşi masă, şi într-o zi îi adu- lo şese şi ea chibrituri şi-i aprinsese ţigara, fără să rupă însă niciunul…

La miezul nopţii Teleghin plecă. Daşa îşi îmbrăţişă sora, o sărută apăsat, apoi se încuie în odaia ei. Întinsă pe pat, cu mâinile sub cap, îşi spunea că ieşise în sfârşit la lumină din zilele acelea triste şi şterse, că în jurul ei totul era încă sălbatic şi pustiu, că frică mai stăruia încă pretutindeni, dar că totul era plin de nădejde şi fericirea începuse să răsară…

XXXII

Patru zile după aceea, Ivan Ilici primi de la Petrograd un plic oficial: să se prezinte imediat la uzina Baltică.

Bucuria acestei ştiri, ultimele ore ale acestei zile, pe care le petrecuse alergând cu Daşa prin oraş, despărţirea grăbită din Gara Nikolaevski, vagonul de clasa a doua cu căldura uscată a caloriferului care trosnea şi pacheţelul legat cu panglică, pe care-l descoperise pe neaşteptate în buzunar şi în care găsise două mere, şocolată şi pateuri – totul îi părea un vis. Îşi descheie nasturii de la gulerul bluzei de postav, îşi întinse picioarele şi, cu un surâs aiurit, pe care nu şi-l putea alunga de pe buze, se uită la vecinul din faţă, un bătrânel grav, cu ochelari.

— Veniţi de la Moscova? Îl întrebă bătrânelul.

— Da, de la Moscova.

Şi se gândi: „Doamne, ce cuvânt încântător şi dulce: Moscova! … “Străzile pe care se revărsa lumina soarelui de toamnă, frunzele uscate de sub picioare, Daşa, subţire şi mlădioasă, păşind peste frunze, glasul ei expresiv şi limpede – nu-şi mai aducea aminte niciun cuvânt din câte-i spusese – şi parfumul acela pătrunzător, de flori calde, atunci când se apleca spre ea sau îi săruta mâna…

— Sodomă, oraş al pierzaniei! Strigă bătrânelul. Am stat trei zile la Moscova… Am văzut destule… îşi depărtă picioarele încălţate cu cizme şi galoşi înalţi, apoi scuipă. Când ieşi pe stradă, atâta lume, atâta forfotă de oameni încoace şi încolo… Noaptea e lumină, zgomot, reclame, totul se învârte, totul se suceşte… Oamenii curg în valuri… O

Zădăceală! Da, asta-i Moscova… Aici e începutul pământului… Am înţeles ce-i Moscova: o învălmăşeală drăcească şi fără niciun rost! Dumneata, tinere, ai fost pe front, a: fost rănit? … Am

văzut eu de la-nceput... Dar ia să-mi spui mie, că eu sunt bătrân: face să se verse atâta sânge pentru deşertăciunea asta blestemată? Unde-i patria *1* Unde-i ţarul? Arată-mi-le! Mă duc acum la Petrograd după aţă... Lua-o-ar dracu de aţă! ... Ptiu... Mă întorc la Tiumen, şi ce aduc? Aţă? ... Nu, n-aduc aţă. Vin şi le spun oamenilor: „Oameni buni, suntem pierduţi cu toţii, uite ce vă aduc! ... "Ţine minte vorba mea, tinere, că pentru toate are să vină răsplata, pentru toate... Pentru zăpăceala asta avem să dăm socoteală... Sprijinindu-se cu palmele de genunchi, bătrânelul se ridică şi trase perdeaua la fereastră. Afară, în întuneric, scânteile de la locomotivă brăzdau noaptea cu linii de foc. Am uitat de Dumnezeu, şi Dumnezeu ne-a uitat pe noi. Ascultă-mă p€ mine, tinere... Are să vină ea, răsplata! O răsplată cumplită!

— Ce înţelegi dumneata prin asta? Că or să ne bată nemţii? Întrebă Ivan Ilici.

— Cine ştie pe cine ne-o trimite Domnul să ne pedepsească! De la acela avem să pătimim... În dugheana mea, să zicem, încep flăcăii să-şi facă de cap... Rabd eu cât rabd şi ps urmă mă înfurii: îi înfund unuia un ghiont, îi ard altuia o palmă, iar pe-al treilea îl arunc pe uşă afară... însă Rusia nu-i dugheana mea, ci cogeamite ţară... O fi el Domnul milostiv, dar dacă oamenii au lăsat în paragină drumul care ducea spre el, apoi trebuie sau nu trebuie să curăţim drumul? De asta zic şi eu: Dumnezeu şi-a întors faţa de la noi... Nimic nu poate fi mai cumplit...

Încrucişându-şi mâinile peste pântece, bătrânelul închise ochii. Ochelarii îi sclipeau ameninţător, iar trupul începu să i se hurduce în colţul canapelei cenuşii. Ivan Ilici ieşi din compartiment şi se opri pe coridor în faţa ferestrei, aproape atingând sticla cu obrazul.

Printr-o crăpătură a cercevelei pătrundea aer tare şi proaspăt. Afară, în întuneric, zburau, se încrucişau şi cădeau la pământ linioare de foc. Prin dreptul ferestrei trecea din când în când un nor cenuşiu de fum. Roţile vagoanelor uruiau supuse. Locomotiva şuieră deodată prelung, trenul coti, şi brazii, conuri negre, se luminară la flăcările focarului. În întuneric, copacii apăreau şi dispăreau. Roţile ţăcăniră mai tare la macazuri, vagonul se clătină domol, discul verde al unui felinar licări brusc, apoi scânteile trecură din nou, ca o ploaie de foc, prin dreptul ferestrelor.

Văzându-le, Ivan Ilici îşi aminti adânc, cu o bucurie zguduitoare, de tot ce i se întâmplase în ultimele cinci zile. Dacă ar fi povestit unui străin ce simţea atunci, acesta l-ar fi socotit nebun. Lui însă nimic nu i se părea ciudat său neobişnuit: pentru el totul era cât se poate de limpede.

Se gândea că în bezna nopţii trăiau, se zbuciumau şi mureau milioane de oameni. Dar viaţa lor era ceva relativ, şi tot ce se petrecea pe pământ era relativ, aproape o închipuire, într-atât, încât, dacă el, Ivan Ilici, ar fi făcut un efort, toate s-ar fi schimbat, toate ar fi fost altfel. Şi, în mijlocul acestei lumi închipuite, nu exista decât un singur lucru real: făptura lui, a lui Ivan Ilici, aşa cum stătea acum aplecat la fereastră. O fiinţă scumpă, ieşită din lumea umbrelor, care străbate fulgerător ploaia de foc deasupra lumii întunecate...

Sentimentul acesta ciudat de dragoste faţă de sine însuşi nu ţinu decât câteva clipe. Ivan Ilici intră în compartiment şi se urcă pe cuşeta de sus. În timp ce se dezbrăca, se uită la mâinile lui mari şi, pentru întâia oară în viaţă, i se părură frumoase. Şi le aşeză sub cap, închise ochii şi o văzu pe Daşa. Îl privea drept în ochi, tulburată şi îndrăgostită. (Asta se întâmplase astăzi, în sufragerie. Daşa învelea nişte pateuri. Ivan Ilici ocolise masa şi, apropiindu-se de ea, îi sărutase umărul cald. Ea se întorsese repede cu faţa la el. Atunci o întrebase: „Daşa, vrei să fii soţia mea? “Iar Daşa îi răspunse doar cu o privire...)

Acum, pe cuşeta din tren, în timp ce se gândea la Daşa şi nu se mai sătura, îl cuprinse, tot pentru întâia oară în viaţa lui, un sentiment de încântare, de exaltare, pentru că Daşa îl iubea pe el, iubea mâinile lui mari şi frumoase.

Îndată ce ajunse la Petersburg, Ivan Ilici se prezentă la uzina Baltică şi intră în serviciu la ateliere, în schimbul de noapte.

În ultimii trei ani se schimbaseră multe în uzină, ş numărul muncitorilor se triplase. Unii erau tineri, alţii fu seseră aduşi din Ural, sau din oraşele apusene, alţii erai luaţi din armata activă. Muncitorii citeau ziarele şi înjurai războiul, pe ţar, pe ţarină, pe Rasputin şi pe toţi generalii Toţi erau îndârjiţi şi n-aveau nicio îndoială că imedia după război va izbucni revoluţia.

Erau îndârjiţi mai ales pentru că brutăriile din oră: începuseră să vâre în pâine paie tocate şi pentru că di câteva zile nu se mai găsea carne pe piaţă. Iar când se gă şea, era alterată. Se aduceau cartofi degeraţi şi zahă. Murdar. Pe deasupra,

alimentele se scumpeau, iar negustorii îmbogăţiţi peste noapte şi speculanţii plini de ban; din afacerile cu furnituri de război plăteau cincizeci d (ruble cutia de bomboane, o sută de ruble sticla de şampanie şi nici nu voiau să audă de o împăcare cu nemţii Ivan Ilici căpătă trei zile concediu ca să-şi pună la punci treburile lui personale. Tot timpul acesta alergă prin ora; în căutarea unui apartament. Cercetă zeci de case, dar nu-i plăcu niciuna. În ultima zi, după ce-şi pierduse orice nădejde, găsi exact ceea ce văzuse în imaginaţia lui atunci, în tren: cinci odăi nu prea mari, cu ferestre curate spre apus. Apartamentul se afla la capătul Prospektului Kamen- noostrovski şi era cam scump pentru punga lui, dar el îl închirie imediat şi se grăbi s-o înştiinţeze pe Daşa.

În cea de-a patra noapte de la sosirea în Petersburg se prezentă la uzină. În curtea neagră de praf de cărbune ardeau câteva felinare înfipte în stâlpi înalţi. Umezeală şi vântul împingeau fumul coşurilor spre pământ. Aerul era îmbâcsit de funingine gălbuie şi înăbuşitoare. Prin ferestrele mari, rotunjite sus şi pline de praf ale uzinei se vedeau nenumărate roţi şi curele de transmisie în mişcare şi batiu rile de fontă ale strungurilor, care sfredeleau, tăiau şi şlefuiau oţelul şi bronzul. Discurile verticale ale maşinilor de şanţ se învârteau fără întrerupere. Pe sus circulau prin întuneric cărucioarele podurilor rulante. În cuptoare pâlpâia o lumină albă-roşiatică. Blocul gigantic al ciocanului pneumatic cădea, făcând să se cutremure pământul. Din coşurile scunde izbucneau, în întunecimea cerului cenuşiu, coloane de flăcări. Umbre omeneşti se mişcau prin scrâşnetul şi bubuitul strungurilor.

Ivan Ilici intră în atelierul unde presele ştanţau tuburi de şrapnel. Inginerul Strukov, o veche cunoştinţă, îl conduse prin atelier, explicându-i câteva amănunte pe care încă nu le cunoştea. Trecură apoi într-un birou cu pereţi de scânduri, amenajat într-un colţ al atelierului. Strukov îx arătă registrele şi borderourile, îi dădu pe seamă cheile ş i-i spuse, în timp ce-şi punea paltonul:

— Atelierul dă douăzeci şi trei la sută produse de rebut. Caută să menţii cifră.

Din vorbele şi din felul cum îi dădea pe seamă atelierul, Ivan Ilici simţi nepăsarea lui Strukov faţă de muncă.! ^i, totuşi, aşa cum îl cunoscuse el pe vremuri, Strukov era un inginer de

valoare şi un om de inimă. Constatarea aceasta îl întristă pe Teleghin. Întrebă:

— Crezi că nu e posibil să micşorăm procentul de rebut?

Strukov căscă, clătină din cap şi. Îndesându-şi şapca pe capul zburlit, se întoarse împreună cu Ivan Ilici la strunguri.

— Dă-le dracului, măi băiete! Nu ţi-e totuna? Ce importanţă are asta? Ucidem pe front douăzeci şi trei la sută mai puţini nemţi... Şi, pe urmă, nici nu se poate face nimic, strungurile s-au uzat din cale-afară! Dracu să le ia!

Se opriră lângă o presă. Un muncitor bătrân, mic de statură şi încins cu un şorţ de piele, aduse o bucată de metal incandescent Rama presei coborî pe tijă, ştanţa pătrunse în oţelul moale ca în unt, o flacără izbucni, rama se ridică din nou, şi pe podeaua de pământ căzu un tub de şrapnel. Bătrânelul întinse imediat altă bucată de metal. Alt muncitor tânăr, înalt şi cu mustăcioară neagră, îşi vedea de lucru lângă cuptor. Strukov întrebă, adresându-se bătrânelului:

— Ce zici, Rubliov, au vreun cusur tuburile noastre?

Bătrânelul zâmbi, dând din cap şi agitându-şi bărbuţa rară. Apoi se uită viclean la Teleghin, cu ochii pe jumătate închişi.

— Au, cum să nu aibă? Nu vedeţi cum funcţionează? Atinse cu mâna tija înverzită de grăsime, pe care se mişca rama presei. Iaca, începe să se clatine... De mult trebuia aruncată la gunoi sărăcia asta!

Muncitorul cel tânăr de lângă cuptor, Vaska, feciorul lui Ivan Rubliov, începu să râdă:

— Multe-ar trebui aruncate la gunoi aici! Toată maşinăria e ruginită...

— Ia-o mai uşor, Vasâli! Făcu Strukov, înveselit.

— Apoi tocmai asta-i, că aşa e mai uşor... Şi Vaska îşi scuturâ capul creţ, iar faţa lui trasă, cu umerii obrajilor ascuţiţi şi cu mustăcioara neagră, rânji, în timp ce ochii răi şi pătrunzători aruncau o privire tăioasă şi sigură de sine.

— Ăştia sunt cei mai buni muncitori din atelier, îi şopti Strukov lui Ivan Ilici, în timp ce se depărta. La revedere, mă duc astăzi la „Zurgălăii roşii “. N-ai fost niciodată acolo? Grozavă tavernă! Are şi vin...

Teleghin începu să-i observe cu multă curiozitate pe cei doi Rubliovi, tatăl şi fiul. Îl pusese pe gânduri de *h* început limbajul aproape convenţional al cuvintelor, a zâmbetelor şi al privirilor

pe care le schimbase Strukov cu ei, ca şi cum toţi trei l-ar fi pus la încercare: „E de-a nostru, sau e duşman? “După uşurinţa cu care cei doi Rubliovi intraseră în vorbă cu el, Teleghin înţelese că era socotit că fiind „de-al nostru”.

Acest „de-al nostru” nu privea, ca să zicem aşa, părerile politice ale lui Ivan Ilici, păreri pe care nici el singur nu şi le lămurise încă, ci mai curând acel sentiment de încredere pe care-l simţea oricine în prezenţa lui. El nu făcea şi nu spunea nimic deosebit, dar se vedea bine că era un om cinstit şi bun, cu inimă deschisă: „Unul de-al nostru”.

În nopţile când era de serviciu, Ivan Ilici se apropia de multe ori de cei doi Rubliovi, ascultând certurile ce se iscau între tată şi fiu.

Vaska Rubliov citise mult şi vorbea mereu despre lupta de clasă şi despre dictatura proletariatului, exprimându-se ca din carte şi cu multă îndrăzneală. De credinţă veche, Ivan Rubliov era un om viclean şi nicidecum un bătrânel cu frica lui Dumnezeu, cum arăta. Îi plăcea să spună:

— La noi, în schiturile de prin pădurile din Perm, toate-s scrise la carte: şi războiul de acum, şi că tot pământul are să fie pustiit din pricina războiului, şi că are să mai rămână norod, dar tare puţin... Şi mai scrie că are să iasă din păduri, dintr-un schit, un om care o să purceadă a ocârmui pământul. Iar ocârmuirea lui are să fie asemenea cuvântului necruţător al lui Dumnezeu...

— Misticism! Mormăia Vaska, cu dispreţ.

— Eh, măi nepricopsitule! Ai prins şi tu, acolo, câteva vorbe, şi gata! Zici că eşti socialist? Ce fel de socialist eşti tu, tâlharule? Am fost şi eu ca tine. Vrei să faci pe grozavul cu căciula pe-o ureche! Îţi dai ochii peste cap, te baţi cu pumnii în piept şi urli: „Hai la luptă! “Dar cu cine şi pentru ce? Măi, buştean de plop! ...

— Îl auziţi cum trăncăneşte? Zicea Vaska, arătând spre aătrân cu degetul cel mare. E un anarhist dintre cei mai orimejdioşi. Nu înţelege socialismul nici cât negru sub unghie, dar zbiară la mine de câte ori îi vine la îndemână numai aşa, ca să mă poată scoate din fire...

— Nu, îl întrerupea Ivan Rubliov, apucând din cuptor» bucată de metal care împrăştia scântei. Nu, domnilor! Jâi descriind un semicerc cu bucata de metal, o vârî cu îndemânare sub tija presei. De citit, citiţi voi cărţi, dar nu pe acelea care trebuie. Smerenie n-are nimeni, şi nici nu se gândeşte nimeni la asta...

Nici măcar nu vă trece prin minte că în vremea noastră fiecare om se cuvine să fie sărac cu duhul…

— În capul tău e o mare harababură, tătucă! Cine striga adineauri: „Sunt revoluţionar! “Hai?

— Da, am strigat Şi să ştii, măi băiete, că dac-o fi să fie ceva, apoi eu cel dintâi am să pun mâna pe furcile astea! De ce-aş ţine eu cu ţarul? Nu-s decât un mujic. Ştii tu cât pământ am scormonit cu plugul de lemn în treizeci de ani? Nu mai încape vorbă că-s revoluţionar! Ce, parcă eu ţin la mântuirea sufletului? …

Teleghin îi scria Daşei în fiecare zi, ea însă îi răspundea mai rar. Scrisorile ei erau ciudate, ca de gheaţă, şi pe Ivan Ilici îl cuprindea o senzaţie de frig când le citea. Se aşeza de obicei lângă fereastră şi răsfoia de câteva ori foile scrise cu litere mari, cu rânduri care mergeau în jos. Sg uita apoi la pădurea cenuşie bătând în liliachiul de pe insule, la cerul înnorat, tot atât de tulbure ca şi apa canalului, se uita la toate şi se gândea că aşa trebuie să fie, că scrisorile Daşei nu trebuie să fie duioase cum ar dori el, cu lipsa lui de înţelegere…

„Dragă prietene, îi scria Daşa, ai închiriat un apartament cu cinci odăi. Gândeşte-te în ce cheltuieli te angajezi! Chiar dacă n-ai să trăieşti singur în ele, şi tot e prea mult: cinci odăi! Dar servitoarele? Ai să ai nevoie de două femei, şi asta în vremurile pe care le trăim! La noi la Moscova e toamnă, frig şi ploaie, de nu mai ştii încotro s-apuci— Să aşteptăm primăvara…”

Ca şi atunci, în ziua plecării, când Daşa nu răspunsese decât cu o privire la întrebarea lui dacă vrea să-i fie soţie, nu pomenea niciodată în scrisori nici de nuntă, nici dt viaţa lor împreună în viitor. Trebuia să aştepte primăvara…

Aşteptarea primăverii şi nădejdea tulbure, aproape absurdă, într-o minune îi stăpânea acum pe toţi. Viaţa se oprise în loc, se pregătea să hiberneze. Perspectiva unei noi primăveri înecate în sânge părea inadmisibilă.

Odată, Daşa îi scrise:

„… N-aş fi vrut nici să-ţi vorbesc, nici să-ţi scriu despre moartea lui Bessonov. Dar ieri mi s-au povestit amănunte înfiorătoare. Îl întâlnisem pe bulevardul Tverskoi cu puţin înainte de a pleca pe front. Arăta jalnic, şi am impresia că dacă nu l-aş fi alungat atunci, poate că nu s-ar fi prăpădit… Dar l-am alungat. N-aş fi putut face altfel, şi tot aşa aş face şi acum dacă trecutul

s-ar întoarce…”

Lui Teleghin îi trebui o jumătate de zi ca să răspundă la scrisoare.

., Cum ai putut să crezi că eu nu voi primi orice? Scria el rar, meditând adânc, că nu cumva să-i scape vreun cuvânt nesincer. Mă pun uneori la încercare: ştiu că, dacă te-ai fi îndrăgostit de altul, lucrul acesta ar fi fost pentru mine cel mai înspăimântător de pe lume. Totuşi, l-aş fi acceptat. Nu m-aş fi împăcat, nu: mi s-ar fi întunecat soarele… Dar dragostea mea pentru dumneata înseamnă oare numai bucurie? Ştiu acum ce înseamnă dorinţa de a-ţi jertfi viaţa pentru că iubeşti prea adânc… Se vede că aşa a simţit şi Bessonov când a plecat pe front… Iar dumneata, Daşa, trebuie să înţelegi că eşti cu totul liberă… Nu-ţi cer nimic, nici măcar dragostea… Lucrul acesta l-am înţeles în ultimul timp… “

Peste două zile, după ce se întoarse în zori de la uzină, făcuse baie şi se culcase, Ivan Ilici fu trezit de o telegramă:

„Totul bine. Nemărginită dragoste. A ta, Daşa “.

Într-o duminică, inginerul Strukov veni să-l ia pe Ivan Ilici ca să-l ducă la „Zurgălăii roşii “.

Taverna era instalată într-un subsol. Pe tavanul boltit şi pe pereţii cu ornamentaţii bizare erau zugrăviţi prunci cu feţe perverse şi păsări pestriţe. Era un zgomot infernal, aerul era îmbâcsit de fum. Pe o estradă, un omuleţ chel, cu obrajii fardaţi, îşi plimbă degetele pe claviatura pianului. Câţiva ofiţeri beau cruşon cu mult alcool, co- mentând în gura mare femeile care intrau. Un grup de avocaţi, iniţiaţi în ale artei, vociferau şi discutau. Regina subsolului, o frumuseţe cu părul negru şi ochii uşor umflaţi, râdea în hohote. Antoşka Arnoldov scria „scrisori de pe front “răsucindu-şi pe deget o şuviţă de păr. Lângă perete, pe un fel de estradă, aţipise beat, cu capul plecat, iniţiatorul futurismului: un medic veterinar cu faţa crispată, de tuberculos. Patronul subsolului, fost actor, un om blând, cu înfăţişare de beţiv şi cu plete, apărea din când în când pe-o uşă laterală, îşi cercetă clienţii cu privirea rătăcită, apoi dispărea.

Ameţit de cruşon, Strukov îi spunea lui Ivan Ilici:

— De ce-mi place taverna asta? Atâta putreziciune nu mai găseşti nicăieri. E un deliciu! … Uite colo, în colţ, vezi una slabă şi hidoasă? Nu mai poate nici să se mişte. Isterică în ultimul grad, şi totuşi are un succes extraordinar.

Un hohot scurt de râs gâlgâi în gâtul lui Strukov. Înghiţi încă o gură de cruşon şi, fără să-şi mai şteargă bulele moi, umbrite de o mustăcioară tătărească, continuă să-i spună lui Ivan Ilici numele clienţilor, arătându-i cu degetul feţe nedormite, bolnave, pe jumătate demente.

— Aceştia sunt ultimii mohicani... Rămăşiţele saloanelor estetice. Doamne, ce putregai! S-au închis aici şi au aerul că nu ştiu nimic despre război: pentru ei toate sunt încă aşa cum erau.

Teleghin asculta şi se uita... Din pricina căldurii, a fumului de tutun şi a vinului, toate arătau ca prin somn. Era ameţit... Văzu câţiva oameni întorcându-se spre uşa de la intrare. Medicul veterinar îşi căscă ochii galbeni, chipu) rătăcit al patronului apăru în uşă. Femeia pe jumătate Leşinată care şedea lângă Ivan Ilici îşi ridică pleoapele grele de somn, şi deodată ochii ei prinseră viaţă. Se răsuci pe scaun cu o surprinzătoare vioiciune, uitându-se lacom într-acolo unde se uita toată lumea. În subsol se făcu dintr-o dală tăcere. Doar un pahar căzu, zăngănind...

În uşă se ivise, cu un umăr înainte şi cu o mână vârâtă în buzunarul rasei de şiac, un bărbat între două vârste, de statură mijlocie. Faţa lui îngustă, prelungită de o barbă neagră, zâmbea cu veselie, şi două brazde adinei i se adân- ceau pe obraji. Dar ceea ce te izbea mai mult la el erau ochii inteligenţi şi pătrunzători, care ardeau cu o lumină albastru-cenuşie. Totul ţinu doar o clipă. Alt bărbat, cu înfăţişare de slujbaş, se apropie de el zâmbind speriat şi, ieşind din umbra uşii, îi şopti ceva la ureche. Cel dintâi îşi încreţi nasul puternic.

— Iar începi cu prostiile tale! ... M-ai plictisit! Cercetă apoi şi mai voios lumea din subsol, îşi scutură barba şi strigă cu glas tunător şi tărăgănat: Rămâneţi cu bine, fârtaţilor!

După aceea dispăru. De afară se auzi o uşă izbită. Tot subsolul începu să vuiască. Strukov îşi înfipse unghiile în mâna lui Ivan Ilici.

— L-ai văzut? L-ai văzut? Rupse el tăcerea cu răsuflarea tăiată. E Rasputin!

XXXIII

Trecuse de ora 3 dimineaţa. Ivan Ilici se întorcea pe jos de la uzină. Era o noapte îngheţată de decembrie. Nu întâlnise nicio sanie. Ar fi fost şi greu să găsească vre una la ora aceea chiar şi în centrul oraşului. Teleghin mergea repede prin mijlocul străzii pustii, cu capul vârât în gulerul ridicat al paltonului, şi-i ieşeau

aburi din gură.

În lumina felinarelor rare aerul părea străpuns de ace de ger. Zăpada scârţâia sub picioare. Înaintea lui, pe faţada galbenă şi netedă a unei case, pâlpâiau luciri roşie- tice. Trecând de colţul străzii, văzu flăcările unui foc ieşind dintr-o sobiţă, iar în jur, prin nori de aburi, umbre înfofolite, pătrunse de frig. Mai departe, pe trotuar, stăteau nemişcaţi, înşiraţi unul câte unul, vreo sută de oameni – femei, bătrâni şi copilandri: coada din faţa unui magazin cu alimente. La câţiva paşi, paznicul de noapte tropăia cu picioarele vârâte în pâslari, lovindu-şi una de alta mănuşile mari.

Ivan Ilici trecu pe alături de şirul de oameni, privind umbrele zgribulite lipite de perete, înfăşurate în şaluri şi pleduri

— Ieri, în cartierul Vâborg au fost jefuite trei prăvălii, se auzi un glas.

— Apoi atâta ne-a mai rămas de făcut…

— Am vrut să cumpăr jumătate de funt de gaz. „Nu-i gaz, îmi spune negustorul, şi nici n-are să mai fie. “Dar bucătăreasa de la Dementievi a cumpărat chiar în faţa mea cinci funturi, la preţ de speculă…

— Şi cât a dat?

— Două ruble şi jumătate funtul, fetiţo!

— Pentru gaz? …

— Lasă, că-i vine vremea şi negustorului, nu scapă el cu una, cu două! Avem să-i aducem noi aminte…

— Îmi spunea soră-mea că tot aşa, la Ohta, l-au înşfăcat oamenii pe-un negustor pentru nişte trebuşoare de felul ăsta, l-au băgat cu capul într-o putină cu murături şi l-au ţinut acolo până s-a înecat. Maică-măiculiţă, ce se mai ruga să-l lase cu zile!

— Şi încă nu l-au chinuit destul! De-alde ăştia ar trebui canoniţi al dracului, nu aşa…

— Până una-alta, noi îngheţăm aici.

— Iar ei îşi umflă burţile cu ceai?

— Cine-şi umflă burtă cu -ceai? Întrebă un glas răguşit.

— Toţi îşi umflă burţile cu ceai. Generăleasa mea se scoală la douăsprezece, şi până noaptea înfulecă mereu, de mă mir că nu i se apleacă… O sperietoare!

— Şi tu stai şi îngheţi aici până ţi s-aprind plămânii!

— Asta aşa-i, ai dreptate. Iaca, am şi început să tuşesc..

— Stăpâna mea, oameni buni, e o cocotă. Când mă întorc de la piaţă, găsesc sufrageria plină de oaspeţi, şi toţi beţi. Încep să-mi ceară scrob, pâine neagră şi vodcă, tot mâncăruri de rând…

— Beau lirele englezeşti, se auzi un glas hotărât.

— Ce tot spui?! Oare aşa să fie?!

— Încotro te-ntorci, totul e vândut. Vă spun eu, şi puteţi să mă credeţi: voi staţi aici şi habar n-aveţi, dar suntem vânduţi cu toţii pe cincizeci de ani! Şi armata toată a fost vândută…

— Doamne!

Un glas de om răcit întrebă:

— Domnule paznic! Auzi, domnule paznic?

— Ce-i?

— Se dă sare azi?

— Nu cred că se dă.

— Mânca-i-ar ciorile…

— De patru zile nu mai este sare.

— Beau sângele poporului, porcii!

— Destul aţi urlat, muierilor! Are să vă îngheţe gâtlejul, făcu paznicul cu voce adâncă, de bas.

Teleghin se depărtă de şirul de oameni. Zvonul răutăcios al glasurilor nu se mai auzea acum, străzile drepte erau iarăşi pustii şi cufundate într-o pâclă groasă de ger.

Ajuns pe chei, Ivan Ilici o luă spre pod, şi numai când vântul îi flutură poalele paltonului îşi aduse aminte că ar trebui, totuşi, să caute o sanie. Dar uită numaidecât. Pe malul celălalt, departe, felinarele licăreau slab, ca nişte punctişoare. O linie de focuri palide se întindea pieziş peste gheaţă de-a lungul drumului pentru pietoni. Deasupra pustiului nesfârşit şi negru al Nevei sufla un vânt rece, dând glas zăpezii, şuierând jalnic printre sârmele de tramvai şi prin ochiurile balustradei de metal a podului.

Ivan Ilici se oprea mereu, privea întunecimea moho- rata şi pornea iarăşi, gândindu-se că întotdeauna la unul şi acelaşi lucru: la Daşa, la el, la clipa aceea din vagon când se simţise cuprins de fericire că de un foc…

În jurul lui toate erau nelămurite şi tulburi, pline de contradicţii şi duşmănoase fericirii lor. În fiecare zi trebuia să facă un efort ca să-şi poată spune liniştit: „Trăiesc, sunt fericit, viaţa mea va fi luminoasă şi nease- muită “… Atunci, la fereastra vagonului care zbura printre scântei, îi fusese atât de

uşor să-şi spună aşa! Acum, însă,
ii era nespus de greu să se desprindă de umbrele acelea pe jumătate înţepenite care stăteau la rând, de vântul de decembrie care-şi urla amarul de moarte, de mizeria generală, de pieirea care plutea ameninţătoare în aer.

Ivan Ilici nu era sigur decât de dragostea lui pentru Daşa, de drăgălăşenia ei şi de bucuria pe care o avusese atunci, la fereastra vagonului, la gândul că ea îl iubeşte. Aceasta era fericirea. Dar templul intim şi minunat al vieţii, astăzi învechit şi poate prea strâmt, se cutremurase şi începuse să pârâie sub loviturile războiului. Coloanele i se clătinau, cupola-i crăpase, pietrele lui vechi se risipeau, iar în praful stâmit de prăbuşirea templului, în mijlocul dărâmăturilor, doi oameni – Ivan Ilici şi Daşa – ameţiţi de beţia dragostei lor doreau să fie fericiţi, în ciuda evenimentelor… Oare lucrul acesta era drept?

Străpungând cu privirea întunecimea mohorâtă a nopţii, privind focurile pâlpâitoare şi ascultând vântul care-i rupea inima cu plânsul lui sfâşietor, Ivan Ilici îşi spunea: „De ce să mă ascund? Mai presus de orice pun dorinţa mea de a fi fericit. Vreau să fiu fericit, orice s-ar întâmpla în jurul meu. Şi de ce să nu fiu? Pot eu să desfiinţez cozile de la prăvălii, să-i satur pe flămânzi, să pun capăt războiului? Nu pot! Şi dacă nu pot, trebuie oare să mă înec în beznă, să renunţ la fericire? Nu, nu trebuie. Dar oare voi putea fi într-adevăr fericit?

Ivan Ilici trecu podul şi, uitându-şi de drum, o luă înainte de-a lungul cheiului. Becurile electrice ardeau viu, legănate de vânt. Pe pavajul de lemn pulberea de zăpadă alerga, foşnind uscat. Ferestrele Palatului de lamă erau negre şi pustii. Lângă o gheretă vărgată, înfundată în troianul asunat de vânt, stătea o santinelă uriaşă, înfăşurată în cojoc şi ţinându-şi puşca strânsă la piept.

Ivan Ilici se opri dintr-o dată din mers, se uită o clipă la ferestrele caselor, apoi porni mai repede, la început luptându-se cu vântul, mai târziu împins de la spate. I se părea că ar fi putut să spună tuturor oamenilor, dar absolut tuturor, un adevăr limpede şi simplu, şi că toţi l-ar fi crezut. Le-ar fi spus: „Vedeţi doar că nu se mai poate trăi aşa cum am trăit: statele n-au la temelia lor decât ură. Cu ură au fost trase graniţele, şi fiecare din voi nu e decât un ghem de ură, o cetate cu tunurile îndreptate în toate părţile. N-avem loc în viaţă pentru că viaţa e

strimtă, iar traiul nostru e o neîntreruptă frică. Lumea se îneacă în ură, oamenii se stârpesc unii pe alţii, curg râuri de sânge... Nu vă ajung toate acestea? Nu vi s-au deschis încă ochii? Mai vreţi ca şi aici, în fiecare casă, să se ucidă om pe om? Treziţi-vă, aruncaţi armele, dărâmaţi graniţele, deschideţi uşile şi ferestrele ca să intre viaţa... E destul pământ pentru arătură, sunt destule păşuni pentru turme şi destule coaste de dealuri pentru vii. Nesecate sunt comorile pământului; avem loc pentru toată omenirea... Nu vedeţi oare că aţi rămas tot în bezna veacurilor care şi-au trăit traiul? ... “

Nici în partea aceasta a oraşului nu erau sănii. Ivan Ilici trecu din nou peste Neva, înfundându-se în ulicioarele strâmbe ale cartierului Petersburgskaia Storona. Era cufundat în gânduri şi vorbea tare. În cele din urmă rătăci drumul şi o luă la întâmplare pe uliţele negre şi pustii, care-l scoaseră la cheiul unui canal. „Bună plimbare, n-am ce zice! “

Ivan Ilici se opri să se odihnească, începu să râdă şi se uită la ceas. Exact ora cinci. Atunci, de după colţul cel mai apropiat se desprinse din noapte un automobil mare, deschis, cu farurile stinse, scârţâind pe zăpadă. La volan stătea un ofiţer cu mantaua descheiată. Avea faţa rasă şi îngustă, părea palid, iar ochii îi sticleau ca la oamenii care au băut peste măsură. La spatele lui era alt ofiţer, cu şapca dată pe ceafă. Nu i se vedea faţa. Ţinea cu amândouă mâinile un pachet lung, înfăşurat într-o rogojină. Al treilea, un civil, cu gulerul paltonului ridicat şi cu o căciulă înaltă de lutru pe cap, se ridică puţin şi puse mâna pe umărul ofiţerului de la volan. Automobilul se opri aproape de pod. Ivan Ilici îi văzu pe toţi trei sărind pe zăpadă. Traseră din maşină pachetul cel lung şi, după ce-l târîră câţiva paşi prin zăpadă, îl ridicară cu greu şi-l duseră pe braţe până la mijlocul podului. Acolo se aplecară peste parapet şi-i făcură vânt sub pod. Ofiţerii se întoarseră imediat la maşină, dar civilul rămase să se mai uite o dată în apă, cu trupul îndoit peste parapet. Apoi, îndreptându-şi gulerul, îi ajunse în goană pe ceilalţi. Automobilul o luă din loc cu viteză şi se făcu nevăzut.

— Ce ticăloşie! Bombăni Ivan Ilici, care urmărise scena ţinându-şi răsuflarea. Se apropie de parapet, dar oricât se uită în adânc, în ochiul de apă dezgheţat, nu desluşi nimic. Doar, revărsându-se din canalul de scurgere, apa gâlgâia, caldă şi rău mirositoare.

— Ce ticăloşie! Bombăni din nou Ivan Ilici încruntat şi o luă pe trotuar, de-a lungul canalului. La colţ găsi, în sfârşit, o sanie cu un moşneguţ înţepenit de frig pe capră şi cu un cal buzat Se aşează, se înveli cu pătura îngheţată şi închise ochii. Tot trupul îi tremura de oboseală. „Sunt îndrăgostit, ăsta-i adevărul, îşi zise el. Şi orice voi face din dragoste, va fi bine.”

XXXIV

I

În pachetul înfăşurat în rogojină, pe care cei trei necunoscuţi îl aruncaseră de pe pod în ochiul de apă dezgheţat, era cadavrul lui Rasputin. Ca să-l ucidă pe acest mujic de o vitalitate şi de o putere supraomeneşti, fuseseră nevoiţi să-l îmbete cu vin amestecat cu cianură de potasiu. După aceea îl împuşcaseră în piept, în spate şi în ceafă şi, în sfârşit, îi zdrobiseră corpul cu o măciucă. Şi, totuşi, atunci când trupul a fost găsit şi scos din ochiul de apă, medicul a constatat că abia acolo, sub gheaţă, Rasputin încetase să mai respire.

Asasinatul acesta a fost prologul evenimentelor care aveau să se dezlănţuie peste două luni. De multe ori spusese Rasputin că, o dată cu moartea lui, tronul se va prăbuşi, şi dinastia Romanovilor va pieri. În omul acela sălbatic şi înverşunat sălăşluia parcă acea presimţire tulbure a nenorocirilor pe care o au câinii când e să moară cineva în casă. Şi poate că tocmai de aceea murise atât de greu acest mujic, hoţ de cai, fanatic învechit în rele şi cel din urmă apărător al trenului.

Moartea lui Rasputin cufundă palatul într-o jale prevestitoare de rău, dar ţoala lumea răsuflă uşurată. Oamenii se felicitau pe străzi. Nikolai Ivanovici îi scria Katiei din Minsk: „În noaptea în care s-a primit vestea, ofiţerii statului-major al Comandamentului suprem au băut la popotă opt duzini de sticle de şampanie. Pe întreg frontul soldaţii înalţă urale… “

Peste cât eva zile lumea uită această întâmplare. Numai palatul nu putea s-o uite. Acolo, prorocirile îşi găsiseră crezământ şi, cu o sumbră deznădejde, cei din palat se pregăteau să întimpine revoluţia.

Potrivit unui plan secret, Petrogradul fusese împărţit în sectoare. I se ceruseră marelui duce Serghei Mihailovici mitraliere, iar după refuzul lui, fuseseră aduse de la Arhanghelsk. Patru sute douăzeci de mitraliere erau aşezate în podurile caselor şi pe la răscrucile străzilor. Cenzura presei se

înăsprise, gazelvle apăreau cu coloane albe. Împărăteasa îi scria soţului e: scrisori desperate, încercând să-i stimuleze voinţa şi hotărârea. Dar ţarul rămânea ca vrăjit la Moghilev, în mijlocul celor zece milioane de baionete credincioase, de al căror devotament nu se îndoia. Răscoalele femeilor şi scandalul nesfârşitelor cozi din Pe- tersburg i se păreau mai puţin primejdioase decât arma- lele celor trei imperii, care presau asupra frontului rus. În acelaşi timp, şeful statului-major al Comandamentului suprem, general Alexeev, plănuia la Moghilev, fără ştirea ţarului, arestarea ţarinei şi distrugerea grupului celor care complotau în folosul Germaniei.

În ianuarie, în vederea campaniei de primăvară, se semnă ordinul de ofensivă pe frontul de nord. Lupta începu lângă Riga, pe o noapte îngheţată. O dată cu focul de artilerie, se porni şi viscolul. Soldaţii înaintau prin. Zăpada înaltă, în urletul vântului şi în vijelia de flăcări a obuzelor ce explodau. Zeci de aeroplane, care plecaseră, în formaţie de luptă să dea ajutor unităţilor în ofensivă, împinse de vânt până aproape de pământ, secerau deopo—

Trivă prin pâcla viscolului şi pe duşmani, şi pe ai noştri. Pentru cea din urmă oară Rusia încerca să sfarme cercul de fier care o înăbuşea. Pentru cea din urmă oară mujicii ruşi, îmbrăcaţi în giulgiuri albe şi minaţi de viscolul polar, se luptau pentru imperiul care cuprindea o şesime din glob şi pentru autocraţia care ocârmuise pe vremuri pământul, ţinând în frâu lumea întreagă. Astăzi, acest regim nu mai însemna decât supravieţuirea unei absurdităţi istorice care durase prea mult, o boală mortală a întregii ţări.

Lupta aceea crâncenă ţinu zece zile. Mii de vieţi îşi găsiră sfârşitul în troiene. Ofensiva, oprită, luă sfârşit, şi frontul încremeni iarăşi în noianul de zăpezi.

XXXV

Ivan Ilici plănuise să se ducă de Crăciun la Moscova. Dar uzina îl trimise cu o delegaţie în Suedia. De acolo se întoarse abia în februarie. La înapoiere, stărui şi obţinu un concediu de trei săptămâni, apoi îi telegrafie Daşei că va pleca din Petersburg în ziua de 26.

Înaintea plecării, făcu de serviciu la ateliere o săptămână întreagă. Rămase surprins de schimbarea care se petrecuse în

lipsa lui: cei mari din uzină se arătau politicoşi şi grijulii ca niciodată, dar muncitorii erau atât de porniţi, încât în orice clipă te puteai aştepta ca vreunul să-şi arunce cheia la pământ şi să strige: „Lăsaţi lucrul, tovarăşi, şi ieşiţi în stradă! “

În zilele acelea lumea se agita mai ales din pricina dărilor de seamă ale Dumei de Stat, unde erau în curs dezbaterile cu privire la problema aprovizionării. Din aceste dări de seamă se vedea bine că guvernul abia putea să ţină piept atacurilor şi izbutea cu greu să-şi păstreze prezenţa de spirit şi demnitatea. Miniştrii ţarului nu mai vorbeau ca voinicii din poveste, ci ca nişte simpli muritori. Se mai vedea apoi că discursurile miniştrilor şi toate câte se spuneau în Dumă nu erau adevărate: adevărul adevărat era pe buzele fiecăruia, îl aflai în zvonurile neprecise şi sinistre, după care în cel mai scurt timp trebuia să vină destrămarea totală, pe front ca şi înăuntrul ţării, din pricina foametei şi a haosului.

În ultima noapte de serviciu, Ivan Ilici observă printre muncitori o nelinişte ciudată. În fiecare clipă oamenii îşi părăseau lucrul şi şuşoteau între ei: aşteptau, pesemne, veşti. Când îl întrebă pe Vasâli Rubliov despre ce vorbeau muncitorii, omul îşi aruncă pe umeri haina vătuită şi părăsi atelierul, trântind uşa în urma lui, cu ciudă.

— Al dracului de rău s-a făcut, porcul! Zise Ivan Rubliov. Şi nu pricep de unde-a căpătat revolverul pe care-l tot poartă la el…

Vasâli se întoarse curând. În fundul atelierului, muncitorii îl înconjurară cu grabă. Veneau în fugă, din toate părţile. „Comandantul trupelor regiunii militare din Pe- tersburg, general-locotenent Habalov, aduce la cunoştinţă… “Vaska începu să citească, cu glas puternic şi apăsat, un afiş alb. „în ultimele zile, aprovizionarea brutăriilor cu făină şi coacerea pâinii s-au făcut în aceeaşi cantitate ca şi înainte… “

— Minte, minte! Se auziră glasuri. Nu ni s-a mai dat pâine de două zile…

— „Pâinea nu trebuie să lipsească de pe piaţă…”

— Auziţi-l cum porunceşte!

— „Dacă, totuşi, în unele brutării nu s-a mai găsit, asta se datoreşte faptului că lumea, temându-se că nu va fi în cantitate suficientă, a cumpărat mai multă decât îi trebuia, ca să-şi facă rezerve de pesmeţi…”

— Cine face pesmeţi? Să ne arate pesmeţii! Urlă un glas.

Băga-i-aş pesmeţii pe gât!

— Tăcere! Strigă şi mai tare Vaska. Tovarăşi, e timpul să ieşim în stradă... De la uzina „Obuhov" au ieşit patru mii de muncitori şi se îndreaptă către Nevski Prospekt... Şi din Vâborg au ieşit muncitorii.

— Aşa-i! Să ne arate pâinea!

— N-o să vă arate nimeni nicio pâine, tovarăşi! În oraş nu mai este făină decât pentru trei zile, aşa că n-o să mai avem nici făină, nici pâine. Trenurile stau înţepenite dincolo de Urali. Silozurile de acolo sunt pline de grâu... La Celiabinsk putrezesc în staţie trei milioane de puduri de carne... În Siberia oamenii ung roţile cu unt.

Tot atelierul începu să murmure. Vasâli ridică mâna:

— Tovarăşi! ... Nimeni n-o să ne dea pâine până nu ne-om lua-o singuri... Să ieşim în stradă, umăr la umăr cu muncitorii tuturor fabricilor, strigând cu toţii: „Toată puterea, Sovietelor! "

— Haideţi! ... Lăsaţi lucrul! ... Stingeţi cuptoarele! ... strigau muncitorii, împrăştiindu-se prin atelier.

Vasâli Rubliov se apropie de Ivan Ilici. Mustăcioara îi tremura uşor.

— Pleacă, îi porunci el, răspicat. Pleacă, îţi spun, cât mai eşti încă teafăr!

Ivan Ilici dormi rău tot restul nopţii şi se trezi într-o stare de adâncă nelinişte. Dimineaţa era mohorâtă, de pe streaşina de tablă picura... Rămase culcat şi încercă să-şi adune gândurile. Dar nelinştea nu-l părăsea, iar picăturile căzdeau exasperant, lovindu-l parcă drept în creier. „N-ar trebui să aştept până în ziua de 26. Ar fi bine să plec chiar mâine ", îşi zise el, scoţându-şi cămaşa. Şi, îndreptându-se gol spre odaia de baie, dădu drumul duşului şi se vârî sub apă rece ca gheaţa şi biciuitoare.

Avea multe de făcut până la plecare. După ce-şi bău în grabă cafeaua, ieşi în stradă şi sări în tramvaiul încărcat, îl chinuia mereu aceeaşi nelinişte. Ca de obicei, călătorii tăceau posomoriţi strângându-şi picioarele sub bănci şi trăgându-şi cu necaz pulpanele hainelor, pe care se aşezase vreun vecin. Podeaua era vâscoasă, pe geamurile vagonului se prelingeau picături de ploaie, iar clopoţelul de pe platforma din faţă zăngănea supărător. În faţa lui Ivan Ilici stătea un funcţionar cu faţa gălbuie şi umflată; gura îi încremenise într-un zâmbet strâmb, iar ochii priveau întrebători, cu o vioiciune care părea a

nu-i fi obişnuită. Ivan Ilici observă că toţi călătorii din tramvai se uitau unul la altul tot atât de nedumeriţi şi de întrebători.

La colţul lui Bolşoi Prospekt vagonul se opri. Călătorii începură să se agite şi să se uite în toate părţile. Câţiva săriră de pe platformă. Scoţând manivela şi vârându-şi-o sub surtucul albastru, vatmanul întredeschise uşa din faţă şi strigă cu un fel de spaimă răutăcioasă:

— Vagonul nu merge mai departe!

Pe Kamennoostrovski şi pe Bolşoi Prospekt, cât cuprin- deai cu ochii, staţionau vagoane de tramvai. Trotuarele erau negre de lumea care umbla încoace şi încolo. Din când în când, câte un oblon de fier se lăsa uruind peste vitrina vreunui magazin. Începu să ningă.

Un om îmbrăcat cu un palton, lung şi descheiat se urcă pe acoperişul unui vagon şi-şi smulse căciula, strigând nu ştiu ce. Prin mulţime trecu ceva ca un oftat: „0-o-o-o-o… “Omul începu să lege o frânghie de acoperişul vagonului, se îndreptă, îşi scoase din nou căciula, apoi strigă din nou. Murmurul trecu iarăşi prin mulţime: „0-o-o-o… “Omul sări pe caldarâm. Mulţimea se feri, şi atunci Ivan Ilici văzu câţiva indivizi strânşi unul în altul, alunecând pe zăpada gălbuie şi murdară şi trăgând frân- ghia legată de tramvai. Vagonul se înclină, dar se ţinu bine. Mulţimea se feri şi mai departe. Câţiva băieţi începură să fluiere. Vagonul se clătină, dar nu se urni din loc; doar roţile se izbiră de şine. Din toate părţile oamenii alergau spre grupul care trăgea şi puneau şi ei mâna pe frânghie cu un aer preocupat, în tăcere. Vagonul se mai opinti o dată, apoi se prăvăli pe o coastă. Geamurile zăngăniră. Tot în tăcere, mulţimea se apropie de vagonul răsturnat.

— A început horă! Strigă la spatele lui Ivan Ilici acelaşi funcţionar cu faţa gălbuie şi umflată.

Câteva glasuri discordante intonară:

Voi *jertfe căzut-aţi în lupta cea grea…*

Luând-o spre Nevski Prospekt, Ivan Ilici întâlnea peste tot aceleaşi priviri nedumerite, aceleaşi feţe speriate. Din toate părţile oamenii se repezeau lacomi în jurul celor care aduceau veşti. Pe la intrările caselor se iveau portari bine hrăniţi şi servitoare. Toată lumea se uita în stradă. Un domn cu servietă, cu barba bine îngrijită, îmbrăcat cu o şubă de dihor, întrebă pe un portar:

— Ia spune-mi, dragul meu, ce-i cu mulţimea asta? Ce vor oamenii ăştia?

— Cer pâine. Au început să se răscoale, boierule!

— Aha!

La o răspântie se opri o doamnă palidă, cu un căţeluş bătrân, jigărit în braţe. Spinarea javrei tremura.

Doamna întreba, pe rând, pe toţi trecătorii:

— Ce-i cu mulţimea asta? Ce vrea?

— Miroase a revoluţie, cucoană! Strigă fără să se oprească domnul cu şuba de dihor, de data asta cu veselie.

De-a lungul trotuarului mergea grăbit un muncitor cu faţa bolnăvicioasă şi crispată. Poalele scurtei îi fluturau în vânt.

— Tovarăşi! Zise el deodată, întorcându-se şi vorbind cu glas întretăiat şi plângăreţ. Oare multă vreme or să ne mai sugă sângele? ...

Apoi, un ofiţer tinerel, aproape un băieţandru, cu obrajii bucălaţi, opri trăsura şi se agăţă de brâul birjarului, uitându-se la grupurile de oameni în mişcare ca la o eclipsă de soare.

— Zgâieşte-te, tu, zgâieşte-te! Scânci muncitorul trecând pe lângă el.

Mulţimea sporea văzând cu ochii. Umpluse acum toată strada şi vuia, neliniştită, îndreptându-se spre pod. În câteva locuri se înălţară steaguri albe. Trecătorii erau luaţi înainte de puhoi ca nişte surcele. Ivan Ilici trecu podul laolaltă cu mulţimea. Pe Câmpul-lui-Marte, înnegurat, înzăpezit şi bătătorit de paşi, treceau câţiva călăreţi. Dând cu ochii de mulţime, întoarseră caii, apropiindu-se la pas. Unul din ei, un colonel rumen, cu barba despicată, salută cu mâna la şapcă, râzând. În mulţime se auzeau ici şi colo glasuri cântând greoi şi trist. Prin pâcla Grădinii de Vară se ridicară de pe crengile golaşe şi negre corbii zburliţi care băgaseră spaima, odinioară, în ucigaşii împăratului Pavel...

Ivan Ilici mergea mereu înainte. Îşi simţea gâtul încleştat ca într-un spasm. Tuşi de câteva ori, dar tulburarea îi sporea, sporea mereu. Când ajunse la Palatul Inginerilor, făcu la stânga şi o luă pe Liteinâi.

Acolo, pe Liteinâi, se revărsa altă mulţime, care venea dinspre cartierul Petersburgskaia Storona şi se întindea până departe, peste pod.

Toate porţile erau înţesate de curioşi, pe la toate ferestrele se

vedeau chipuri nelinişte.

Ivan Ilici se opri sub bolta unei porţi, lângă un funcţionar bătrân cu faţa de câine, căruia-i tremurau obrajii. La dreapta, departe, de-a curmezişul străzii, se zărea un cordon de soldaţi nemişcaţi, sprijiniţi în puşti.

Mulţimea se apropia de ei, încetinindu-şi pasul. Din adâncul valului de oameni răzbătură glasuri speriate:

— Staţi! Opriţi-vă! ...

Şi imediat după aceea se ridică strigătul ascuţit al miilor de femei:

— Pâine! Pâine! Pâine! ...

— Asemenea lucruri n-ar trebui îngăduite, zise funcţionarul, uitându-se cu asprime la Ivan Ilici pe deasupra ochelarilor.

În clipa aceea ieşiră în stradă doi portari voinici şi începură să împingă cu umărul curioşii adunaţi sub bolta porţii. Obrajii funcţionarului tresăriră de indignare. O domnişoară cu *pince-nez* strigă: „Cum îndrăzneşti, dobi- tocule! “Totuşi, poarta se închise. De-a lungul străzii se închideau, una după alta, toate uşile caselor şi toate porţile.

— Nu trebuie! Nu închideţi! Se auziră glasuri speriate.

Mulţimea înainta urlând. În fruntea ei răsări un tinerel emoţionat, cu obrajii roşii sub pălăria cu boruri largi.

— Steagul înainte! Steagul înainte! Răsună din mulţime.

În clipa aceea apăru în faţa cordonului de soldaţi un ofiţer înalt şi subţirel, cu o căciulă cu vârful răsfrânt. Îşi ţinea mâna pe tocul revolverului şi striga desluşit:

— Ni s-a dat ordin să tragem... Dar noi nu vrem vărsare de sânge... Împrăştiaţi-vă...

— Pâine! Pâine! Pâine! Răspunseră câţiva, urlând sălbatic.

Şi mulţimea înainta mereu, apropiindu-se de soldaţi. Trecând pe lângă Ivan Ilici, oamenii cu priviri înnebunite începură să-şi facă drum înainte.

— Pâine! ... Jos! ... Spurcăciune!

Un om cu obrazul crispat căzu la pământ, strigând în neştire:

— Îi urăsc... îi urăsc... îi urăsc! ...

Un fâşâit, de parcă ar fi rupt cineva o pânză, trecu de-a lungul străzii. Şi dintr-o dată se făcu tăcere. Un elev de liceu îşi apucă şapca cu mâinile şi dispăru în mulţime. Funcţionarul îşi ridică mâna noduroasă, să-şi facă semnul crucii. Salva fusese trasă în aer, şi, cu toate că a doua nu mai urmă, mulţimea se trase

îndărăt, şi o parte începu chiar să se împrăştie. Cei rămaşi se îndreptau cu steagul în frunte spre piaţa Znamenskaia. Pe zăpada galbenă a străzii rămăseseră căciuli şi galoşi. Ajungând pe Nevski Prospekt, Ivan Ilici auzi alt zvon de glasuri. Era al treilea puhoi de oameni care trecuse Neva, venind dinspre Vasilievski Ostrov. Trotuarele erau pline de femei bine îmbrăcate, de militari, de studenţi şi de necunoscuţi cu aspect de străini. Un ofiţer englez, cu obrajii trandafirii de copil, stătea nemişcat ca un stâlp. Vânzătoare pudrate, gătite cu fionguri negre în păr, îşi lipeau fruntea de geamurile magazinelor. Iar prin mijlocul străzii, pierzându-se în ceaţă, înainta mulţimea îndârjită de muncitoare şi muncitori, urlând:

— Pâine! Pâine! Pâine!

La o margine de trotuar, un birjar aproape răsturnat pe capră îi spunea cu veselie cucoanei speriate şi roşii la faţă din sanie:

— Vedeţi şi dumneavoastră, încotro s-o apuc? Nicio muscă nu mai poate trece pe-aici…

— Ia-o din loc când îţi spun, dobitocule! Cum îndrăzneşti să discuţi cu mine? …

— Astăzi nu mai sunt dobitoc! Şi fă bine de te dă jos din sanie, cucoană…

Îngrămădiţi pe trotuar, trecătorii căutau să afle cât mai multle veşti, trăgeau cu urechea şi întrebau, speriaţi:

— O sută de morţi pe Liteinâi?

— Da’ de unds! … N-au fost împuşcaţi decât o femeie însărcinată şi un bătrân…

— Doamne, dar de ce au mai tras şi în bătrân?

— Protopopov le pune la cale toate. Iar el, află de la mine, e nebun…

— Domnilor, o noutate… Extraordinar! Grevă generală!

— Cum aşa? Şi apa, şi lumină electrică?

— În sfârşit, a dat Dumnezeu!

— Bravo lor, muncitorii! …

— Nu vă bucuraţi aşa. Or să vă strivească…

— Bagă de seamă să nu te strivească întâi pe dumneata, cu mutra dumitale…

Necăjit că pierduse atâta timp, Ivan Ilici se duse pe unde avea treabă, dar nu găsi pe nimeni acasă şi, înfuriat, se întoarse din nou pe Nevski Prospekt.

Pe stradă săniile circulau din nou, şi portarii curăţau zăpada

din faţa caselor. La răscruce apăru din nou omul înalt cu manta neagră, care înălţa bagheta magică a ordinii – reteveiul alb – deasupra capetelor înfierbântate şi a gândurilor răzvrătite ale muritorilor de rând. În timp ce trecea strada în goană, trecătorul îşi întorcea obrazul către sergentul de stradă şi-i strigă cu necaz: „Mai aşteaptă tu puţin, drăguţule, numai puţin! “Dar nimănui nu-i trecea prin minte că clipa aceea sosise, că mustăciosul cu aspect de coloană şi cu retevei în mână n-avea să mai fie curând decât o fantomă, că, chiar a doua zi, avea să dispară de la răscruce, din viaţă, din amintire…

— Teleghin! Teleghin! Opreşte, surdule! …

Cu şapca pe ceafă, cu ochii sclipind de veselie, inginerul Strukov se apropia în goană de Ivan Ilici.

— Unde te duci? Hai cu mine la cafenea…

Îl apucă de braţ, trăgându-l într-o cafenea. Înăuntru te usturau ochii de fum. Oamenii, unii cu pălării tari, alţii cu căciuli de lutru, stăteau cu şubele descheiate, discutau, strigau şi se frământau pe loc. Strukov îşi făcu drum spre fereastră şi se aşeză la o măsuţă, faţă-n faţă cu Ivan Ilici.

— Scade rubla! Strigă el prinzindu-se de masă cu amândouă mâinile. Toate valorile se duc dracului! Ce forţă! … Spune-mi, ce-ai văzut?

— Am trecut pe bulevardul Liteinâi. S-a tras o salvă, dar mi se pare că s-a tras în aer…

— Ce zici de toate astea?

— Ştiu şi eu? … Cred că guvernul ar trebui să se ocupe serios de transportul alimentelor.

— Prea târziu! Strigă Strukov, bătând cu pumnul în cristalul măsuţei. Prea târziu! Ne-am făcut-o singuri. S-a isprăvit cu războiul, şi basta! Ştii ce revendică fabricile? Convocarea Sovietului de deputaţi ai muncitorilor, asta revendică! Şi declară că nu mai au încredere decât în Soviete!

— Ce tot vorbeşti?

— E singurul sfârşit posibil, dragul meu! Autocraţia a crăpat… Freacă-te la ochi. Nu e o răscoală. Nu e nici măcar o revoluţie. E începutul haosului… Şi ce haos! De-a curmezişul frunţii lui Strukov, sub broboanele de sudoare, se umflase o vână albastră. Peste trei zile nu vor mai exista nici stat, nici armată, nici guvernatori, nici sergenţi de stradă. Nu vor mai exista decât o sută optzeci de milioane de oameni înfuriaţi. Ştii tu ce

înseamnă un om înfuriat? Tigrii şi rinocerii sunt jucării de copil pe lângă el! O celulă a organismului în descompunere, ăsta e omul înfuriat. E înspăimântător. E ca o picătură de apă în care infuzorii devorează alţi infuzori...

— Ia mai du-te dracului! Se supără Teleghin. N-o fi chiar aşa, şi nici n-are să fie vreodată! A izbucnit revoluţia. Ei şi? Cu atât mai bine!

— Nu, ceea ce ai văzut tu astăzi nu e revoluţia. E disocierea materiei. Revoluţia e în viitor, are să vină şi ea... Numai că nici tu. Nici eu n-avem s-o apucăm.

— Poate să fie şi aşa, încheie Ivan Ilici ridicându-se. Vaska Rubliov, iată revoluţia... Dar tu, Strukov, tu nu eşti revoluţia. Prea faci mult zgomot şi prea vorbeşti ca din carte...

Ivan Ilici se întoarse acasă devreme şi se culcă imediat. Dar somnul nu-l prinse decât o clipă. Oftă, se întoarse greoi pe-o parte şi deschise ochii. Geamantanul desfăcut pe un scaun răspândea miros proaspăt de piele. În geamantanul acela, cumpărat la Stockholm, era o trusă de voiaj din piele scumpă, cu obiecte de argint – un dar pentru Daşa. Ivan Ilici se înduioşa de câte ori se uita la ea. O desfăcea în fiecare zi din hârtia ei subţire de mătase şi o cerceta. I se părea că vede compartimentul unui vagon de tren internaţional cu fereastră lungă, şi pe Daşa, în rochie de voiaj, stând pe canapea. Iar pe genunchii ei vedea obiectul acesta delicat, mirosind a parfum şi a piele, simbol al încântătoarelor călătorii lipsite de orice grijă...

Afară, pe cerul înnegurat, Ivan Ilici văzu aprinzându-se lumina violacee şi murdară reflectată de oraş. Şi-şi dădu seama cu câtă ură dureroasă trebuie să fi privit lumina aceea oamenii care urlaseră cerând pâine... Nesuferit oraş, apăsător, dezgustător... Creierul şi voinţa ţării, lovit acum de o boală fără leac, în agonie...

Ivan Ilici plecă de acasă pe la vreo douăsprezece. Stradă largă şi înecată în ceaţă era pustie. În vitrina umedă a unei florării se vedea, într-un vas de cristal, un buchet bogat de trandafiri roşii, stropiţi cu picături mari de apă. Prin vălul fulgilor care cădeau, Ivan Ilici se uită cu duioşie la flori.

Dintr-o stradă laterală ieşi o patrulă de cazaci călări, cinci la număr. Unul din ei întoarse calul şi o luă la trap în direcţia trotuarului pe unde treceau, vorbind încet şi cu patimă, trei oameni cu şepci. Oamenii se opriră. Unul aruncă o glumă, apoi

prinse calul de căpăstru. Gestul acesta era atât de neobişnuit, încât Ivan Ilici tresări surprins. Dar cazacul începu să râdă, îşi scuturâ capul şi, dând pinteni calului cu gâtul gros, care bătea din picioare pe loc, îşi ajunse din urmă camarazii. După aceea se pierdură cu toţii, în trap întins, înghiţiţi de pâclă.

Aproape de chei, Ivan Ilici începu să întâlnească grupuri de oameni simpli, nespus de tulburaţi: se vede că, după cele petrecute în ajun, nu-şi mai puteau veni în fire. Se sfătuiau, împărtăşindu-şi unul altuia zvonurile şi veştile pe care le auziseră. Mulţi porneau spre Neva. Acolo, de-a lungul parapetului de granit, se mişcau pe zăpadă câteva mii de curioşi, ca un furnicar negru. Lângă pod, un grup de gură-cască făcea scandal şi strigă la soldaţii care nu lăsau lumea să treacă, aşezaţi de-a curmezişul şi în lungul podului, până la capătul care abia se zărea prin pânza fulgilor de zăpadă.

— De ce-aţi barat podul? Lăsaţi-ne să trecem!

— Avem nevoie să ne ducem în oraş!

— Asta-i porcărie, să încurci oamenii aşa…

— Podurile-s pentru trecători, nu pentru de-alde voi…

— Ruşi, ori ce dracu sunteţi? … Daţi-ne drumul!

Un subofiţer înalt, cu patru cruci ale „Sfântului Gheorghe “pe piept, trecea de la un parapet la celălalt, zornăind din pinteni. Când i se aruncară din mulţime vorbe de ocară, întoarse o faţă gălbuie, posomorită şi ciupită de vărsat.

— Frumos vă şade! Sunteţi oameni de la oraş, şi uite cum vorbiţi! Mustăţile răsucite îi tremurau. Nu pot permite trecerea peste pod… În caz de nesupunere, voi fi nevoit să fac uz de arme. Asta-i!

— Dar soldaţii n-au să tragă! Strigară cei care făceau scandal.

— Cine te-a pus aici pe tine, diavol ciupit de vărsat, câine spurcat?! …

Subofiţerul se întoarse din nou şi le răspunse nu ştiu ce. Cu toate că vorbea răguşit şi sacadat, ca un militar ce era, glasul lui dovedea aceeaşi nedumerire speriată ca a tuturor oamenilor în zilele acelea. Gălăgioşii simţiră acest lucru şi continuară să înjure şi să împingă.

Un bărbat slab şi deşirat, cu *pince-nez*-ul aşezat strâmb pe nas şi cu gâtul lung înfăşurat într-un fular, începu deodată să vorbească, cu glas adânc şi puternic:

— Circulaţia e întreruptă din toate părţile: toate barierele şi

podurile sunt păzite. Curată bătaie de joc! Avem dreptul să circulăm liberi prin oraş, ori nu mai avem acum nici acest drept? Cetăţeni, vă propun să nu mai ţinem seamă de soldaţi şi să trecem dincolo pe gheaţă…

— Aşa-i! Pe gheaţă! Bravo!

Şi câţiva oameni alergară în grabă la scările de granit, acoperite cu zăpadă, care coborau spre fluviu. Cu fularul în vânt, omul cel deşirat păşi hotărât pe gheaţă, paralel cu podul.

De sus, soldaţii strigau, aplecaţi peste parapet:

— Hei! Întoarceţi-vă, că tragem… întoarce-te, tu, prăjină! …

Dar omul mergea înainte şi nici nu întorcea capul. Unul câte unul, din ce în ce mai mulţi, oamenii se luară în goană pe urma lui. Se rostogoleau de pe chei pe gheaţă ca boabele de mazăre. Umbrele lor negre alergau pe zăpadă. Soldaţii strigau de pe pod, iar cei de jos, făcându-şi mâna pâlnie la gură, strigau şi ei nu ştiu ce. Unul din soldaţi luă puşca la umăr, dar altul îi dădu un ghiont. Soldatul nu mai trase.

După cum s-a dovedit mai târziu, din toţi cei care ieşiseră atunci în stradă, nimeni nu avusese vreun plan hotărât de mai înainte. Dar când cetăţenii văzuseră posturile de pază de la poduri şi răscruci, tuturor le venise gust, aşa cum se întâmplă de când lumea, să facă exact ceea ce li se interzicea: să treacă peste poduri şi să se adune în grupuri. Spiritele erau tot mai întărâtate. Prin oraş circula zvonul că toate aceste dezordini erau puse la cale de cineva…

Către sfârşitul celei de a două zile, unităţi din Regimentul „Pavlovsk “, ocupară Nevski Prospekt şi deschiseră foc repetat asupra grupurilor de curioşi şi a trecătorilor izolaţi. Oamenii începeau să înţeleagă că izbucnise ceva ce semăna a revoluţie…

Dar nimeni nu ştia unde era focarul acestei revoluţii şi nici cine anume o conducea. Nu ştia nici comandantul trupelor, nici poliţia, şi cu atât mai puţin acel dictator şi aventurier, fabricant de postav, pe care moşierul Nau- mov îl bătuse pe vremuri la hotel „Troiţki” din Simbirsk, spărgând cu capul lui placajul uşii[11]. Izbitura aceea îi zdruncinase creierul şi-i pricinuise dureri de cap şi neurastenie. Iar mai târziu, când i se încredinţă conducerea imperiului rus, îl aruncă într-o zăpăceală de moarte. Focarul revoluţiei era peste tot, în fiecare casă, în mintea plină de

11 **Este vorba de A. F. Kerenski.**

fantezie, de furie şi de nemulţumire a fiecărui om de rând. Această neputinţă de a descoperi focarul revoluţiei nu prevestea nimic bun. Poliţia se agăţa de năluci. La drept vorbind, ar fi trebuit să-i aresteze pe toţi cei două milioane patru sute de mii de locuitori ai Pe- trogradului.

Ziua aceea Ivan Ilici şi-o petrecu numai pe străzi. Ca toţi ceilalţi locuitori ai Petrogradului, avea şi el senzaţia ciudată de permanentă ameţeală. Simţea că fierberea din oraş atinsese aproape nebunia, că toţi oamenii se pierduseră în vârtejul general care cuprinsese masele, iar aceste mase, rătăcind agitate pe străzi, căutau şi aşteptau cu nerăbdare să li se facă un semn, să coboare un fulger orbitor care să le unească pe toate laolaltă într-un singur mănunchi.

Împuşcăturile de pe Nevski Prospekt nu mai speriau acum pe nimeni. Oamenii se adunau că fiarele lângă cele două cadavre – o femeie cu fustă de stambă şi un bătrân cu şubă – care zăceau la colţul străzii Vladimirskaia. Când împuşcăturile se înteţeau, lumea se împrăştia în fugă, adăpostindu-se pe lângă ziduri.

Spre seară, împuşcăturile se potoliră. Începu să bată un vânt rece, care mătură cerul, iar printre norii adunaţi grămadă dincolo de mare, pâlpâi un apus posomorât. Secera ascuţită a lunii se ridică puţin deasupra oraşului, acolo unde cerul era de culoarea cărbunelui.

În noaptea aceea, luminile nu se aprinseră prin case. Ferestrele rămaseră întunecate, uşile şi porţile, zăvorite. De-a lungul pustiului Nevski Prospekt, înecat în ceaţă, se înşirau piramide de puşti. Pe la răscruci se zăreau umbrele înalte ale santinelelor. Lumina lunii sclipea când pe oglinda unui geam, când pe luciul şinelor de tramvai, când pe oţelul baionetelor. Pretutindeni domnea tăcerea. Numai prin case telefoanele şopteau, cu glasuri stinse, vorbe nebuneşti cu privire la întâmplările zilei.

În dimineaţa de 25 februarie, piaţa Znamenskaia era plină de trupe şi de poliţie. În faţa hotelului „Nord “se adunaseră poliţişti călări pe cai roibi, cu picioare subţiri, care jucau pe loc. Poliţişti îmbrăcaţi în mantale negre stăteau aliniaţi în jurul monumentului lui Alexandru al III-lea, iar alţii, strânşi în grupuri, umpleau piaţa. Lângă gară erau postaţi cazaci cu căciulile pe-o ureche, bărboşi şi veseli. Dinspre Nevski Prospekt se zăreau mantalele de un cenuşiu-murdar ale soldaţilor din Regimentul

„Pa- vlovski”.

Cu geamantanul în mână, Ivan Ilici se urcă pe platforma de la intrarea gării, de unde se vedea bine toată piaţa.

În mijlocul ei, pe un bloc de granit roşu ca sângele, călare pe un cal uriaş, al cărui cap de bronz se aplecă sub povara călăreţului, se înălţa împăratul, greu ca pământul. Umerii lui căzuţi şi căciula rotundă erau albe de zăpadă. Mulţimea din cele cinci străzi se împingea spre piedestalul statuii, urlând, fluierând şi înjurând.

Ca şi în ajun, la pod, soldaţii, şi mai ales cazacii, rân- jeau, se ciorovăiau între ei şi glumeau apropiindu-se la pas, doi câte doi, de oamenii care se îngrămădeau din toate părţile. Sergenţii de stradă, înalţi şi ursuzi, se adunau în grupuri şi tăceau, nehotărâţi. Ivan Ilici cunoştea bine starea aceea de nelinişte premergătoare ordinului de luptă: duşmanul e lângă tine, toată lumea ştie ce trebuie să facă, dar ordinul întârzie, şi clipele trec, una după alta, într-o chinuitoare nesiguranţă. Uşa gării scârţâi pe neaşteptate din balamale, şi pe scară apăru, palid, un ofiţer de jandarmi, într-o mantă scurtă, cu galoane de colonel. Se înălţă ca să privească piaţa, şi ochii lui alburii lunecară peste chipul lui Ivan Ilici… Coborî sprinten scara printre cazacii care se fereau din calea lui făndu-i loc, apoi şopti ceva unui esaul, înălţându-şi bărbuţa spre el. Esaulul îl ascultă, aplecându-se în şa şi schiţând un zâmbet. Colonelul făcu un semn cu capul în direcţia vechiului Nevski Prospekt şi plecă spre piaţă, prin zăpadă, în mers săltat. Un comisar de poliţie, strâns cu cureaua peste burta uriaşă, se apropie în goană de el; mâna ridicată la cozoroc îi tremura. Din direcţia vechiului Nevski Prospekt, strigătele mulţimii care se apropia sporeau şi, în cele din urmă, se desluşi un cântec. Ivan Ilici se pomeni înşfăcat de mânecă. Alături de el se urcă pe platformă un om speriat, cu capul gol şi cu faţa murdară brăzdată de o tăietură stacojie.

— Fraţi cazaci! Începu el să strige, cu glasul întretăiat şi înfiorător pe care-l au oamenii înaintea unei vărsări de sânge: un glas sălbatic, venit parcă din stepă, care făcea să ţi se oprească inima-n loc şi-ţi umplea ochii de spaimă nebună. M-au ucis, fraţilor… Săriţi, fraţilor, că mă omoară!

Cazacii se întoarseră în şa, uitându-se spre el în tăcere. Feţele lor păliră, iar ochii li se făceau tot mai mari…

În vremea asta, marea întunecată şi compactă de capete de

pe vechiul Nevski Prospekt se agită: se apropiau muncitorii din Kolpino. Vântul flutura un steag roşu ud. Poliţiştii călări se desprinseră de lângă faţada hotelului „Nord “. În mâinile lor sclipiră pe neaşteptate săbiile scoase din teacă. Un strigăt de mânie se ridică din mulţime. Ivan Ilici îl văzu din nou pe colonelul de jandarmi: alerga cu o mână pe tocul revolverului, în timp ce cu cealaltă le făcea semne cazacilor.

Din mulţimea muncitorilor din Kolpino zburară, în direcţia colonelului şi a poliţiştilor călări, bucăţi de gheaţă şi pietre. Caii roibi cu picioare subţiri începură să se frământe pe loc, tot mai neliniştiţi. Câteva focuri de revolver pocniră slab. Ungă piedestalul monumentului apărură nouraşi de fum: poliţiştii trăgeau în muncitorii din Kolpino. Imediat după aceea, la zece paşi de Ivan Ilici, din rândurile cazacilor sări în două picioare o iapă roşcată de Don. Cazacul aplecat pe grumazul ei îi dădu pinteni şi, scoţându-şi sabia din mers, ajunse din câteva salturi lângă colonelul de jandarmi; îşi repezi sabia pieziş prin aer, apoi îşi ridică iarăşi iapa în două picioare... Tot şirul de cazaci năvăli spre locul omorului. Rupând barajul, mulţimea se împrăştia prin piaţă... Ici şi colo mai pârâiră câteva împuşcături acoperite de urale.

— Ce faci aici, Teleghin?

— Trebuie să plec astăzi cu orice preţ. Cu vreun tren de marfă, pe vreo locomotivă, oricum!

— Dă-o dracului, nu poţi să pleci acum... Doar suntem în plină revoluţie, drăguţule...

Nebărbierit, prăpădit, cu pleoapele roşii şi cu ochii ieşiţi afară din cap, Antoşka Arnoldov îşi înfipse unghiile în reverele paltonului lui Ivan Ilici:

— Ai văzut cum a zburat căpăţâna jandarmului? S-a rostogolit ca o minge de fotbal! Straşnic! ... Nu înţelegi, neghiobule? E revoluţie!

Antoşka îngăima vorbe fără rost, de parcă delira. Mulţimea îi împingea tot mai adânc în pasajul gării.

— Azi-dimineaţă regimentele „Litovsk “, şi „Volânsk41 au refuzat să tragă... O companie din Regimentul „Pav- lovsk “a ieşit în stradă cu armele... în oraş e zăpăceală, nimeni nu mai înţelege nimic... Pe Nevski Prospekt soldaţii stau ca muştele, se tem să se întoarcă în cazărmi...

XXXVI

Înfăşurate în haine de blană şi cu şăluţuri de puf pe cap, Daşa şi Katia mergeau repede pe strada Mălăia Nikits- kaia, slab luminată. Sub picioarele lor pârâiau pojghiţe subţiri de gheaţă. Pe cerul verzui, în văzduhul îngheţat, se înălţa, luminoasă, luna, cu două coarne. Câţiva câini lătrau undeva, pe după porţi. Râzând în puful umed al şăluţului, Daşa asculta cum îi pârâriau sub picioare ochiurile subţiri de gheaţă.

— Dacă s-ar inventa un aparat pe care să-l punem colea, Daşa se opri şi-şi duse mâna la piept, s-ar putea înregistra lucruri extraordinare…

Apoi începu să fredoneze încet. Katia o luă de braţ.

— Haide, haide!

Peste câteva clipe Daşa se opri din nou.

— Tu crezi, Katia, că într-adevăr a izbucnit revoluţia?

Becul electric de la intrarea Clubului avocaţilor lumina până departe, supărător. Sub impresia zvonurilor nebuneşti care veneau de la Petrograd, fracţiunea cadetă organizase o adunare publică, la ora nouă şi jumătate seara, în vederea unui schimb de păreri şi pentru a găsi o formulă generală după care să acţioneze în zilele acelea de alarmă.

Surorile urcară în fugă scară până la etaj. Fără să-şi scoată hainele, îşi lăsară şăluţurile pe spate şi intrară în sala plină de lume, care asculta cu încordare discursul unui domn plin, rumen şi bărbos. Oratorul făcea gesturi elegante cu mâinile lui mari.

— Evenimentele se desfăşoară cu o viteză ameţitoare, zicea el, cu o frumoasă voce de bariton. Ieri, la Petrograd, puterea a trecut cu totul în mâinile generalului Habalov, care a poruncit să se afişeze în tot oraşul următoarea ordonanţă: „În ultimele zile s-au petrecut la Petrograd dezordini însoţite de violenţe şi atentate la viaţa unor ofiţeri ai armatei şi poliţiei. Interzic orice aglomeraţie pe străzi. Previn populaţia Petrogradului că am dat dispoziţii ca trupele să facă uz de arme şi să nu şovăiască în aplicarea oricăror măsuri ce se vor dovedi necesare pentru restabilirea ordinii în capitală…”

— Călăii! Bubui în fundul sălii un glas gros de seminarist.

— … Această ordonanţă, după cum era de aşteptat, a făcut să se reverse paharul răbdării. Douăzeci şi cinci de mii de soldaţi din toate armele garnizoanei Petrogradului au trecut de partea răsculaţilor…

Fără să aştepte sfârşitul frazei sala izbucni în tunete de aplauze. Câţiva oameni se urcară pe scaune, strigând nu ştiu ce şi gesticulând, de parcă voiau să străpungă vechea ordine dintr-o parte până-n cealaltă. Privind cu un surâs larg sala răscolită, oratorul ridică în cele din urmă mâna şi urmă:

— Am primit acum câteva minute o telefonogramă de o extremă importanţă. Şi ducând mâna la buzunarul surtucului cadrilat scoase şi desfăcu o coală de hârtie: Astăzi,

Rodzianko, preşedintele Dumei de Stat, a trimis împăratului, prin fir direct, următoarea telegramă: „Situaţia e gravă. În capitală domneşte anarhia. Guvernul e paralizat. Mijloacele de transport, aprovizionarea cu alimente şi combustibil sunt cu totul dezorganizate. Pe străzi au loc schimburi de foc dezordonate. Unităţile militare se atacă uneie pe altele. E absolut nevoie să însărcinaţi de urgenţă cu formarea unui nou guvern o persoană care se bucură de încrederea ţării. Nu mai este timp de ezitări. Orice întâr- ziere ar însemna pieire sigură. Rog pe Dumnezeu ca răspunderea să nu cadă, în ceasul acesta greu, asupra purtătorului coroanei".

Lăsând în jos hârtia, domnul cel rumen privi peste sală cu ochi scânteietori. De mult nu mai pomeniseră moscoviţii un spectacol atât de emoţionant...

— Suntem, domnilor, în pragul celui mai mare eveniment al istoriei noastre, urmă el cu vocea catifelată şi sonoră. Se prea poate ca în clipa aceasta, acolo, şi întinse mâna ca statuia lui Dan ton, acolo să se fi înfăptuit deja năzuinţa atâtor generaţii, iar întristatele umbre ale decembriştilor să fi fost răzbunate...

— O, Doamne! Oftă o femeie, nemaiputându-se stă- pini.

— Mâine, întreaga Rusie se va contopi, poate, într-un singur glas, luminos şi frăţesc: Libertatea! ...

— Ura! ... Libertatea! ... strigă sala.

Boierul se lăsă pe scaun şi-şi trecu dosul palmei peste frunte. De lângă colţul mesei se ridică un bărbat înalt, cu părul lung în culoarea paiului copt, cu faţa îngustă şi cu barba de un roşu-spălăcit. Fără să se uite la nimeni, începu să vorbească ironic:

— Am auzit chiar în clipa aceasta pe unii tovarăşi strigând: „Ura, libertate! ... "Nimic mai just. Dar ce ar putea fi mai nimerit acum decât arestarea lui Nicolae II la Mo- ghilev, trimiterea miniştrilor în faţa tribunalului, izgonirea cu ghionutri a guvernatorilor şi a sergenţilor de stradă şi desfăşurarea

drapelului roşu al revoluţiei? ... Lucrurile au început bine. După comunicările pe care le avem, procesul revoluţionar a pornit aşa cum se cuvine, cu energie.

Şi, pe cât se pare, de data aceasta n-o să mai dea greş. Înaintea mea a vorbit foarte frumos un boier. Şi-a exprimat, sau poate n-am auzit eu bine, deplina satisfacţie faţă de revoluţia care e gata să izbucnească şi credinţa că, într-un viitor foarte apropiat, întreaga Rusie se va contopi într-un singur glas frăţesc...

Omul cu părul ca paiul îşi scoase batistă şi şi-o duse la gură, ca şi cum ar fi încercat să-şi ascundă un zâmbet. Dar umerii obrajilor i se rumeniră, şi el începu să tuşească, scuturându-şi umerii ascuţiţi. La spatele Daşei, care stătea pe acelaşi scaun cu sora ei, cineva întrebă:

— Cine-i cel care vorbeşte?

— Tovarăşul Kuzma, răspunseră repede, în şoaptă, mai multe glasuri. În 1905 a făcut parte din Sovietul de deputaţi ai muncitorilor. Nu e mult de când s-a întors din surghiun.

— În locul oratorului, eu aş mai fi aşteptat puţin înainte de a mă entuziasma, urmă tovarăşul Kuzma. Şi, deodată, chipul lui ca de ceară luă o expresie hotărâtă şi neînduplecată. Douăsprezece milioane de ţărani au fost pregătiţi pentru măcel, şi sunt încă pe front... Milioane de muncitori se înăbuşă prin subsoluri şi flămânzesc pe la cozile din faţa prăvăliilor. Nu cumva vreţi să începeţi a cânta frăţeşte pe spinarea muncitorilor şi a ţăranilor? ...

Prin sală trecu un murmur, iar un glas indignat strigă scurt: „Asta-i provocare! “Boierul cel rumen ridică din umeri şi scutură clopoţelul. Tovarăşul Kuzma urmă:

— ... Imperialiştii au aruncat Europa într-un război monstruos. Clasele burgheze, de sus şi până jos, au declarat sfânt războiul pentru cucerirea pieţelor mondiale, pentru un nemaipomenit triumf al capitalului... Bestia galbenă, social-democraţii de dreapta, şi-au susţinut stăpânii, recunoscând şi ei, întocmai, că războiul e naţional şi sfânt. Ţăranii şi muncitorii au fost mânaţi la abator... Vă întreb: cine a ridicat glasul, oare, în zilele acelea sângeroase?

— Ce tot spune? ... Cine-i ăsta? ... Opriţi-l! Strigară câţiva din sală, cu ură.

Se stâmi tumult. Unii săriră în picioare, gesticulând.

— … A sosit ceasul… Flăcările revoluţiei trebuie să pătrundă până în masele de ţărani şi muncitori…

Cuvintele oratorului se pierdură în zgomotul sălii. Câţiva oameni îmbrăcaţi în jachete se repeziră spre masă. Tovarăşul Kuzma făcu câţiva paşi îndărăt şi dispăru pe uşă. În locul lui se urcă pe estradă o celebră militantă pe tărâmul educaţiei copiilor.

— Cuvântarea revoltătoare a oratorului dinaintea mea…

În clipa aceea, cineva şopti emoţionat şi duios chiar la urechea Daşei:

— Bună seara, draga mea…

Fără să-şi întoarcă capul, Daşa se ridică dintr-o dată: în uşă stătea Ivan Ilici. Se uită la el: da, al ei era cel mai frumos bărbat din lume… Şi el se simţi cutremurat, cum i se întâmplase de atâtea ori. Daşa nu era aşa cum şi-o închipuise, ci mult mai frumoasă… O rumeneală caldă îi învăluia obrajii, iar ochii ei albaştri-cenuşii erau adânci ca două lacuri fără fund. Era desăvârşită, nu-i lipsea nimic. Daşa îi răspuse în şoaptă:

— Bună seara… Şi, luându-l de braţ, ieşi cu el în stradă.

În timp ce mergeau, Daşa se opri, se uită la el zâmbind, oftă, apoi îşi ridică braţele şi-l sărută pe gură. Răspândea un parfum feminin, amărui. Tăcută, îl luă iarăşi de braţ şi porniră amândoi peste pojghiţele de gheaţă ce pârâiau, sclipind în lumina secerei de sus, din adâncimea străzii.

— Te iubesc, Ivan! Cât te-am aşteptat…

— N-am putut… Ştii…

— Nu te supăra că ţi-am scris atâtea scrisori prosteşti. Eu nu ştiu să scriu…

Ivan Ilici se opri şi privi faţa zâmbitoare, cu privirea înălţată spre el. Era atât de drăgălaş acest obraz înfăşurat în şăluţul de puf, sub care se arcuiau sprâncenele întunecate! … Ivan Ilici o trase încetişor spre el. Daşa se apropie, păşind mărunt cu picioarele ei vârâte în şoşoni. Se strânse la pieptul lui, privindu-l mereu drept în ochi. El o sărută încă o dată, apoi plecară iarăşi înainte.

— Ai venit pentru mult timp, Ivan?

— Nu ştiu, cu evenimentele astea…

— Da, a izbucnit revoluţia…

— Am venit pe o locomotivă…

— Ştii, Ivan, că... şi-şi potrivi pasul după al lui, privindu-şi vârfurile şoşonilor.

— Ce?

— Că merg şi eu cu tine la Petersburg...

Ivan Ilici nu-i răspunse. Daşa îl simţi doar cum încearcă să respire de câteva ori adânc, din tot pieptul. Se înduioşa şi o cuprinse un fel de milă.

XXXVII

Ziua următoare le dovedi la amândoi cât de relativă e noţiunea de timp. Aşa, lui Ivan Ilici i se păru că birjarul îl purtase de la hotel, de pe strada Tverskaia, până în stradela Arbat în aproximativ un an şi jumătate. „Nu, boierule, a trecut vremea când vă duceam cu o jumătate de rublă, zise el. La Petrograd oamenii sunt slobozi acum. Azi-mâine ne dăm pe brazdă şi noi, aici, la Moscova. Uite, sergentul de stradă tot mai stă acolo. Mai că-mi vine să mă apropii de el şi să-l ard cu biciul peste bot, fecior de căţea! ... Aşteaptă, boierule, că le venim noi de hac la toţi! ... “

Daşa îl întâmpină pe Ivan Ilici în uşa sufrageriei.

Purta un halat de casă, părul blond-cenuşiu îi era strâns la repezeală. Mirosea a apă proaspătă. Clopotul timpului bătu, apoi vremea se opri în loc: nu mai cuprindea decât vorbele Daşei, râsul ei şi firişoarele de păr lucind în bătaia soarelui de dimineaţă... Ivan Ilici se simţea neliniştit chiar atunci când Daşa se depărta doar până la celălalt capăt al mesei. Daşa deschise uşiţele bufetului ridicându-şi mâinile: mânecile largi ale halatului îi alunecară de pe braţe. Ivan Ilici nu-şi închipuise că o fiinţă omenească ar putea avea asemenea braţe: doar cele două peceţi albe de vaccin, mai sus de cot, arătau că erau totuşi două braţe omeneşti. Daşa luă o ceaşcă şi întorcându-şi capul blond, zise ceva neasemuit, apoi râse.

Îl sili pe Ivan Ilici să bea câteva ceşti de cafea. Vorbea şi ea, vorbea şi Ivan Ilici, dar se vedea că vorbele omeneşti au un înţeles numai în curgerea obişnuită a timpului. În ziua aceea, însă, ele n-aveau niciun înţeles. Ekaterina Dmitrievna era şi ea pe undeva, în sufragerie. Ascultă ce vorbeau Teleghin şi Daşa, care se mirau de toate, apoi uitau imediat tot ce spuseseră. Vorbeau despre nimicuri: despre calitatea cafelei, despre o trusă de voiaj din piele, despre un cap retezat cu spada la Petrograd, despre părul Daşei, care, ciudat, bătea în roşu când îl lumină

soarele din plin…

Slujnica aduse gazetele. Ekaterina Dmitrievna desfăcu *Russkie vedomosti,* scoase un strigăt şi începu să citească tare ordinul împăratului cu privire la dizolvarea Dumei de Stat. Daşa şi Teleghin părură miraţi de această ştire, apoi Ekaterina Dmitrievna rămase să citească singură gazeta Daşa îi propuse lui Teleghin: „Hai la mine “, şi-l duse prin- tr-un coridor întunecat în odaia ei. Intră ea întâi, strigând grăbită: „Stai, stai, nu te uita! … “şi ascunse ceva alb în sertarul scrinului.

Ivan Ilici vedea odaia Daşei pentru întâia oară în viaţa lui. Măsuţa ei de toaletă, cu o sumedenie de lucruşoare al căror rost nu-l înţelegea, patul alb şi îngust cu două perne

— Una mare şi una mică: pe cea mare dormea, pe cea mică şi-o punea sub cot – apoi un fotoliu larg lângă fereastră, pe speteaza căruia era aruncat şăluţul ei de puf…

Daşa îl rugă pe Ivan Ilici să stea în fotoliu, apropie un taburet şi se aşează în faţa lui, cu coatele sprijinite de genunchi şi cu bărbia rezemată în pumni, privindu-l, fără să clipească, drept în ochi. Îi ceru să-i spună cum o iubeşte. Şi clopotul timpului mai bătu încă o clipă…

— Dacă mi s-ar dărui, Daşa, tot ce există pe lume, pământul întreg, zicea Teleghin, nu m-aş simţi mai bine, înţelegi? (Daşa încuviinţă cu capul.) Singur, n-am niciun rost, nu-i aşa? Ce rost aş putea avea? (Daşa încuviinţă din nou.) Mănânc, umblu, dorm. Dar ce să fac cu mâinile. Ce să fac cu picioarele astea? … Ce mi-ar ajuta dacă aş fi, să zicem, bogat ca în poveşti? … îţi poţi oare închipui cât e de groaznic să fii singur? (Daşa încuviinţă iarăşi.) Acum, însă, când te văd aici, uite, aşa… mi se pare că nu mai exist… Nu mai simt decât un singur lucru: că tu eşti fericirea. Tu eşti totul. Mă uit la tine şi ameţesc: oare e adevărat că respiri, că trăieşti şi că eşti a mea? … înţelegi, Daşa?

— Mi-aduc aminte, zise Daşa, de puntea vaporului, de vântul uşor care bălea atunci… Sclipea vinul în pahare, şi am simţit deodată c^ plutim spre fericire…

— Erau acolo şi nişte umbre albastre, ţi-aduci aminte?

Daşa încuviinţă dând din cap. Şi i se păru că, într-adevăr, îşi aminteşte de nu ştiu ce umbre albastre şi fermecătoare. Se gândi la pescăruşii care zburau în urma vaporului, la malurile scunde, la cărarea de soare care strălucea pe faţa apei până în depărtare, unde părea că se topeşte în marea albastră şi

sclipitoare a fericirii... îşi aminti până şi de rochia cu care era îmbrăcată. Ani lungi trecuseră de-atunci...

Seara, Ekaterina Dmitrievna se întoarse în goană de la Clubul avocaţilor şi povesti, tulburată şi fericită:

— La Petrograd puterea a trecut cu totul în mâinile Comitetului Dumei. Miniştrii au fost arestaţi, dar circulă zvonuri foarte alarmante. Se spune că împăratul a părăsit Cartierul general şi, ca o măsură de represiune, generalul Ivanov înaintează împotriva Petrogradului cu un corp de armată. Aici s-a hotărât să se ia mâine cu asalt Kremlinul şi Arsenalul... Ivan Ilici, mâine dimineaţă venim la dumneata, Daşa şi cu mine, să vedem revoluţia...

XXXVIII

Prin fereastra hotelului se vedeau oamenii care se târau pe strada Tverskaia ca un puhoi negru. Capetele se mişcau încet pe strada îngustă, pretutindeni se vedeau şepci, şepci şi iar şepci, pălării, broboade şi pete galbene – chipuri omeneşti. Pe la toate ferestrele se îngrămădeau feţe curioase, iar copiii se cocoţaseră pe acoperişuri.

Cu voalul ridicat până la sprâncene, Ekaterina Dmitrievna stătea lângă fereastră, apucând de mână când pe Teleghin, când pe Daşa.

— E teribil! ... E teribil! ... striga ea.

— Fii sigură, Ekaterina Dmitrievna, că toată lumea din oraş are intenţiile cele mai paşnice, zicea Ivan Ilici. Înainte de a veni voi aici, am dat o fugă până la Kremlin. Se duc tratative, şi probabil că Arsenalul o să se predea fără niciun foc de puşcă...

— Dar de ce pleacă oamenii într-acolo? ... Ce mulţi sunt, Doamne! Ce vor să facă?

Daşa se uita la puhoiul agitat de capete, la linia acoperişurilor şi a turnurilor. Dimineaţa era neguroasă, gerul se muiase. Un stol de ciori se învârtea departe, pe deasupra cupolelor de aur ale catedralelor Kremlinului, pe deasupra vulturilor cocoţaţi pe turnurile cu vârfuri ascuţite.

Avea impresia că fluvii uriaşe spărseseră gheţa, revărsându-se peste pământ, şi că, împreună cu omul pe care-l iubea, era dusă înainte de vârtej. Acum nu mai avea altceva de făcut decât să se ţină strâns de mâna lui. Îi bătea inima de tulburare şi de fericire că păsărilor în înaltul cerului.

— Aş vrea să văd totul. Să coborâm în stradă zise Katia.

O clădire de cărămidă, murdară, cu câteva coloane care semănau a butelii, cu balustrade, balconaşe şi turnuleţe: cartierul general al revoluţiei, primăria, era împodobită cu steaguri roşii. Fâşii de mătase roşie înfăşurau coloanele şi atâmau deasupra marchizei de la uşa principală. În faţa intrării, pe pavajul îngheţat, erau aşezate patru tunuri cenuşii cu roţi înalte. În uşă, cu spinarea îndoită, stăteau mitraliorii. Purtau funduliţe de panglică roşie la epoleţi. Mulţimea privea cu veselie şi cu teamă steagurile roşii şi ferestrele negre de praf ale Dumei. În balconaşul de deasupra uşii apăru o făptură mică şi agitată. Începu să dea din mâini şi să vorbească. Cu toate că de departe nu se auzea nimic, prin mulţime trecu un muget de mulţumire.

După ce privea până se sătura steagurile şi tunurile, lumea pleca mai departe prin zăpada murdară, subţiată de căldura primăverii, prin bolta adâncă a arcului Ivers- kaia din Piaţa Roşie. Acolo, la porţile Spaskie şi Nikolskie, unităţile militare răsculate duceau tratative cu delegaţii regimentului de rezervă care se zăvorise în Kremlin.

Katia, Daşa şi Teleghin se pomeniră târâţi de mulţime chiar până la uşa Dumei. Dinspre Tverskaia porni, crescând mereu, un strigăt care se împrăştie peste toată piaţa:

— La o parte, tovarăşi... Păstraţi ordinea, tovarăşi... strigau glasuri tinere şi agitate.

Prin mulţimea care se ferea fără plăcere, îşi făcură drum spre uşa de la intrare patru elevi de liceu, care gesticulau cu puştile, şi o fetişcană drăguţă şi ciufulită cu o sabie în mână. Duceau cu ei zece sergenţi de stradă arestaţi. Uriaşi şi mustăcioşi, sergenţii păşeau cu mâinile la spate şi cu feţele posomorite aplecate. În fruntea lor mergea un comisar de poliţie, fără chipiu. Pe craniul lui, aproape albastru de mult ce fusese ras, se vedeau lângă tâmple picături de sânge, negre şi închegate, iar ochii vii şi roşcaţi cercetau cu grabă feţele batjocoritoare ale mulţimii. Epoleţii mantalei îi erau smulşi cu stofă cu tot.

— Va sosit ceasul, bobocilor! Se auzea din mulţime.

— Destul v-aţi bătut joc de noi!

— Aţi stăpânit destul...

— Seminţie afurisită! Curcanilor!

— Ce-ar fi să punem mâna pe ei şi să-i canonim puţin? ...

— Daţi-i drumul, băieţi! ...

— Tovarăşi, tovarăşi, lăsaţi-ne să trecem! Păstraţi ordinea revoluţionară! Strigau elevii de liceu cu glasuri întretăiate, împingându-i din urmă pe arestaţi.

Şi ajungând în goană la intrarea Dumei, se făcură nevăzuţi îndărătul uşilor mari. Tot pe acolo mai pătrunseră câţiva cetăţeni din mulţime, printre care şi Katia, Daşa şi Teleghin.

În vestibulul înalt şi pustiu, abia luminat, mitraliorii stăteau ghemuiţi pe podeaua udă, lângă mitraliera lor. Un s:. Udent cu obrajii umflaţi, zăpăcit şi obosit, pesemne, de mult ce strigase, răcnea, repezindu-se la toţi cei care intrau:

— Nu vreau să ştiu nimic! Permisul de intrare! ...

Unii îi arătau permisele, alţii doar ridicau din umeri, urcându-se pe scară largă la etaj. Acolo, pe coridoarele spaţioase, stăteau lângă pereţi, aşezaţi sau culcaţi, soldaţi tăcuţi, somnoroşi şi prăfuiţi, care nu-şi lăsau o clipă puştile din mână. Unii mâncau pâine, alţii dormeau sforăind, strângându-şi sub mantale picioarele înfăşurate în moletiere. Pe lângă ei treceau înghesuindu-se oameni fără nicio treabă, citind afişele ciudate prinse pe uşi şi urmărind cu ochii pe comisarii răguşiţi. Peste măsură de agitaţi, aceştia alergau de colo până colo, dintr-o încăpere într-alta.

După ce se uitară la toate aceste minunăţii, Katia, Dasa şi Teleghin îşi făcură loc prin mulţime într-un amfiteatru înalt, cu două rânduri de ferestre suprapuse, cu perdele purpurii spălăcite la ferestrele uriaşe şi cu bănci aşezate în semicerc şi îmbrăcate în purpuriu. În peretele din faţă se căscau, goale, ramele aurite ale portretelor împărăteşti, ca nişte cârpeli negre, înalte de doi stânjeni, iar în faţa lor. Cu mantaua de bronz pe umeri, se înălţa în marmură Eca- terina, zâmbind către poporul ei cu bunăvoinţă şi viclenie.

Pe băncile amfiteatrului şedeau, sprijinindu-şi capul în mâini, oameni istoviţi, întunecaţi la chip şi cu bărbile crescute. Unii dormeau, cu obrazul culcat pe pupitru, alţii desfăceau cu silă pieliţa de pe cârnaţi sau ronţăiau bucăţi de pâine. Jos, în faţa zâmbitoarei Ecaterina, la o masă lungă, acoperită cu postav verde împodobit cu franjuri se aşezaseră câţiva tineri cu feţele trase, îmbrăcaţi în cămăşi negre. Printre ei era unul cu braba roşcată şi cu părul lung.

— Daşa, uite, tovarăşul Kuzma e şi el la masă, zise Katia.

O fată tunsă, cu nasul ascuţit, se apropie în momentul acela

de tovarăşul Kuzma şi-i şopti ceva. El o ascultă fără să se întoarcă, apoi se ridică şi zise:

— Primarul Gucikov a declarat pentru a doua oară că nu li se vor da muncitorilor arme. Propun să se voteze, fă că dezbateri, un protest împotriva acţiunilor comitetului revoluţionar.

Teleghin află în sfârşit de la un elev de liceu mititel, care fuma cu un aer îngrijorat, că acolo, în sala Ecaterinei, se ţinea şedinţa Sovietului de deputaţi ai muncitorilor, şedinţa care începuse cu o zi înainte.

La ora mesei, văzând fumul bucătăriilor de campanie în Piaţa Roşie, soldaţii regimentului de rezervă care se afla în Kremlin se predară şi deschiseră porţile. Toată piaţa răsuna de strigăte, căciulile zburau în aer. Pe „Lobnoe mesto” 1, unde zăcuse cândva cadavrul gol goluţ al lui

(Postament din piatră albă, folosit ca loc de execuţii şi tribună de la care în secolele XVI-XVII se făceau cunoscute ucazurile ţărilor.

Dmitri Impostorul, cu masca lui din piele de oaie şi cu fluierul de saltimbanc pe pântece, unde erau aclamaţi şi răsturnaţi ţarii, unde fuseseră proclamate toate libertăţile şi toate silniciile poporului rus, pe moviliţa care de multe ori fusese năpădită de bălării şi apoi din nou scăldată în sânge, se urcă acum un ostaş îmbrăcat cu o mantă aspră. După ce se înclină în faţa mulţimii şi-şi trase cu amândouă mâinile căciula peste urechi, începu să vorbească. Dar, din pricina zgomotului, nimeni nu înţelese nimic. Ostaşul acela, scos la ultima mobilizare dintr-un fund de gubernie, era prizărit. Totuşi, o doamnă cu pălărie cu pene căzută pe-o ureche se urcă pe pioviliţă şi-l sărută, apoi eroul fu luat de pe „Lobnoe mesto “şi purtat pe braţe în urale.

În acelaşi timp, în faţa casei guvernatorului general de pe strada Tverskaia, un flăcău din mulţime se căţără pe monumentul lui Skobelev şi-i legă un petic roşu la sabie. Mulţimea izbucni în urale. Câţiva indivizi cu înfăţişare suspectă pătrunseră prin stradelă la secţia ohranei. În clipa următoare, geamurile zburară, şi dinăuntru începu să iasă fum. Mulţimea izbucni din nou în urale. Pe bulevardul Tverskoi, o scriitoare cunoscută vorbi lângă monumentul lui Puşkin, vărsând şiroaie de lacrimi; preamări zorile vieţii noi, apoi, cu ajutorul unui elev de liceu, înfipse un steguleţ roşu în mâna visătorului poet. Şi iarăşi mulţimea izbucni în urale. De-a lungul zilei, oraşul întreg a

fost ca beat de entuziasm. Nimeni nu se întorsese acasă până noaptea târziu. Oamenii se adunau în grupuri, vorbeau, plângeau de bucurie, se îmbrăţişau şi aşteptau nu ştiu ce telegrame. După trei ani de suferinţă, de ură şi sânge, sufletele locuitorilor se revărsaseră peste albie.

Katia, Daşa şi Teleghin se întoarseră spre seară. Liza, fata din casă, se dusese pe bulevardul Precistenski la un miting, iar bucătăreasa se închisese în bucătărie, bocind cu glas înăbuşit. Katia izbuti cu greu s-o înduplece să-i deschidă uşa şi să-i dea drumul înăuntru.

— Ce ţi s-a întâmplat, Marfuşa?

— L-au u-u-cis pe ţarul nostru! Începu ea, acoperindu-şi cu mâna gura mare şi umflată de plâns, care duhnea a spirt.

— Vorbeşti prostii, îi răspunse Katia, necăjită, nu l-a ucis nimeni.

Aşează ceainicul pe plită şi se duse să pună masa. Daşa stătea întinsă pe divan, în salon, iar Teleghin se aşezase la picioarele ei. Daşa zicea:

— Dacă adorm cumva, Ivan, să mă trezeşti când o fi gata ceaiul. Grozav aş vrea să beau un ceai…

Apoi se întoarse şi, punându-şi palma sub obraz, adăugă somnoroasă: Te iubesc mult…

În umbra amurgului se desluşea doar albul şăluţului de puf cu care se învelise. Respiraţia nu i se auzea. Nemişcat, Ivan Ilici îşi simţea inima pulsând de viaţă. În fundul odăii se văzu lumină prin crăpătura uşii, apoi uşa se deschise, şi Katia intră. Se aşează alături de Ivan Ilici, pe braţul rotund al divanului, şi, cuprinzându-şi genunchii, întrebă după un timp de tăcere, cu glasul pe jumătate:

— A adormit?

— M-a rugat s-o trezesc la ceai.

— În bucătărie, Marfuşa boceşte că l-au ucis pe ţar… Ce-o să se întâmple, Ivan Ilici? Am impresia că s-au rupt toate zăgazurile… Şi mi se strânge inima: sunt îngrijorată de Nikolai Ivanovici… Te rog să-i dai mâine, cât de dimineaţă, o telegramă… Spune-mi, când crezi că o să plecaţi la Petrograd? …

Ivan Ilici nu-i răspunse, iar Katia. Întoarsă spre el, îl cercetă cu luare-aminte cu ochii ei mari şi gravi, care semănau cu ai Daşei, doar că ai Daşei rămăseseră feciorelnici, apoi zâmbi şi,

trăgându-l pe Ivan Ilici spre ea, îl sărută pe frunte.

A doua zi, întreg oraşul se revărsă pe străzi de dimineaţă. Pe Tverskaia înaintau, strecurându-se printre grupurile de oameni care strigau „ură “fără încetare, autocamioane cu soldaţi, zburlite de baionete şi săbii. Pe tunurile care duduiau mergeau călare puştii. Pe grămezile de zăpadă murdară, de-a lungul trotuarelor, stăteau, păzind ordinea, fete tinere cu săbiile ridicate şi cu obrajii crispaţi şi elevi de liceu înarmaţi, cu chipuri necruţătoare, miliţia voluntară. Căţăraţi pe scări de lemn, negustorii coborau de pe firme vulturii imperiali. Fete cu chipuri bolnăvicioase, muncitoare de la fabrica de tutun, purtau prin oraş portretul lui Lev Tolstoi. Bătrânul se uită sever, pe sub sprâncenele lui stufoase, la toate minunăţiile acelea. Ai fi zis că n-o să mai fie de aici înainte nici război şi nici ură, că ar fi de-ajuns să se ridice undeva, pe o clopotniţă înaltă, drapelul roşu, pentru ca toată lumea să înţeleagă că oamenii sunt fraţi şi că nu există altă putere pe pământ decât fericirea, libertatea, dragostea, viaţa…

Când telegramele aduseră vestea zguduitoare că ţarul abdicase, trecând domnia lui Mihail, şi că acesta refuza, la rândul lui, coroana imperială, nimeni n-a mai fost impresionat. Părea că alte evenimente, mai extraordinare încă, trebuiau să se petreacă…

Deasupra liniilor inegale ale acoperişurilor, deasupra apusului portocaliu, în prăpastia străvezie a cerului, sclipea o stea. Crengile desfrunzite ale teilor se zugrăveau pe orizont, negre şi încremenite. Pe sub tei era întuncric beznă, bălţile îngheţate de lângă trotuar pârâiau sub tălpi. Daşa se opri şi, fără să-şi desfacă mâinile împreunate în jurul braţului lui Ivan Ilici, se uită peste gardul scund la lumina ce se aprinsese în ferestruica adâncă a unei biserici.

Bisericuţa şi curtea erau cufundate în umbra teilor. Undeva, departe, se izbi o uşă, şi prin curticică trecu, foşnindu-şi pâslarii, un om mărunt, îmbrăcat cu un palton lung până-n pământ şi cu o pălărie ca o ciupercă. Zăngăni cheile, apoi se urcă fără grabă în clopotniţă.

— S-a dus paracliserul să tragă clopotele, şopti Daşa ridicându-şi capul.

Cupola mică şi aurie strălucea în lumina apusului.

„Bum-m… “bătu clopotul, care de trei sute de ani chema

credincioşii să se închine înainte de-a adormi. Prin mintea lui Ivan Ilici fulgeră imaginea bisericuţei şi a femeii îmbrăcate în alb, care plângea tăcută în prag, cu copilul mort pe genunchi. Strânse cu putere mâna Daşei, care se uita la el întrebător.

— Vrei? Zise ea încet şi repede. Haide...

Ivan Ilici surâse larg. Încruntându-se, Daşa bătu cu şoşonul în trotuar:

— Nu-i nimic de râs dacă atunci când mergi alături de omul pe care-l iubeşti mai mult decât orice pe lume şi vezi lumină la fereastra unei biserici, intri şi te cununi... îl apucă din nou de braţ. Înţelegi, nu-i aşa?

XXXIX

— Cetăţeni, ostaşi ai armatei ruse de azi înainte libere, am deosebita cinste să vă felicit pentru marea sărbătoare: lanţurile robiei au fost sfărâmate. În trei zile, poporul rus a făurit, fără să verse o picătură de sânge, cea mai formidabilă revoluţie din istorie. Ţarul Nicolae a abdicat, miniştrii ţarişti sunt arestaţi. Mihail, moştenitorul tronului, a refuzat şi el o coroană care l-ar fi depăşit. Întreaga putere a fost trecută acum poporului. În fruntea statului se află guvernul provizoriu, care în termenul cel mai scurt va trebui să facă alegeri pentru Adunarea Constituantă a întregii Ruşii, pe bază de vot direct, egal şi secret... De azi înainte, trăiască revoluţia rusă! Trăiască Adunarea Constituantă! Trăiască guvernul provizoriu! ...

— Ura-a-a! Strigă prelung, din mii de guri, mulţimea de soldaţi.

Nikolai Ivanovici Smokovnikov îşi scoase din buzunarul tunicii de antilopă o batistă mare de culoare kaki şi-şi şterse gâtul, obrazul şi barba. Vorbea de pe o tribună de scânduri, la care ajungeai urcând câteva trepte. În spatele lui stătea comandantul batalionului, Tiotkin, înaintat nu de mult locotenent-colonel. Faţa comandantului, bătută de vânt, cu bărbuţa scurtă şi cu nasul cărnos, arăta o atenţie încordată. Când izbucniră uralele, îşi duse cu un aer preocupat mâna la cozoroc. În faţa tribunei, pe câmpul neted cu fâşii negre de pământ şi cu pete murdare de zăpadă, erau adunaţi soldaţii, vreo două mii, fără arme, cu căştile pe cap, descinşi şi cu mantalele mototolite. Ascultau cu gura căscată cuvintele din cale-afară de frumoase pe care le rostea boierul cel roşu ca un curcan. În depărtare, prin ceaţa fumurie, se zăreau hornurile arse ale satului, iar dincolo de sat

începeau poziţiile germane. Câţiva corbi zburliţi rătăceau pe deasupra câmpului jalnic.

— Soldaţi! Urmă Nikolai Ivanovici, întinzându-şi mâna cu degetele răsfirate. Gâtul i se aprinsese de năvala sângelui. Ieri eraţi încă grade inferioare, turmă necuvântătoare pe care Cartierul general al ţarului o arunca în măcel. Nu vi se spunea pentru ce trebuie să muriţi… Eraţi bătuţi pentru orice greşeală şi împuşcaţi fără judecată. (Locotenent- colonelul Tiotkin tuşi de câteva ori, îşi schimbă poziţia pe picioare, dar nu zise nimic. Apoi îşi plecă din nou capul, ascultând atent.) Am fost numit de către guvernul provizoriu comisar al armatei pentru frontul de apus şi vă declar, aici Nikolai Ivanovici îşi strânse degetele, ca şi cum ar fi apucat un cal de căpăstru, vă declar că de azi înainte nu mai există grade inferioare. Titlurile se desfiinţează. De azi înainte, voi, soldaţii, sunteţi cetăţeni egali ai statului rus: nicio deosebire nu mai poate fi între soldaţi şi comandanţii armatei. Titluri ca „nobleţea-voastră “, „înălţi- mea-voastră “ „, excelenţa-voastră “se desfiinţează. De azi înainte veţi spune: „Bună ziua, domnule general’1, sau: „Nu, domnule general’1, „Da, domnule general” … Răspunsurile înjositoare: „Să trăiţi! “şi: „Am înţeles, să trăiţi! Se desfiinţează. Salutul pe care soldatul trebuie să-l ata oricărui grad ofiţeresc se desfiinţează pentru totdeauna. Puteţi da mâna şi cu generalul, dacă aveţi gust…

— Ho-ho-ho! Fremăta cu veselie mulţimea de soldaţi.

Tiotkin zâmbi, clipind din ochi speriat.

— Şi, în sfârşit, am ajuns la punctul cel mai însemnat. Soldaţi, până ieri războiul era purtat de guvernul ţarist. Acum războiul este purtat de popor, adică de voi. De aceea, guvernul provizoriu vă invită să alcătuiţi comitete ostăşeşti de companie, de batalion, de regiment şi aşa mai departe, până la comitetele de armată… Trimiteţi în comitete pe tovarăşii voştri în care aveţi mai multă încredere… De azi înainte, degetul vostru o să se plimbe pe harta militară alături de creionul comandantului suprem… Vă felicit, soldaţi, pentru cea mai importantă cucerire a revoluţiei! …

Uralele răsunară din nou pe toată câmpia. Tiotkin rămăsese în poziţie de onor, cu mâna la cozoroc. Faţa i se făcuse pământie. Din mulţime începură să se ridice întrebări:

— Dar cu neamţul când facem pace?

— Cât săpun o să se dea de om?

— Şi cu permisiile ce s-aude?

— Domnule comisar, cum vine asta? O s-alegem un rege? Şi cine-o să facă războiul? ...

Ca să răspundă mai bine la întrebări, Nikolai Ivanovici coborî de pe tribună şi fu imediat înconjurat de mulţimea aţâţată. Sprijinindu-se cu coatele de balustrada tribunei, locotenent-coloţnelul Tiotkin se uita la capul descoperit şi la ceafa groasă a comisarului militar, care se mişca prin mulţimea decăşti, apropiindu-se şi depărtându-se. Un soldat cu părul roşcat, cu înfăţişare veselă, dar răutăcioasă, cu mantaua aruncată pe umeri, îl apucă pe Nikolai Ivano- vici de cureaua tunicii şi începu să-l întrebe, rotindu-şi ochii în toatepărţile:

— Domnule comisar militar, cu dulceaţă ne-ai vorbit şi noi toţi te-am ascultat cu dulceaţă... Să-mi răspunzi acum, te poftesc, la o întrebare.

O larmă de veselie se stâmi printre soldaţi, care se înghesuiră tot mai aproape. Tiotkin coborî, de pe tribună, îngrijorat şi încruntat. Îl cunoştea pe soldat – era de la compania de transmisiuni.

— Da, am să-ţi pun o întrebare, urmă soldatul, aproape atingând nasul lui Nikolai Ivanovici cu unghia lui neagră. Am primit o scrisoare de-acasă. Mi-a pierit văcuţa, cai n-am, iar nevastă-mea şi-a luat lumea-n cap cu copii cu tot, să ceară de pomană pe la uşile oamenilor... Acum, te întreb: ai dumneata dreptul să mă împuşti dacă dezertez?

— Dacă bunăstarea ta ţi-i mai scumpă decât libertatea, atunci vinde-o, vinde-o ca Iuda, şi Rusia are să-ţi arunce în obraz: nu eşti vrednic să fii ostaş al armatei revoluţionare... Du-te acasă! Strigă tăios Nikolai Ivanovici.

— Stai, nu urlă aşa la mine!

— Cine eşti tu că zbieri la noi? ...

19 – Calvarul, voi. I

— Soldaţi! Şi Nikolai Ivanovici se ridică în vârful picioarelor. E o neînţelegere la mijloc... Cea dinţii poruncă a revoluţiei este credinţa noastră faţă de aliaţi... Armata rusă revoluţionară şi liberă trebuie să se arunce cu puteri proaspete împotriva celui mai aprig duşman al libertăţii, împotriva Germaniei imperialiste...

— Da ce, tu ai hrănit păduchii în tranşee? Se auzi un glas

aspru.

— Asta n-a văzut păduchi de când mă-sa l-a făcut…

— Dă-i tu vreo doi-trei, de sămânţă…

— Nu ne vorbi nouă de libertate, vorbeşte-ne de război. De trei ani ne batem… Voi huzuriţi de bine, vă cresc burţile în spatele frontului, dar noi vrem să ştim cum punem capăt războiului…

— Soldaţi! Strigă din nou Nikolai Ivanovici. Steagul revoluţiei fluturã deasupra voastră. Libertate şi război până la victoria finală!

— Fir-ar al dracului de nătărău!

— De trei ani ne batem şi victoria… ia-o de unde nu-i!

— Şi cu ţarul cum stăm? De ce l-aţi răsturnat?

— Într-adins l-au răsturnat pe ţar, că nu-i lăsa să lungească războiul…

— Tovarăşi, e un vândut…

Împingându-i pe soldaţi cu coatele, locotenent-colonelul Tiotkin îşi făcea drum spre Nikolai Ivanovici. Deodată văzu un artilerist uriaş, adus din spate şi negru la obraz, cum îl înşfacă pe comisar de piept, scuturându-l şi strigându-i în faţă:

— Ce cauţi între noi? … Spune, de ce-ai venit în mijlocul nostru? Ai venit să ne vinzi, fecior de căţea! …

Ceafa rotundă a comisarului se înfundă în gât, barba lui, care părea desenată, i se ridică în sus şi începu să-i tremure. Îl împinse pe soldat la o parte, rupându-i dintr-o smucitură gulerul cămăşii. Cu faţa schimonosită, soldatul îşi scoase casca de fier şi-l izbi de câteva ori pe Nikolai Ivanovici apăsat, în cap şi peste obraz…

XL

În faţa magazinului de bijuterii „Muraveicik”, paznicul de noapte şi un poliţai vorbeau cu glas scăzut. Strada era pustie, magazinele închise. Vântul de martie şuiera prin salcâmii încă goi, fluturând pe gard reclama pe jumătate dezlipită a „împrumutului libertăţii14. Luna meridională vie şi scânteietoare, plutea ca o meduză deasupra oraşului.

— Se răcorea omul la lalta, în vila lui, povestea pe îndelete paznicul de noapte. Iese el o dată să se plimbe ca de obicei, în pantaloni albi şi cu toate decoraţiile pe piept. Când colo, pe stradă i se dă o telegramă: abdicase împăratul. Citeşte puişorul telegrama, şi numai ce începe să plângă de faţă cu toată lumea!

…

— Ohoo! Făcu poliţaiul.

— Peste o săptămână l-au scos din slujbă.

— De ce?

— Apoi el era guvernator, şi acum nu mai sunt guvernatori…

— Da, zise poliţaiul, cu ochii la cotoiul jigărit ce se strecura cu băgare de seamă printre salcâmi, la lumina lunii, ducându-se după treburile lui.

— … Iar măria-sa împăratul stătea pe-atunci la Moghilev, înconjurat de oşteni. Trăia bine, nu ducea nicio grijă. Ziua dormea cât avea chef, iar noaptea citea depeşe, să afle pe unde s-a mai dat vreo bătălie…

— I-o fi sete, spurcăciunii, şi se duce la apă, zise poliţaiul.

— Cine?

— Un cotoi. A ieşit din magazinul de tutun al lui Si- nopli, să se plimbe…

— Da. Şi, într-o bună zi, îi spune nu ştiu cine măriei- sale împăratului, prin fir direct, că uite-aşa şi aşa, s-a răzvrătit poporul la Petersburg, iar soldaţii nu vor să meargă împotriva poporului, ci vor să se împrăştie pe la casele lor. „Ei, s-a gândit atunci împăratul, asta nu-i chiar aşa de grav.” I-a chemat el pe toţi generalii, şi-a pus decoraţiile şi panglicile, a ieşit în faţa lor şi le-a spus: „S-a răzvrătit poporul la Petersburg, şi soldaţii nu vor să meargă împotriva lui, ci vor să se împrăştie pe la casele lor. Ce trebuie să fac? Care-i părerea voastră? … “Şi ce vezi? Se uită el la generali, iar generalii, măi frate, tac şi-şi întorc privirile în altă parte…

— Ce spui? Mare poznă!

— Numai unul nu şi-a întors faţa de la dânsul, un moş- neguţ beat turtă. „Măria-ta, a zis el, porunceşte, şi-mi dau şi viaţa pentru măria-ta! … “A clătinat împăratul din cap şi a zâmbit cu amărăciune. „Din toţi supuşii mei, zice, din toate slugile mele credincioase, numai unul mi-a mai rămas, şi acela se îmbată în fiecare dimineaţă! A sunat, pesemne, ceasul de pe urmă al împărăţiei mele. Daţi-mi o coală de hârtie cu pajură, să-mi scriu abdicarea de la tron.

— Şi a iscălit-o?

— A iscălit-o, vărsând lacrimi amare.

— Nemaipomenit! …

În clipa aceea, prin faţa magazinului trecu în fugă un bărbat

înalt, cu cozorocul lat al şepcii lăsat peste ochi. Mâneca goală a tunicii îi era vârâtă în cingătoare. Îşi întoarse faţa spre cei care stăteau lângă magazin. Îi sclipeau dinţii.

— Asta-i a patra oară când trece omul ăsta pe-aici, zise încet paznicul.

— Are mutră de bandit.

— De când cu războiul, s-au înmulţit al dracului tâl- hârii... Ei, măi frate! S-au oploşit meşteri din ăştia pe unde nici nu se pomenea înainte...

În clopotniţă, departe, bătu ceasul 3. Îndată după aceea, cocoşii cântară a doua oară. Pe stradă se ivi din nou ciungul. De data asta venea drept spre paznicul magazinului. Oamenii lăsară vorba şi se uitară la el.

Paznicul şopti repede:

— S-a isprăvit cu noi, Ivan! Dă-mi ţignalul!

Poliţaiul întinse mâna după ţignal, dar, dintr-un salt, ciungul ajunse lângă el. Îi dădu un picior în piept, apoi îl pocni pe paznic cu tocul revolverului în creştet. În aceeaşi clipă, alt bărbat, lat în spate, cu mustăţi care-i atârnau în jos şi îmbrăcat cu o mantă soldăţească, se apropie în goană de uşă şi, repezindu-se la poliţai, îi răsuci mâinile la spate cu o mişcare fulgerătoare.

Apoi ciungul şi omul cel spătos începură să meşterească lacătul în tăcere. După ce deschiseră magazinul, târîră înăuntru paznicul leşinat şi poliţaiul legat, apoi traseră uşa în urma lor.

În câteva minute totul era gata, pietrele scumpe şi aurul adunate în două legături. Cel spătos întrebă:

— Ce facem cu ei? Şi izbi cu cizma pe poliţaiul care zăcea pe podele, lângă tejghea.

— Oameni buni, cruţaţi-ne, începu să se roage poliţaiul. Cruţaţi-ne, oameni buni...

— Haide, făcu tăios ciungul.

— Îţi spun că ăştia au să ne denunţe.

— Haide, canalie!

Şi Arkadi Jadov apucând în dinţi una din legături, îndreptă ţeava revolverului împotriva tovarăşului său. Omul se întoarse spre ieşire, rin jind.

Strada era tot atât de pustie. Trecură amândoi pragul, liniştiţi, o luară pe după colţ şi apucară drumul care ducea la „Château Cabernet “.

— Canalie, bandit, scâmăvie! Bombănea pe drum Jadov către

cel spătos. Dacă ai de gând să lucrezi cu mine, să nu mai faci porcării de astea. Ai înţeles?

— Am înţeles.

— Şi-acum dă-mi mie legătura. Tu pleacă şi pregăteşte barca. Mă duc să-mi iau nevasta. Când s-o lumina, trebuie Bă fim în larg.

— Ne ducem la Ialta?

— Asta nu-i treaba ta. La Ialta, la Constantinopole... Eu poruncesc!

XLI

Katia rămase singură. Teleghin şi Daşa plecaseră la Petrograd. Îi condusese la gară. Amândoi erau ca pe altă lume, ca într-un vis.

Se întoarseră acasă pe înserat. Găsi casa pustie – Mar- fuşa şi Liza se duseseră la mitingul femeilor de serviciu. În sufragerie, unde stăruia încă miros de ţigări şi de flori, în mijlocul tacâmurilor nestrânse, era un copăcel înflorit, un vişin. Katia îl stropi cu apă din sticlă, adună tacâmu- rile şi se aşează la masă cu • faţa spre fereastră, fără să aprindă lumina. Afară, cerul brăzdat de nori se stingea, în sufragerie ceasul de perete îşi picura bătăile regulat. Chiar când ţi se sfâşie inima de tristeţe, ceasul tot aşa bate... Katia stătu multă vreme nemişcată, apoi ridică de pe fo- toliu şăluţul de puf, şi-l aruncă pe umeri şi se duse în odaia Daşei.

Salteaua vărgată de pe patul fără aşternut abia se desluşea în umbra amurgului. Pe un scaun zăcea o cutie de pălării goală, pe podea erau aruncate hârtiuţe şi cârpe... Când văzu că Daşa îşi luase toate lucrurile, fără să lase, fără să uite nimic, Katia se simţi ofensată până la lacrimi. Se aşează pe pat, pe salteaua vărgată, şi rămase acolo nemişcată, aşa cum stătuse şi în sufragerie.

Ceasul din sufragerie, bătu sonor ora 10. Îndreptându-şi şăluţul pe umeri, Katia se duse în bucătărie. Se opri puţin, ascultă atentă, apoi se ridică în vârful picioarelor, luă de pe poliţă caietul cu socoteli, rupse din el o foaie curată şi scrise cu creionul: „Liza şi Marfuşa, ar trebui să vă fie ruşine să lăsaţi casa în părăsire toată ziua, până noaptea târziu “. Pe foaie îi picură o lacrimă. Aşează hârtia pe masa din bucătărie şi se duse în dormitor. Se dezbrăcă grăbită, se culcă în pat şi se linişti.

La miezul nopţii auzi izbindu-se uşa la bucătărie. Tropăind şi

vorbind tare, Liza şi Marfuşa intrară şi începură să cotrobăiască prin bucătărie. Urmă o clipă de tăcere după care se porniră să râdă amândouă deodată: citiseră, se vede, biletul ei. Katia clipi, fără să facă nici cea mai mică mişcare.

În cele din urmă se făcu linişte şi în bucătărie. Ceasul bătu iarăşi, viu şi sonor. Era ora 1. Katia se întoarse cu faţa în sus, aruncă plapuma cu piciorul, răsuflă greu de câteva ori, ca şi cum n-ar fi avut destul aer, apoi sări din pat, aprinse lampa şi, strângând din ochii orbiţi de lumini, se apropie de oglinda înaltă până-n tavan. Cămaşa de zi, subţire, nu-i ajungea nici la genunchi. Grăbită şi îngrijorată, Katia cercetă cu de-amănuntul imaginea din oglindă, atât de cunoscută. Bărbia îi tremura. Apropiindu-se şi mai mult, îşi ridică părul la tâmpla dreaptă. „Da, încă unul, şi încă unul… "îşi cercetă toată faţa. „Aşa-i, fără îndoială… Peste un an am să fiu căruntă, pe urmă, bă- trână… "Stinse lumina şi se culcă iarăşi în pat, acoperindu-şi ochii cu braţul. „Nicio clipă de bucurie în toată viaţa asta. Acum, bineînţeles, totul s-a sfârşit… Nimeni n-o să mă mai ia în braţe şi n-o să mă mai strângă, nimeni n-o să-mi mai spună: – «Scumpa mea, draga mea, bucuria mea… * "

Frământată de gânduri amare şi de păreri de rău, Katia îşi aminti deodată de o cărare, de nisipul ud, de poiană vânătă de ploaie, de teii înalţi din jur… Pe cărare trecea ea, Katia, îmbrăcată cu rochiţă cafenie şi cu şorţ negru. Nisipul îi scârţâia sub pantofi. Se simţea uşoară şi gingaşă, vântul îi flutura părul, iar alături, nu pe cărare, ci prin iarba udă, mergea, ducându-şi bicicleta de ghidon, liceanul Alioşa. Katia îşi ţinea capul întors, să nu izbucnească în râs… Alioşa vorbea înăbuşit: „Ştiu că nu pot nădăjdui să mă iubeşti. Am venit numai să-ţi spun că am să-mi sfârşesc viaţa pe undeva, la vreo staţie de cale ferată izolată. Adio… "îşi încălecase bicicleta şi trecuse peste poiană, lăsând prin iarbă o dâră întunecată… Spatele lui, în tunica cenuşie de licean, se încovoia, chipul alb i se pierdea în verdeaţă. Katia strigase: „Alioşa, întoarce-te! "

…Oare ea, femeia istovită de nesomn, fusese fata care se plimbase pe cărarea aceea umedă? Oare ei îi fluturaşe vântul de vară, cu miresme de ploaie, şorţul negru? … Ridicându-se în capul oaselor, Katia îşi cuprinse capul în palme şi-şi rezemă coatele de genunchii goi. În minte îi răsăriră deodată luminile spălăcite ale felinarelor, pulberea de zăpadă, vântul care vuia

prin copacii goi, scârţâitul săniei, strident, trist şi deznădăjduit, şi ochii de gheaţă ai lui Bessonov aproape de ochii ei… Farmecul de-a te lăsa în voia altcuiva, de-a nu mai avea voinţă… Fiorul dezgustător al curiozităţii…

Katia se întinse din nou cu faţa în sus. În liniştea casei zbârnâi, scurt, clopoţelul de la uşă. Katia simţi un fior rece.

Clopoţelul sună din nou. Prin coridor, bombănind mî- nioasă şi pe jumătate adormită, trecu desculţă Liza. Lanţul uşii de la intrare zăngăni, şi peste o clipă Liza bătu la uşa iatacului.

— O telegramă, doamnă.

Încruntându-se, Katia luă plicul mic, îngust, rupse banda încleiată, desfăcu hârtia şi i se făcu negru înaintea ochilor.

— Liza, zise, ea, uitându-se la fata căreia începuseră să-i tremure buzele de spaimă, Liza a murit Nikolai Iva- novici!

Liza scoase un strigăt şi începu să plângă. Katia îi porunci:

— Du-te!

Citi apoi din nou literele urâte de pe banda telegramei: „Nikolai Ivanovici a încetat din viaţă în urma unor răni grele căpătate la postul de onoare în timp ce-şi îndeplinea datoria stop transportăm cadavrul la Moscova pe cheltuiala uniunii…”

Katia simţi că i se face greaţă, şi o pânză de întuneric i se prelinse pe ochi. Căzu pe pernă şi-şi pierdu cunoştinţa…

A doua zi primi vizita boierului cel rumen şi bărbos, cunoscutul fruntaş liberal, prinţul Kapustin-Unjeski, pe care-l ascultase în cea dintâi zi a revoluţiei, la Clubul avocaţilor. Luând mâinile Katiei şi strângându-i-le pe vesta lui păroasă, îi spuse că, în numele organizaţiei în care activase împreună cu defunctul Nikolai Ivanovici, în numele oraşului Moscova, al cărui comisar adjunct era acum, în numele Rusiei şi al revoluţiei, îi aducea cele mai sincere condoleanţe cu ocazia morţii premature a bravului luptător pentru cauză, soţul ei…

Prinţul Kapustin-Unjeski avea o fire atât de optimistă, era atât de sănătos şi de vesel, părea atât de sincer dezolat, iar barba şi vesta lui miroseau atât de plăcut a ţigări de foi, încât o clipă Katia îşi simţi inima mai uşoară parcă. Îşi înălţă spre el ochii strălucitori de nesomn şi-şi întredeschise buzele uscate.

— Vă mulţumesc pentru cuvintele calde pe care mi le spuneţi despre Nikolai Ivanovici…

Prinţul scoase din buzunar o batistă enormă şi-şi şterse ochii. Îşi îndeplinise o datorie grea. După aceea plecă. În stradă,

maşina lui făcea un zgomot nesuferit. Katia începu să se plimbe din nou prin odaie, oprindu-se din când în când în faţa fotografiei unui generai necunoscut, cu faţa leonină, luând în mână câte un album, câte o carte, ori cutiuţa chinezească pe capacul căreia un cocostârc înşfăca o broască. Apoi pornea iarăşi, privind tapetele de pe pereţi, storurile de la ferestre... La ora mesei nu se atinse de mâncare. „Să fi luat măcar un pic de kisel[12], o îndemnă Liza, fata din casă. Fără să-şi descleştеze dinţii, Katia dădu din cap: „Nu “... îi scrise Daşei o scrisoare scurtă, apoi o rupse.

Se gândi să se culce, să doarmă. Dar îi era groază, după noaptea care trecuse, să se întindă în pat ca într-un sicriu... O chinuia mai mult decât orice milă deznădăjduită pe care o simţea pentru Nikolai Ivanovici... Fusese un om cumsecade, bun, poate cam absurd... Ar fi trebuit să-l iubească aşa cum era... Ea însă l-a chinuit. De aceea şi încărunţise el atât de timpuriu... Katia se uita pe fereastră la cerul spălăcit şi albicios şi-şi frângea mâinile.

A doua zi făcu o slujbă, iar a treia zi avu loc înmor- mântarea rămăşiţelor pământeşti ale lui Nikolai Ivanovici. În faţa mormântului se ţinură cuvântări strălucite: defunctul era comparat cu un albatros care piere în viitoare, cu un bărbat care purtase de-a lungul vieţii lui glorioase torţa aprinsă a unor idealuri strălucite. Un cunoscut socialist revoluţionar, care ajunsese târziu la înmormântare, un bărbat scund şi cu ochelari, mormăi supărat către Katia: „Cetăţeano, ia fă bine şi dă-te mai la o parte! “îşi făcu loc, înghesuindu-se, până la marginea gropii şi începu să vorbească, spunând că moartea lui Nikolai Ivanovici confirmă încă o dată justeţea politicii agrare pe care o preconiza partidul lui – al oratorului... De sub încălţămintea lui scâlciată căдeau peste sicriu bulgări de ţărână... Katia îşi simţi gâtul încleştat: îi venea rău. Se strecură neobservată prin mulţime şi se întoarse acasă.

N-avea decât o singură dorinţă: să se spele bine şi să doarmă. Dar când intră în casă, o cuprinse spaima: tapetele vărgate, fotografiile, cutiuţa cu cocostârcul, faţa de masă mototolită din sufragerie, ferestrele prăfuite – ce jale! Porunci să i se umple baia, apoi se întinse în apa caldă suspinând. După toate câte se întâmplaseră, simţea în tot trupul o oboseală de moarte. Se târî

12 **Fiertură din zeamă de fructe,, zahăr şi amidon.**

cu greu până în dormitor şi adormi, fără să-şi mai desfacă aşternutul.

Prin somn i se păru că aude iarăşi clopoţelul, apoi paşi, glasuri, o bătaie în uşă... Dar nu răspunse.

Când se trezi, se întunecase. Inima i se strânse, chinuitor. Îi era frică. „Ce înseamnă asta? "întrebă ea tânguitor, ridicându-se puţin în pat. Nădăjdui o clipă că toate acele lucruri înspăimântătoare nu fuseseră decât un vis. Apoi se simţi nenorocită şi nedreptăţită. „De ce mă chinuiesc?" Trează acum, îşi aşeză părul, îşi luă papucii pe picioarele goale şi hotărî, categoric şi liniştit: „Nu mai vreau".

Fără să se grăbească, deschise uşa dulăpiorului de farmacie din perete. Începu să citească etichetele de pe sticle. Destupă sticluţa cu morfină, o mirosi, o strânse în pumn şi se îndreptă spre sufragerie, să ia un păhăruţ. Dar pe coridor se opri: în salon era lumină. „Liza, tu eşti? "întrebă ea încet. Deschise puţin uşa şi zări pe canapea un bărbat voinic, îmbrăcat în bluză militară. Avea capul ras, bandajat cu negru. Străinul se ridică cu grabă. Katiei începură să-i tremure genunchii şi simţi un gol sub inimă. Omul o privea cu ochi măriţi, înspăimântător. Îşi ţinea gura strânsă. Era Roşcin, Vădim Petrovici. Katia îşi duse amândouă mâinile la piept. Fără să-şi plece ochii, Roşcin zise rar, cu hotărâre:

— Venisem la dumneata să-ţi prezint omagiile mele respectuoase. Servitoarea mi-a vorbit despre nenorocirea care ţi s-a întâmplat. Am rămas pentru că am simţit nevoia să-ţi spun că poţi dispune de mine şi de toată viaţa mea.

Când ajunse la cele din urmă cuvinte, glasul începu să-i tremure, iar peste faţa suptă a omului trecu o umbră. Katia îşi şti ’ngea din toate puterile mâinile la piept. Roşcin înţelese din privirea ochilor ei că avea nevoie de ajutor. Se apropie de ea. Katia şopti, clănţănind din dinţi:

— Bună seara, Vădim Petrovici...

Fără să vrea, el întinse braţele s-o cuprindă. Părea atât de firavă şi de nefericită, cu sticluţa aceea pe care o strângea convulsiv în mână... Dar imediat îşi lăsă mâinile în jos şi se întunecă la faţă. Cu intuiţia ei de femeie, Katia înţelese dintr-o dată că, aşa cum era, mică, nenorocită, plină de păcate şi nepriceputâ, cu toate lacrimile ei ne- plânse şi cu sticluţa de morfină în pumn, ajunsese să-i fie necesară şi scumpă acestui

om, care aştepta, aspru şi tăcut, s-o primească în sufletul lui. Stăpânindu-şi lacrimile, fără să poată spune ceva sau să-şi descleşteze dinţii, Katia se aplecă şi-şi lipi buzele şi obrazul de mâna lui Vădim Petrovici.

XLII

%Cu coatele sprijinite de pervazul de marmură al ferestrei, Daşa se uită afară. Dincolo de parcurile întunecate, la capătul Prospektului Kamennoostrovski, apusul cuprinsese în flăcări jumătate din cer. Acolo sus, se petreceau minuni. Alături de Daşa, Ivan Ilici îşi privea soţia fără să facă o mişcare, deşi ar fi putut să se mişte oricât, deoarece Daşa tot n-ar fi dispărut din odaia ai cărei pereţi albi reflectau zarea purpurie.

— E trist, dar e atât de bine, zise Daşa. Parc-am pluti pe o corabie aeriană…

Ivan Ilici încuviinţă cu capul. Daşa îşi ridică mâinile de pe pervaz.

— Grozav aş dori să ascult un pic de muzică, urmă ea. De când n-am mai cântat la pian. De când a început războiul… Închipuieşte-ţi, războiul continuă… Şi noi…

Ivan Ilici făcu o mişcare. Daşa vorbi înainte:

— Când are să se isprăvească războiul, o să facem muzică… Ţi-aduci aminte, Ivan, de ceasurile pe care le-am petrecut la mare, când stăteam amândoi întinşi pe nisip şi valurile scăldau fără odihnă plaja? Ţi-aduci aminte cum era marea, de un albastru-spălăcit? … Parcă te-am iubit toată viaţa…

Ivan Ilici se mişcă iarăşi, încercând parcă să spună ceva, dar Daşa îşi aduse aminte:

— Fierbe ceaiul! Şi se repezi afară din odaie, oprindu-se totuşi o clipă în uşă, în lumina amurgului.

Teleghin nu vedea decât faţa ei, mâna care apucase draperia şi un picior pe care era întins un ciorap cenuşiu. Apoi Daşa dispăru. Ducându-şi mâinile la ceafă, Ivan Ilici închise ochii.

Sosiseră la ceasurile două după amiază. Îşi petrecuseră toată noaptea pe coridorul vagonului arhiplin, ghemuiţi peste geamantane. Îndată după sosire, Daşa începuse să-şi rânduiască lucrurile, să cerceteze toate colţurile şi să şteargă praful. Era entuziasmată de casă, totuşi hotărâse să schimbe totul. Şi asta atunci, imediat. Chemară de jos portarul, care, împreună cu Ivan Ilici, mută din odaie în odaie dulapuri şi divane. După ce noul aranjament a fost gata, Daşa îl rugă pe

Ivan Ilici să deschidă toate ferestrele, iar ea se duse să se spele. Se bălăci îndelung, pierzându-şi multă vreme cu obrazul şi cu părul, fără să-i îngăduie lui Teleghin să intre când într-o odaie, când în alta, deşi el nu căuta decât s-o întâlnească la tot pasul şi s-o privească.

În sfârşit, când se lăsă amurgul, Daşa se linişti. Spălat şi bărbierit, Ivan Ilici intră în salon şi se aşeză lângă ea. Pentru întâia oară de când plecaseră din Moscova erau singuri, în tihnă. Daşa căuta să vorbească mereu, ca şi cum s-ar fi temut de tăcere. Mai târziu îi mărturisi lui Ivan Ilici că o cuprinsese deodată spaima că nu cumva, la un moment dat, să-i spună cu o anumită intonaţie în glas:., Şi acum, Daşa..."

Se duse să vadă dacă fierbe ceaiul. Ivan Ilici stătea cu ochii închişi. Daşa plecase, dar aerul era încă plin de respiraţia ei. Ce tulburător îi părea foşnetul pantofilor ei de casă în bucătărie... Deodată se auzi un zăngănit – se spărsese ceva – apoi glasul jalnic al Daşei: „Ceaşca! “[van Ilici se simţi cuprins de o bucurie fierbinte. „Mâine,: înd am să mă trezesc, n-o să fie o zi ca toate celelalte:

) să fie Daşa." Se ridică repede. Daşa era în uşă.

— Am spart ceaşca... Chiar ţii să bei ceai, Ivan?

— Nu...

Daşa se apropie de Ivan Ilici şi, fiindcă în odaie se făcuse întuneric, îi puse mâinile pe umeri.

— La ce te gândeai? Îl întrebă ea încet.

— La tine.

— Ştiu. Dar ce anume gândeai despre mine?

Faţa ei, care nu se vedea desluşit în umbra amurgului, părea încruntată. În realitate, însă, zâmbea. Respira măsurat.

— Mă gândeam că încă nu m-am lămurit bine: oare eşti într-adevăr aici şi eşti nevasta mea? Pe urmă am înţeles deodată şi am vrut să ţi-o spun şi ţie, dar, vezi, iar am uitat!

— Păcat! Zise Daşa. Stai jos, să mă aşez şi eu lângă tine.

Ivan Ilici se aşeză în fotoliu, iar Daşa alături, pe braţul fotoliului.

— Şi la ce te mai gândeai?

— Stăteam aici şi tu erai la bucătărie. Şi mă gândeam: „A intrat în casa mea o fiinţă încântătoare... “Oare e rău?

— Da, îi răspunse Daşa pe gânduri, e foarte rău.

— Mă iubeşti, Daşa?

— O! Şi ea dădu din cap. Şi am să te iubesc până la cea din urmă salcie.

— Până la care salcie?

— Cum, nu ştii? Fiecare om are la sfârşitul vieţii o moviliţă şi, deasupra ei, o salcie plân<*ătoare…

Ivan Ilici o cuprinse de umeri. Ea se lăsă, cu duioşie, strânsă la piept. Ca şi odinioară, pe m&lul mării, se sărutară îndelung, până-şi pierdură respiraţia. Daşa şopti:

— Ivan… şi-i înconjură gâtul cu braţele. Îi auzea inima bătându-i greu şi i se făcu milă de el. Suspină, se ridică de pe fotoliu şi-i spuse simplu: Vino, Ivan…

A cincea zi după sosirea lor, Daşa primi o scrisoare de la sora ei. Katia îi anunţa moartea lui Nikolai Iva- novici.

„… Am trecut prin ceasuri de tristeţe apăsătoare şi de amară deznădejde. Am simţit că rămân singură pentru totdeauna. E îngrozitor! … Atât de îngrozitor, încât mă ho- târâsem să scap cât mai repede de chinurile astea… Cred că mă înţelegi… M-a salvat o minune… O simplă întâm- plare poate… Dar nu, a fost aproape o minune… Nu pot să-ţi scriu despre toate acestea… Am să ţi le povestesc când ne vom vedea… “

Vestea morţii cumnatului ei, ca şi întreaga scrisoare a Katiei, o zguduiră pe Daşa adânc. Se pregăti să plece imediat la Moscova, dar a doua zi primi altă scrisoare. Katia îi spunea că-şi împachetează lucrurile să vină la Petrograd şi o rugă să-i găsească o odaie ieftină. Scrisoarea avea un post-scriptum:

„Vădim Petrovici Roşcin va trece pe la voi. O să vă spună amănunte cu privire la situaţia mea. El îmi e şi frate, şi tată, şi prieten pentru toată viaţa.”

Daşa şi Teleghin se plimbau pe alee. Era o duminică de aprilie. Pe cerul rece, de un albastru primăvăratic, pluteau nori mici, care se topeau în bătaia soarelui. Lumina trecea pe alee ca prin apă, lunecând pe rochia albă a Daşei. Trunchiurile uscate şi cărămizii ale pinilor le ieşeau în întâmpinare, iar sus vârfurile vuiau. Daşa se uită la Ivan Ilici: îşi scosese şapca şi zâmbea, senin. Daşa avea un sentiment de linişte şi de deplinătate. Erau atâtea lucruri frumoase în jurul ei: prospeţimea acelei zile de aprilie, bucuria de a respira liber şi de a se plimba în voie, fericirea de a-şi fi dăruit sufletul zilei aceleia şi omului care păşea alături de ea…

— Ivan, şopti Daşa zâmbind.

El o întrebă, tot cu un zâmbet:

— Ce e, Daşa?

— Nu… mă gândeam…

— La ce te gândeai?

— Lasă, că-ţi spun mai târziu.

— Ştiu la ce.

Daşa îşi întoarse faţa spre el, surprinsă.

— Pe cuvântul meu că nu ştii…

Ajunseră în dreptul unui pin uriaş. Ivan Ilici desprinse cu unghia un solz de pe coajă cu picături de răşină, îl sfărâma între degete şi zise, privind-o cald pe sub sprân- cene:

— Ba da, ştiu.

Mâna Daşei tresări.

— Înţelegi, şopti ea, simt că trebuie să mă dăruiesc toată unei bucurii şi mai mari… atât de plin mi-e sufletul…

Ivan Ilici făcu un semn de înţelegere. Ajunseră într-o poiană cu iarbă subţire, împestriţată cu floricele galbene care se legănau în bătaia vântului. Vântul umfla rochia Daşei. Ea se aplecă de câteva ori, cu un aer îngrijorat, să-şi îndrepte rochia, spunând mereu:

— Doamne, ce vânt!

La capătul poienii începea gardul înalt de fier al unui castel. Vârfurile aurite ale grilajului erau roase de vreme. Daşei îi intrase o pietricică în pantof. Aplecându-se, Ivan Ilici scoase pantoful şi-i sărută piciorul aproape de degete. Daşa se încălţă, apoi zise, bătând cu piciorul în pământ:

— Vreau să am un copil de la tine, asta voiam să-ţi spun…

XLIII

Ekaterina Dmitrievna se instală aproape de Daşa, într-o căsuţă de lemn în care stăteau două bătrâne. Una din ele, Klavdia Ivanovna, fusese pe vremuri cântăreaţă, iar cealaltă, Sofocika, doamna ei de companie. În fiecare dimineaţă, după ce-şi făcea sprâncenele cu creionul şi-şi punea o perucă neagră ca pana corbului, Klavdia Ivanovna începea să facă pasienţe. Sofocika ducea gospodăria. Avea o voce groasă, de bărbat.

În casă era destul de curat, cam strâmt, şi toate erau de modă veche: multe feţe de masă, multe paravane şi nenumărate fotografii îngălbenite, din vremea unei tinereţi pierdute pentru totdeauna. Dimineaţa, prin odăi plutea miros de cafea bună, iar când începea gătitul, Klavdia Ivanovna, care nu

putea suferi mirosul de mâncare, îşi destupa sticluţa cu săruri. Atunci Sofocika, striga din bucătărie, cu glasul ei de bărbat: „Ce să fac, doar n-am să prăjesc cartofii în apă de Colonia! … “Seara se aprindeau lămpi de gaz cu abajururi opace. Bătrânele se purtau grijuliu cu Katia.

În mijlocul acestei atmosfere intime de modă veche, rămasă intactă în ciuda tuturor furtunilor, Ekaterina Dmitrievna ducea o viaţă liniştită. Se scula devreme, îşi deretica singură odaia, apoi se aşeza lângă fereastră şi-şi cârpea rufăria, îşi ţesea ciorapii sau îşi prefăcea vechile ei toalete elegante în rochii mai simple. După ceai, se ducea de obicei pe insule, cu o carte sau cu un lucru de mână. Când ajungea la locul ei favorit, se aşeza pe o bancă aproape de lac şi, citind sau brodind, se uita la copiii care se jucau pe o movilă de ntisip. Apoi cădea din nou pe gânduri.

Pe la 6 se întorcea să ia masa la Daşa. La unsprezece, Daşa şi Teleghin o conduceau până acasă. Surorile mergeau înainte ţinându-se de braţ, iar Ivan Ilici, cu şapca pe ceafă, venea fluierând în urma lor „.ca să acopere spatele frontului”, deoarece nu era fără primejdie să umbli seară pe stradă.

În fiecare zi Katia îi scria lui Vădim Petrovici Roşcin, care era plecat în delegaţie pe front. Îi povestea cu grijă, cinstit, tot ce făcuse şi gândise de-a lungul zilei. Aceasta fusese rugămintea lui Roşcin, pe care o repeta mereu în scrisorile de răspuns:

„Când îmi scrii, Ekaterina Dmitrievna, că în timp ce treceai peste podul Elaghin a început să picure şi că, ne- având umbrelă, ai stat pe sub copaci aşteptând să treacă ploaia, îmi spui un lucru care mă priveşte îndeaproape, îmi sunt nespus de dragi toate aceste întâmplări mărunte din viaţa dumitale şi am impresia că nici n-aş putea trăi acum fără ele.”

Katia îşi dădea seama că Roşcin exagerează şi că, fără îndoială, ar putea să trăiască şi fără aceste întâmplări mărunte din viaţa ei. Dar gândul că ar fi posibil să rămână din nou, fie şi o zi, singură, numai cu ea însăşi, îi părea atât de înspăimântător, încât se silea să nu cerceteze lucrurile mai adânc şi să se convingă că viaţa ei îi era necesară şi scumpă lui Vădim Petrovici. De aceea, tot ce i se întâmpla şi tot ce făcea acum căpăta un înţeles deosebit. Îşi pierdu degetarul şi, după ce îl căută un ceas întreg, descoperi că-l avusese tot timpul pe deget. Vădim Petrovici o să râdă, fără îndoială, de zăpăceala ei! Se considera aşa, de parcă n-ar mai fi fost numai a ei. Într-o zi,

în timp ce cosea la fereastră, dusă pe gânduri, observă că-i tremurau degetele. Îşi înălţă capul şi, înfigându-şi acul în poală, rămase multă vreme cu ochii pierduţi în gol. În cele din urmă, privirea ei desluşi în faţă, unde era dulapul cu oglindă, un chip slăbuţ, cu ochi mari şi trişti, cu părul pieptănat simplu şi strâns la ceafă într-un coc... Katia se întrebă: „Oare eu sunt ăsta? ... "îşi plecă ochii şi continuă să coasă, dar inima începuse să-i bată. Se înţepă în deget, şi-l duse la gură, apoi se uită iarăşi în oglindă: Da, ea era, dar mai ştearsă decât înainte... în aceeaşi seară îi scria lui Vădim Petrovici: „Astăzi m-am gândit toată ziua la dumneata. Mi-e tare dor, dragul meu prieten. Stau mereu la fereastră şi aştept. Se petrece ceva cu mine: îmi amintesc lucruri de mult, de mult uitate, îmi surprind stări sufleteşti de tânără fecioară...".

Chiar Daşa, cu gândul aiurea şi preocupată de viaţa ei cu Ivan Ilici, atât de complicată şi, cum i se părea, unică de la facerea lumii, descoperi la Katia o schimbare, şi într-o zi, la ceaiul de seară, încercă s-o convingă că ar trebui să poarte totdeauna numai rochii negre şi simple, cu guler înalt.

— Pe cinstea mea, Katiuşa, tu nici nu-ţi dai seama, parcă ai, hai să zicem, nouăsprezece ani... Ce zici, Ivan, nu-i aşa că e mai tânără decât mine?

— Da, adică nu prea... dar, în sfârşit...

— Tu nu pricepi nimic! Se supără Daşa. Tinereţea femeilor nu depinde de vârstă, ci de cu totul altceva. Anii nu joacă absolut niciun rol în chestia asta...

Puţinii bani care-i mai rămăseseră Katiei după moartea lui Nikolai Ivanovici se apropiau de sfârşit. Teleghin o sfătui să-şi vândă vechiul ei apartament din strada Pante- leimonovskaia, care rămăsese nelocuit din martie. Katia se învoi şi se duse, împreună cu Daşa, să-şi aleagă câteva lucruri la care ţinea mai mult şi pe care ar fi dorit să le păstreze ca amintire.

Când ajunse la etaj şi văzu placa de alamă: „N. I. Smokovnikov" pe uşa de stejar, de care-şi aducea atât de bine aminte, Katia simţi că cercul vieţii e gata să se închidă În jurul ei. Portarul, cel vechi şi cunoscut, care venea de obicei somnoros şi îmbufnat, cu gâtul înfundat în gulerul paltonului zvârlit pe umeri, să-i deschidă uşa din faţă după miezul nopţii, stingând apoi lumină electrică înainte de a fi ajuns ea sus, la apartamentul ei, le deschise acum uşa fără întârziere, îşi scoase

şapca şi, lăsându-le pe Katia şi Daşa să treacă înainte, zise cu bunăvoinţă:

— Să n-aveţi nicio grijă, Ekaterina Dmitrievna, nu s-a pierdut niciun căpeţel de aţă. Zi şi noapte am supravegheat locatarii... Băiatul lor a fost ucis pe front, altminteri ar sta şi acum aici, că erau tare mulţumiţi de apartament...

În sală era întuneric şi mirosea a casă nelocuită. Storurile erau trase la toate ferestrele. Katia intră în sufragerie şi întoarse comutatorul: candelabrul de cristal îşi revărsă lumina deasupra mesei acoperite cu postav cenuşiu, în mijlocul căreia stătea, ca şi înainte, coşuleţul de porţelan pentru flori, cu o crenguţă de mimoză de mult uscată. Spectatorii indiferenţi ai vieţii vesele ce răsunase odată acolo, scaunele cu spătare înalte şi cu perne de piele şedeau înşirate de-a lungul pereţilor. Una din uşiţele bufetului de lemn sculptat, uriaş ca o orgă, era întredeschisă, înăuntru se vedeau pahare răsturnate. Oglinda veneţiană ovală ajunsese cenuşie de praf, iar deasupra ei dormea, ca şi înainte, băieţelul auriu cu mâna ridicată spre bucla poleită...

Katia rămase încremenită în uşă.

— Daşa, începu ea încet. Ţi-aduci aminte, Daşa? Şi când te gândeşti că acum nu mai este nimeni...

Se duse apoi în salon, aprinse candelabrul cel mare, se uită de jur împrejur şi ridică din umeri. Tablourile cubiste şi futuriste, care păreau atât de îndrăzneţe şi de sinistre odinioară, atârnau acum pe pereţi jalnice şi spălăcite, ca nişte podoabe inutile, aruncate acolo cine ştie când, după vreun carnaval.

— Ţi-aduci aminte de asta, Katiuşa? Întrebă Daşa, arătând cu un gest spre *Venera modernă,* care stătea ghe muită cu o floare în mână într-un ungher cafeniu. Pe- atunci mi se părea că ea era cauza tuturor nenorocirilor...

Daşa începu să râdă, răsfoind caietele de note. Katia se duse în fostul ei dormitor. Odaia era întocmai ca acum trei ani, când, îmbrăcată de călătorie, cu voalul coborât peste obraz, venise în fugă pentru cea din urmă oară să-şi ia mănuşile de pe toaletă...

Totul se decolorase, totul părea mult mai mic decât înainte. Katia deschise dulapul plin cu iesluri de dantelă şi mătase, cu cârpe, cu ciorapi şi pantofi. Teate aceste nimicuri, pe care le socotea, pe-atunci, absolut necesare, mai miroseau încă, uşor, a parfum. Le luă pe rând în mână, fără niciun rost: de fiecare era legală amintirea unei vieţi dispărute pentru totdeauna...

Tăcerea care pusese stăpânire pe toată casa se cutremură, sfâşiată de sunetele pianului. Daşa cânta sonata pe care o învăţase cu trei ani în urmă, pe vremea când se pregătea de examene. Katia închise uşa dulapului şi se întoarse în salon, aşezându-se alături de sora ei.

— E minunată, nu-i aşa, Katia? Întrebă Daşa, întorcându-se pe jumătate spre ea.

Mai cântă câteva măsuri, apoi ridică de pe podea alt caiet. Katia o opri:

— Să mergem, m-a apucat durerea <ie cap.

— Dar cu lucrurile cum rămâne?

— Nu vreau să iau nimic de aici. Numai pianul îl duc la tine. Celelalte... ducă-se...

Katia veni la masă cu faţa îmbujorată. Alergase. Era veselă. Pe cap avea o pălăriuţă nouă, cu voal albastru.

— Am ajuns la timp, zise ea atingând cu buzele calde obrazul Daşei, dar tot mi s-au udat pantofii. Dă-mi ceva să mă schimb.

Îşi scoase mănuşile şi se apropie de fereastra salonului. Ploaia, care începuse de câteva ori până atunci, îşi revărsa acum torentele cenuşii şi, învălmăşită de vânt, cânta prin uluci. Jos, departe, se desluşeau umbrele grăbite. O lumină albă fulgeră prin văzduhul întunecat, apoi tunetul bubui atât de puternic, încât Daşa scoase un ţipăt.

— Ştii cine vine la voi în seara asta? Întrebă Katia, strângându-şi buzele în chip de surâs.

Daşa era gata să întrebe: „Cine? “când auzi clopoţelul. Alergă în grabă să deschidă. Katia desluşi râsul lui Ivan Ilici şi-l auzi cum îşi şterge picioarele de preş. Apoi, vorbind tare şi râzând, trecură amândoi în dormitor. Katia îşi scoase pălăria şi-şi netezi părul cu acelaşi zâmbet înduioşat şi plin de înţeles.

Rumen, vesel, cu părul încă ud, Ivan Ilici le povesti în timpul mesei ultimele evenimente. La uzina Baltică, de altfel că în toate fabricile şi uzinele, muncitorii se agitau. Sovietele le sprijineau permanent revendicările. Întreprinderile particulare începeau să se închidă una câte una. Cele de stat lucrau în pierdere, dar acum era război, era revoluţie, nu-i ardea nimănui de câştig. Astăzi a fost iarăşi miting la fabrică. Au vorbit câţiva bolşevici, şi toţi muncitorii au strigat într-un glas: „Trebuie să se termine odată cu războiul! Nicio concesie guvernului burghez! Nu se admite nicio înţelegere cu patronii. Toată puterea, Sovietelor!

Vor face ele ordine! “

— Am încercat să vorbeşc şi eu, dar unde a fost chip? M-au dat jos de la tribună. Vaska Rubliov s-a apropiat de mine: „Ştiu, zicea, că nu ne eşti duşman, dar de ce să spui prostii? În capul tău e o adevărată harababură! “ „Peste o jumătate de an, i-am răspuns, fabricile n-or să mai lucreze, Vasâli, şi n-o să aveţi ce mânca.” El o ţine pe-a lui: „Tovarăşe, până la Anul nou, tot pământul şi toate fabricile or să treacă în mâna oamenilor muncii. N-are să ră- mână picior de burghez în toată republică, nici măcar unul, de sământă! Nici bani n-au să mai fie. Munceşte şi trăieşte, totul e al tău. Înţelege, omule, că vine revoluţia socială! “... Şi toate astea le-a promis pentru Anul nou...

Ivan Ilici începu să râdă încetişor, clătină din cap şi începu să adune cu mâna firimiturile de pâine de pe faţa de masă. Daşa oftă:

— Ne aşteaptă încercări grele, simt eu...

— Da, urmă Ivan Ilici, adevărul e că războiul continuă... În fond, ce s-a schimbat din februarie şi până acum? Ţarul a fost izgonit, dar dezordinea e şi mai cumplită. Iar o mână de avocaţi şi de profesori, oameni de cultură, fără îndoială, ne dau asigurări tuturor: „Răbdaţi, bateţi-vă, că vine ea vremea să vă dăm o constituţie engleză, ba chiar una şi mai bună...” Profesorii aceştia nu cunosc Rusia. N-au citit bine istoria ei. Poporul rus nu e o drăcovenie speculativă oarecare. Poporul rus e pasionat şi talentat, e un popor puternic! Nu degeaba mujicul nostru, încălţat cu opinci, a ajuns la Oceanul Pacific! Neamţul nu se urneşte din loc, e în stare să rabde şi să urmărească o sută de ani ceea ce doreşte. Dar poporul nostru n-are răbdare. Flutură-i pe dinainte un vis măreţ, de cucerire a lumii! Şi o porneşte îmbrăcat cu pantalonii lui de pânză, în opinci şi cu securea la brâu... Iar domnii profesori se gândesc să îmbrace oceanul acesta de norod răscolit de furtună într-o preacuviincioasă constituţie... Da, într-adevăr, cred că ni-e dat să mai apucăm evenimente mari.

În picioare, lângă masă, Daşa turna cafeaua în ceşti. Deodată puse jos cafetiera şi-şi lăsă obrazul pe pieptul lui Ivan Ilici.

— Lasă, Daşa, nu te tulbura, zise el, mângâindu-i părul. Nu s-a întâmplat încă nimic grav... Am trecut noi prin zile mult mai grele... Mi-amintesc, uite, mi-amintesc de ziua când am ajuns la „Groapa putredă’4...

Şi începu să-şi depene amintirea suferinţelor îndurate. Katia se uită la ceasul din perete şi ieşi din sufragerie. Privind faţa liniştită şi fermă a lui Ivan Ilici, cu ochii lui cenuşii şi surâzători, Daşa se liniştea treptat: cu un bărbat ca el, n-avea de ce să-i fie frică. După ce ascultă până la sfârşit întâmplarea de la „Groapa putredă “, se’duse în dormitor să-şi pudreze nasul înroşit. Acolo, în faţa oglinzii de la toaletă, stătea Katia. Se făcea şi ea frumoasă.

— Dariuşa, se rugă ea cu glas alintat, nu ţi-a mai rămas vreo picătură de parfum din acela, ţii minte, de la Pariş?

Daşa se aşeză pe covor în faţa surorii ei, privind-o cu mirare. Apoi o întrebă în şoaptă:

— Îţi ciuguleşti pufuşorul, Katiuşa?

Katia roşi, încuviinţând cu capul.

— Ce ai astăzi, Katiuşa?

— Am vrut să-ţi spun, dar tu nu m-ai ascultat până la capăt: astă-seară soseşte Vădim Petrovici. De la gară vine de-a dreptul la voi… La mine nu puteam să-l primesc la o oră aşa de târzie…

La nouă şi jumătate sună clopoţelul. Katia, Daşa şi Teleghin alergară în sală. Prin uşa deschisă de Teleghin, Roşcin intră, cu mantaua mototolită aruncată pe umeri şi cu şapca îndesată adânc pe cap. Faţa lui, slăbită, arsă de soare şi posomorită, se lumină de un surâs and o văzu pe Katia. Ea se uită la el fericită, cu ochii pierduţi. În clipa în care, aruncându-şi mantaua şi şapca pe un scaun, Roşcin dădu bună seara şi adăugă, cu glasul lui puternic şi uşor înăbuşit: „Iertaţi-mă că vin atât de târziu, dar am vrut să vă văd chiar astăzi, pe dumneata, Ekaterina Dmitrievna, şi pe dumneata, Daria Dmitrievna”, ochii Katiei se umplură de lumină.

— Sunt cât se poate de fericită că ai venit, Vădim Pe- trovici, îi răspunse ea.

Şi când Roşcin se plecă să-i sărute mâna, ea îl sărută pe frunte, cu buzele tremurânde.

— Rău ai făcut că nu ţi-ai adus bagajul, zise Ivan Ilici. Tot trebuie să rămâi aici peste noapte…

— Te culcăm în salon, pe divanul turcesc. Şi dac-o fi prea scurt, îl mai lungim cu un fotoliu, adăugă Daşa.

Roşcin asculta că prin vis vorbele calde ale acestor oameni binecrescuţi. Intrase în casa lor zbuciumat, după atâtea nopţi nedormite pe drum. Erau încă vii în mintea lui oamenii care se

căţărau pe ferestrele vagoanelor, goana după „raţie”, luptă crâncenă pentru o palmă de loc în compartiment şi înjurăturile care-i împuiaseră urechile.

Îi se părea extraordinar faptul că aceşti trei oameni, de o frumuseţe şi de o puritate neînchipuite, care miroseau plăcut şi călcau pe un parchet ca oglinda, se bucurau toc* mai de apariţia lui, a lui Roşcin... Vedea ca prin vis ochii minunaţi ai Katiei, care-i spuneau în limba lor: „Sunt fericită, fericită, fericită...”

Roşcin îşi potrivi centironul, îşi îndreptă umerii şi oftă din adânc:

— Mulţumesc, zise el. Încotro porunciţi să mă duc?

Îl duseră mai întâi în odaia de baie, să se spele, apoi în sufragerie, să mănânce. Mâncă fără să bage de seamă ce i se punea dinainte, se sătura repede şi, împingând la o parte farfuria, îşi aprinse o ţigară. Faţa lui aspră şi slabă, proaspăt bărbierită, de care se speriase Katia când intrase în casă, era acum mai blindă şi părea mai obosită încă. Mâinile lui mari, pe care cădea lumina portocalie a abajurului, tremurau deasupra mesei când îşi aprindea ţigara. Din umbra abajurului, Katia îl cerceta. Îi era drag fiecare firişor de păr de pe mâna lui, fiecare nasture de la tunica lui cafenie şi mototolită. Observă că uneori el îşi încleşta fălcile şi vorbea printre dinţi, aruncând fraze întretăiate şi dezordonate. Se vedea că-şi dă seama de asta şi că se silea să-şi înfrângă ceva, ca o veche revoltă lăuntrică... După un schimb de priviri cu sora şi cu bărbatul ei, Daşa îl întrebă pe Roşcin dacă nu se simte obosit şi dacă n-ar dori să se culce. Pe neaşteptate, Roşcin izbucni, îndreptându-se în scaun:

— Ca să fiu sincer, eu n-am venit aici să dorm... Nu.. Nu...

Şi ieşi pe balcon, sub ploaia măruntă a nopţii. Daşa îşi îndreptă ochii într-acolo, clătinând din cap. Roşcin începu să vorbească de afară:

— Te rog să mă ierţi, Daria Dmitrievna... Toate astea sunt din pricina celor patru nopţi nedormite.

Se întoarse în odaie şi, netezindu-şi părul în creştet, se aşeză din nou la masă.

— Vin de-a dreptul de la Cartierul general, începu el, şi-i aduc ministrului de război veşti foarte puţin liniştitoare... Când v-am văzut, am simţit o durere şi mai adâncă... Daţi-mi voie să vă spun adevărul... Fiinţă mai apropiată ca dumneata eu n-am pe

lume, Ekaterina Dmitrievna…

Katia păli. Ivan Ilici se ridică, rezemându-se de perete cu mâinile la spate. Daşa se uită la Roşcin cu ochii speriaţi.

— Dacă nu se întâmplă o minune, urmă el după ce tuşi, suntem pierduţi. Armata nu mai există… Frontul se clatină… Soldaţii fug pe acoperişurile vagoanelor. Nicio putere omenească nu e în stare să oprească destrămarea asta. E că refluxul oceanului… Soldatul rus a uitat pentru ce se luptă, a pierdut respectul pe care i-l inspira războiul pe care i-l inspirau toate cele legate de acest război: statul, Rusia. Soldaţii sunt convinşi că e de ajuns să strige „pace “, pentru că războiul să se termine chiar în aceeaşi zI. Ei gândesc că numai noi, boierii, nu vrem împărare..

Înţelegi? Soldatul scuipă pe toate câte l-au înşelat timp de trei ani. Aruncă puşca, şi nimeni nu-l mai poate sili să lupte… Spre toamnă, când se vor revărsa de pe front cele zece milioane d" oameni, Rusia va înceta să mai existe ca stat suveran…

Dinţii i se încleştară cu atâta putere, încât muşchii feţei i se umflară sub piele. Tăceau cu toţii. Roşcin urmă, cu glas înăbuşit:

— Am o misiune la Ministerul de Război. Câţiva domni generali au întocmit un plan pentru salvarea frontului… Original întrucâtva… în orice caz, aliaţii n-or să-i poată învinui că nu vor să lupte. Iată despre ce e vorba: decretăm demobilizarea generală în termen scurt, cu alte cuvinte organizăm fugă, salvând în felul acesta căile ferate, artileria, rezervele de muniţii şi de alimente. Aliaţilor le declarăm cu hotărâre că nu încetăm războiul. În acelaşi timp, ridicăm în bazinul Volgăi o linie de rezistenţă din unităţi devotate, că mai există şi din acestea, iar dincolo de Volga începem a pregăti o armată cu totul nouă, al cărei nucleu va fi format din unităţi de voluntari, organizând şi ajutând totodată detaşamentele de partizani… Şi aşa, bizuindu-ne pe fabricile din Ural, pe cărbunele şi pe grânele din Siberia, pornim din nou războiul…

— Cum adică? Să lăsăm frontul descoperit în faţa nemţilor! Să lăsăm ţara pradă duşmanului? Strigă Teleghin.

— Nici eu, nici dumneata nu mai avem ţară: ne-a rămas doar locul unde a fost cândva ţara noastră… Roşcin îşi încleştă mâinile pe faţa de masă. Din clipa în care poporul a aruncat armele, Rusia cea mare a încetat să mai existe… Cum de nu vrei să înţelegi grozăvia care a început? … Oare sfântul Nicolae o să

ne mai ajute şi de data asta? Am uitat până şi să ne închinăm... Rusia cea mare nu mai este acum decât îngrăşământ pentru arătură... Totul se cere luat de la-nceput: trupele, statul... Ne trebuie un suflet nou...

Trase aerul în piept cu putere, capul îi căzu pe mâini, peste masă, şi începu să geamă înăbuşit, ca un animal, din adânc...

În seara aceea Katia nu se mai duse să doarmă acasă. Daşa o culcă în acelaşi pat cu ea, iar lui Ivan Ilici îi aşternu în birou. După scena aceea dureroasă pentru toţi, Roşcin ieşi pe balcon. Se întoarse apoi în sufragerie cu hainele ude, cerându-şi iertare: într-adevăr, cel mai cuminte lucru era să se ducă la culcare. Şi adormi imediat după ce se dezbrăcă. Iar când Ivan Ilici intră în vârful picioarelor să-i stingă lumina, Roşcin dormea cu faţa în sus, cu mâinile pe pipet, lipite una de alta. Obrazul lui tras, cu ochii strânşi şi cu două brazde adâncite de lumină albăstruie a zorilor, era obrazul unui om care-şi biruise durerea.

Culcate sub aceeaşi plapumă, Katia şi Daşa vorbiră încă multă vreme în şoaptă. Daşa trăgea din când în când cu urechea. În birou, Ivan Ilici nu-şi găsea locul. Daşa zise: „Nu se mai astâmpără odată, şi la şapte trebuie să fie la uzină! ... “Ieşi de sub plapumă şi alergă, desculţă, la el. Numai în pantaloni şi cu bretelele căzute, Ivan Ilici se aşezase pe divan cu o carte groasă pe genunchi.

— Încă nu dormi? Întrebă el, privind-o pe Daşa cu ochi strălucitori şi rătăciţi. Stai... Am găsit... Ascultă... întoarse pagina şi începu să citească cu glasul pe jumătate: „Acum trei sute de ani vântul se plimba în voie prin păduri, peste câmpii şi stepe, prin nesfârşitul cimitir care se numea pământul rusesc: ziduri de oraşe arse, cenuşă pe locurile cândva înfloritoare, cruci şi oseminte la marginea drumurilor năpădite de buruieni, croncănit de ciori şi, noaptea, urlete de lupi... Pe-alocuri, pe potecile pădurilor, mai rătăceau încă cele din urmă cete de nemernici, care de mult cheltuiseră în beţii ceea ce prădaseră timp de zece ani: şube boiereşti, cupe de preţ şi podoabe de mărgăritar de la icoane. Rusia era jefuită şi pustiită.

Pustie şi goală de oameni era acum Rusia. Nici tătarii din Crimeea nu mai năvăleau în stepa sălbatică: nu mai aveau ce prăda. În cei zece ani cât duraseră «vremurile tulburi»[13],

13 Termen folosit în istoriografia rusă tradiţională pentru a denumi perioada legată de intervenţia poloneză şi suedeză de la începutul secolului al XVII-lea.

impostorii, hoţii şi călăreţii poloni trecuseră pământul rusesc, dintr-un capăt până-n celălalt, prin foc şi sabie. Bântuia o foamete cumplită, oamenii mâncau baligă de cal şi pastramă din carne de om. Bântuia ciuma neagră. Rămăşiţele norodului rătăceau la miazănoapte, spre Marea Albă, spre Urali, în Siberia.

În vremurile acelea de restrişte, într-o zi de martie, un băieţel speriat era dus cu sania, pe drumurile desfundate ale Rusiei, spre zidurile înnegrite de foc ale Moscovei. Ruinată şi pustiită până în temelii, cu mare trudă slobozită de sub jugul cotropitorilor poloni, Moscova nu mai era decât o întinsă vatră de scrum. După sfatul patriarhului, băieţelul fusese ales ţar al Moscovei de către boierii scăpătaţi, de către negustorii străini care nu mai făceau negoţ şi de către mujicii aspri ai pământurilor de la miazănoapte şi de lângă Volga. Noul ţar nu ştia decât să plângă şi să se închine. Şi el se închina şi plângea, amărât şi în- spăimântat, uitându-se pe fereastra caretei închise la mulţimea de oameni, zdrenţăroasă şi sălbăticită, care-i ieşise întru întâmpinare dincolo de porţile Moscovei. Oamenii Rusiei nu-şi puneau prea mare nădejde în ţarul lor cel nou. Dar trebuiau să trăiască. Şi, prin urmare, începură să trăiască. Luau bani cu împrumut de la negustorii Stro- ganov. Târgoveţii porniră să-şi ridice din nou casele, mujicii să-şi are pământul pustiit. Oamenii fură mânaţi, călări şi pe jos, să stârpească hoţii de drumul mare. Duceau o viaţă sărăcăcioasă şi aspră. Se ploconeau până la pământ şi înaintea Crâmului, şi înaintea Lituaniei, şi a suedezilor. Dar îşi păstrau credinţa. Ştiau că pe pământ nu este decât o singură putere: poporul cel cu inima dreaptă, harnic şi răbdător. Oamenii nu-şi pierdeau nădejdea că vor birui urgia şi necazurile şi, cu răbdare, le biruiră. Şi din nou pustietăţile năpădite de buruieni începură să fie locuite de oameni..."

Ivan Ilici închise cartea cu zgomot:

— Vezi tu... nici acum n-o să ne pierdem. Pierdută a fost marea Rusie. Dar strănepoţii mujicilor, strănepoţii zdrenţăroşilor care porneau cu furcile să salveze Moscova, i-au zdrobit pe Carol al XH-lea şi pe Napoleon... Iar nepotul băieţelului care era dus cu sila, în caretă, la Moscova a zidit Petersburgul... Pierdută e marea Rusie... Dar de-o fi să rămână al nostru măcar un singur petic de pământ, din el o să renască pământul rusesc...

Ivan Ilici se uită pe fereastră, mişcat: afară se lumină de ziuă,

cenuşiu. Daşa îşi lăsă capul pe umărul lui, iar el o mângâie şi-i sărută părul:

— Du-te la culcare, sperioaso! …

Râzând, Daşa îi spuse noapte bună şi se îndreptă spre dormitor. În uşă se opri şi se întoarse:

— Ai văzut, Ivan, cât de mult îl iubeşte Katia? …

— Da, e un om admirabil…

Seara era călduroasă. Nu se simţea nici cea mai uşoară adiere de vânt. Văzduhul duhnea a benzină arsă şi a gudron de la pavajul de lemn. O mulţime pestriţă se mişca în neorânduială, pe Nevski Prospekt, în amestecul de mirosuri grele, prin pâcla de fum de tutun şi de praf. Pufăind şi urlând, automobilele guvernamentale străbăteau străzile cu steguleţele lor fâlfâitoare. Glasurile stridente ale băieţilor care vindeau ziare trâmbiţau noutăţi senzaţionale, pe care nimeni nu le mai credea. Prin mulţime se învârteau vânzători de ţigări, de chibrituri şi de lucruri de furat. Prin grădini, întinşi pe iarbă printre straturi, soldaţii ronţăiau seminţe.

Katia se întorcea singură de pe Nevski Prospekt. Roşcin îi promisese că o va aştepta, pe la vreo 8, pe chei. Katia o luă spre piaţa Dvorţovala. La etaj, în palatul roşu ca sângele şi posomorât se zăreau, prin ferestrele negre, becuri gălbui. Lângă intrarea principală staţionau mai multe maşini. În jurul lor, câţiva soldaţi şi şoferi stăteau de vorbă şi râdeau. Un curier pe motocicletă, cu chipiu de automobilist şi cu cămaşa umflată de vânt la spate, trecu în goană, cu mare larmă. Pe balconul din colţ al palatului stătea nemişcat, rezemat în coate, un bătrân cu barbă albă şi lungă. După ce ocoli palatul, Katia se opri şi se uită îndărăt: deasupra arcadei Marelui stat-major, caii sprinteni de bronz se avântau, ca şi înainte, în întâmpinarea apusului de soare. Străbătând cheiul, Katia se aşeză lângă apă, pe o bancă de granit. Neva curgea alene, iar deasupra ei se arcuiau umbrele străvezii ale podurilor. Fleşa catedralei Petropavlovskaia strălucea, limpede şi aurie, oglindindu-se în fluviu. O barcă mică plutea pe apa uşor încreţită. Dincolo de Petersburgskaia Storona, dincolo de acoperişuri şi de fum, globul soarelui cobora, stingându-se în vâlvătaia portocalie care mistuia cerul.

Cu mâinile pe genunchi, Katia privea liniştită acest asfinţit, aşteptându-l pe Vădim Petrovici cu supunere şi cu răbdare. El se

apropie pe la spate, fără să fie văzut, şi, re- zemându-se cu coatele de balustrada de granit, se uită ţintă, de sus, la Katia. Ea îl simţi, se întoarse şi se ridică surâzând. Roşcin o învălui într-o privire ciudată, de admiraţie. Katia începu să urce scările şi, ajungând pe chei, îl luă de braţ. Plecară împreună. Katia îl întrebă, încet:

— Ce s-a întâmplat?

Gura lui Roşcin se strânse dureros. Ridică din umeri şi nu-i răspunse. Trecură peste podul Troiţki. La capătul Prospektului Kamennoostrovski, Roşcin îi arătă cu capul o casă mare şi izolată, cu faţada de teracotă cafenie. Ferestrele largi ale grădinii de iarnă erau puternic luminate. La intrare staţionau câteva motociclete.

Era palatul unei celebre balerine. Acolo era instalat acum statul-major al bolşevicilor. Maşinile de scris ţăcăneau zi şi noapte. În fiecare zi se adunau în faţa casei grupuri de muncitori, soldaţi întorşi de pe front şi marinari. Unul din conducătorii partidului bolşevic ieşea pe balcon şi le vorbea, spunându-le că muncitorii şi ţăranii trebuie să cucerească puterea prin luptă, ca să se termine odată cu războiul şi să se înscăuneze, şi în Rusia şi în lumea întreagă, o nouă şi dreaptă rânduială.

— M-am amestecat şi eu deunăzi în mulţime şi am ascultat, zise Roşcin printre dinţi. De pe balconul acesta, oratorii biciuiesc cu biciul de foc, iar mulţimea îi ascultă... Şi încă cum îi ascultă! ... Nu mai înţeleg acum: cine-i străin în oraşul acesta, noi sau ei? Făcu un semn cu capul, arătând balconul casei boiereşti. Pe noi nimeni nu mai vrea să ne asculte... îngăimăm vorbe lipsite de înţeles... În timpul călătoriei, când veneam încoace, ştiam că sunt rus... Aici sunt străin... Nu mai înţeleg, nu mai înţeleg...

O luară înainte pe Kamennoostrovski. Din urmă îi ajunse un om adus de spate, cu paltonul zdrenţuit şi cu pălărie de păi pe cap, care ţinea într-o mână o căldăruşă, iar în cealaltă un pachet de afişe...

— Un singur lucru înţeleg, urmă Roşcin cu glas înăbuşit, întorcându-se ca să nu i se vadă faţa schimonosită. În tot haosul acesta există un singur punct orbitor de viu: inima dumitale, Katia... E cu neputinţă să ne despărţim.

Katia îi răspunse încet:

— Nu îndrăzneam să ţi-o spun... Cum am mai putea noi să ne

despărţim, dragul meu! …

Ajunseră la locul unde omul cu căldăruşa tocmai lipise pe un zid un afiş mic şi alb. Erau tulburaţi amândoi. Se opriră. La lumina becului se putea desluşi: „Atenţiune! Atenţiune! Atenţiune! Revoluţia e în primejdie…”

— Ekaterina Dmitrievna, Începu Roşcin, luându-i mâna subţirică în mâna lui şi pornind încet pe stradă largă şi liniştită, la capătul căreia amurgul nu se stinsese încă. Vor trece anii, se vor potoli războaiele, furtuna revoluţiilor va lua sfârşit, şi numai inima dumitale, blândă, mâna duioasă şi scumpă, va rămâne nemistuită de foc.

Prin ferestrele deschise ale caselor mari se auzeau glasuri vesele, discuţii, acorduri de muzică. Omul adus de spate trecu iarăşi cu căldăruşa lui pe lângă Katia şi Roşcin şi, după ce-şi lipi afişul, se întoarse. De sub pălăria de pai, ruptă, îi priviră doi ochi pătrunzători, aprinşi de ură.

1 Este vorba de *Grigori Efimovici Rasputin* (1872—1916), aventurier favorit al ţarului Nikolae II.

3 – Calvarul, voi. I

1 Lighean de cauciuc care se poate strânge şi desface (engl.).

7 – Calvarul, voi. I

1 Curent social-politic în rândurile popoarelor slave la sfâr-Sltul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XlX-lea.

1 Poreclă dată lui Dmitri al II-lea Impostorul, care, pentru a ajunge la tronul Rusiei, a asediat Moscova la începutul secolului al XVII-lea şi şi-a aşezat tabăra în satul Tuşino, din apropierea Moscovei. Se crede că acest aventurier politic, care se dădea drept Ţareviciul Dmitri, fiul lui Ivan al IV-lea, nu era în realitate decât un călugăr fugit de la mănăstire, pe nume Grigori Otrepiev.